

ปัญหาการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
ศึกษากรณีผลิตภัณฑ์อาหารไทย (ผัดไทยเส้นจันท์)

PROBLEMS OF THE PROTECTION OF GEOGRAPHICAL INDICATIONS
A CASE STUDY OF THAI FOOD PRODUCT (PADTHAI SENJUN)

โดย

นาย ไชยณรงค์ วิริยะพล
Mr. CHAINARONG VIRIYAPHOL

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชากฎหมายเอกชนและกฎหมายธุรกิจ

บัณฑิตวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

พ.ศ. 2558

ปัญหาการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
ศึกษากรณีผลิตภัณฑ์อาหารไทย (ผัดไทยเส้นจันท์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชากฎหมายเอกชนและกฎหมายธุรกิจ
บัณฑิตวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม
พ.ศ. 2558

PROBLEMS OF THE PROTECTION OF GEOGRAPHICAL INDICATIONS
A CASE STUDY OF THAI FOOD PRODUCT (PADTHAI SENJUN)

BY
Mr. CHAINARONG VIRIYAPHOL

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the requirements
for the Master Degree of Law
Private and Business Law
Graduate School, Faculty of Law
Siam University
2015

บทคัดย่อ

เรื่อง ปัญหาการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
ศึกษากรณีผลิตภัณฑ์อาหารไทย (ผัดไทยเส้นจันท์)
โดย นาย ไชยณรงค์ วิริยะผล
ชื่อปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเอก กฎหมายเอกชนและกฎหมายธุรกิจ

อาจารย์ที่ปรึกษาประจำตัวนักศึกษา ผศ.ดร. ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง

บทคัดย่อ

สำหรับผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์เป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ของความเป็นคนไทย ซึ่งผลิตภัณฑ์อาหารดังกล่าวเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาการใช้วัตถุดิบคือเส้นจันท์อันมีแหล่งกำเนิด ณ จังหวัดจันทบุรีร่วมกับภูมิปัญญาของชาวจันทบุรีไม่ว่าจะเป็นการเลือกใช้วัตถุดิบตามฤดูกาลและทักษะที่ค่อยๆบ่มเพาะจากประสบการณ์ของผู้ปรุง ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จึงนับเป็นผลผลิตทางความคิดสติปัญญาของมนุษย์และผลผลิตดังกล่าวได้รับการปกป้องตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

ทั้งนี้เนื่องจากระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเกิดขึ้นจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตกลงทริปส์ (TRIPs) ขององค์การการค้าโลก (WTO) ซึ่งแนวคิดปรัชญาพื้นฐานของสนธิสัญญาระหว่างประเทศนี้เป็นของชาวตะวันตก การใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จึงจำเป็นต้องอาศัยบทบัญญัติกฎหมายหลายฉบับ โดยหนึ่งในบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าว คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในฐานะที่กฎหมายฉบับนี้มีประโยชน์โดยตรงต่อการปกป้องตลาดทางการค้าและชุมชนเป็นประธานแห่งสิทธิ รวมทั้งสิทธิชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้ยังมีผลต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมการต่อยอดภูมิปัญญาของชาวจันทบุรี แต่ด้วยพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มอบสิทธิผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กฎหมายฉบับนี้จึงไม่ได้ปกป้องสูตรกรรมวิธีการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์หรือภูมิปัญญาของชาวจันทบุรี การปกป้องผลประโยชน์ของผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จึงจำเป็นต้องใช้มาตรการตามกฎหมายฉบับอื่นร่วมด้วย เช่น พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ในการปกป้องสูตรอาหารไทยตามหนังสืออนุสิทธิบัตรหรือพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 เพื่อการป้องกันการบิดเบือนหรือดัดแปลงภูมิปัญญาของชาวจันทบุรีในฐานะผลิตภัณฑ์อาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

จากปัญหาดังกล่าวจึงเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยนั้นสมควรที่จะได้รับการแก้ไขเพื่อให้ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภท ผักไทยเส้นจันท์สามารถที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายในฐานะที่เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญา ท้องถิ่นของชาวจันทบุรีเพื่อให้กฎหมายฉบับดังกล่าวสามารถที่จะให้ความคุ้มครองแก่สินค้าอาหาร ไทยผักไทยเส้นจันท์ได้อย่างครอบคลุม ทั้งยังเป็นการรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แก่ชุมชนชาวไทยซึ่งเป็น เจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทยและในขณะเดียวกันเพื่อให้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ของไทยนั้นสอดคล้องกับสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคี สมาชิกอยู่ในขณะนี้

ABSTRACT

Title : Problems of The Protection of Geographical Indications
A Case Study of Thai Food Products (Padthai Senjun)
By : Mr Chainarong Viriyaphol
Degree : Master Degree of law
Major Field : Private and Business law
Thesis Advisor : Asst. Prof. Dr Tavephut Sirisakbanjong

The Fried Chan Noodles Thai Style Food Product is one of the Thainess symbols as derived from intellects to utilize raw materials, namely, Chan Noodles as originating from Chanthaburi Province, together with intellects of Chanthaburi people, irrespective of option to use seasonal raw materials and skills as gradually incubating based upon the cook experiences of the Fried Chan Noodles Thai Style Food Product, as a result, it is the product derived from human's intellects and such product is protected by law on intellectual properties.

Intellectual properties jurisprudence came from international treaty, in particular, TRIPs Agreement of World Trade Organization (WTO). The fundament philosophical concept of this international treaty belongs to Westerners and application for law on intellectual properties to protect trading benefits. Consequently, the Fried Chan Noodles Thai Style Food Product needs to rely several legal provisions. One of the aforesaid legal provisions is the Geographical Indications Protection Act, B.E. 2546 (2003) as directly beneficial to protect the trading markets and communities which is the subject of right. Also, the community right under this law has impact upon conservation and promotion of comulativeness of intellect of Chanthaburi people. However, the Geographical Indications Protection Act, B.E. 2546 (2003) grants the sole right to use the name of geographical indications. Nonetheless, this law is not to protect manufacturing processes of the Fried Chan Noodles Thai Style Food Product or the intellects of Chanthaburi people. Upon protection of the benefits of the Fried Chan Noodles Thai Style Food Product, it is necessary to join applying the measures under other laws together; for instance, the Patent Act, B.E.2522 (1979) in protecting Thai food formula under petty patent or the Cultural Intellectual Heritage Promotion and Maintenance, B.E.2559 (2016) to prevent

distortion and modification of intellects of Chanthaburi people as the Fried Chan Noodles Thai Style Food Product which is intangible cultural heritage.

According to the aforesaid problems, it is expedient that the Geographical Indications Protection Act, B.E. 2546 (2003) of Thailand be amended to enable the Fried Chan Noodles Thai Style to be protected under law as local intellectual products of Chanthaburi people, to enable such laws to comprehensively cover the Fried Chan Noodles Thai Style, including to protect the benefits of Thai communities owning local intellects; meanwhile, including to enable Thai law on intellectual properties to be in accordance with international treaty on intellectual properties which Thailand is a member thereof for the time being.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้เนื่องด้วยได้รับความกรุณาอย่างสูงจากท่าน ศาสตราจารย์ ดร.จุมพต สายสุนทร ที่ท่านได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่งรับเป็นประธานกรรมการ สอบวิทยานิพนธ์ โดยท่านได้ให้ความรู้ความเข้าใจพร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่างๆที่เป็นประโยชน์ในการ จัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างดี ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีพลฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยคณะนิติศาสตร์อย่างสุดซึ้งที่ท่านได้ให้ความเมตตาารับเป็นอาจารย์ที่ ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำถึงแนวทางการจัดทำวิทยานิพนธ์ ในเรื่องของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างเป็นระบบตลอดจนให้การสนับสนุนผู้เขียนนับตั้งแต่ผู้เขียนเข้า มาศึกษาในระดับปริญญาโทนับตั้งแต่วันแรกจนถึงวันที่ผู้เขียนสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์เสร็จ สิ้นบูรณ์จนจบการศึกษา ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์เพชร จารุสกุลและท่าน อาจารย์ ดร.ยุหนะ ศรีสวัสดิ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่งรับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยท่านได้ให้คำแนะนำรวมทั้งข้อคิดเห็นต่างๆอันเป็นประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์จนผู้เขียน สามารถเรียบเรียงวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณมหาวิทยาลัยสยามที่ได้เปิดโอกาสให้ผู้เขียนเข้ามา ศึกษาในระดับปริญญาโทคณะนิติศาสตร์จนสำเร็จการศึกษาและขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความสนใจและ ความช่วยเหลือที่ได้รับจากมารดาที่ได้สนับสนุนให้ผู้เขียนได้รับการศึกษาที่ดีและขอขอบคุณเพื่อน ร่วมศึกษาในระดับชั้นปริญญาโทที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เขียนมาโดยตลอด รวมทั้งขอขอบคุณบุคคล ที่ผู้เขียนไม่อาจกล่าวนามได้ทั้งหมด ณ ที่นี้

ส่วนดีของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ทุกท่าน ที่ท่านได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมผู้เขียนมาโดยตลอด หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มี ข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนกราบขอภัยและขออ้อมรับข้อบกพร่องนั้นไว้แต่เพียงผู้เดียว

ไชยณรงค์ วิริยะผล

มหาวิทยาลัยสยาม

พ.ศ. 2558

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....(ก)

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....(ค)

กิตติกรรมประกาศ.....(จ)

สารบัญ.....(ฉ)

สารบัญภาพ.....(ญ)

รายการสัญลักษณ์คำย่อ.....(ฎ)

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....1
- 1.2 สมมติฐานของการศึกษา.....3
- 1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....4
- 1.4 วิธีการศึกษา.....4
- 1.5 ขอบเขตของการศึกษา.....5
- 1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....5

บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์

- 2.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์
กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
 - 2.1.1 ประวัติของอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์.....7

3.4.2.1	เงื่อนไขของการได้รับความคุ้มครอง.....	80
3.4.2.2	สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่สามารถจดทะเบียนได้.....	81
3.4.3	บุคคลที่ได้รับความคุ้มครอง.....	83
3.4.3.1	ผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียน.....	83
3.4.3.2	ผู้จดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	86
3.4.4	ลักษณะการละเมิดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบ.....	88
3.4.4.1	การกระทำละเมิดต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 22(1).....	88
3.4.4.2	การกระทำละเมิดต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 22(3).....	89
3.4.4.3	การกระทำละเมิดต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 22(4).....	90
3.5	มาตรการป้องกันสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย.....	91
3.5.1	สินค้าที่ได้รับการปกป้องด้วยระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	91
3.5.1.1	คำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	94
3.5.1.2	ความสัมพันธ์สินค้ากับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	95
3.5.2	การควบคุมมาตรฐานสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	95
3.5.2.1	เงื่อนไขของการได้รับความคุ้มครอง.....	96
3.5.2.2	สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่สามารถจดทะเบียนได้.....	99
3.5.3	บุคคลที่ได้รับความคุ้มครอง.....	100
3.5.3.1	ผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จดทะเบียน.....	101
3.5.3.2	ผู้จดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	101
3.5.4	ลักษณะการละเมิดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบ.....	103
3.5.4.1	การกระทำละเมิดต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 27(1).....	103
3.5.4.2	การกระทำละเมิดต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 27(2).....	103

บทที่ 4 วิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมาย

4.1	ปัญหาข้อจำกัดในการใช้แนวคิดทฤษฎีกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	105
4.1.1	ปัญหาข้อจำกัดความเป็นประธานแห่งสิทธิของชุมชน.....	106
4.1.2	ปัญหาข้อจำกัดขอบเขตแห่งสิทธิชุมชน.....	110
4.2	ปัญหาและข้อจำกัดสนธิสัญญาระหว่างประเทศเพื่อปกป้อง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPS).....	115
4.2.1	ปัญหาข้อจำกัดด้านวัตถุแห่งความคุ้มครอง.....	116

4.2.2 ปัญหาข้อจำกัดสิทธิที่ได้รับ.....	119
4.3 ปัญหาและข้อจำกัดการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย.....	121
4.3.1 ปัญหาข้อจำกัดด้านวัตถุแห่งความคุ้มครอง.....	121
4.3.2 ปัญหาข้อจำกัดในด้านนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	125
4.3.3 ปัญหาข้อจำกัดด้านการใช้ชื่อภูมิศาสตร์.....	131
บทที่ 5 ข้อเสนอทางกฎหมายต่อความรับผิดชอบละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546	
5.1 บทสรุป.....	136
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	144
บรรณานุกรม.....	147
ประวัติผู้เขียน.....	158

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 เส้นจันท์	13
2.2 หัวปลี	17
2.3 กุ้งแห้ง	18
2.4 หัวไชโป๊	19
2.5 เต้าหู้	20
2.6 น้ำตาลทราย	21
2.7 ถั่วงอก	22
2.8 ไข่	23
2.9 กุยช่าย	24
2.10 หอมหัวแดง	25
2.11 น้ำมะขามเปียก	25
2.12 น้ำปลา	26
2.13 น้ำตาลมะพร้าว	28
2.14 ถั่วลิสง	28
2.15 เกลือ	30
2.16 มะนาว	30
2.17 พริก	31

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อโลกมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้นย่อมก่อให้เกิดสินค้าที่มีความหลากหลายให้แก่ทุกประเทศทั่วโลก ซึ่งสินค้านี้มีทั้งสินค้าอุตสาหกรรม สินค้าทางการเกษตร สินค้าอาหารรวมไปถึงวัตถุดิบต่างๆ โดยสินค้าเหล่านี้ล้วนมาจากการผลิตทั้งในภาคอุตสาหกรรม รวมถึงสินค้าที่เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนเป็นผู้ผลิต สินค้าที่มีความสำคัญในขณะนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าอาหารนับเป็นหนึ่งในรายการสินค้าของประเทศไทยประกอบกับเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญให้แก่ประชากรในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ทั้งรายได้ส่วนนี้กระจายไปยังบุคคลที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตหรือชาวบ้านผู้ใช้แรงงานซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศรวมทั้งผู้ประกอบการ ผู้จำหน่าย อาจจะมีอยู่ในรูปของภัตตาคาร โรงแรม รถเข็นขายอาหาร ร้านอาหารริมทาง ร้านสะดวกซื้อ เป็นต้น ซึ่งรายได้ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศก่อให้เกิดผลดีแก่ระบบเศรษฐกิจและเป็นประโยชน์แก่บุคคลทุกระดับ นอกจากนี้สินค้านี้ยังคงมีบทบาทที่สำคัญในด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชน หากว่าคนในชุมชนสามารถอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของสินค้าที่เป็นผลผลิตจากคนในชุมชนทำให้สินค้ามีชื่อเสียงและได้รับความนิยมในนานาประเทศทั่วโลก

เช่นเดียวกับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง ชาวไทยจึงนับเป็นชนชาติที่มีความหลากหลายในด้านวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากชนชาติอื่นๆ โดยเฉพาะเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือประเพณีวัฒนธรรมในด้านอาหาร ซึ่งจะมีลักษณะที่เป็นแบบฉบับตนเองที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนานจากบรรพบุรุษพัฒนาจนเป็นประเพณีนิยมของคนในชาติ การปรุงอาหารของคนในชาตินั้นจะมีความพิเศษด้วยการใช้วัตถุดิบที่หลากหลายชนิดซึ่งบ่งบอกถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องปรุงรส สมุนไพร เครื่องเทศ โดยเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการสร้างสรรค์อาหารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวส่งผลให้อาหารไทยหลายชนิดรวมถึงสินค้าอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ซึ่งแต่เดิมเป็นอาหารที่ทำบริโภคกันในครัวเรือนหรือพื้นที่ในชุมชนได้พัฒนาไปสู่สินค้ามวลชน แม้กระทั่งในรูปของอาหารสำเร็จรูปพร้อมทานรวมถึงเครื่องปรุงรสหรือวัตถุดิบปรุงสำเร็จซึ่งใช้เป็นส่วนประกอบของการปรุงอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ในการส่งออกไปยังต่างประเทศเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ด้วยความนิยมดังกล่าวจึงทำให้อาหารไทยทุกชนิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าอาหารไทย

ประเภทผัดไทยเส้นจันท์เป็นที่ยอมรับแก่ผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ชื่อของอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ยังมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์อาหารของชุมชนคนไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจังหวัดจันทบุรี ทำให้อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จึงเป็นทั้งสินค้าและยังเป็นการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ในด้านประเพณีวัฒนธรรมของจังหวัดจันทบุรีรวมไปถึงการเป็นสินค้าประเภทอาหารที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดจันทบุรีไปในเวลาเดียวกันอีกด้วย

ในฐานะที่อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์นับเป็นสินค้าที่เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมาตรการทางกฎหมายเพื่อปกป้องสินค้าอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จะต้องสอดคล้องกับสนธิสัญญาระหว่างประเทศ โดยปรากฏว่าสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่สำคัญ คือ สนธิสัญญาของ 3 องค์การ อันได้แก่ องค์การการค้าโลก (WTO) มีขึ้นเพื่อคุ้มครองและปกป้องผลประโยชน์ในด้านการค้าหรือองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ที่จะต้องคุ้มครองประโยชน์ในด้านการเงินภายใต้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาหรือองค์การสหประชาชาติ (UN) ที่ต้องให้ความคุ้มครองในด้านสิทธิมนุษยชน ด้วยเหตุนี้รัฐภาคีสมาชิกขององค์การระหว่างประเทศดังกล่าวจะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีด้วยการออกกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาภายในประเทศของตนเพื่อทำการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งกฎหมายภายในของแต่ละประเทศจะต้องมีความสอดคล้องกับสนธิสัญญาระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามมาตรการทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในขณะนี้ไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์ของผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ได้ในฐานะที่ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ดังกล่าว นับเป็นสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชาวไทยในจังหวัดจันทบุรี โดยกฎหมายฉบับเดียวของประเทศไทยที่อาจใช้ในการปกป้องผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ได้ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวไม่อาจปกป้องผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากไม่สามารถที่จะระบุถึงผู้ผลิตหรือผู้สร้างสรรค์ วันเวลาที่ได้ผลิต รวมถึงการระบุสถานที่อันเป็นแหล่งผลิตสินค้าอย่างชัดเจนส่งผลให้ปัจจุบันผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จึงไม่อาจขึ้นทะเบียนเพื่อการรับรองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนได้

นอกจากปัญหาการปราศจากมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นในผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ยังคงประสบกับปัญหาในหลายด้านในเรื่องของเงื่อนไขการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาไม่ว่าจะในเรื่องของความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้ให้ความหมายที่จำกัดที่ว่าวัตถุดิบที่จะนำมาใช้นั้นต้องมาจากพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ที่จดทะเบียนเท่านั้น ทำให้อาหารไทยในหลายๆรายการรวมถึงผลิตภัณฑ์อาหารไทย

ประเภทผักไทยเส้นจันท์ไม่สามารถได้รับประโยชน์จากการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ดังกล่าว

จากความสำคัญของผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชาวไทยในจังหวัดจันทบุรี วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเลือกใช้ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์เพื่อเป็นตัวแทนของผลิตภัณฑ์อาหารไทยที่เป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงประเทศไทยและคนไทยในฐานะที่ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์เป็นทั้งสินค้าประเภทอาหารและเป็นสินค้าที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะที่เป็นผลผลิตทางความคิดของมนุษย์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรหามาตรการทางกฎหมายในการรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์ในการพัฒนาและส่งเสริมรูปแบบของสินค้าให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค อีกทั้งเป็นการสืบทอดความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณีของคนในชาติ ในขณะเดียวกันมาตรการทางกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นควรมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับการเป็นสินค้าและความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ว่าขณะนี้ไม่มีเพียงพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับเพียงฉบับเดียวในการคุ้มครองชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้มีการนำมาใช้กับตัวสินค้า โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเป็นการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหามาตรการในการปกป้องและคุ้มครองผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์ในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชาวไทยและเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรี อีกทั้งผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์ยังเป็นสินค้าภายใต้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งในปัจจุบันนี้ประเทศไทยยังไม่ได้มีการจดทะเบียนที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์ให้เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำให้ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แม้ว่าจะเป็นอาหารซึ่งเป็นรู้จักของผู้บริโภคอย่างแพร่หลายก็ตาม

1.2 สมมุติฐานของการศึกษา

หลักกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มุ่งปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของสินค้าอาหารไทย แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวไม่อาจใช้ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์ถึงแม้ว่าสินค้าอาหารไทยผักไทยเส้นจันท์เป็นแหล่งรายได้ของชาวจันทบุรี อีกทั้งเป็นภูมิปัญญาของชาวจันทบุรี ในทางกลับกันสถานะภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงเป็นงานสาธารณะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งผู้ประกอบการแต่ละรายสามารถแสวงหาประโยชน์ได้อย่างอิสระ ด้วยเหตุนี้หลักกฎหมายดังกล่าวจึงสมควรได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมซึ่งการแก้ไขกฎหมายในครั้งนี้ไม่ขัดแย้งกับสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทาง

ปัญหาเพื่อที่สินค้าอาหารไทยหลากหลายชนิดที่มีชื่อเสียงอยู่ในขณะนี้รวมทั้งสินค้าอาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์จะได้รับความคุ้มครองทั้งในระดับประเทศและระดับระหว่างประเทศ

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาและหลักเกณฑ์การคุ้มครองของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของทั้งประเทศไทยและประเทศอินเดีย
2. เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในด้านกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาไม่ว่าจะเป็นแนวคิดสิทธิมนุษยชน แนวคิดสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกชน แนวคิดสิทธิชุมชนซึ่งเกี่ยวข้องกับการปกป้องและคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. เพื่อศึกษาถึงความตกลงระหว่างประเทศที่มีความเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเทศไทยและสนธิสัญญาระหว่างประเทศขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) และองค์การการค้าโลก (WTO) และความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPs)
4. เพื่อศึกษาถึงมาตรการในการคุ้มครองผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์ภายใต้ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ภายใต้ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาให้มีประสิทธิภาพเพื่อเกิดความเหมาะสมและสอดคล้องภายในประเทศ
5. เพื่อให้ทราบถึงบทบาทและความสำคัญของผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์ในฐานะที่เป็นผลผลิตมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทยในจังหวัดจันทบุรีและเป็นผลิตภัณฑ์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์แทนประเทศไทยภายใต้กรอบของกฎหมายเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในประเทศไทย

1.4 วิธีการศึกษา

การจัดทำวิทยานิพนธ์จะใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) จากตัวบทกฎหมาย ตำรา วิทยานิพนธ์ ความตกลงระหว่างประเทศ รายงาน บทความ แนวคำพิพากษาของศาลไทยและศาลต่างประเทศที่เกี่ยวข้องเอกสารประกอบการบรรยายและการประชุมสัมมนาทางวิชาการรวมถึงบทวิจารณ์ต่างๆทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ

1.5 ขอบเขตการศึกษา

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะทำการศึกษาถึงรูปแบบและแนวทางในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงระหว่างประเทศและกลุ่มประเทศที่เลือกทำการศึกษาได้แก่ประเทศอินเดียและประเทศไทย

1. วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้องทั้งด้านนิติศาสตร์และศาสตร์อื่นๆที่เกี่ยวข้อง
2. วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา โดยจะจำกัดขอบเขตไว้เฉพาะในส่วนที่สำคัญ คือ ความตกลงทริปส์ อนุสัญญากรุงปารีส ความตกลงกรุงแมดริด ความตกลงกรุงลิสบอน และจะจำกัดเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
3. การวิเคราะห์ถึงมาตรการในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยจะจำกัดขอบเขตในการพิจารณาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกชน สิทธิชุมชน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดสิทธิชุมชนกับทรัพย์สินทางปัญญา
4. วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาวิเคราะห์ถึงมาตรการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยเลือกศึกษาประเทศที่ให้ความคุ้มครองในระบบทรัพย์สินทางปัญญาและกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์บนพื้นฐานของแนวคิดสิทธิชุมชน ได้แก่ ประเทศไทยและประเทศอินเดีย โดยจะจำกัดขอบเขตการศึกษาไว้เฉพาะ 2 กรณี คือ ความเป็นการแสดงออกซึ่งภูมิปัญญาของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสินค้าอาหารผัดไทยเส้นจันท์และมาตรการด้านกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทยในผลิตภัณฑ์อาหารผัดไทย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และของประเทศอินเดียภายใต้พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999
2. เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีด้านทรัพย์สินทางปัญญาไม่ว่าจะเป็นแนวคิดสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกชน แนวคิดสิทธิชุมชน ทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้น ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีเหล่านี้มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
3. เพื่อให้ทราบถึงความตกลงหรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) องค์การการค้าโลก (WTO) ความตกลงทริปส์ (TRIPS) อนุสัญญา

กรุงปารีส ความตกลงกรุงแมดริด ความตกลงกรุงลิสบอน รวมทั้งสนธิสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

4. เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางด้านอาหารของชุมชนชาวไทยและเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงประเทศไทย อีกทั้งรูปแบบและแนวทางในการให้ความคุ้มครองแก่ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์

5. ทำให้ทราบถึงลักษณะของปัญหาและมาตรการคุ้มครองสินค้าตามวัฒนธรรมประเพณีและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นศึกษากรณีของประเทศอินเดียเพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพแก่ประเทศไทยมากยิ่งขึ้น

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์

2.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์นั้นถือได้ว่าเป็นอาหารไทยที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นอาหารพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมในจังหวัดจันทบุรี ทั้งยังเป็นอาหารที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาในการคิดค้นและสร้างสรรค์ของคนไทย โดยอาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์ในปัจจุบันนี้มีจำหน่ายทั้งในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีและมีการค้าขายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยรวมทั้งมีจำหน่ายแพร่หลายในต่างประเทศอีกด้วย ในการนี้ผู้ศึกษาจึงเลือกศึกษาผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์เนื่องจากผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์ดังกล่าวเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูงมีรสชาติที่ดีเป็นที่นิยมของผู้บริโภคและเป็นอาหารที่สร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิต ผู้ประกอบการและผู้จำหน่ายนำมาซึ่งรายได้และสร้างชื่อเสียงให้ทั้งจังหวัดจันทบุรีรวมไปถึงประเทศไทยโดยผู้ศึกษาขออธิบายรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.1.1 ประวัติของอาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์

ประเทศไทยถือเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรอย่างหลากหลายโดยมีวัฒนธรรมการกินอาหารแบบเรียบง่าย ส่วนใหญ่จะเป็นอาหารจำพวกข้าว กะปิ น้ำปลา ผัก โดยการปรุงอาหารของคนไทยนั้นจะมีเอกลักษณ์พิเศษที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ อาหารทุกชนิดนอกจากเป็นอาหารที่รับประทานเพื่อการดำรงชีพแล้วยังสะท้อนภาพถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมของคนในชุมชน อาหารที่ปรุงขึ้นส่วนใหญ่มักจะเป็นอาหารที่ทำได้ไม่ยุ่งยากซับซ้อนวัตถุดิบต่างๆที่นำมาใช้ล้วนหาได้ง่ายในพื้นที่ใกล้เคียงแม้กระทั่งหาวัตถุดิบบางสิ่งบางอย่างขาดแคลนไปก็สามารถหาวัตถุดิบอื่นมาทดแทนได้ซึ่งถือเป็นความรู้อันเกิดจากประสบการณ์ของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมาทั้งสิ้น การทำอาหารประเภทต่างๆจึงถือเป็นศิลปะที่แสดงถึงการสร้างสรรค์ทางความคิดในอีกรูปแบบหนึ่ง โดยอาหารในยุคเริ่มแรกนั้นเป็นอาหารที่หาได้จากสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่อยู่อาศัย เช่น หากอยู่ใกล้แม่น้ำลำคลองก็หาปลา อยู่ในป่าเขาก็ใช้วิธีการล่าสัตว์ ซึ่งเมื่อคนในสมัยนั้นเริ่มรู้จักการทำการเกษตรกันอย่างแพร่หลายแล้ว ถัดจากนั้นต่อมาจึงได้เริ่มมีการพัฒนาด้วยการปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ เพื่อนำมาประกอบเป็นอาหารในครั้งต่อไป

แรกเริ่มในสมัยพระเจ้านารายณ์แห่งกรุงศรีอยุธยาได้เริ่มมีการนำเอาเส้นก๋วยเตี๋ยวมาผัด ซึ่งการผัดก๋วยเตี๋ยวผัดนั้นเริ่มจากพ่อค้าชาวเวียดนามที่เป็นผู้ริเริ่มขึ้น

โดยชาวเวียดนามจะเรียกว่า “เผื่อเส้า” หรือ “บ๊ญเผื่อเส้า” และต่อมาประเทศไทยก็ได้มีการนำมาดัดแปลงให้เป็นอาหารที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทยถัดมาในช่วง พ.ศ. 2481-2487 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือที่เรียกว่า (สงครามมหาเอเชียบูรพา) อาหารไทยประเภทผัดไทยถือเป็นอาหารที่ชาวต่างชาติเริ่มรู้จัก โดยอาหารไทยประเภทผัดไทยมีพัฒนาการมาตามคำสั่งของจอมพล ป.พิบูลสงครามเพื่อส่งเสริมอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและแสดงถึงอัตลักษณ์ของความเป็นไทยในขณะนั้น¹ ประกอบกับมีการเปลี่ยนชื่อประเทศสยามมาเป็นประเทศไทยในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 ซึ่งอาหารไทยประเภทผัดไทยได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของประเทศจีน² โดยเห็นว่าก๋วยเตี๋ยวในสมัยนั้นได้รับความนิยมอย่างมากเพราะมีทั้งร้านก๋วยเตี๋ยวแบบตั้งอยู่กับที่และแบบสามารถเคลื่อนที่ได้ไม่ว่าจะเป็นทางเรือหรือรถเข็นก็ตาม ในขณะเดียวกันในสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในตอนนั้นถือได้ว่าเป็นช่วงของกระแสรัฐนิยมหรือชาตินิยมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม อีกทั้งได้มีนโยบายในการสร้างความเข้มแข็งให้ชาติไทยด้วยการรณรงค์ให้ประชาชนคิดค้นอาหารขึ้นมานาชนิดหนึ่งเพื่อให้สามารถนำไปประกอบอาชีพค้าขายเพื่อให้มีเงินหมุนเวียนภายในประเทศกับให้ประชาชนคนไทยปลูกผักไว้กินเองในครัวเรือนเพื่อที่ในอนาคตสามารถสร้างรายได้ให้ตนเอง³ รวมไปถึงเพื่อให้อาหารไทยประเภทผัดไทยที่สร้างสรรค์ขึ้นเข้ามาแทนที่การขายก๋วยเตี๋ยวแบบจีนที่ได้รับความนิยมอยู่ในช่วงนั้น ทั้งนี้ในการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของตัวเองดังกล่าวได้ทำด้วยวิธีการนำ (เส้นจันท์) ซึ่งเป็นเส้นก๋วยเตี๋ยวที่มีความแตกต่างไปจากเส้นก๋วยเตี๋ยวทั่วไปของชาวจีน โดยนำเส้นจันท์ที่เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของคนในจังหวัดจันทบุรีมาใช้ในการทำอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์เนื่องจากวัตถุดิบเส้นจันท์เป็นเส้นที่มีคุณภาพที่ดี ไม่เปื่อยยุ่ยง่าย มีความเหนียวนุ่ม ซึ่งเหมาะแก่การที่จะนำมาผัดในกระทะที่ร้อนเพื่อให้มีความโดดเด่นกว่าเส้นก๋วยเตี๋ยวประเภทอื่นๆ รวมถึงเพื่อให้อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์แตกต่างไปจากก๋วยเตี๋ยวชนิดน้ำแบบของประเทศจีนประกอบกับให้คนไทยในสมัยนั้นหันมารับประทานก๋วยเตี๋ยวกันให้มากขึ้นเพื่อเป็นการลดการบริโภคข้าวภายในประเทศ

¹ Greeley, A. (2009). Finding Pad Thai. *Gastronomica : The Journal of Food and Culture*,9(1), pp.78-82.

² Fredman, Roberto A. The Strange and Potentially Stolen Original of Pad Thai, Quartz (Publication). Atlantic Media Company. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 April 2014 จาก <http://variety.teenee.com/foodforbrain/46317.html>

³ ณรงค์ พ่วงพิศ, “การประกาศใช้รัฐนิยมในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม 2481-2487,”วารสารประวัติศาสตร์,น.20-44, จาก <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOH/article/view/2584/2598>.

เนื่องจากหลังจากสงครามยุติลงประเทศไทยได้ทำข้อตกลงกับประเทศอังกฤษหลายประการ โดยได้มีพันธกรณีว่าให้ประเทศไทยต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่อังกฤษด้วยข้าวจำนวน 1 ล้าน 5 แสนตัน ซึ่งกำลังการผลิตข้าวในสมัยก่อนที่จะต้องผลิตข้าวเป็นจำนวนมหาศาลในเวลานั้นจึงเป็นอุปสรรคอย่างมาก สภาพการณ์เช่นนี้ย่อมทำให้ข้าวที่จะใช้บริโภคกันภายในประเทศไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนส่วนใหญ่ในประเทศไทย รัฐบาลจึงได้มีการรณรงค์ให้ประชาชนหันมาบริโภคข้าวเดียวแทนการบริโภคข้าว โดยข้าวเดียวนั้นจะผลิตมาจากข้าวที่หักโดยเป็นข้าวที่ถูกคัดแยกออกมาต่างหากประกอบกับในขณะนั้นสภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยก็ยังอยู่ในช่วงยุคข้าวยากหมากแพงอีกด้วย⁴

ข้าวเดียวแบบจีนหรือที่คนทั่วไปเรียกกันว่า “ข้าวเดียวผัด” ซึ่งอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์นับได้ว่าเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมทางด้านอาหารจีนเข้ากับอาหารไทย⁵ อีกทั้งอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ยังเป็นอาหารที่เกิดขึ้นมาภายใต้วัฒนธรรมแบบชาตินิยมที่จอมพล ป.พิบูลสงครามได้สร้างขึ้นโดยแท้ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมการกินแบบชาตินิยม ในกระแสของชาตินิยมหรือรัฐนิยมนั้นแม้ว่าข้าวเดียวเป็นอาหารของประเทศจีนแต่ชาวไทยได้คิดค้นและสร้างสรรค์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ขึ้น เมื่ออาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์เป็นอาหารที่คงความเป็นชาติไทยไว้ อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ในสมัยก่อนนั้นจึงไม่นิยมนำหมูมาเป็นวัตถุดิบของอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์เนื่องจากเห็นว่าหมูเป็นอาหารของคนจีน⁶ คนไทยจะบริโภคหมูก็ต่อเมื่อมีงานฉลองหรืองานเลี้ยงเท่านั้น อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จึงนับเป็นอาหารประยุกต์ด้วยการใช้วัตถุดิบท้องถิ่นทดแทนเริ่มต้นจากเส้นก๋วยเตี๋ยวเส้นจันท์ ซึ่งต่อมาก็มีการปรับเปลี่ยนนำเส้นชนิดอื่นๆมาใช้หรือแม้กระทั่งใช้เนื้อสัตว์หลากหลายชนิดร่วมกับพืชผักในวัฒนธรรม

⁴ เดวิด เค วัยอาจ, ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับสังเขป, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ แปล, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์).

⁵ Van Esterik, P.(1992). From Marco Polo to Mcdonald's : Thai Cuisine in Transition. Food and Foodway, 5(2). pp.177-193.

⁶ สำนักประชาสัมพันธ์เขต 7, “ความเป็นมาของผัดไทย,” สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2556, จาก

http://region7.prd.go.th/ewt_news.php?nid=16422&filename=index2012/FORTICLIENT_CONTINUE

อาหารไทย เช่น ถั่วงอก กุยช่าย หัวไชโป๊ หัวปลี น้ำมะขามเปียก พริกป่น มะนาว ถั่วลิสง เป็นต้น⁷ อย่างไรก็ตามในอดีตได้มีการใช้เส้นจันท์มาเป็นวัตถุดิบหลักในการปรุงเป็นอาหารเนื่องจากเส้นจันท์เป็นเส้นที่ผลิตตามภูมิปัญญาของคนไทย โดยมีการเรียกชื่ออาหารชนิดนี้ว่า “ผัดไทยเส้นจันท์” แต่ต่อมาเส้นจันท์นั้นมีราคาสูงและหายากกว่าเส้นก๋วยเตี๋ยวทั่วไป จึงได้มีการปรับเปลี่ยนด้วยการใช้เส้นเล็กซึ่งเป็นเส้นทั่วไปที่หาได้ง่ายมาใช้แทนเส้นจันท์ อีกทั้งมีการเปลี่ยนชื่อเรียกของอาหารผัดไทยเส้นจันท์ให้สั้นลงเพื่อให้ง่ายต่อการเรียกชื่อของอาหาร โดยเรียกชื่อกันติดปากว่า “ผัดไทย”

เมื่ออาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์นับเป็นอาหารท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรี แล้วนั้นทั้งยังเป็นอาหารที่บ่งบอกถึงความเป็นคนไทยไปในขณะเดียวกันประกอบกับว่าต่อมาจอมพล ป.พิบูลสงครามได้มีการเชิญชวนด้วยการปราศรัยให้พี่น้องประชาชนคนไทยหันมาบริโภคก๋วยเตี๋ยวแทนการบริโภคข้าวเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชาติในขณะนั้นเพื่อแก้ปัญหาการขาดสภาพคล่องภายในประเทศ โดยคำกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีว่า “อยากให้พี่น้องกินก๋วยเตี๋ยวกันให้ทั่วเพราะก๋วยเตี๋ยวมีประโยชน์ต่อร่างกายมีรสเปรี้ยวเค็มหวานพร้อมทำเองได้ในประเทศไทยหาได้สะดวกและอร่อยด้วย หากพี่น้องชาวไทยกินก๋วยเตี๋ยวคนละหนึ่งชามทุกวัน วันหนึ่งจะมีคนกินก๋วยเตี๋ยวสิบแปดล้านชามตกวันหนึ่งค่าก๋วยเตี๋ยวของชาติไทยหนึ่งวันเท่ากับเก้าสิบล้านบาทเท่ากับเก้าแสนบาทเป็นจำนวนเงินหมุนเวียนมากพอใช้ เงินเก้าแสนบาทนั้นก็จะไหลไปสู่ชาวไร่ชาวนาชาวทะเลทั่วกันไม่ตกไปอยู่ในมือใครคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียวและเงินหนึ่งบาทก็มีราคาหนึ่งบาทซื้อก๋วยเตี๋ยวได้เสมอไม่ใช่ซื้ออะไรก็ได้เหมือนอย่างทุกวันนี้ซึ่งเท่ากับไม่มีประโยชน์เต็มที่ในค่าของเงิน”⁸ ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์นั้นถือเป็นอาหารที่เกิดขึ้นมาภายใต้วัฒนธรรมการกินแบบชาตินิยมหรือรัฐนิยมที่ทางรัฐซึ่งเป็นผู้ครองอำนาจนั้นได้สร้างและให้ความหมายขึ้นในบริบททางวัฒนธรรมของคนชาติขณะนั้น

สรุปได้ว่าอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์นอกจากเป็นอาหารที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อพยุงเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ตกต่ำในยุคนั้นภายใต้ยุคชาตินิยมหรือรัฐนิยมของจอมพล ป.พิบูลสงครามแล้วนั้นอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ยังถือเป็นอาหารท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรีและเป็นอาหารที่แสดงถึงความเป็นชาติไทยอย่างเข้มแข็งไปในเวลาเดียวกันโดยอาหารไทยประเภท

⁷ ปรีศณี วงศ์ยานนาวา, “การรณรงค์เรื่องการกินและการประกอบอาชีพขายก๋วยเตี๋ยวกับนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามใน พ.ศ. 2485 – 2487,” BU Academic Review, 10(1), pp.136–149.

⁸ โสภิต สิงห์มณี, “คนไทยใน USA,” สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2558, จาก, http://konthaiusa.com/index.php?option=com_content&view=article&id=829:padthai-noodle&catid=68&Itemid=220

ผัดไทยเส้นจันท์ได้ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นคนไทยและวัฒนธรรมของชาติไทยซึ่งการบริโภคอาหารจึงไม่ได้มีความหมายแต่เพียงรับประทานเพื่ออิ่มท้องเท่านั้นแต่อาหารยังคงแสดงถึงความเป็นมาของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยอีกด้วยพร้อมๆกับการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งหรือของชาติไทย

2.1.2 ลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์

อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ไม่เพียงแต่เป็นอาหารที่ทำรับประทานกันอย่างแพร่หลายทั้งในจังหวัดจันทบุรีหรือในพื้นที่อื่นๆในประเทศไทยเท่านั้น หากแต่ยังคงสะท้อนถึงประเพณีวัฒนธรรมรวมถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนชาวไทยด้วย โดยอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ถือได้ว่าเป็นอาหารซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนชาวไทยและในจังหวัดจันทบุรีซึ่งเมื่อนำมาปรุงแต่งด้วยวัตถุดิบและกรรมวิธีการปรุงโดยเฉพาะตามแบบวัฒนธรรมชาติไทยจึงได้อาหารที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของความเป็นอาหารท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรีที่เป็นอาหารของชุมชนชาวไทย โดยอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์นั้นถือได้ว่าเป็นอาหารประจำชาติไทยอย่างหนึ่งที่ได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนานไม่เพียงแต่เป็นอาหารประจำชาติที่ถูกปากของคนไทยแล้วก็เป็นอาหารที่เป็นที่ชื่นชอบของชาวต่างชาติอีกเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ได้ถูกสรรค์สร้างขึ้นตามแนวคิดชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่อาศัยในประเทศไทยได้คัดค้านและผลิตขึ้นซึ่งอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวนับเป็นการแสดงออกถึงความเป็นคนไทยภายใต้เอกลักษณ์วัฒนธรรมของชาติไทยด้วยการที่กลุ่มชาติพันธุ์ได้มีการแสดงออกถึงความเป็นไทยผ่านวัฒนธรรมทางด้านอาหารทำให้อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์เป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมประเภทที่สามารถสัมผัสได้และไม่สามารถสัมผัสได้ไปในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตามลักษณะเฉพาะของสินค้าอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ยังสามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะด้วยกัน โดยเป็นลักษณะเฉพาะด้านรสชาติลักษณะเฉพาะด้านการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ลักษณะด้านชื่อของอาหาร ซึ่งมีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไปนี้⁹

ด้านแรก คือ ลักษณะเฉพาะในด้านรสชาติจะเห็นได้ว่าอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ในปัจจุบันนี้จะไม่มียุทธศาสตร์เป็นที่แน่นอนตายตัว ซึ่งรสชาติของอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จะมีความหลากหลาย ทั้งนี้อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จะมีรสชาติเช่นใดย่อมขึ้นอยู่กับรสนิยมของผู้ปรุงและผู้บริโภค โดยทั่วไปแล้วรสชาติของอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จะเน้นถึงความกลมกล่อม ซึ่งความกลมกล่อมเช่นนี้จะประกอบไปด้วย 5 รสชาติ คือ รสเปรี้ยว เค็ม เผ็ด หวาน และมันอย่างสมบูรณ์แยกได้เป็น 1) ซึ่งรสเปรี้ยวในอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์

⁹สุพร สังข์สุวรรณ สุวรรณ วรสิงห์ และธวัช ศรีวีระชัย, “เส้นจันท์สาหร่ายทะเล” (คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, 2554), น.5-25

นั้นจะได้จาก น้ำมะขามเปียกหรือน้ำมะนาว 2) รสหวานได้จากน้ำตาลมะพร้าว น้ำตาลทราย 3) รสเค็มได้จากน้ำปลา กุ้งแห้งฝอย กุ้งแห้งเนื้อ 4) รสมันได้จากถั่วลิสงคั่วบด 5) รสเผ็ดได้จากพริกป่น อีกทั้งอาหารผัดไทยเส้นจันท์ยังมีสารอาหาร 5 หมู่ที่จำเป็นสำหรับร่างกาย ได้แก่ 1) โปรตีน ในอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ได้มาจากเนื้อสัตว์และถั่วลิสง 2) ไขมันได้มาจากน้ำมันพืช 3) คาร์โบไฮเดรตได้มาจากเส้นของก๋วยเตี๋ยว 4) วิตามินได้จากผักต่างๆที่อยู่ในอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ 5) เกลือแร่ได้จากผักและเครื่องปรุงรสในอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์¹⁰

ในขณะที่เดียวกันอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์นั้นยังมีรสชาติที่มีความคล้ายคลึงกับอาหารจานเดียวทั่วไปที่ไม่นิยมรสชาติขม อีกทั้งอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ยังมีสีส้มที่สวยงามน่ารับประทาน โดยเป็นอาหารประเภทเส้นที่มีความแตกต่างไปจากอาหารประเภทเส้นของประเทศอื่นๆ นอกจากนี้การปรุงอาหารของคนไทยนั้นจะไม่นิยมการใช้เครื่องซังตวงวัด โดยชาวไทยมักจะนิยมปรุงอาหารด้วยวิธีกะจนวนปริมาณเครื่องปรุงและส่วนผสมต่างๆตามประสบการณ์ของตนหรือที่เรียกกันว่า “น้ำหนักรมือ” หรือ “รสชาติมือ” ซึ่งหมายถึงผู้ปรุงอาหารต้องกะปริมาณของส่วนผสมและเครื่องปรุงตามรสนิยม ความรู้ ประสบการณ์ของตนเอง โดยเทคนิคการปรุงอาหารย่อมขึ้นอยู่กับผู้ปรุงแต่ละคนเป็นสำคัญและขึ้นอยู่กับกรรมวิธีการถ่ายทอดของแต่ละครอบครัวนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ชนิดเดียวกันจะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างก็ตามแต่ในความแตกต่างเช่นว่านี้มักจะมีจุดร่วมของรสชาติอาหารหลักๆที่คล้ายคลึงกันอยู่ด้วยเพียงแต่ว่ารสชาติของอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ดังกล่าวอาจจะมีรสชาติใดรสชาติหนึ่งที่มากกว่าหรือน้อยกว่าเท่านั้นซึ่งขึ้นอยู่กับรสนิยมของผู้ปรุงหรือผู้บริโภคชาวไทย¹¹

ด้านที่สอง คือ ด้านที่สอง คือ ลักษณะเฉพาะของการเลือกใช้วัตถุดิบของท้องถิ่นจะเห็นได้ว่าเส้นจันท์นับเป็นวัตถุดิบที่สำคัญของผลิตภัณฑ์อาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ โดยเป็นเส้นก๋วยเตี๋ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นซึ่งเหมาะแก่การนำมาปรุงเป็นอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเหนียวนุ่มที่เหมาะสมแก่การนำมาผัดในกระทะด้วยไฟแรง โดยที่เส้นจันท์นับเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวจันทบุรีด้วยการนำเอาพืชผลทางการเกษตรมาแปรรูปเพื่อให้ได้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ทั้งยังเป็นการแปรรูปเพื่อถนอมอาหารไปในเวลาเดียวกัน ซึ่งข้าวเจ้าที่นำมาใช้จะมีเอกลักษณ์โดดเด่นที่มาจากปัจจัยทางธรรมชาติที่เกี่ยวกับดิน ฟ้า อากาศ ทำให้ข้าวชนิดนี้มีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากข้าวเจ้าที่ปลูกในพื้นที่แห่งอื่น โดยเส้นจันท์เป็นผลผลิตที่เกิด

¹⁰ สมเกียรติ ภูพัฒน์วิบูล และทรงพล อุทัยสาร “สูตรผัดไทยเพิ่มมูลค่า” (คณะกรรมการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2557), น.35-45.

¹¹ เกศสิริ ปันธุระ, “เอกลักษณ์ของอาหารไทยชาวจังหวัดจันทบุรี การคงอยู่และการส่งเสริมคุณค่า” (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2550), น.65.

จากการนำข้าวเจ้าที่เป็นข้าวเก่ามาปีประเภข้าวสามส่วนหรือที่เรียกว่าข้าวซาฮ้อซึ่งได้ปลูกขึ้นในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีมาไม่ให้ละเอียดยแล้วจึงมาผสมกับน้ำบาดาลซึ่งเป็นน้ำที่อยู่ในบ่อใต้ดินในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีเท่านั้นเนื่องจากมีค่าความเป็นกรดและด่างที่เหมาะสมรวมทั้งมีแร่ธาตุที่สำคัญต่างๆทำให้เกิดเป็นเส้นจันท์ที่มีคุณภาพและเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เข้าข่ายสามารถเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ซึ่งแตกต่างไปจากอาหารผัดไทยทั่วไปที่ใช้เส้นก๋วยเตี๋ยวแบบธรรมดาในการปรุงเป็นอาหารผัดไทย นอกจากนี้ในส่วนของวัตถุดิบอื่นๆชาวจันทบุรีนิยมนำข้าวตอกดิบจากพื้นที่ภูมิศาสตร์อื่นใกล้เคียงนอกจังหวัดจันทบุรีซึ่งวัตถุดิบที่ได้มานั้นจะเน้นความสดใหม่เพื่อให้ผลิตภัณฑ์อาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์มีคุณภาพที่ดีเหมาะสมแก่การบริโภค

อย่างไรก็ตาม หากจะระบุถึงสูตรของอาหารไทยประเภผัดไทยเส้นจันท์แล้วนั้น รุปลักษณะของอาหารไทยประเภผัดไทยเส้นจันท์นับได้ว่าเป็นอาหารจานเดียวที่มีลักษณะเป็นก๋วยเตี๋ยวผัดชนิดแบบแห้งที่รสชาติดีน่ารับประทานเนื่องจากมีสีส้มที่สวยงาม โดยเป็นสีส้มที่มีความเป็นธรรมชาติของส่วนผสมหลักและเครื่องปรุงรส อาทิ สีน้ำตาลจากน้ำมะขามเปียก สีเหลืองจากเต้าหู้เหลืองและไข่ไก่ สีแดงจากกุ้งฝอยหรือกุ้งแห้ง สีขาวจากถั่วงอก สีเขียวจากกุยช่าย เป็นต้น ซึ่งเป็นวัตถุดิบของอาหารผัดไทยเส้นจันท์ที่หาได้ง่ายในสภาพพื้นที่แวดล้อมต่างๆ อีกทั้งส่วนผสมยังเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของอาหารผัดไทยเส้นจันท์จะประกอบไปด้วยเนื้อสัตว์ เช่น กุ้งแห้ง เส้นก๋วยเตี๋ยวอันได้แก่เส้นจันท์ พืชผักและวัตถุดิบอื่น เช่น ไข่ ถั่วงอก กุยช่าย ไข่โป๊สับ เต้าหู้หอมแดงสับ น้ำมันพืชและเครื่องปรุงรสต่างๆ ได้แก่ น้ำมะขามหรือน้ำมะนาว น้ำตาลทราย น้ำตาลมะพร้าว พริกป่นและน้ำปลา นอกจากรสชาติที่หลากหลายและรูปลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์แล้วนั้น ในด้านคุณค่าทางโภชนาการอาหารผัดไทยเส้นจันท์ก็นับเป็นอีกรายการอาหารหนึ่งที่มีสารอาหารซึ่งเป็นประโยชน์ต่อร่างกายครบถ้วนอีกด้วย นอกจากนี้ในแต่ละภูมิภาคมักจะมีการเปลี่ยนเส้นหรือเปลี่ยนวัตถุดิบบางอย่าง แต่ยังคงมีชื่อเรียกอย่างเดิมก็คืออาหารผัดไทยเนื่องจากคนในชุมชนท้องถิ่นต่างก็นิยมการนำสิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติมาประยุกต์ในการทำเป็นอาหาร โดยวัตถุดิบและเครื่องปรุงที่เป็นส่วนสำคัญของการปรุงอาหารผัดไทยเส้นจันท์จะมีดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1 เส้นจันท์¹²

¹² บริษัท คริวไกลบ้าน, “เส้นจันท์,” สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2558, จาก www.Kruaklaibaan.com

เส้นจันท์ เป็นเส้นก๋วยเตี๋ยวที่ทำมาจากแป้งข้าวเจ้ามีลักษณะเป็นเส้นยาว ที่คนส่วนใหญ่นิยมบริโภคครองลงมาจกข้าว¹³ เส้นจันท์ถือได้ว่าเป็นวัตถุดิบสำคัญในการปรุงอาหาร ไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ ซึ่งที่มาของเส้นจันท์ดังกล่าวนี้เกิดจากภูมิปัญญาของคนในจังหวัด จันทบุรีที่มีชื่อเสียงกว่า 50 ปี โดยเป็นผลิตภัณฑ์ที่ช่วยสร้างรายได้แก่จังหวัดจันทบุรีเป็นจำนวน มาก¹⁴ ในการผลิตเส้นจันท์นั้นจะมีความพิถีพิถันในทุกขั้นตอน ซึ่งการผลิตเส้นจันท์เริ่มตั้งแต่การใช้ ข้าวเจ้าเป็นวัตถุดิบหลักในการนำมาผลิตเป็นเส้นจันท์ ข้าวเจ้าที่ใช้จะเป็นข้าวเก่าในปีที่เป็นข้าวชนิด แข็งเนื่องจากข้าวชนิดแข็งดังกล่าวจะมีค่าทางเคมีที่เรียกว่า “อะมิโลส” ในปริมาณที่สูงประมาณร้อยละ 28 ขึ้นไปทำให้มีความคงตัวและค่าการคืนตัวของแป้งเป็นจำนวนมากเหมาะแก่การนำมาใช้เพื่อ ผลิตเป็นเส้นจันท์¹⁵ ข้าวเก่าปีนั้นจะเป็นข้าวที่เก็บไว้นานค้างปีหรือเก็บเกี่ยวมากกว่า 4 – 6 เดือน เนื่องจากมีความชื้นที่น้อยและมีลักษณะแข็งเป็นเม็ดร่วน ข้าวเจ้าที่นำมาใช้จะเป็นข้าวสามส่วนหรือที่ เรียกว่าข้าวซาฮ้อแล้วจึงค่อยนำข้าวเจ้านั้นมาขัดสี เมล็ดข้าวที่ได้จะมีสีขาวขุ่นมีรอยแตกหักบ้าง เล็กน้อย เมล็ดของข้าวจะไม่เกาะติดกันเพราะมียางข้าวน้อยและจะมีลักษณะที่แข็งกว่าข้าวใหม่ ข้าวเก่าปีจะเป็นข้าวที่ปลูกในฤดูเพาะปลูกก็คือปลูกและเก็บเกี่ยวครั้งเดียวต่อปี โดยจะเริ่มปักดำ หรือหว่านในช่วงระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคมและเริ่มเก็บเกี่ยวได้ในเดือนพฤศจิกายนถึง ธันวาคม¹⁶ เมื่อได้ข้าวเก่าปีมาแล้วก็จะนำมาทำการคัดแยกสิ่งเจือปนต่างๆออก เช่น ดิน ก้อนหิน กรวด แล้วต่อมาจึงนำแป้งมันที่ผลิตมาจากหัวมันสำปะหลังมาเป็นส่วนผสม ซึ่งการนำแป้งมันมาผสม ดังกล่าวก็เพื่อปรับสภาพของข้าวเก่าปีให้มีระดับและมาตรฐานที่เหมาะสมในการนำไปผลิตเป็นเส้น จันท์ต่อไป¹⁷

ต่อมาในส่วนของน้ำบาดาลซึ่งเป็นน้ำที่จะใช้ในการผสมกับข้าวเก่าปีเพื่อให้ได้ เป็นเส้นจันท์นั้น น้ำบาดาลดังกล่าวจะเป็นน้ำที่อยู่ในบ่อดินโดยบ่อดินดังกล่าวมีการขุดเจาะลึก ลงไปประมาณ 15 เมตรเนื่องจากได้ดินดังกล่าวมีปริมาณแร่ธาตุและสารประกอบที่สำคัญ ซึ่งหากนำน้ำบาดาลดังกล่าวมาใช้ผลิตเส้นจันท์แล้วจะได้เส้นจันท์ที่มีคุณภาพที่ดีอีกทั้งน้ำบาดาลในบ่อ

¹³ สุพร สังข์สุวรรณ สุวรรณ วรสิงห์ และธวัช ศรีวีระชัย, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 9* น.1-4.

¹⁴ ขวลิติ อยู่รอด, “ของดีในถิ่นจันท์,” สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี, สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2559, จาก <http://province.m-culture.go.th/chanthaburi/product1.html>

¹⁵ สุพร สังข์สุวรรณ สุวรรณ วรสิงห์ และธวัช ศรีวีระชัย, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 9* น.7.

¹⁶ กลุ่มอุตสาหกรรมแปรรูปข้าว จังหวัดพิษณุโลก, “การพัฒนาการผลิตข้าวใหม่ให้เป็นข้าว เก๋า,” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2559, จาก

<http://www.dip.go.th/Portals/0/cluster/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B>

¹⁷ สุพร สังข์สุวรรณ สุวรรณ วรสิงห์ และธวัช ศรีวีระชัย, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 9* น.7.

ใต้ดินดังกล่าวเป็นบ่อน้ำในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีซึ่งผ่านการตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพของความเป็นกรดและด่างที่มีค่าสภาพความเป็นกลางที่เหมาะสมและมีตะกอนน้อย หลังจากนั้นต่อมาก็จะสูบน้ำบาดาลจากใต้ดินขึ้นมาเพื่อพักไว้ในถังเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่เป็นเหล็กซึ่งได้เตรียมไว้เพื่อพักน้ำแล้วรอจนน้ำที่บาดาลที่สูบขึ้นมาจากใต้ดินนั้นตกตะกอนก่อนที่จะนำน้ำบาดาลนั้นไปกรองอีกครั้งหนึ่งเพื่อที่จะนำไปใช้ต่อไป ซึ่งการนำน้ำบาดาลที่อยู่ใต้ดินไปใช้ในการผลิตเส้นจันท์เพราะเหตุว่าน้ำที่อยู่ใต้ดินดังกล่าวเป็นน้ำที่มีคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้เส้นจันท์ที่ได้มานั้นเหนียวนุ่มไม่ขาดง่าย โดยน้ำบาดาลใต้ดินดังกล่าวจะแตกต่างไปจากน้ำธรรมชาติจากแหล่งอื่น เช่น น้ำประปา น้ำตามห้วย หนอง คลอง บึง หรือน้ำฝนทั่วไป ซึ่งน้ำจากแหล่งทั่วไปดังกล่าวจะมีเกลือ แคลเซียม และแมกนีเซียมสูงทำให้ความเหนียวของเส้นก้วยเตี้ยลดลงประกอบกับคนในจังหวัดจันทบุรีได้มีการทดลองใช้น้ำทั่วไปในการผลิตเส้นจันท์ผลที่ได้คือเส้นจันท์ที่ใช้น้ำจากแหล่งอื่นเส้นจะไม่เหนียวนุ่มอีกทั้งเปื่อยยุ่ยและขาดง่าย เท่ากับว่าน้ำบาดาลที่อยู่ใต้ดินจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการผลิตเส้นจันท์ทำให้เส้นจันท์มีเอกลักษณ์โดดเด่นกว่าเส้นก้วยเตี้ยทั่วไป¹⁸

หลังจากได้ข้าวเก่ามาปี น้ำบาดาลใต้ดินและแป้งมันมาแล้ว ขั้นตอนต่อมาก็คือการนำข้าวเก่ามาปีที่ได้มาล้างทำความสะอาดด้วยการแช่ด้วยน้ำบาดาลใต้ดินทิ้งไว้เป็นเวลา 2-3 ชั่วโมง โดยมีการเติมสารส้มเพื่อให้ข้าวเก่ามาปีมีความขาวขึ้น หลังจากนั้นจึงนำข้าวเก่ามาปีผ่านการแช่มาแล้วมาทำความสะอาดอีกครั้งก่อนนำมาบดให้ละเอียดด้วยเครื่องมือ ซึ่งการบดนั้นจะเป็นการนำเอาข้าวที่ผ่านการแช่จนนิ่มแล้วมาบดกับน้ำในปริมาณที่เหมาะสมเพื่อบดเนื้อข้าวให้เป็นผงละเอียดจนกลายเป็นน้ำแป้ง โดยความละเอียดของแป้งที่ได้จะอยู่ที่ 150-250 ไมครอนและความเข้มข้นของน้ำแป้งที่ได้จะอยู่ที่ 42 % โดยน้ำหนักก่อนที่จะผสมกับน้ำบาดาลใต้ดินที่เตรียมไว้เพื่อให้ได้เป็นน้ำแป้งออกมามาก่อนที่จะนำไปผสมกับแป้งมันในขั้นตอนต่อไป โดยสีของน้ำแป้งที่ได้นั้นจะมีสีที่เหมือนกันและมีความเหนียวขึ้นต่อมาเมื่อนำน้ำแป้งแล้วก็นำมากรองเพื่อคัดแยกสิ่งที่ไม่ใช่แป้งออกมาโดยอาจจะเป็นเศษข้าวที่ไม่สามารถบดละเอียดอย่างสมบูรณ์ ต่อมาจึงนำน้ำแป้งไปผสมกับแป้งมันที่เตรียมไว้ในอัตราส่วนที่เหมาะสมเพื่อให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน ซึ่งน้ำแป้งที่ได้จากการบดข้าวเก่ามาปีนั้นจะต้องมีการกวนน้ำแป้งอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้แป้งละลายเป็นเนื้อเดียวกันไม่ตกตะกอน หลังจากนั้นก็จะปล่อยให้แป้งที่ผสมเสร็จแล้วไหลไปตามรางลูกกลิ้งเพื่อทำให้เป็นแผ่นแป้งและเข้าสู่โมดอร์เครื่องนึ่งแผ่นแป้งต่อไป โดยอุโมงค์เครื่องนึ่งแป้งจะเป็นเครื่องที่ใช้ไอน้ำความร้อนสูงเพื่อให้น้ำแป้งที่ไหลไปตามรางนั้นสุกเสียก่อนโดยจะใช้เวลาในการนึ่งด้วยไอน้ำประมาณ 10 นาที ซึ่งกรรมวิธีการนึ่งแป้งดังกล่าวจะทำให้แป้งมีความเหนียวและเกาะกันเป็นแผ่นที่สามารถดึงได้โดยที่ไม่ขาดออกจากกัน ต่อมาแป้งดังกล่าวก็จะไหลต่อไปยังสายพานเพื่อส่งเข้าสู่เครื่องอบหามา

¹⁸ เฟื่องอ้าง น.7.

โดยใช้อุณหภูมิที่ 150-180 องศาเซลเซียสประมาณ 5 นาทีเพื่อลดความชื้นของแป้งทำให้แป้งที่ได้นั้นมีความแห้งในอีกระดับหนึ่งซึ่งเมื่อออกจากเครื่องอบหมดแล้วจะมีพัลลมระบายอากาศทำหน้าที่ระบายความร้อนและความชื้นออกจากแผ่นแป้งเพื่อทำให้ความชื้นของแป้งเหลือประมาณ 40 % มีความหนาประมาณ 1 มิลลิเมตร ซึ่งแป้งที่ได้จากการผลิตดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นแผ่นสีเหลือง ขนาดใหญ่ หนา เหนียวนุ่มและมีความชื้นพอสมควรประมาณร้อยละ 60 หลังจากนั้นก็จะตัดให้เป็นแผ่นสีเหลืองขนาดเล็กลงโดยจะมีขนาดอยู่ที่กว้าง 150 เซนติเมตร ยาว 100 เซนติเมตร¹⁹

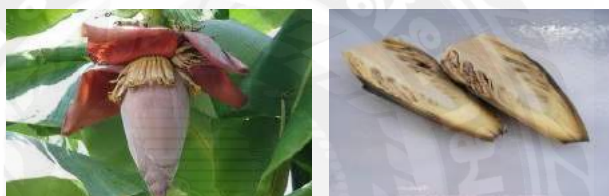
ขั้นตอนต่อมาก็จะนำเอาแผ่นแป้งที่ผ่านกระบวนการทุกขั้นตอนแล้วมาตัดเป็นแผ่นสีเหลืองโดยนำไปผึ่งลมบนตะแกรงไม้ไผ่ขนาดใหญ่เพื่อให้แป้งแห้งและคืนสภาพ ต่อมารอให้แป้งแห้งอีกครั้งหนึ่งซึ่งจะใช้เวลาในการผึ่งให้แห้งประมาณ 6-8 ชั่วโมง เมื่อเนื้อแป้งแห้งดีแล้วจึงนำเข้าสู่กระบวนการตัดเส้นให้เส้นมีขนาดเล็กลงและมีลักษณะเป็นเส้นยาวประมาณ 4 ซม. มีความหนากว่าเส้นชนิดอื่นแล้วจึงทำการม้วนเส้นจันท์ที่ได้ให้เป็นขดนำไปวางบนแผงไม้ไผ่เพื่อตากแดดอีกครั้งหนึ่งโดยการตากแดดเช่นว่านี่ถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษในจังหวัดจันทบุรีที่สืบทอดกันมาที่เป็นกรรมวิธีตามธรรมชาติ ซึ่งการตากแดดเพื่อให้เส้นจันท์แห้งจะต้องใช้กรรมวิธีในการตากแดดเท่านั้นเนื่องจากแสงแดดจะทำให้ตัวเส้นจันท์แห้งอย่างทั่วถึงเพราะอุณหภูมิของแสงแดดจะมีความร้อนคงที่ให้ความชื้นในเส้นจันท์ระเหยอย่างช้าๆเป็นไปอย่างธรรมชาติ ผลลัพธ์คือเส้นจันท์ที่ได้จะมีคุณภาพที่ดีกว่าการอบด้วยเครื่องอบความร้อนสูงที่เป็นเครื่องจักร ทำให้เส้นจันท์ที่ได้ไม่แห้งกรอบจนเกินไป โดยการตากแดดเพื่อไล่ความชื้นของเส้นจันท์นี้จะใช้เวลาประมาณ 5 ชั่วโมงในการตากแล้วจะต้องมีการพลิกกลับเส้นจันท์ทั้งสองด้านเพื่อให้ถูกแสงแดดเสมอกัน ความชื้นของเส้นจันท์ที่ได้จะอยู่ที่ประมาณ 12-13 % ซึ่งด้วยปัจจัยในด้านการผลิตเช่นนี้จะเห็นได้ว่าเอกลักษณ์ของเส้นจันท์ที่ผลิตขึ้นเกิดจากภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นผสมผสานกับทักษะของผู้ผลิตซึ่งเป็นคนในจังหวัดจันทบุรี ทำให้เส้นจันท์ที่ได้มีเอกลักษณ์โดดเด่นแตกต่างไปจากเส้นก๋วยเตี๋ยวชนิดอื่นที่ผลิตจากแหล่งภูมิศาสตร์แห่งอื่น โดยเอกลักษณ์ที่เด่นชัดซึ่งไม่สามารถหาได้จากแหล่งผลิตอื่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของมาตรฐานคุณภาพ รสชาติที่ดี มีความเหนียวนุ่ม ไม่เปื่อยยุ่ย และไม่ขาดง่าย²⁰

นอกจากเส้นจันท์ที่เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญามาจากคนในจังหวัดจันทบุรีแล้วนั้นด้านที่มาของเส้นก๋วยเตี๋ยวทั่วๆไปนั้นจะพบว่าได้รับอิทธิพลมาจากประเทศจีน โดยชนิดของเส้นก๋วยเตี๋ยวประเภทต่างๆจะมีหลายอย่างทั้ง เส้นใหญ่ เส้นเล็ก เส้นหมี่ขาว บะหมี่เหลือง รวมไปถึงมีการนำพืชผักชนิดต่างๆมาดัดแปลงให้เป็นเส้นก๋วยเตี๋ยวเพื่อสุขภาพอีกด้วยและก๋วยเตี๋ยวส่วนใหญ่ถือเป็น

¹⁹ เพ็งอ้ง น.8.

²⁰ เพ็งอ้ง น.21-31.

อาหารชนิดหนึ่งที่มักจะทำมาจากแป้งข้าวเจ้าหรือแป้งสาลีมีลักษณะเป็นเส้นยาวสีขาวขุ่น²¹ นอกจากนี้เส้นก๋วยเตี๋ยวยังสามารถแยกเป็นประเภทเส้นที่ผลิตสดใหม่แบบวันต่อวันและเส้นก๋วยเตี๋ยวชนิดแบบแห้ง (ซึ่งต้องนำไปแช่น้ำก่อนประกอบอาหาร) เส้นที่นิยมนำมาทำเป็นอาหารผัดไทยเส้นจันท์นั้นจะได้แก่เส้นจันท์ โดยเส้นจันท์จะมีลักษณะที่กว้างกว่าเส้นเล็กและเส้นหมี่ขาว แต่เส้นเล็กจะมีขนาดที่เล็กกว่าเส้นใหญ่ โดยเส้นจันท์นั้นอาจจะนำมาตัดเป็นท่อนๆ เพื่อสะดวกในการรับประทาน ซึ่งจะต้องนำมาแช่น้ำก่อนปรุงอาหารและเมื่อนำมาปรุงอาหารผัดไทยเส้นจันท์เส้นจันท์ที่ได้จะมีความเหนียวนุ่มกว่าเส้นก๋วยเตี๋ยวชนิดอื่นๆ²² อีกทั้งยังสามารถที่จะนำไปผัดในกระทะด้วยไฟที่แรงได้โดยไม่ทำให้เส้นและอีกด้วย ดังนั้นด้วยคุณสมบัติของเส้นจันท์เช่นนี้จึงนิยมที่จะนำไปทำเป็นอาหารผัดไทยเส้นจันท์เป็นส่วนใหญ่ แต่ในบางครั้งการเพื่อความสะดวกของผู้ปรุงมักจะมีการนำเส้นเล็กมาใช้แทนเส้นจันท์เนื่องจากเป็นวัตถุดิบที่หาง่าย ราคาไม่แพง และรสชาติก็ไม่ได้แตกต่างกันมาก เป็นต้น

ภาพที่ 2.2 หัวปลี²³

หัวปลี (Banana Blossom) หรือที่มีการเรียกกันว่าปลีกล้วยก็คือส่วนที่เป็นดอกของต้นกล้วยซึ่งจะเติบโตเป็นผลกล้วยต่อไป หัวปลีจัดได้ว่าเป็นพืชล้มลุกที่มีลำต้นสูงมีปลีสีแดงอมม่วงโดยจะเคลือบที่มีผลกล้วยซ่อนอยู่ภายในหลายๆผลรวมกัน ในปลีกล้วยจะมีดอกเรียงกันอยู่ภายในเป็นช่อ ซึ่งหัวปลีหรือที่เรียกว่าปลีกล้วยนั้นถือได้ว่าเป็นพืชผักที่มีอยู่แพร่หลายในพื้นที่ต่างๆของทั่วทุกจังหวัดในประเทศไทย ผู้บริโภคส่วนใหญ่ นิยมนำมารับประทานทั้งเป็นแบบดิบเพื่อเป็นผักเคียงกับอาหารต่างๆหรือแม้กระทั่งนำไปปรุงจนหัวปลีสุกเพื่อทำเป็นแกง ไม่ว่าจะเป็นแกงกะทิหรือแกงเผ็ดในภาคต่างๆ แต่ที่นิยมมากที่สุดในปัจจุบันคือการนำมาเป็นผักเคียงคู่กับอาหารผัดไทยในทุก

²¹ บริษัท อีซีไทย, “ชนิดของก๋วยเตี๋ยว,” สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2558, จาก http://www.ezythaicooking.com/noodle_th.htm

²² บริษัท จันทบูรณ์, “ของดีเมืองจันท์,” สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2558, จาก http://www.chanthaboon.net/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=305&Itemid=665

²³ บริษัท แม่สลิมจำกัด, “หัวปลี,” สืบค้นเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2558, จาก www.maesalim.com

สำหรับ โดยลักษณะส่วนช่อดอกของต้นกล้วยจะประกอบด้วยดอกจริงที่จะถูกหุ้มอยู่ภายในด้วยใบประดับสีแดงขนาดใหญ่มีลักษณะเป็นกาบซ้อนกันจนสุดปลายช่อดอกคล้ายดอกบัวตูม นอกจากนี้โดยทั่วไปที่นิยมกินกันมากที่สุดก็คือหัวปลีของกล้วยน้ำว้าเพราะรสฝาดน้อยและหาได้ง่าย ในส่วนของสรรพคุณทางยาของหัวปลีที่คนโบราณว่าไว้ก็คือรักษาโรคกระเพาะอาหารและแก้อ่อนในโรคโลหิตจาง ลดน้ำตาลในเลือด และนอกจากนี้นักวิจัยชาวอินเดียยังพบว่าหัวปลีมีคุณสมบัติในการลดระดับน้ำตาลในเลือดได้ดี อีกทั้งเพิ่มน้ำนมให้แม่ลูกอ่อนเนื่องจากในหัวปลี 100 กรัม จะมีวิตามินที่จำเป็นต่อร่างกายหลายชนิด ได้แก่ แคลเซียม ฟอสฟอรัส ธาตุเหล็กและวิตามินซี เป็นต้น²⁴

ภาพที่ 2.3 กุ้งแห้ง²⁵

กุ้งแห้ง ถือเป็นผลผลิตที่ถูกแปรรูปเป็นอาหารอย่างหนึ่งซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาของคนในชุมชนท้องถิ่นต่างๆด้วยวิธีการทำให้แห้งเพื่อป้องกันการเน่าเสียของอาหารโดยให้สามารถเก็บไว้ได้นานยิ่งขึ้น ส่วนใหญ่สามารถพบได้มากในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำสายต่างๆ และในพื้นที่ทำการประมงภาคกลางและภาคใต้ของไทยรวมถึงประเทศแถบเอเชีย สืบเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของทะเลส่งผลให้ผลผลิตจำพวกกุ้งมีปริมาณที่มาก โดยกุ้งแห้งนับเป็นอาหารที่นิยมรับประทานกันอย่างมากเนื่องจากมีสารอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายหลากหลายชนิด เช่น วิตามิน เกลือแร่ ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมนำมาถนอมอาหารด้วยวิธีการตากแห้งด้วยการนำกุ้งทะเลที่มีขนาดเล็กมาใช้ในการทำกุ้งแห้ง²⁶ การทำกุ้งตากแห้งคือนำกุ้งมาล้างให้สะอาดแล้วนำไปพักไว้ในกระจาดจนกุ้งนั้นสะเด็ดน้ำ หลังจากนั้นตั้งกะทะตั้งน้ำให้เดือดใส่เกลือในอัตราส่วนกุ้ง 1 กิโลกรัมต่อเกลือ 1 ชีด และใส่สมอาหารลงไปเพื่อให้กุ้งมีสีสวยงามน่ารับประทาน ต่อจากนั้นนำกุ้งต้มในน้ำเกลือจนกุ้งสุกใช้ช้อนๆขึ้นพักไว้

²⁴ บริษัท ประโยชน์ดอทคอม, “หัวปลี,” สืบค้นเมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2558 จาก <http://prayod.com/%E0%B8%AB%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B5-banana-blossom/>

²⁵ เกษตรพอเพียงคลับดอทคอม, “ประมงราชบุรีเชิญเที่ยวงานวันกินกุ้งปลอดภัย,” สืบค้นเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2558, จาก www.kasetporpeangclub.com

²⁶ ธงชัย เลิศสินศุภทวิ , “สารอาหารและคุณค่าทางโภชนาการของกุ้งแห้งตัวเล็ก,” สืบค้นเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2558, จาก <http://thaidriedshrimp.blogspot.com/2014/01/blog-post.html>

จนสะอาดแล้วจึงใส่กระดาษเพื่อนำไปตากแดดแล้วจึงเกลี่ยกึ่งให้โดนแดดทั่วๆใช้เวลาตากแดดประมาณ 1/2 วันเมื่อตากกึ่งจนแห้งดีแล้วก็นำไปบรรจุใส่ถุงหรือภาชนะเพื่อขายได้ทันที²⁷ และนอกจากจะนำกึ่งแห้งจะนำมาเป็นส่วนผสมของอาหารผัดไทยแล้วยังได้มีการดัดแปลงโดยทำเป็นยำกึ่งแห้งหรือนำไปเป็นส่วนวัตถุดิบของส้มตำเป็นต้น²⁸

ภาพที่ 2.4 หัวไชโป้²⁹

หัวไชโป้ (Pickle turnip) นับได้ว่าเป็นผลผลิตจากพืชผักชนิดหนึ่งที่นิยมนำมาแปรรูป ซึ่งหัวไชโป้เกิดจากการผักกาดหัวหรือหัวไชเท้า (Chinese Radish) มาดัดแปลงซึ่งถือเป็นวิธีการถนอมอาหารอีกวิธีหนึ่งเพื่อให้สามารถเก็บไว้ได้นานนับปี โดยหัวไชโป้จัดเป็นพืชพื้นเมืองของเอเชียนิยมปลูกกันอย่างแพร่หลายทั่วทุกจังหวัดในประเทศไทยเนื่องจากเป็นพืชที่ปลูกง่ายเติบโตเร็ว โดยหัวไชโป้ถือเป็นอาหารอีกชนิดหนึ่งที่ผู้บริโภคนิยมรับประทานกันมากโดยสามารถเก็บรักษาไว้บริโภคได้นาน หัวไชโป้วจะมีอยู่ด้วยกัน 2 ชนิด คือชนิดเค็มและชนิดหวาน โดยชนิดเค็มนั้นจะใช้วิธีการนำหัวผักกาดมาดองแบบเค็มด้วยการโรยเกลือสลับกับผักกาดหัวเป็นชั้นๆแล้วทับด้วยของหนักใช้ระยะเวลาประมาณ 10 วัน ส่วนอีกแบบหนึ่งคือไชโป้วหวาน โดยหัวไชโป้วชนิดหวานจะเกิดจากการนำหัวผักกาดมาตากแดดตอนกลางวันตอนกลางคืนเรียงในบ่อโรยเกลือสลับ โดยทำสลับระหว่างตากแดดและหมักเกลือ 5-6 วันแล้วจึงนำไปดองแบบดองเค็มตากแดด 3-4 แดดจากนั้นโรยน้ำตาลทรายแดง ผงโป๊ยกั๊ก เหล้าจีน ขยำให้เข้ากันอัดใส่ไหหมักไว้ 1 เดือน³⁰ โดยการทำหัวไชโป้ถือเป็นวิธีถนอมอาหารโดยใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านท้องถิ่นที่นิยมกันมากที่สุดเนื่องจากหัวผักกาดหรือหัวไชเท้าจัดเป็นพืชที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทำให้เกษตรกรต้องรีบเก็บเกี่ยวทันทีเนื่องจากหากปล่อยไว้

²⁷ วิไล บัวหลวง , “เทคนิคการทำกึ่งแห้งสูตรจันทบุรี,” สืบค้นเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2558, จาก <http://www.rakbankerd.com/agriculture/page.php?id=1873&s=tblareablog>

²⁸ กาญจนา ทราย, “กึ่งแห้งคุณภาพเยี่ยมไร้สารพิษ 100,” ปีที่ 5 ฉบับที่ 50 นิตยสารเส้นทางเศรษฐกิจ, น.44-46. (เมษายน 2542)

²⁹ บริษัท เนชั่นกรุ๊ป จำกัด, “หัวไชโป้สับ,” สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2558, จาก www.Oknation.net

³⁰ สุทัศน์ ศุกลรัตน์เมธี. “สืบสานตำนานอาหารแต่จ้าว กทม,” นิตยสารตู้กับข้าว, น.150 (2556).

เป็นเวลานานจะทำให้หัวใจเต้นหรือหัวผัดผัดทำให้ราคาตกต่ำ โดยส่วนใหญ่จะมีการนำหัวใจไปชนิดหวานมาเป็นส่วนประกอบของผัดไทย นอกจากนี้หัวใจโป๊จะมีสรรพคุณในการล้างพิษและขับสารพิษในร่างกายและนอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้บริโภคเจริญอาหารและให้นอนหลับง่ายได้อีกด้วย³¹

ภาพที่ 2.5 เต้าหู้³²

เต้าหู้ (Tofu) นับเป็นอาหารที่ได้กำเนิดขึ้นมามากกว่า 2,000 ปี ในประเทศจีนแผ่นดินใหญ่โดยคนจีนบางกลุ่มถือว่าเต้าหู้เป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง³³ ซึ่งเต้าหู้จัดเป็นผลิตภัณฑ์อาหารชนิดหนึ่งที่ได้แปรรูปมาจากถั่วเหลืองซึ่งให้คุณค่าทางโภชนาการครบถ้วนโดยเฉพาะอย่างยิ่งโปรตีนในปริมาณสูงเนื่องจากในเต้าหู้จะมีโปรตีนที่มากกว่าเนื้อสัตว์บางชนิดถึงสองเท่าเมื่อมีการเปรียบเทียบในปริมาณที่เท่ากัน อีกทั้งเต้าหู้ยังมีราคาถูกกว่าเนื้อสัตว์อีกทั้งเต้าหู้ยังเป็นอาหารที่ย่อยง่ายมีประโยชน์ต่อร่างกายและไม่มีคอเลสเตอรอลอีกด้วยรวมไปถึงเป็นอาหารที่สามารถหาบริโภคได้อย่างง่าย ซึ่งกรรมวิธีในการทำเต้าหู้นั้นจะทำการนำเอาเมล็ดถั่วเหลืองมาแช่น้ำจนอัมตัวแล้วจึงนำมาบดกับน้ำจนละเอียดแล้วกรองเอาแต่น้ำแล้วนำน้ำที่ต้มเสร็จแล้วนำมาใส่สารตกตะกอนโปรตีนซึ่งโปรตีนก็จะจับตัวกันเป็นก้อนเต้าหู้ที่มีอยู่ในท้องตลาดทั่วไปจะมีหลายชนิด ได้แก่ เต้าหู้ชนิดแข็งและชนิดนิ่ม มีทั้งเต้าหู้ที่มีสีเหลืองและเต้าหู้ที่มีสีขาว โดยเต้าหู้ที่นิยมนำมาเป็นวัตถุดิบของอาหารผัดไทยได้แก่เต้าหู้แข็งชนิดสีเหลืองเนื่องจากเหมาะแก่การผัดในกระทะที่ร้อนด้วยไฟแรง โดยเต้าหู้เหลืองนั้นจะมีเปลือกด้านนอกสีเหลืองและมีเนื้อสีขาวมีรสชาติที่เค็มกว่าเต้าหู้ขาว ซึ่งเต้าหู้ชนิดเหลืองชนิดแข็งวิธีการทำจะนำเต้าหู้ขาวชนิดแข็งไปหมักกับเกลือแล้วจึงนำไปต้มพร้อมทั้งใส่ขมิ้น

³¹ บริษัท ฟู้ดเทรเวล จำกัด ,”รายละเอียดวัตถุดิบ,” หัวใจโป๊ว สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2558, จาก http://www.foodtravel.tv/recingredientShow_Detail.aspx?viewId=62

³² บริษัท เนชั่นกรุ๊ป จำกัด ,”เต้าหู้,” สืบค้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2558 จาก www.oknation.net

³³ China Radio International.CRI , “ประวัติความเป็นมาของเต้าหู้,” สืบค้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2558, จาก <http://thai.cri.cn/247/2012/08/13/225s201068.htm>

ให้เป็นสีเหลืองเคลือบบริเวณผิวของเต้าหู้ทำให้เนื้อเต้าหู้ชนิดนี้แข็งและมีความยืดหยุ่นกว่าชนิดขาวแข็งและมีรสชาติเค็ม อีกทั้งเพื่อให้เก็บไว้ได้นานซึ่งถือเป็นการถนอมอาหารอย่างหนึ่งเช่นกัน³⁴

ภาพที่ 2.6 น้ำตาลทราย³⁵

น้ำตาลทราย (Sugar) ถือเป็นส่วนให้ความหวานชนิดหนึ่งที่ผู้บริโภคให้ความนิยมน้อยมากเนื่องจากทำให้อาหารหลากหลายชนิดไม่ว่าจะอาหารหวานหรืออาหารคาวมีรสชาติดี อีกทั้งมีการเรียกชื่ออย่างหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับรูปร่างลักษณะของน้ำตาล เช่น น้ำตาลทราย น้ำตาลกรวด น้ำตาลก้อน น้ำตาลปี๊ป เป็นต้น นอกจากนี้น้ำตาลทรายในปัจจุบันจะมีอยู่สองชนิด คือ น้ำตาลทรายแดงและน้ำตาลทรายขาวซึ่งความแตกต่างระหว่างน้ำตาลทรายแดงกับน้ำตาลทรายขาวอยู่ที่ขั้นตอนและวิธีการผลิต โดยน้ำตาลทรายแดงถือเป็นน้ำตาลชนิดที่ผลิตมาแต่ดั้งเดิมด้วยระบบ Open Pan (ไม่มีการตกผลึก) ส่วนน้ำตาลทรายขาวจะผลิตภายใต้ระบบสุญญากาศหรือ Vacuum Pan (ตกผลึก) โดยระหว่างกระบวนการผลิตจะถูกทำให้ขาวโดยการฟอกสีและนำไปตกผลึก (crystallized) ส่วนน้ำตาลทรายแดงจะไม่มีการฟอกให้เป็นสีขาวอย่างสมบูรณ์ ซึ่งแตกต่างไปจากน้ำตาลทรายขาวที่จะต้องนำมาผ่านกระบวนการฟอกให้เป็นสีขาวก่อนที่จะนำไปบรรจุเพื่อส่งจำหน่าย น้ำตาลทรายแดงนิยมใช้ในอาหารบางประเภทเท่านั้นเนื่องจากสี กลิ่น รส เหมาะกับอาหารบางชนิดเท่านั้น ในอุตสาหกรรมอาหารจึงนิยมใช้น้ำตาลทรายขาวมากกว่าน้ำตาลทรายแดง นอกจากนี้ในประเทศไทยและประเทศในแถบเมืองร้อนสามารถผลิตซูโครสในระดับอุตสาหกรรมได้จากอ้อย (sugar cane) ส่วนประเทศในแถบเมืองหนาวจะใช้หัวบีทเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิต อย่างไรก็ตามน้ำตาลทรายแดงยังมีคุณสมบัติร้อนโดยมีสรรพคุณในการบำรุงกำลัง แก้ปวด ทำให้เลือดไหลเวียนสะดวก สตรีระหว่างมีประจำเดือน ปวดแหวหรือท้องน้อย³⁶

³⁴ ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, “แกะรอยเต้าหู้จากถั่วเหลืองสู่อาหารหลากแบบ,” นิตยสารชีวจิต บริษัท สำนักพิมพ์แสงแดด จำกัด ฉบับวันที่ 1 กันยายน 2549 คอลัมน์ต้นทางสุขภาพดี. น.50.

³⁵ กลุ่มบริษัทน้ำตาลไทยเอกลักษณ์, “น้ำตาลทรายขาว,” สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2558, จาก www.tis-sugar.com

³⁶ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, “กระบวนการผลิตน้ำตาลทราย,” สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2558, จาก http://fieldtrip.ipst.ac.th/intro_sub_content.php?content_id=16&content_folder_id=25

ภาพที่ 2.7 ถั่วงอก³⁷

ถั่วงอก (Bean Sprouts) ประเทศแรกในโลกที่เพาะถั่วงอกหัวโตกินและถือเป็นการประเทศต้นกำเนิดของถั่วงอกก็คือประเทศจีน โดยที่คนจีนให้ความนิยมในการกินถั่วงอกมานานนับพันปี โดยถั่วงอกจัดเป็นพืชชนิดหนึ่งที่ขึ้นได้ง่ายซึ่งงอกออกมาจากเมล็ดถั่วเขียว ซึ่งในการงอกนั้นจะเพิ่มวิตามินซีเพิ่มจากเดิมอีก3-5เท่า³⁸ ถั่วงอกจะมีลักษณะ คือ มีหัวสีเหลืองสีขาว รสชาติจืด มัน และกรอบ ถั่วงอกนั้นถือได้ว่าเป็นเมล็ดงอกหรือต้นกล้าอ่อนของถั่วเขียวก็คือผักต้นเล็กๆที่ผลิบานใบใหม่ไม่เกิน 5 วัน โดยเป็นพืชเพื่อสุขภาพที่คนไทยรู้จักบริโภคกันมานาน นอกจากนี้ถั่วงอกยังมีโปรตีนที่สูงกว่าถั้วธรรมดา โดยจัดเป็นพืชผักที่มีประโยชน์มากมายแก่ผู้บริโภคซึ่งถั่วงอกที่งอกออกมาใหม่ๆก็ยังคงอุดมไปด้วยสารอาหารที่ถูกเก็บสะสมไว้ในเมล็ดพันธุ์ อาทิ เหลือแร่ โปรตีน สารเร่งการเจริญเติบโตๆรวมไปถึงคลอโรฟิลล์และแร่ธาตุต่างๆหลากหลายชนิด นอกจากนี้ยังมีวิตามินที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ได้แก่ วิตามินซีที่มีปริมาณที่สูงกว่าถั่วทั่วไป และวิตามินบี12 ที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของร่างกายกับซ่อมแซมเซลล์เนื้อเยื่อต่างๆ มีวิตามินบี17 และมีสารเลซิธิน (Lecithin) ช่วยบำรุงประสาทและการทำงานของสมองและเหลือแร่ที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายและนอกจากนี้ประโยชน์ของการกินถั่วงอกนั้นจะช่วยให้ขับของเสียออกจากร่างกาย ทั้งยังสามารถป้องกันโรคเบาหวาน นอกจากนี้ยังช่วยชะลอความแก่ของเซลล์ภายในร่างกายได้อีกด้วย³⁹

³⁷ นิตยสาร Lisa Weekly, “ชะลอความแก่ด้วยถั่วงอก,” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2558, จาก<http://health.kapook.com/view2247.html>

³⁸ จูไรรัตน์ เกิดดอนแฝก, สมุนไพรลดไขมันในเส้นเลือด 140 ชนิด (สำนักพิมพ์ปณิดา เกิดดอนแฝก, 2556) น.55.

³⁹ ศูนย์สารนิเทศทางอาหาร สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร, “ประโยชน์ของถั่วงอก,” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2558, จาก <http://fic.ifrpd.ku.ac.th/fic/index.php/th/food-news-by-category-menu/15-news-03-31-07-2012.html>

ภาพที่ 2.8 ไข่⁴⁰

ไข่ (Egg) ไม่ว่าจะเป็นไข่ไก่หรือไข่เป็ดจัดได้ว่าเป็นอาหารชนิดเดียวที่มีสารอาหารครบถ้วนเกือบทุกชนิดโดยเฉพาะโปรตีนซึ่งมีคุณภาพดีที่สุดเพราะเป็นโปรตีนชนิดเดียวที่มีกรดอะมิโนจำเป็นครบถ้วนทั้งชนิดและปริมาณตามที่ร่างกายต้องการ ไข่ที่มีการนำมาใช้เป็นวัตถุดิบของผัดไทยนั้นอาจจะใช้ไข่เป็ดหรือไข่ไก่ก็ได้แล้วแต่ความสะดวกในการเลือกหามาใช้ในไข่ไก่ 1 ฟองจะมีสารอาหารทั้งโปรตีน ลิปิด คอล레스เตอรอล คาร์โบไฮเดรต แร่ธาตุต่างๆ และวิตามิน กล่าวคือ ไข่ไก่จะมีสารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกายอย่างครบถ้วน โดยไข่ไก่หรือไข่เป็ดหนึ่งลูกจะประกอบไปด้วยไข่แดงซึ่งมีเลซิตินมากมีประโยชน์ในการบำรุงสมองเพราะเลซิตินเป็นส่วนประกอบสำคัญของสมอง นอกจากนี้เลซิตินยังมีคุณสมบัติในการทำให้ไขมันและคอเลสเตอรอลละลายเป็นเม็ดเล็กๆจนขับออกจากหลอดเลือดได้เป็นผลดีต่อการป้องกันหลอดเลือดตีบและรักษาความยืดหยุ่น⁴¹ โดยในไข่แดงทุก 100 กรัม มีธาตุเหล็กถึง 150 มิลลิกรัม สามารถช่วยให้ร่างกายสร้างเซลล์เม็ดเลือดได้มากขึ้น ส่วนไข่ขาวซึ่งมีโปรตีนสูงโดยที่โปรตีนยังทำหน้าที่ในการสร้างและซ่อมแซมสารพันธุกรรม ดีเอ็นเอ อาร์เอ็นเอ นอกจากนี้โปรตีนยังสร้างเอนไซม์และเร่งปฏิกิริยาต่างๆภายในร่างกาย สร้างฮอร์โมน เช่น อินซูลิน ไทรอยด์ รวมถึงสร้างฮีโมโกลบินที่เป็นองค์ประกอบของเม็ดเลือดแดง วิตามินA วิตามินB1 วิตามินB2 วิตามินD แคลเซียม มีเกลือแร่ วิตามินดี และธาตุเหล็กที่จำเป็นต่อร่างกายสามารถช่วยผลิตเซลล์เม็ดเลือดอีกด้วย⁴²

⁴⁰ นิธิยา รัตนปนนท์, “คอล레스เตอรอล” ในไข่ไก่ มีประโยชน์ หรือ โทษ,” คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สืบค้นเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2558, จาก <http://www.farmkaikhai.com/board/index.php?topic=2181.0>

⁴¹ China Radio International.CRI, “ไข่ไก่กับสุขภาพ,” สืบค้นเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2558, จาก <http://thai.cri.cn/461/2010/01/20/21s168419.htm>

⁴² บริษัท หนังสือพิมพ์แนวหน้า จำกัด, “ถนอมไข่ไก่ได้1ปีโดยไม่ต้องแช่เย็น,” สืบค้นเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2558, จาก <http://www.naewna.com/contact>

ภาพที่ 2.9 กุยข่าย⁴³

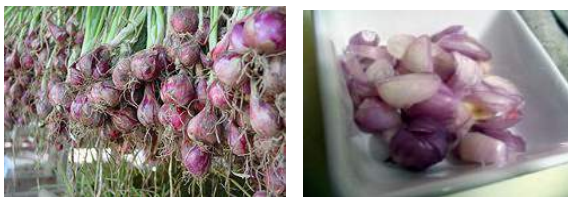
กุยข่าย (Garlic chives) เป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศจีน แต่ในบางท้องถิ่นเรียกว่าผักแป้น มีลักษณะลำต้นที่เป็นหัวหรือเหง้าอยู่ใต้ดิน ส่วนใบจะมีสีเขียวคล้ายใบกระเทียมเป็นส่วนใหญ่เหนือดินสูงประมาณ 30-45 เซนติเมตร ดอกจะแทงออกกกลางลำต้น ก้านดอกมีลักษณะกลมเรียวยาว สูงกว่าใบเล็กน้อย ส่วนดอกจะอยู่ปลายสุด ดอกตูมด้านนอกมีลักษณะสีเขียว เมื่อบานจะมีลักษณะสีขาวหรือม่วง⁴⁴ อีกทั้งจะกระจายพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แถบภูเขาหิมาลัย อินเดีย จีน ญี่ปุ่น และในไต้หวันมีปลูก 2 พันธุ์ คือ พันธุ์สีเขียวที่ปลูกทั่วไป และพันธุ์ใบใหญ่สีขาวซึ่งเกิดจากการบังร่มใบของกุยข่ายจะมีลักษณะแบน มีทั้งกุยข่ายขาวและกุยข่ายเขียว⁴⁵ กุยข่ายขาว (white chinese chive) มีลักษณะใบสีเหลืองอ่อนถือเป็นผลผลิตที่ได้จากการตัดใบเหมือนกุยข่ายเขียว แต่ใช้วิธีการบังแสงแดดด้วยวิธีการคลุมต้นด้วยวัสดุทึบแสงเพื่อไม่ให้ใบสังเคราะห์และผลิตสารคลอโรฟิลล์ที่เป็นรงควัตถุสีเขียวเหมือนกุยข่ายเขียวซึ่งจะใช้เวลาการเก็บเกี่ยวน้อยกว่ากุยข่ายเขียว ผลผลิตที่ได้จึงมีสีเหลืองอ่อนถือเป็นที่ยอมรับในตลาดเพราะให้รสหวานกรอบกว่ากุยข่ายเขียว ส่วนกุยข่ายสีเขียวเป็นกุยข่ายที่ปลูกเพื่อการตัดเก็บใบเขียว โดยตัดใบในระยะที่ใบเจริญเติบโตเต็มที่ก่อนระยะการออกดอก ลักษณะใบเรียวยาวสีเขียว ส่วนมากจะนิยมนำกุยข่ายสีเขียวมาเป็นวัตถุดิบในการทำอาหารผัดไทย กุยข่ายมีฤทธิ์เป็นยาสมุนไพรโดยใบกุยข่ายจะมีฟอสฟอรัสสูง เป็นยาแก้หวัด บำรุงกระดูก แก้ลมพิษ บำรุงไต⁴⁶

⁴³ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง องค์การมหาชน. “กุยข่ายขาว” สืบค้นเมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2558 จาก http://mis.hrdi.or.th/inforcenter/xml_km/shdet.aspx?mnuid=83

⁴⁴ ทศน์ ศุกลรัตน์เมธี, สืบสานตำนาน อาหารแต่จิ๋ว กทม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (สำนักพิมพ์ตู้กับข้าว ,2556) น.140.

⁴⁵ ศิริลักษณ์ รอดยันตร์, जानदे็ด: กุยข่ายอร่อยหลากหลายเมนูทั้งดอกกุยข่าย กุยข่ายเขียวไปจน กุยข่ายขาว ปีที่ 18 ฉบับที่ 112 มกราคม 2555 น.28.

⁴⁶ วิทิต วัฒนวิบูล, “สรรพคุณของกุยข่าย,” เล่มที่ 85 นิติสารหมอชาวบ้าน น.55.(พฤษภาคม 2529)

ภาพที่ 2.10 หอมหัวแดง⁴⁷

หอมแดง (Shallot) นับได้ว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญของประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยจัดเป็นพืชล้มลุกชนิดหนึ่งมีหัวอยู่ใต้ดิน เมื่อมีผลแก่จะมีเยื่อสีแดงอมม่วงบางๆหุ้มอยู่และส่วนใหญ่จะปลูกในภาคเหนือและอีสาน หอมแดงจะมีรสชาติขมและกลิ่นฉุน อีกทั้งยังเป็นส่วนผสมสำคัญที่เพิ่มรสชาติให้แก่อาหาร ซึ่งนิยมนำมาเป็นส่วนผสมของอาหารทั้งอาหารคาวอีกทั้งยังมีคุณค่าและสรรพคุณทางยาในการบรรเทาอาการเกี่ยวกับโรคในช่องปาก แก้อ่อนในบำรุงธาตุในร่างกาย ขับลมแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ⁴⁸ ฟลาโวนอยด์ในหอมแดงมีฤทธิ์เป็นสารต้านอนุมูลอิสระ การบริโภคหอมแดงเป็นประจำจึงสามารถลดระดับคอเลสเตอรอล และช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ลดไขมันในเส้นเลือดที่เป็นสาเหตุของโรคความดันโลหิตสูงและโรคหัวใจ สามารถป้องกันการติดเชื้อและช่วยบรรเทาอาการไข้หวัดได้ ทำให้เจริญอาหาร และช่วยย่อยอาหาร ทั้งนี้ ฟลาโวนอยด์ปริมาณสูงมากๆ นอกจากจะช่วยลดความเสี่ยงของโรคหัวใจแล้วยังลดความเสี่ยงต่อโรคมะเร็งได้อีกด้วย⁴⁹

ภาพที่ 2.11 น้ำมะขามเปียก⁵⁰

น้ำมะขามเปียก (Tamarind Juice) โดยมะขามนั้นเป็นไม้ยืนต้นซึ่งเดิมมีถิ่นกำเนิดในทวีปแอฟริกาแถบประเทศซูดานและต่อมาได้มีการนำเข้ามาในแถบเอเชียและประเทศลาติน

⁴⁷ ศิริวรรณ สินธุ์แดนจักร, “หอมแดงขอย”, สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2558, จาก http://siriwan53011312008.blogspot.com/2012/08/blog-post_26.html

⁴⁸ มหาวิทยาลัยมหิดล , อุทยานธรรมชาติวิทยาสิริรุกชาติ , “หนังสือสมุนไพรสวนสิริรุกชาติ “ เดือนกรกฎาคม 2539, น.105.

⁴⁹ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, “หนังสือสมุนไพรอันดับที่ 01 (โครงการศึกษาวิจัยสมุนไพร”, โดยคณาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2536, น.205-207.

⁵⁰ ภักษา ภิรมย์, “น้ำมะขามเปียก,” สืบค้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2558, จาก <http://topicstock.pantip.com/food/topicstock/2010/08/D9590294/D9590294.html>

อเมริกามะขามเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่แตกกิ่งก้านสาขามากไม่มีหนาม เปลือกต้นขรุขระและหนา สีน้ำตาลอ่อน ฝักอ่อนมีเปลือกสีเขียวอมเทา สีน้ำตาลเกรียม เนื้อในติดกับเปลือก เมื่อแก่ฝักเปลี่ยนเป็นเปลือกแข็งกรอบหักง่าย สีน้ำตาล เนื้อในกลายเป็นสีน้ำตาลหุ้มเมล็ด เนื้อมีรสเปรี้ยวหรือหวาน ซึ่งฝักหนึ่ง ๆ จะมีเนื้อหุ้มเมล็ด 3-12 เมล็ด เมล็ดแก่จะแบนเป็นมัน และมีสีน้ำตาล⁵¹ มะขามใช้ทำอาหารได้หลายส่วน ทั้งใบอ่อน ฝักอ่อน ฝักแก่ มะขามเปียกที่ทำจากมะขาม ฝักแก่เป็นเครื่องปรุงรสเปรี้ยวที่สำคัญในอาหารไทย ยอดอ่อนและฝักอ่อนมีวิตามินเอปริมาณมาก มะขามเปียกรสเปรี้ยว ทำให้ชุ่มคอ ลดความร้อนของร่างกายได้ดี เนื้อในฝักมะขามที่แก่จัดเรียกว่า “มะขามเปียก” มะขามเปียกอุดมด้วยกรดอินทรีย์ อาทิ กรดซิตริก (Citric Acid) กรดทาร์ทาริก (Tartaric Acid) หรือกรดมาลิก (Malic Acid) น้ำมะขามเปียกจะได้มาจากการนำมะขามฝักแก่ ซึ่งเนื้อด้านในจะเป็นสีน้ำตาลมาผสมกับน้ำแล้วขยำให้ทั่วจนได้น้ำมะขามที่มีสีน้ำตาลเข้ม โดยรสชาติของน้ำมะขามที่ได้จะมีรสชาติเปรี้ยวและหวาน น้ำมะขามเปียกจะมีสรรพคุณเป็นยาระบายและแก้อาการท้องผูกได้สามารถลดความร้อนของร่างกายได้⁵²

ภาพที่ 2.12 น้ำปลา⁵³

น้ำปลา (Fish Sauce) จัดเป็นเครื่องปรุงรสอาหารประจำวันของคนไทย มาช้านานโดยเป็นเครื่องปรุงรสที่มีลักษณะเหลวรสชาติเค็มมีกลิ่นหอมของปลา ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ได้

⁵¹ เกียรติศักดิ์ กุลสุวรรณ, “ประวัติมะขาม”, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2558, จาก <https://acer2554.wordpress.com/category/%E0%B8%A1%E0%B8%B0%E0%B8%82%E0%B8%B2%E0%B8%A1/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%A1%E0%B8%B0%E0%B8%82%E0%B8%B2%E0%B8%A1/>

⁵² จำลองลักษณ์ หุ่นขึ้น, จิรนาฏ วีรชัยพิเชษฐ์กุล, และ รุ่งทิพย์ พรหมทรัพย์, นิติสารอาหารจากสมุนไพร, “อโรย สุขภาพดี”, กทม. แม่บ้าน. มปป. น.76-78.

⁵³ ศูนย์วิจัยและตรวจสอบคุณภาพสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ สุราษฎร์ธานี, “น้ำปลา”, สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2558, จาก http://www.fisheries.go.th/fiqc_surat/index.php?option=com_content&view=article&id=68:eufishsauce&catid=50:eufishsauce&Itemid=54

จากการนำปลามาหมักกับเกลือซึ่งเป็นกรรมวิธีการแปรรูป ส่วนใหญ่เป็นที่รู้จักกันในเอเชียโดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่มีการทำน้ำปลามากที่สุด นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องปรุงที่คนไทยนิยมบริโภคกันอย่างแพร่หลายในทุกครัวเรือน⁵⁴ จังหวัดที่มีการทำน้ำปลาขึ้นเป็นรายแรกในประเทศไทยก็คือจังหวัดชลบุรีโดยเป็นของท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงมาจนทุกวันนี้เนื่องจากลักษณะของภูมิประเทศที่อยู่ในแถบชายฝั่งทะเลเหมาะแก่การทำน้ำปลาและการทำน้ำปลานั้นจะทำโดยนำปลาชนิดต่างๆมาหมักกับเกลือในโอ่งดิน ซึ่งต่อมาจะพบว่าน้ำปลาที่ทำมาจากปลากระดูกหัวแหลมและปลากระดูกหัวอ่อนซึ่งเป็นปลาทะเลขนาดเล็กลำตัวเรียวยาวมีเนื้อใสที่สามารถมองเห็นส่วนท้องสีขาวชัดเจนและมักอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในทะเลเปิดทั่วไปโดยมีเนื้อน้อยไขมันที่มากจะทำให้มีรสชาติที่ดีที่สุดกว่าปลากะตักควายหรือปลาไส้ตันซึ่งมีขนาดใหญ่ให้เนื้อมากไขมันน้อย นอกจากนี้ปลากะตักยังแยกย่อยออกเป็นหลายชนิด เช่น กะตักหัวแหลม กะตักหัวอ่อน กะตักขนมจีน และกะตักควาย (ไส้ตัน) เป็นต้น⁵⁵ ในอดีตนั้นคนไทยจะนิยมใช้เกลือมาเป็นเครื่องปรุงรสชาติของอาหารเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาจึงเริ่มมีการใช้น้ำปลาอย่างแพร่หลายมาปรุงอาหารแทนเกลือเนื่องจากมีกลิ่นที่หอมกว่าและรสชาติอร่อยกว่านั่นเอง และในขณะเดียวกันน้ำปลานั้นเกิดจากการย่อยสลายเนื้อปลาด้วยความเค็มของเกลือจนเนื้อปลาย่อยและละลายกลายเป็นน้ำปลาซึ่งถือเป็นการถนอมอาหารอีกประเภทหนึ่งที่สามารถเก็บรักษาไว้ได้เป็นระยะเวลานานได้โดยไม่ตกตะกอน นอกจากนี้น้ำปลานั้นจะมีสารอาหารที่ร่างกายต้องการ ได้แก่ วิตามินบี 12 ทำให้ร่างกายมีภูมิคุ้มกันโรคโลหิตจางชนิดเม็ดเลือดโตได้ กรดอะมิโน เกลือแร่ โปรตีนที่สำคัญต่อร่างกาย⁵⁶

⁵⁴ ผศ.ดร.พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์ , และ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.นิธิยา รัตนพานนท์ , “น้ำปลา” (Fishsource), สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2558, จาก <http://www.pichaifishsauce.com/oldweb/thai/fishsauce.html>

⁵⁵ บริษัท ASTVผู้จัดการออนไลน์, “เส้นทางน้ำปลาไทยจากใต้ทะเลลึกสู่ถ้วยปรุงรสหยดใสในครัวเรือน”, สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 จาก <http://www.manager.co.th/Science/ViewNews.aspx?NewsID=9510000004398>

⁵⁶ อรวรรณ คงพันธุ์, “การผลิตน้ำปลาด้วยวิธีการหมักแบบธรรมชาติ”, พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2553. จัดทำโดยกองพัฒนาอุตสาหกรรมสัตว์น้ำ กรมประมงกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ภาพที่ 2.13 น้ำตาลมะพร้าว⁵⁷

น้ำตาลมะพร้าว (coconut-palm sugar) ที่ผลิตขึ้นนั้นมาจากน้ำตาลสดที่รองจากวงมะพร้าวหรือที่เรียกกันในหมู่ผู้ผลิตว่าน้ำตาลมะพร้าว สำหรับน้ำตาลมะพร้าวนั้นจัดเป็นน้ำตาลพื้นบ้านที่อยู่คู่ครัวไทยมานานมาก โดยมีการผลิตกันอย่างแพร่หลายในจังหวัดต่างๆ เช่น สมุทรสงคราม สมุทรสาคร ราชบุรี เพชรบุรี สุราษฎร์ธานี เป็นต้น ในการผลิตน้ำตาลมะพร้าวที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบนั้นจะมีความพิถีพิถันมากตั้งแต่การเลือกลักษณะวง การนวดวง การทำความสะอาดวงเพื่อให้ได้น้ำตาลสดที่มีคุณภาพดี การขึ้นโปรงน้ำตาลสดนั้นต้องเริ่มแต่เช้ามืดและขึ้นเก็บวันละนับร้อยตันเพื่อให้ได้น้ำตาลสดเพียงพอในการผลิตน้ำตาลมะพร้าว โดยในทุกเช้าเกษตรกรจะนำกระบอกรองน้ำตาลพร้อมกับมีดปาดวงแล้วป็นขึ้นไปบนยอดของต้นมะพร้าวเพื่อนำกระบอกลงใส่น้ำตาลภายในบรรจุไม้เคี่ยมหรือไม้พะยอม ซึ่งใส่ในปริมาณพอควรเพื่อป้องกันการบูดเน่าของน้ำตาลสด⁵⁸ มะพร้าวที่นิยมนำมาทำเป็นน้ำตาลมะพร้าวคือพันธุ์หมูสีกลายซึ่งเป็นมะพร้าวชนิดที่ต้นอยู่ไม่สูงมากนักสะดวกต่อการเก็บ นอกจากนี้ยังมีจันทน์ใหญ่ให้น้ำตาลสดในปริมาณมากและให้ความหวานสูง ส่วนใหญ่น้ำตาลมะพร้าวมีการทำมากในเขตภาคกลาง น้ำตาลมะพร้าวที่มีคุณภาพดีจะมีสีออกนวล เนื้อละเอียด กลิ่นหอม รสชาติดี น้ำตาลมะพร้าวนั้นจะมีคุณค่าทางโภชนาการมากเนื่องจากเป็นแหล่งของพลังงานที่สำคัญในร่างกายของมนุษย์

ภาพที่ 2.14 ถั่วลิสง⁵⁹

⁵⁷ บริษัท เนชั่นกรุ๊ป จำกัด, “น้ำตาลโตนด” สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2558, จาก <http://www.oknation.net/blog/bakingclub/2008/02/01/entry-1>

⁵⁸ ประภา คงปัญญา, และ ผศ.ดร.เวณิกา เบ็ญจพงษ์, “น้ำตาลมะพร้าว”, นิตยสารหมอชาวบ้าน นิตยสารหมอชาวบ้าน เล่มที่: 297 มกราคม 2547 เรื่องน่ารู้ สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2558, จาก <http://www.doctor.or.th/article/detail/1757>

⁵⁹ จุไรรัตน์ สุนทรพิทักษ์กุล, “ถั่วลิสงคั่วปน”, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2558, จาก http://tuktajurairat.blogspot.com/2014/01/blog-post_24.html

ถั่วลิสงคั่ว ถั่วลิสง (peanut หรือ groundnut) อาจเรียกว่า ถั่วดิน ถั่วซุดหรือถั่ว ยี่สง เป็นพืชล้มลุกที่ เป็นพืชไร่ตระกูลถั่ว (Leguminosae) เช่นเดียวกับถั่วเหลือง และถั่วเขียว มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Arachis hypogaea* เป็นถั่วเมล็ดแห้ง (legume) ซึ่งมีน้ำมันสูงจัดอยู่ในกลุ่มพืช น้ำมัน (oil crop) โดยเมล็ดถั่วลิสงอยู่ในฝักซึ่งอยู่ใต้ดิน⁶⁰ ถั่วลิสงนั้นมีถิ่นกำเนิดอยู่ในเขตร้อนตอนกลางของทวีปอเมริกาใต้ต่อมาจึงได้แพร่มายังทวีปเอเชียรวมทั้งประเทศไทยด้วย โดยในปัจจุบันนี้ได้ถูกนำไปปลูกในประเทศเขตร้อนทั่วโลกซึ่งเป็นพืชตระกูลถั่วที่ปลูกกันมากที่สุดรองลงมาจากถั่วเหลืองเท่านั้น ส่วนในประเทศไทยสันนิษฐานว่าถั่วลิสงเข้ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี หลังจากมีการติดต่อกับชาวตะวันตกแล้ว ถั่วลิสงนับเป็นถั่วยอดนิยมของชาวไทยมาเนิ่นนานตราบนานปัจจุบัน⁶¹ ถั่วลิสงเป็นพืชที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูงและเป็นแหล่งของโปรตีนและพลังงาน โดยมีโปรตีนเทียบเท่ากับถั่วแดง ถั่วดำ และถั่วเขียว แต่น้อยกว่าถั่วเหลือง และยังมีกรดอะมิโนอีกหลายชนิดที่จำเป็นต่อร่างกาย⁶² ถั่วลิสงมีสารอาหารมากกว่า 30 ชนิด มีโปรตีนมากกว่าถั่วเปลือกแข็งชนิดอื่นๆ ให้โซเดียมต่ำ มีไขมันไม่อิ่มตัวน้อยและยังปราศจากคอเลสเตอรอลด้วย⁶³ นอกจากนี้ยังมีสรรพคุณในการช่วยบำรุงสมองและสายตาอีกทั้งสมานแผลในกระเพาะอาหาร ถั่วลิสงจะอุดมไปด้วยไขมันไม่อิ่มตัวซึ่งเป็นตัวช่วยในการลดระดับความดันโลหิต ลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคหัวใจ นอกจากนี้ยังมีวิตามินที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค ได้แก่ วิตามินบี อี แมกนีเซียม โฟเลต⁶⁴

⁶⁰ ผศ.ดร.พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์ , และ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.นิธิยา รัตนูปันนท์ , “ถั่วลิสง”, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 จาก

<http://www.foodnetworksolution.com/wiki/word/1660/peanut-%E0%B8%96%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A5%E0%B8%B4%E0%B8%AA%E0%B8%87>

⁶¹ เดชา ศิริภัทร, นิตยสารหมอชาวบ้าน เล่มที่: 230 เดือน/ปี: มิถุนายน 2541 คอลัมน์ : ต้นไม้ใบหญ้า ถั่วลิสงคุณค่าและรสชาติจากใต้ดิน สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2558, จาก <https://www.doctor.or.th/article/detail/2334>

⁶² กรมวิชาการเกษตร. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: it.doa.go.th. [26 ต.ค. 2013].

⁶³ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: www.thaihealth.or.th. [26 ต.ค. 2013].

⁶⁴ กฤษฎี โพธิ์ทิต, “วันนี้คุณกินถั่ววันละ 1 กำมือหรือยัง”, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2558, จาก http://www.healthtoday.net/thailand/Dietary/dietary_97.html

ภาพที่ 2.15 เกลือ⁶⁵

เกลือ (Salt) มีลักษณะเป็นผลึกสีขาวที่เรียกว่า “เกลือ” คือเครื่องปรุงรสคู่ครัวที่เป็นมากกว่าเครื่องปรุงเพราะเกลือยังสามารถใช้ในการถนอมอาหาร ในสมัยโบราณเกลือจึงเป็นสิ่งสำคัญของบ้านเมืองที่ขาดไม่ได้ โดยในบ้านเรามีการทำทั้งเกลือสินเธาว์ (เกลือที่ได้จากใต้ดิน) คือเกลือที่ทำจากดินที่น้ำชะดินละลายแล้วแห้งปรากฏเป็นคราบเกลือติดอยู่บนผิวดิน เรียกว่า “สำดิน” เมื่อน้ำผิวดินหรือสำดินมาละลายน้ำแล้วต้มจะได้เกลือสินเธาว์ และเกลือสมุทร (เกลือที่ได้จากน้ำทะเล) คือเกลือที่ผลิตขึ้นโดยปล่อยน้ำทะเลเข้ามาในที่ที่แห้งแล้งตากแดดปล่อยให้แสงเป็นตัวการทำให้ระเหยน้ำออกไป จนความเข้มข้นได้ระดับเกลือก็จะตกผลึกลงมา (Solar Evaporation System) เกลือประเภทนี้มีการผลิตและการใช้มาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเกลือจัดเป็นเครื่องปรุงที่มีรสชาติเค็มนิยมนำมาใช้ในการปรุงอาหาร ส่วนมากเป็นเกลือบริสุทธิ์ที่มีลักษณะเป็นสีขาวและเป็นผลึกละเอียดเป็นเกลือสมุทรที่นำมาใช้เป็นส่วนใหญ่⁶⁶

ภาพที่ 2.16 มะนาว⁶⁷

มะนาว(Lime) จัดเป็นไม้ผลตระกูลส้มประเภทหนึ่ง โดยผลจะมีรสเปรี้ยวเป็นพืชพื้นเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในประเทศไทยมีการปลูกกันอย่างแพร่หลายเป็นที่รู้จักกันดีทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ แหล่งเพาะปลูกที่สำคัญได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี นครศรีธรรมราช

⁶⁵ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, “เกลือ,” สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2558, จาก <http://www.thaitechno.net/t1/home.php?uid=40208>

⁶⁶ รัตติกาน ศรีอำไพ, “เรื่องของเกลือ เกลือมาจากอะไร เกลือมาจากไหน”, สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 จาก <http://info.muslimthai.com/main/index.php?page=sub&category=13&id=16893>

⁶⁷ บริษัท บุญโชติเทรดดิ้ง, “มะนาว,” สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2558, จาก http://www.thaidetergent.com/index.php?option=com_content&view=article&id=332:lemon-lime&catid=34:demo-content&Itemid=154

สุราษฎร์ธานี นครสวรรค์ กาญจนบุรี สมุทรสาคร นครปฐม และเชียงใหม่ ผลของมะนาวจะมีสีเขียว ซึ่งเมื่อผลเมื่อสุกจัดจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองมีเปลือกบาง ภายในมีเนื้อแบ่งกลีบๆ ชุ่มน้ำมาก นับเป็นผลไม้ที่มีคุณค่านิยมใช้เป็นเครื่องปรุงรส นอกจากนี้ยังถือว่ามีความค่าทางโภชนาการ โดยในมะนาวจะมีวิตามินซีสูงมาก สรรพคุณของมะนาวสามารถช่วยในการฟอกเลือด รักษาความดันโลหิตให้เป็นปกติ⁶⁸

ภาพที่ 2.17 พริก⁶⁹

พริก(Chili) เป็นพืชและสมุนไพรที่นิยมปลูกในประเทศไทย อีกทั้งเป็นส่วนประกอบหลักในอาหารของคนไทยมาช้านานและเป็นเครื่องปรุงที่ได้รับความนิยมมีสีแสนสวยงาม โดยให้รสชาติที่เผ็ดร้อนถูกปากคนไทย⁷⁰ ซึ่งพริกนั้นชาวไทยได้รับมาโดยบาทหลวงชาวโปรตุเกสที่ได้เข้ามาเผยแพร่ศาสนาและค้าขาย โดยพริกจะมีประโยชน์ต่อร่างกายโดยมีสารแคปไซซิน (Capsaicin) ในการช่วยขยายเส้นโลหิตในลำไส้และกระเพาะอาหารเพื่อให้ร่างกายสามารถดูดซึมอาหารได้ดีขึ้น อีกทั้งช่วยให้ร่างกายสามารถขับถ่ายของเสียและนำแร่ธาตุไปหล่อเลี้ยงร่างกาย และในขณะเดียวกันยังมีวิตามินที่จำเป็นต่อร่างกาย ได้แก่วิตามิน A และ C สูงอีกด้วย

กรรมวิธีหรือกระบวนการปรุงอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ตามภูมิปัญญาของชุมชนชาวไทยในจังหวัดจันทบุรีที่ได้มีการสืบทอดต่อกันมานั้น จะพบว่าในปัจจุบันชาวไทยในจังหวัดจันทบุรีจะมีการนำเส้นจันท์ที่เป็นผลผลิตมาจากพื้นที่ภูมิศาสตร์โดยแท้ในจังหวัดจันทบุรีมาเป็นวัตถุดิบหลักเพื่อปรุงเป็นผัดไทยเส้นจันท์ ซึ่งก่อนที่จะนำเส้นจันท์มาใช้ปรุงอาหารจะต้องนำเส้นจันท์มาแช่ในน้ำก่อนประมาณ 5 นาทีเพื่อให้เส้นจันท์อ่อนนุ่มและชุ่มน้ำก่อนที่จะตัดขึ้น

⁶⁸ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, “สรรพคุณและประโยชน์มะนาว,” สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2558, จาก http://www.onep.go.th/library/index.php?option=com_content&view=article&id=123:2014-03-24-05-38-15&catid=21:2012-03-09-07-31-21

⁶⁹ วิเชียร ชีช่วง, “สีแดงสดในพริกป่นมาจากไหน”, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2558 จาก <http://www.rakbankerd.com/agriculture/viewplant1d.php?st=2&g=60&s=24>

⁷⁰ ช่อขวัญ วงศ์สุวรรณ, คู่มือการปลูกผักสวนครัว พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : โครงการหนังสือเกษตรชุมชน, 2544) น.108.

เพื่อให้สะอาดขึ้น หลังจากนั้นก็ใช้ผ้าขาวบางชุบน้ำพอกหมาดแล้วคลุมเส้นจันท์เอาไว้เพื่อให้เส้นจันท์มีความชุ่มชื้นและไม่แห้งจนเกินไป ต่อมาจึงนำเตาถ่านมาก่อไฟแล้วจึงนำกระทะที่ใช้สำหรับผัดตั้งบนเตาถ่านซึ่งการใช้เตาถ่านนั้นก็เพื่อให้อาหารผัดไทยเส้นจันท์ที่ได้มีความหอมรวมทั้งทำให้เส้นจันท์ที่ผัดนั้นมีความนิ่มนวลไม่ติดกันเป็นก้อนซึ่งแตกต่างจากการใช้เตาแก๊สทั่วๆไปที่จะทำให้อาหารผัดไทยเส้นจันท์ปรุงเสร็จอย่างรวดเร็วแต่เส้นจันท์ที่ใช้ผัดจะไม่นิ่มนวลเหมือนเช่นเตาถ่านแล้วจึงใส่น้ำมันพืชลงไปในกระทะ ต่อมาเมื่อใส่น้ำมันพืชลงไปในกระทะแล้วรอจนกระทะร้อนก่อนที่จะใส่ไข่โป๊หวาน เต้าหู้ หอมหัวแดง กุ้งแห้ง แล้วจึงตอกไข่ใส่ลงไปในกระทะเพื่อผัดคลุกเคล้าในน้ำมัน ต่อมาจึงนำเส้นจันท์ที่เตรียมไว้นาลงไปผัดในกระทะคลุกเคล้าให้ทั่วกับส่วนผสมต่างๆในกระทะก่อนที่จะนำเครื่องปรุงที่ประกอบไปด้วยน้ำตาลมะพร้าว น้ำปลา น้ำมะขามเปียกและน้ำเปล่าใส่ลงไปในกระทะแล้วผัดให้เครื่องปรุงส่วนผสมต่างๆเข้าเป็นเนื้อเดียว โดยการผัดเส้นจันท์นั้นจะต้องผัดโดยใช้ไฟแรง ผัดคลุกเคล้าอยู่ตลอดเวลาให้น้ำเครื่องปรุงซึมซับไปในเส้นจันท์แล้วจึงผัดเส้นจันท์ต่อไปจนกว่าเส้นจันท์พอนิ่มและเครื่องปรุงได้คลุกเคล้าจนทั่วและน้ำเครื่องปรุงพอแห้ง ซึ่งเมื่อผัดเสร็จแล้วจึงปิดไฟแล้วนำผักใส่พริกขี้หนูที่หั่นด้วยใบตองสาเหตุที่แต่เดิมนั้นนิยมใช้ใบตองมาเป็นการรองรับอาหารผัดไทยเส้นจันท์เนื่องจากเมื่อใบตองได้รับความร้อนผู้บริโภคจะได้กลิ่นหอมจากใบตองซึ่งเป็นพืชตามธรรมชาติทำให้ผัดไทยเส้นจันท์ที่ได้มีกลิ่นสัมผัสที่หอมมากยิ่งขึ้น แต่ต่อมาในภายหลังเพื่อให้ง่ายต่อการเสิร์ฟแก่ผู้ผลิตจึงนิยมใส่จานเสิร์ฟให้แก่ผู้บริโภคมากกว่า ถัดมาจึงปรุงรสของอาหารผัดไทยเส้นจันท์เพิ่มเติมด้วยพริกป่น น้ำตาล น้ำปลา เสริฟพร้อมมะนาว ใบกุยช่าย ถั่วงอกสดและหัวปลีเป็นเครื่องเคียง⁷¹

จะเห็นได้ว่าเมื่อพิจารณาถึงผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์กับความเชื่อมโยงทางภูมิศาสตร์จะพบว่าผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์นับเป็นอาหารพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงของจังหวัดจันทบุรีเนื่องจากจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงในด้านการผลิตเส้นก๋วยเตี๋ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งเส้นจันท์และการปรุงอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ตามภูมิปัญญาของคนในจังหวัดจันทบุรีซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีสืบต่อกันมานับแต่อดีตถึงปัจจุบัน ในด้านของกรรมวิธีการผลิตหรือกระบวนการปรุงอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์

⁷¹ โครงการเผยแพร่และอนุรักษ์อาหารไทยผ่านเว็บไซต์สถาบันโภชนาการอาหาร, “ตำราอาหารไทย” สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2559, จาก http://www.inmu.mahidol.ac.th/gallery/inmucooking/Eastern_food/%E0%B8%81%E0%B9%8B%E0%B8%A7%E0%B8%A2%E0%B9%80%E0%B8%95%E0%B8%B5%E0%B9%8B%E0%B8%A2%E0%B8%A7%E0%B8%9C%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%9B%E0%B8%B9.html

ซึ่งพื้นที่หรือจังหวัดอื่นๆไม่สามารถผลิตได้ดังเช่นจังหวัดจันทบุรีจึงทำให้เส้นจันท์และอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ของจังหวัดจันทบุรีมีเอกลักษณ์หรือคุณสมบัติพิเศษที่แตกต่างไปจากแหล่งผลิตในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดอื่นๆไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ รสชาติ ความเหนียวนุ่มของเส้นจันท์ที่ไม่เหนียวและขาดง่าย อย่างไรก็ตามในอดีตนั้นจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีชาวเจ้าเป็นจำนวนมากจึงเกิดการคิดค้นด้วยการนำข้าวเจ้ามาแปรรูปให้เป็นเส้นก๋วยเตี๋ยวเพื่อเป็นการถนอมอาหารอีกวิธีหนึ่ง ประกอบกับคนในจังหวัดจันทบุรีนิยมบริโภคเส้นก๋วยเตี๋ยวเป็นอย่างมากทำให้มีการผลิตเส้นก๋วยเตี๋ยวขึ้นมาและมีการนำไปปรุงเป็นอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคโดยเส้นก๋วยเตี๋ยวรวมถึงอาหารผัดไทยที่ปรุงขึ้นนั้นจะมีคุณภาพและรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรีซึ่งเมื่อผลิตหรือปรุงขึ้นตามภูมิปัญญาของคนในจังหวัดจันทบุรีดังกล่าวเส้นจันท์ที่ได้อาจรวมทั้งอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ที่ปรุงขึ้นจึงตั้งชื่อให้สอดคล้องกับแหล่งภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นแหล่งผลิตโดยเรียกเส้นที่ผลิตขึ้นว่า “เส้นจันท์” และเรียกอาหารไทยที่ปรุงขึ้นว่า “ผัดไทยเส้นจันท์” เพื่อให้ง่ายต่อการเรียกขานของประชาชนผู้บริโภค

ด้านที่สาม ลักษณะเฉพาะด้านชื่อของอาหาร ชื่อของผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์หรือที่บางครั้งจะเรียกสั้นๆว่า “ผัดไทย” นั้นถือได้ว่าเป็นชื่อเรียกแบบไทยเพื่อให้เรียกชื่อได้โดยง่ายและเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นไทย ซึ่งวัตถุดิบที่นำมาใช้ทำเป็นอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ส่วนใหญ่ย่อมแล้วแต่โอกาสและความสะดวกในพื้นที่ต่างๆของแต่ละภูมิภาคที่จะคัดสรรวัตถุดิบและส่วนผสมเพื่อนำมาใช้ในการปรุงอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ นอกจากนี้เมื่อกล่าวถึงอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ซึ่งเป็นอาหารท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรีและยังถือเป็นอาหารประจำชาติของไทย โดยสูตรดั้งเดิมของอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์เราไม่อาจที่จะทราบได้อย่างแน่ชัดว่ามีสูตรการผัดหรือสูตรการใส่วัตถุดิบหรือส่วนผสมอย่างไร แม้กระทั่งเราไม่อาจทราบได้อย่างชัดเจนว่าผู้ใดเป็นผู้ทำหรือสร้างสรรค์อาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ขึ้นเป็นคนแรกเนื่องจากคนไทยไม่มีวัฒนธรรมในการกินอาหารจำพวกเส้น โดยวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของคนไทยส่วนใหญ่มักจะกินข้าวกินปลาเป็นอาหารหลัก ซึ่งอาหารจำพวกเส้นนั้นเกิดมาจากการดัดแปลงอาหารที่รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมของชนชาติอื่นๆมาเป็นวัฒนธรรมทางด้านอาหารของตนเอง อีกทั้งการดัดแปลงนั้นล้วนแล้วแต่เกิดจากการนำวัตถุดิบที่มีในภูมิภาคมาทำเป็นอาหารเพื่อบริโภคกันในชุมชนหรือท้องถิ่นโดยเลือกจากวัตถุดิบที่ตนเองมีแทบทั้งสิ้น เช่น ผัก เนื้อสัตว์ที่มีความเหมาะสมในแต่ละท้องถิ่น เป็นต้น

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าเอกลักษณ์ของอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์นั้น นอกจากเป็นอาหารที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของชาวไทยแล้วยังมีการผสมผสานกันระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในจังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยในการใช้วัตถุดิบตามธรรมชาติเพื่อปรุงอาหารประกอบกับการนำเทคนิคและทักษะต่างๆมาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดส่งผล

ให้อาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์มีรสชาติเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม เผ็ด เป็นรสชาติที่หลากหลายกลมกล่อม ถูกใจแก่ผู้บริโภค ซึ่งความหลากหลายเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงความเป็นไทยได้อย่างสอดคล้อง

2.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทย เส้นจันท์กับแหล่งภูมิศาสตร์

จากลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ตามหัวข้อ 2.1.2 ที่ผ่านมานั้นอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์นับเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของชุมชนชาวไทยในจังหวัดจันทบุรีประกอบกับอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ยังนับเป็นสินค้าที่มีการผลิตหลากหลายพื้นที่ในประเทศไทยนอกเหนือไปจากจังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นแหล่งผลิตเส้นจันท์ที่เป็นวัตถุดิบหลักของอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ ด้วยเหตุนี้อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จึงมีความสัมพันธ์กับแหล่งภูมิศาสตร์ 2 ประการ คือ

ประการแรก ในด้านภูมิปัญญาของชาวจันทบุรีเพื่อการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จะเห็นได้ว่าวัตถุดิบหรือเครื่องปรุงอื่นๆในการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์นั้นไม่ว่าจะเป็นกุ้งแห้ง เต้าหู้ ถั่วลิสง มะนาว หัวปลี ใบกุยช่าย น้ำตาลมะพร้าว น้ำมะขามเปียก ส่วนใหญ่จะมีการนำเข้ามาจากพื้นที่แห่งอื่นได้ทั่วไปนอกเหนือจากพื้นที่จังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ แต่สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่มีความเชื่อมโยงกับจังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ก็คือการใช้ภูมิปัญญาของชาวจันทบุรีในการปรุงอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์และกรรมวิธีการผลิตเส้นจันท์ โดยเส้นจันท์ถือเป็นวัตถุดิบหลักสำคัญในการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ ซึ่งชุมชนชาวไทยในจังหวัดจันทบุรีได้มีการผลิตเส้นจันท์ขึ้นเป็นจำนวนมากเนื่องจากพื้นที่ในจังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมแก่การผลิตเส้นจันท์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของกรรมวิธีการผลิตเส้นจันท์ตามภูมิปัญญาของชาวจันทบุรีหรือแหล่งน้ำบาดาลภายในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีที่เหมาะสมแก่การนำมาเป็นส่วนผสมเพื่อผลิตเส้นจันท์ รวมถึงภูมิปัญญาการใช้ข้าวพันธุ์ (กข.5) ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวที่มีความแกร่งของเมล็ดที่สูงกว่าข้าวพันธุ์อื่นอีกทั้งมีปริมาณของอะมิโลสสูงถึง 30% เหมาะแก่การนำมาผลิตเป็นเส้นจันท์ แม้กระทั่งภูมิปัญญาในการปรุงอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ โดยภูมิปัญญาในการผลิตเส้นจันท์จะมีเอกลักษณ์ที่สำคัญก็คือการคัดเลือกวัตถุดิบด้วยการใช้ข้าวเจ้าที่เป็นข้าวเก่าในปีเพราะมียางข้าวและความชื้นน้อยมาล้างให้สะอาดเพื่อขจัดสิ่งสกปรกออกแล้วจึงนำข้าวนั้นนำไปใส่เครื่องจักรเพื่อขัดสีอีกทั้งคัดแยกขนาดของเมล็ดข้าวและสิ่งเจือปน โดยข้าวที่ถูกคัดแยกเพื่อนำมาผลิตเป็นเส้นจันท์จะมีลักษณะเป็นข้าวสามส่วนหรือที่เรียกว่าข้าวซาฮ้อ ซึ่งข้าวสามส่วนหรือข้าวซาฮ้อดังกล่าวจะทำให้ได้เส้นจันท์ที่มีคุณภาพที่ดีกว่าการนำข้าวลักษณะทั่วไปมาใช้ผลิตเส้นจันท์ ต่อมาจึงนำข้าวที่ได้ไปแช่น้ำบาดาลเพื่อให้นิ่มประมาณ 2-3 ชั่วโมงก่อนที่จะนำไปโม่ให้เนื้อข้าวละเอียดโดยวัดค่าไมครอนได้ที่ 150-250 ไมครอนแล้วจึงผสมกับน้ำบาดาลที่เตรียมไว้ ซึ่งแบ่งกับน้ำบาดาลที่ใช้นั้นจะต้องผสมให้มีความข้นพอเหมาะที่ค่า 42 %ของค่าความเข้มข้นจากตัวน้ำแบ่งจากนั้นก็ให้นำมาผสมกับแป้งมันเพื่อทำการปรับสภาพของข้าวและ

เพื่อให้แผ่นแป้งมีความเหนียวและยืดหยุ่น โดยให้เครื่องจักรทำการกวนน้ำแป้งเพื่อให้แป้งเป็นเนื้อเดียวกันก่อนปล่อยในแป้งไหลไปตามสายพานแผ่นแป้งที่ได้มีลักษณะเป็นแผ่นยาวมีความยืดหยุ่นและเหนียวมีสีขาวใสสะอาดซึ่งจะถูกส่งต่อไปนึ่งด้วยอุโมงค์ไอน้ำเพื่อนึ่งให้สุกอีกขั้นตอนหนึ่งโดยใช้เวลานึ่ง 10 นาที ก่อนผ่านเข้าสู่กระบวนการอบหมักในตู้ที่อุณหภูมิ 150-180 องศาเซลเซียสเป็นเวลา 5 นาที แล้วจึงนำไปผึ่งลมให้แห้งประมาณ 2 ชั่วโมงเพื่อลดความชื้นของแผ่นแป้ง ซึ่งแผ่นแป้งที่ได้มานั้นจะมีขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตร มีลักษณะทางกายภาพที่ยืดหยุ่นได้ดีมีสีที่ขาวใส ต่อมาจึงใช้ไม้เพื่อแซะแผ่นแป้งนำไปวางบนตะแกรงไม้ไผ่ตากแดดพองหมาดๆ แล้วจึงนำมาหั่นซอยเป็นเส้นให้มีขนาดเล็กลงประมาณ 4 เซนติเมตรซึ่งเป็นขนาดที่เหมาะสมในการนำไปปรุงเป็นอาหารผัดไทยเส้นจันท์แล้วจึงนำไปตากแดดเป็นเวลา 12 ชั่วโมงเพื่อไล่ความชื้นออกจากเส้นจันท์ให้หมดก่อนไปบรรจุห่อเพื่อส่งขายต่อไป

จากกรรมวิธีการผลิตเส้นจันท์ตามภูมิปัญญาของชาวจันทบุรีดังกล่าวทำให้เส้นจันท์ที่ได้มีลักษณะทางกายภาพไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสี สัน รูปทรง ความกว้าง ความหนา ขนาดของเส้นจันท์ที่มีความแตกต่างจากเส้นก๋วยเตี๋ยวแบบอื่นๆ ทั่วไปและด้วยคุณสมบัติที่เหนียวนุ่มและไม่เปื่อยยุ่ยง่าย อีกทั้งน้ำที่ใช้ผลิตเส้นจันท์จะเป็นน้ำบาดาลจากบ่อในพื้นที่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นน้ำที่มีตะกอนน้อยมีค่าความเป็นกรดและด่างที่ใกล้เคียงความเป็นกลางมาก ซึ่งแตกต่างไปจากเส้นก๋วยเตี๋ยวชนิดอื่นๆ ที่มักจะนำน้ำประปาทั่วไปมาใช้เพื่อผลิตเส้นก๋วยเตี๋ยว ซึ่งน้ำประปาทั่วไปจะมีค่าของน้ำที่ไม่เหมาะแก่การผลิตเส้นก๋วยเตี๋ยว ทำให้เส้นก๋วยเตี๋ยวที่ได้ไม่เหนียวนุ่มเหมือนเส้นจันท์ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การผลิตเส้นจันท์รวมทั้งการปรุงอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ด้วยภูมิปัญญาของชุมชนชาวจันทบุรีเท่านั้นก่อให้เกิดเส้นจันท์และอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ที่มีคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ก็คือจังหวัดจันทบุรี

ประการที่สอง วัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์และการผลิตเส้นจันท์ตามภูมิปัญญาของชุมชนชาวจันทบุรีที่มีคุณภาพที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ในจังหวัดจันทบุรี โดยส่วนใหญ่แล้วเส้นจันท์จะเกิดจากการนำข้าวเจ้าที่เป็นข้าวเก่าพันธุ์ (กข.5) ที่นิยมปลูกในจังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นแหล่งภูมิศาสตร์มาใช้ในการผลิตเส้นจันท์เนื่องจากพื้นที่จังหวัดจันทบุรีเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมและเอื้อต่อการปลูกข้าวพันธุ์ (กข.5) ดังกล่าว ตลอดจนสภาพแวดล้อมดินฟ้าอากาศซึ่งเป็นปัจจัยทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทำให้ข้าวเจ้าที่เป็นข้าวเก่าพันธุ์ (กข. 5) ที่ปลูกในพื้นที่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีมีคุณภาพสูงซึ่งเหมาะแก่การนำมาแปรรูปเพื่อผลิตเป็นก๋วยเตี๋ยวเส้นจันท์ โดยเมื่อนำมาผลิตเป็นเส้นจันท์แล้วรสชาติที่ได้จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากการนำข้าวชนิดอื่นหรือพันธุ์อื่นที่ปลูกในพื้นที่ภูมิศาสตร์อื่นนอกจากจังหวัดจันทบุรีมาแปรรูปเป็นเส้นจันท์ ผลลัพธ์ที่ได้จึงทำให้เส้นจันท์ที่ผลิตขึ้นมีความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านวัตถุดิบที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีที่เป็นแหล่งผลิต ซึ่งแตกต่างไปจากการผลิตเส้นก๋วยเตี๋ยวชนิดอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเส้นใหญ่ เส้นเล็ก เส้นหมี่ หรือบะหมี่ที่นิยมนำไปใส่กับข้าวหรือข้าวหกมาใช้ผลิตเส้นก๋วยเตี๋ยวรวมถึงการนำเข้าข้าวเจ้าหลายพันธุ์อาจจะเป็นข้าวเจ้าพันธุ์เสาไห้จากพื้นที่ทุกจังหวัดใกล้เคียงในประเทศไทยเพื่อนำมาแปรรูปเป็นเส้นก๋วยเตี๋ยว ในการผลิตเส้นก๋วยเตี๋ยวทั่วไปจึงไม่

เพียงแต่ใช้วัตถุดิบภายในพื้นที่แห่งเดียวเท่านั้นแต่ยังมีการนำเข้าจากพื้นที่แห่งอื่นด้วยเพื่อให้เพียงพอต่อการผลิตเส้นก๋วยเตี๋ยว ด้วยเหตุนี้อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จึงสามารถเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์นั้นถือเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของคนในจังหวัดจันทบุรีที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคมแต่ละยุคสมัยและความต้องการของคนหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งการเรียนรู้เกี่ยวกับการปรุงอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์จำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้สั่งสมมาเป็นเวลานานควบคู่ไปกับการเรียนรู้ในตำราอาหารที่เป็นลายลักษณ์อักษรประกอบกัน นอกจากนี้ในการปรุงอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ยังมีการใช้วัตถุดิบตามธรรมชาติของผู้ปรุงผสมผสานกับเทคนิคและกรรมวิธีที่ผู้ปรุงได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษของตนเองประกอบการการดัดแปลงและประยุกต์อาหารของชาวจีนให้มีความเป็นไทยด้วยการใช้วัตถุดิบและเครื่องปรุงในแบบฉบับอย่างไทยภายใต้เอกลักษณ์ของชาติไทย

2.1.4 ผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทย

เส้นจันท์

ในส่วนของผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามต้นแบบขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ถึงแม้ว่าต้นแบบของกฎหมายดังกล่าวจะไม่ได้มีการระบุถึงตัวของผู้ทรงสิทธิในภูมิปัญญาท้องถิ่นของสินค้าอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ไว้ก็ตาม ซึ่งต่อมาในภายหลังองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้ให้การยอมรับถึงสิทธิมนุษยชนในภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสินค้าอาหาร แต่ก็ไม่อาจที่จะระบุถึงตัวผู้ทรงสิทธิที่ชัดเจนได้เหมือนดังเช่นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา เช่น กฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาถึงตัวของผู้ทรงสิทธิชุมชนสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ⁷²

บุคคลแรก เจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น (Knowledge owners) ซึ่งเจ้าของก็คือชุมชนจังหวัดจันทบุรี โดยชุมชนในที่นี้จะบุคคลใดก็ได้ที่อยู่ในชุมชนจังหวัดจันทบุรีนั้นๆ ซึ่งชุมชนดังกล่าวอาจจะเป็นสมาชิกในครอบครัวที่อยู่อาศัยในชุมชนเช่นว่านั้น ในขณะเดียวกันเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นผู้ที่มีสิทธิใช้ประโยชน์หรือห้ามการดัดแปลงหรือทำการแก้ไขในภูมิปัญญาท้องถิ่นของสินค้าอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ ทำให้ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านสินค้าอาหารผัดไทยเส้นจันท์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก ผู้ใช้ประโยชน์ดังกล่าวจะต้องได้รับ

⁷² ทวีพทุทธิ ศิริศักดิ์บรรจง, “มาตรการคุ้มครองการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบประเพณีศึกษากรณีผ้าไหมสุรินทร์”, คุชชินีพนธ์คุชชินีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2556, น.182-200.

ความยินยอมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์จากผู้ที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารผัดไทยเส้นจันท์เสียก่อน

บุคคลที่สอง ผู้ครอบครองสิทธิหรือผู้ใช้สิทธิที่นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ ผู้ประกอบการ ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือผู้เป็นสมาชิกในชุมชนทุกคนที่ได้ครอบครองความรู้ กรรมวิธี ทักษะการปรุงอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ที่เป็นผลผลิตมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนจังหวัดจันทบุรี ผู้ที่ครอบครองสิทธิหรือผู้ใช้สิทธิจึงไม่ใช่ผู้ที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์

นอกจากนี้ สิทธิชุมชนย่อมเป็นประโยชน์ต่อบุคคลดังต่อไปนี้

บุคคลแรก ผู้ครอบครองและสืบทอดและปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ ซึ่งการให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านอาหารผัดไทยเส้นจันท์ก็เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

บุคคลที่สอง ผู้ที่จัดการ ใช้ หรือพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์หรือการแสดงออกซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะที่การแสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นถือเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนและเอกลักษณ์ทางสังคมและมรดกทางวัฒนธรรม

บุคคลที่สาม ประเทศและรัฐบาลเพราะเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์คือประเทศต่างๆ บุคคลในประเทศนั้นและนิติบุคคลตามกฎหมายที่ถูกสร้างขึ้น บุคคลในประเทศและนิติบุคคลดังกล่าวย่อมสามารถปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ได้

ดังนั้นกฎหมายเฉพาะเพื่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นในสินค้าอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ในอนาคตตามแนวทางองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) จึงเป็นเพียงการมอบสิทธิชุมชนในด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสิทธิทางศิลปกรรม โดยผู้ทรงสิทธิมีอยู่ 2 ประเภท คือ ชุมชนและผู้ครอบครองและผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งชุมชนในความเห็นขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) อาจจะเป็นได้ทั้งประเทศหรือบุคคลในประเทศหรือนิติบุคคลตามกฎหมาย ส่งผลให้ในปัจจุบันรัฐภาคีสมาชิกมีการใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ 2 แนวทางด้วยกัน โดยแนวทางแรกกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาบนแนวคิดสิทธิชุมชนซึ่งรัฐเป็นเจ้าของสิทธิชุมชน แนวทางที่สองกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาบนแนวคิดสิทธิชุมชนที่ตัวชุมชนในแต่ละท้องถิ่นเป็นเจ้าของสิทธิชุมชนนั่นเอง

2.1.5 ปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้การใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์

ในส่วนของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของไทยนั้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาไม่ได้เกิดขึ้นโดยมุ่งหมายที่จะให้ความคุ้มครองผลประโยชน์ของประเทศไทย

โดยเฉพาะ แต่กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเกิดจากความตกลงระหว่างประเทศที่เป็นผลสืบมาจากความต้องการของชาติตะวันตก ทำให้การบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยนั้นต้องมีการตีความกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อให้สามารถปกป้องผลประโยชน์ในสินค้าอาหารที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างครอบคลุมส่งผลให้มีการนำพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534 นำมาใช้บังคับประกอบกับเมื่ออาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการมีชีวิตรอดของมนุษย์ โดยอาหารไม่เพียงแต่ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ในทางชีวภาพแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ในขณะเดียวกันยังให้ประโยชน์ในด้านอื่นๆแก่มนุษย์ด้วย เช่น อาหารสามารถสะท้อนให้เห็นถึงชนชั้นและบ่งบอกสถานะทางสังคม ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงการให้ความคุ้มครองภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จะมีข้อพิจารณาอยู่ 3 ประการ คือ

ประการแรก อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์แม้จะถือว่าเป็นอาหารที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนจังหวัดจันทบุรีที่ได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงแพร่หลาย ประกอบกับยังถือเป็นอาหารที่เป็นสัญลักษณ์แทนประเทศไทยก็ตาม โดยปัญหาของผลิตภัณฑ์อาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ในปัจจุบันนี้เพราะเหตุว่าเป็นสินค้าในมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เกี่ยวกับนิยามศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” คือ ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์สามารถบ่งบอกได้ว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น อีกทั้งสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นจะต้องเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือมีคุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” ซึ่งจากคำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวแม้ว่าสินค้าอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเนื่องจากเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในตอนต้นของมาตรา 3 ในเรื่องของชื่อหรือสัญลักษณ์ที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ก็คือจังหวัดจันทบุรีข้างต้นและสามารถบ่งบอกได้ว่าเส้นจันท์ดังกล่าวเป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นในจังหวัดจันทบุรี นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นในประเด็นเรื่องความชัดเจนของการใช้วัตถุดิบเพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรา 3 ที่กำหนดเพียงว่าผลิตภัณฑ์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องสามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวเท่านั้น โดยในมาตรา 3 ไม่ได้มีการระบุการใช้วัตถุดิบเพื่อการผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำให้เกิดปัญหาว่าผู้ผลิตสามารถใช้วัตถุดิบเพื่อการผลิตสินค้านอกแหล่งภูมิศาสตร์ได้หรือไม่ รวมถึงประเด็นปัญหาที่ว่าเส้นจันท์สามารถบ่งบอกได้หรือไม่ว่าอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น ซึ่งหากเส้นจันท์ผลิตขึ้นนอกแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีโดยไม่ได้มีการใช้ภูมิปัญญาในการผลิตของชาวจันทบุรีจะถือเป็นเส้นจันท์หรือไม่

ประเด็นต่อมาก็คือว่าในส่วนวัตถุดิบทั้งหมดทุกชนิดที่จะนำมาผลิตเป็นอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จะต้องมาจากพื้นที่ในจังหวัดจันทบุรีเท่านั้นหรือไม่ ซึ่งโดยปกติแท้จริงแล้วการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ไม่จำเป็นที่จะต้องใช่วัตถุดิบทั้งหมดภายในพื้นที่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีเพียงแห่งเดียว ผู้ผลิตอาจจะใช้เพียงเส้นจันท์ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักที่ผลิตมาจากแหล่งภูมิศาสตร์ก็คือจังหวัดจันทบุรีเพียงอย่างเดียวในการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ก็ได้ โดยผู้ผลิตสามารถนำวัตถุดิบในการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จากพื้นที่อื่นๆนอกจังหวัดจันทบุรีก็ได้ เช่น อาจจะทำน้ำพริก เครื่องปรุงหรือเนื้อสัตว์ อันได้แก่ ถั่วอก กุ้งแช่ หั้วปลี หรือ น้ำมะขามเปียก น้ำตาลมะพร้าว กุ้งแห้ง มาจากพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่ไม่ใช่จังหวัดจันทบุรีก็ได้ ซึ่งหากผู้ผลิตสินค้าอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ถูกจำกัดว่าจะต้องใช้วัตถุดิบทั้งหมดจากพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ในจังหวัดจันทบุรีเพียงแห่งเดียวเท่านั้นย่อมก่อให้เกิดอุปสรรคในการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์เพื่อใช้เป็นสินค้าภายใต้คำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในมาตรา 3 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ในปัจจุบันยังไม่ได้มีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้มีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้แล้ว 50 รายการโดยเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของต่างประเทศ 8 รายการและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยจำนวน 42 รายการเท่านั้น⁷³

ประการที่สอง สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการมอบสิทธิผูกขาดในการใช้ชื่อภูมิศาสตร์ให้แก่ผู้ประกอบการทุกรายในแหล่งภูมิศาสตร์ สิทธิตามกฎหมายฉบับนี้จึงมอบเฉพาะสิทธิทางเศรษฐกิจเท่านั้น โดยที่สิทธิดังกล่าวไม่ได้มีการคุ้มครองไปถึงสิทธิในทางศีลธรรมหรือธรรมสิทธิ (moral right) ที่จะปกป้องเกี่ยวกับชื่อเสียงของผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์เพื่อไม่ให้บุคคลใดดัดแปลงเกี่ยวกับสินค้าอาหารจนก่อให้เกิดความเสียหายด้านชื่อเสียงของชุมชนชาวไทยในจังหวัดจันทบุรี

ประการที่สาม การจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นขัดต่อแนวคิดสิทธิชุมชน ซึ่งปัจจุบันในมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีการบัญญัติถึงผู้มีสิทธิในการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ หน่วยงานราชการ

⁷³ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, “ระบบสืบค้นการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2557, จาก

<http://ipthailand.go.th/DIP2013/simplesearch.php>

บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล กลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภค⁷⁴ ซึ่งในส่วนของประชาชนหรือชุมชนจะไม่ถือว่าเป็นชุมชนท้องถิ่นอีกทั้งไม่สามารถล่วงรู้ถึงสูตรและกรรมวิธีการผลิตในสินค้าที่ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ การกำหนดให้เพียงชุมชนท้องถิ่นเท่านั้นที่มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น กรณีเช่นนี้ย่อมสร้างปัญหาต่อผู้ผลิตสินค้าชุมชนไม่ว่าด้านสูตรการผลิตที่อาจเกิดการคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงหรือกระบวนการจัดการเพื่อรักษามาตรฐานคุณภาพของสินค้าอาจจะขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

ด้วยเหตุเช่นว่ำน้เมื่อผลิตภัณ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์นับเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางด้านอาหารของประเทศไทยที่เกิดขึ้นในรูปของพหุวัฒนธรรม ซึ่งความเป็นพหุวัฒนธรรมนี้เกิดจากการหลอมรวมของวัฒนธรรมทางด้านอาหารของชนชาติต่างๆ เข้าด้วยกัน และในขณะเดียวกันอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ยังเป็นทั้งสินค้าและเป็นผลผลิตมาจากภูมิปัญญาของชุมชนคนไทยในจังหวัดจันทบุรีจึงนับได้ว่าอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ถือเป็นผลิตภัณ์ที่สมควรจะได้รับความคุ้มครองด้วยระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารของคนไทยและเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสนธิสัญญาระหว่างประเทศหรือความตกลงระหว่างประเทศ

⁷⁴ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, คู่มือการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, 2550), น.5-25.

บทที่ 3

นิยามศัพท์และแนวคิดทฤษฎีเพื่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามสนธิสัญญา ระหว่างประเทศและมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศอินเดีย

3.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมาตรการปกป้องและคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับระหว่างประเทศนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดและทฤษฎีต่างๆเพื่อเป็นการสนับสนุนเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ทราบถึงเจตนารมณ์ในการให้ความคุ้มครองสิทธิของบุคคลได้อย่างครอบคลุมซึ่งมีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไปนี้

3.1.1 ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพเพื่อรับรองความเป็นประธานแห่งสิทธิของชุมชน

ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ (organic theory) หรือที่เรียกว่า corporation theory) ถือเป็นทฤษฎีที่มีความเกี่ยวเนื่องกับความเป็นนิติบุคคล ทฤษฎีดังกล่าวนี้ถูกค้นพบขึ้นโดยนักกฎหมายชาวเยอรมันที่มีชื่อว่า Otto Frindrich von Gierke โดยเป็นนักทฤษฎีกฎหมายสำนักประวัติศาสตร์ของกฎหมายของประเทศเยอรมนีซึ่ง Gierke ได้ทำการศึกษาถึงการรวมตัวและการรวมกลุ่มทางสังคมชาวเยอรมันรวมถึงมีการเสนอให้มีการแยกกฎหมายสาธารณะออกจากกฎหมายเอกชน นอกจากนี้ Gierke ได้มีการนำเสนอผลงานเกี่ยวกับร่างประมวลกฎหมายเยอรมันโดยเพิ่มองค์ประกอบที่สำคัญของกฎหมายโรมันเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายเยอรมันด้วยการผสมผสานประเพณีวัฒนธรรมเพื่อให้ประมวลกฎหมายนี้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับชาวเยอรมัน¹

ในวงการนิติศาสตร์ในปัจจุบันนี้ได้มีการศึกษาถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนิติบุคคลอย่างต่อเนื่องโดยนักกฎหมายได้มีความพยายามอย่างยิ่งในการเสนอความเห็นเกี่ยวกับนิติบุคคลมีการแสดงให้เห็นว่านิติบุคคลดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นบุคคลไม่ใช่นิติบุคคลที่ถูกสมมุติขึ้นตามกฎหมายจึงทำให้เกิดทฤษฎีเกี่ยวกับนิติบุคคล 2 ทฤษฎีด้วยกันคือ ทฤษฎีแรก คือ ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพ หรือที่เรียกว่าทฤษฎีว่าด้วยตัวตนของชุมชน ซึ่งเป็นทฤษฎีที่สำคัญมีการรับรองว่าโดยลำพังแล้วชุมชนย่อมถือว่ามีสภาพความเป็นบุคคลโดยตัวเองอีกทั้งชุมชนย่อมมีสิทธิหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งทฤษฎีนี้ได้ถูกนำมาใช้เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวด้วย ส่วนทฤษฎีที่สอง คือ ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสมมุติ (fiction Theory) โดยจะอยู่ภายใต้แนวความคิดที่ว่าจะต้องมีกฎหมายให้การรับรองกลุ่มบุคคล

¹ Encyclopedia Britanmica, "Otto Friedrich von Gierke," Accessed 21 May,2013 <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/233358/Otto-Friedrich-von-Gierke>

เท่านั้นจึงจะถือว่ามิสภาพบุคคลและส่วนบุคคลธรรมดาจะต้องมีสภาพบุคคลตามความเป็นจริงเท่านั้น จึงจะถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย

ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพนั้นจะมีการให้ความสำคัญต่อความเป็นกลุ่มของบุคคล กลุ่มบุคคลดังกล่าวเกิดจากการรวมตัวกันของบุคคลขึ้นเป็นองค์กร โดยเป็นองค์กรหรือนิติบุคคลที่เกิดขึ้นและมีอยู่จริงอีกทั้งผู้แทนของนิติบุคคลนั้นถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของนิติบุคคล นิติบุคคลและบุคคลธรรมดาสถานะจึงเท่าเทียมกันไม่ได้มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด อีกทั้งนิติบุคคลไม่ใช่เป็นเพียงบุคคลที่ถูกสมมติขึ้นตามกฎหมาย²

ในขณะเดียวกัน Gierke ได้มีความเห็นว่ากลุ่มบุคคลนี้เมื่อมีสภาพความเป็นบุคคลแล้วย่อมมีสิทธิหน้าที่ในตัวของตนเอง อีกทั้งมองว่ากลุ่มบุคคลถือเป็นปัจจัยในการปกครองท้องถิ่นจนถึงระดับรัฐที่มีความสำคัญ การใช้สิทธิใดๆทางกฎหมายของกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้มีสิทธิและหน้าที่ดังกล่าวสามารถกระทำได้ผ่านทางผู้แทนของนิติบุคคล ความรับผิดชอบของตัวหน่วยย่อมไม่อาจแยกออกจากตัวการหรือกลุ่มบุคคลได้โดยตัวการย่อมมีหน้าที่และความรับผิดชอบเช่นเดียวกับผลประโยชน์ที่ตนได้รับมาทั้งสิ้น ซึ่งกลุ่มบุคคลดังกล่าวนี้อาจจะเป็นคณะบุคคล ชุมชน หรือกลุ่มบุคคลในรูปแบบอื่นๆก็ได้ ด้วยเหตุนี้นอกจากบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลแล้วรวมไปถึงชุมชนซึ่งถือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีตัวตนและมีความสามารถในการใช้สิทธิรวมทั้งชุมชนยังสามารถเป็นผู้รับผิดชอบได้ตามกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลจึงสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิได้ตามกฎหมายทั้งในด้านของทรัพย์สิน การครอบครอง การโอนการครอบครองและด้านอื่นๆ เป็นต้น³

ในอีกด้านหนึ่ง Gierke ได้มีความเห็นซึ่งแตกต่างไปจาก Savigny ซึ่งเป็นนักกฎหมายชาวเยอรมันชาติเดียวกันเกี่ยวกับประเด็นในเรื่องตัวตนของนิติบุคคล โดยทาง Savigny ได้นำเสนอทฤษฎีที่เรียกว่า นิติบุคคลโดยสมมติ (fiction theory) หมายความว่า กลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคลก็คือบุคคลหรือกองทรัพย์สินที่มีหรือรวมอยู่ร่วมกัน ซึ่งโดยหลักแล้วนิติบุคคลไม่มีตัวตน ความเป็นมนุษย์เพียงแต่กฎหมายได้สมมติให้แยกบุคคลออกจากบุคคลธรรมดา โดยกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคลเกิดขึ้นโดยความรู้และด้วยอำนาจของกฎหมาย ในขณะเดียวกันกฎหมายได้มีการกำหนดการสิ้นสุดของสภาพการเป็นนิติบุคคลเมื่อใดก็ได้มีผลเท่ากับว่าแนวคิดทฤษฎีของ Savigny

² ตูล เมฆยง, กฎหมายแพ่ง 1, (กรุงเทพ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2554), น.6.

³ กิตติศักดิ์ ปรกติ, สิทธิของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน, (กรุงเทพ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550), น.23-24.

ปฏิเสธความมีตัวตนของชุมชนหรือกลุ่มบุคคลทั้งที่ในกฎหมายโรมันได้มีการรับรู้ถึงความเป็นผู้ทรงสิทธิของชุมชนหรือกลุ่มบุคคลมาก่อนหน้านี้แล้วก็ตาม⁴

พร้อมกันนี้ Gierke ยังค้นพบว่าชุมชนชาวเยอรมันนั้นมีความเป็นตัวตนของตนเองแสดงออกมาผ่านทางวัฒนธรรมประเพณีในรูปแบบต่างๆอย่างหลากหลาย เช่น ชุมชนชาวนา ชุมชนช่างฝีมือ เป็นต้น ซึ่งมุมมองของ Gierke นั้นเกิดจากการศึกษาข้อมูลของกฎหมายโรมันควบคู่กับวิถีชีวิตของชาวเยอรมัน อีกทั้ง Gierke ยังได้อธิบายว่าภายในโครงสร้างของกฎหมายโรมันตัวตนของบุคคลจะมีได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลโดยสมมุติขึ้น กล่าวคือ ในทางกฎหมายโรมันบุคคลย่อมเกิดสิทธิและมีความสามารถในทางกฎหมายทันทีโดยอัตโนมัตินับแต่มีสภาพบุคคลและสิ้นสุดความเป็นสภาพบุคคลก็ต่อเมื่อถึงแก่ความตาย ในขณะเดียวกันกลุ่มบุคคลหรือคณะบุคคลตามกฎหมายโรมันก็คือคณะบุคคลหรือสถาบันหรือหน่วยงาน เช่น เมืองหรือสำนักที่อยู่ร่วมกันด้วยจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน ซึ่งกฎหมายให้การรับรองถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายทั้งสิทธิของคณะบุคคลถือเป็นข้อยกเว้นตามกฎหมายโรมันภายใต้หลักกฎหมายที่ว่า”สภาพของคณะบุคคลเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องแต่สามารถรับรู้ได้ด้วยสติปัญญา “(no men intellectual et res incorporabilis)⁵

คณะบุคคลตามกฎหมายโรมัน ซึ่งเมื่อพิจารณาอย่างรอบด้านแล้วสามารถแบ่งคณะบุคคลออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรก คือ คณะบุคคลประเภทองค์กรทรัพย์สินหรือชุมชนหรือสมาคมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการเฉพาะ เช่น สถาบันทางศาสนาที่เรียกว่า universitas ประเภทที่สองคือ หุ่นส่วนหรือ socitas ได้แก่คณะบุคคลที่ไม่มีสภาพบุคคลแยกออกจากสมาชิก ซึ่งสิทธิดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นสิทธิดั้งเดิมตามกฎหมายโรมันที่ให้คณะบุคคลมีสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนเองและสิทธิเช่นว่านี้ยังได้ตกทอดไปสู่ชุมชนชาวเยอรมัน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันกฎหมายบ้านเมืองไม่ได้มีการรับรองถึงสิทธิของกลุ่มบุคคลก็ตาม แต่เนื่องจากชุมชนต่างๆในประเทศเยอรมนีได้มีการตีประเพณีในการรับรองถึงสิทธิของกลุ่มบุคคลดังกล่าวแม้ว่ากลุ่มบุคคลเช่นว่านี้จะไม่ใช่นิติบุคคลตามกฎหมายบ้านเมืองก็ตาม เช่น ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท เป็นต้น แต่กลุ่มบุคคลในประเทศเยอรมนีดังกล่าวยังคงมีสิทธิหน้าที่ในทรัพย์สินเช่นในอดีตเช่นเดิม⁶

⁴ ชัยนันท์ งามขจรกุลกิจ, “ทฤษฎีว่าด้วยนิติบุคคลและความเป็นนิติบุคคลของบริษัทจำกัด”, วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 น.50, (มกราคม ถึง มีนาคม 2541).

⁵ กิตติศักดิ์ ปรกติ, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 3, น.23-24.

⁶ เพ็ญอ้าว, น.27.

ในมุมมองของ Savigny อธิบายได้ว่าเมื่อกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคลไม่มีตัวตนย่อมไม่สามารถกระทำการได้ด้วยตนเองและในขณะเดียวกันย่อมไม่มีสิทธิใดๆตามกฎหมาย อีกทั้งการกระทำของนิติบุคคลกระทำได้โดยผ่านผู้แทนของนิติบุคคล ซึ่งความรับผิดชอบถึงผลประโยชน์ที่นิติบุคคลกับผู้แทนนั้นได้รับมาสามารถแยกออกจากกันได้ ความรับผิดชอบของนิติบุคคลจะเกิดขึ้นเมื่อผู้แทนของนิติบุคคลกระทำการภายในขอบวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งของนิติบุคคล ประกอบกับความรับผิดชอบในทางอาญาและการละเมิดนั้นจะต้องเกิดจากเจตนาร้าย (mens rea) เป็นสำคัญ ซึ่งเมื่อนิติบุคคลไม่มีความเป็นตัวตน ไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่สามารถมีเจตนาได้ในตัวของตนเองย่อมไม่อาจที่จะกระทำความผิดหรือมีความรับผิดชอบใดๆทั้งในทางอาญาและในทางละเมิดได้⁷

นอกจากนี้ Gierke ยังได้คัดค้านโต้แย้งทฤษฎีนิติบุคคลโดยสมมุติ (Fiction theory) อีกทั้งยังคัดค้านการส่งเสริมอำนาจอธิปไตยของรัฐใหม่ ซึ่งนักปรัชญาหลายคนได้มีการเสนอทฤษฎีสัญญาประชาคม โดยแนวคิดดังกล่าวต้องการสร้างความเป็นปึกแผ่นของรัฐชาติ อีกทั้งแนวคิดดังกล่าวมุ่งส่งเสริมการผูกขาดอำนาจของขุนนางและกษัตริย์ในด้านทรัพย์สินพร้อมกับปฏิเสธความเป็นตัวตนของกลุ่มบุคคลถึงแม้ว่ากลุ่มบุคคลจะเคยมีสิทธิในทรัพย์สินตามกฎหมายโรมันก็ตาม แต่กฎหมายในยุคนี้ยอมรับเพียงกลุ่มบุคคลที่เกิดจากการรวมตัวกันเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายส่วนกลุ่มบุคคลอื่นกลับไม่มีสิทธิใดๆตามกฎหมาย ดังนั้นกฎหมายสมัยใหม่จึงเป็นการรับรองสิทธิของปัจเจกชน เช่น กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง เป็นต้น⁸

ดังนั้นทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพถือเป็นทฤษฎีที่ยืนยันว่าชุมชนหรือกลุ่มบุคคลที่มีวัตถุประสงค์หรือมีความสัมพันธ์ทางสังคมสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิได้ ชุมชนหรือกลุ่มบุคคลสามารถกระทำการใดๆได้ด้วยตนเองและมีความชอบธรรมต่อการใช้สิทธิเหนือทรัพย์สินได้โดยสิทธิของชุมชนหรือกลุ่มบุคคลเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นพร้อมความเป็นชุมชน ความสามารถในทางกฎหมายย่อมเกิดขึ้นทันทีโดยอัตโนมัติเหมือนเช่นบุคคลธรรมดาเพื่อการใช้สิทธิต่างๆได้ตามกฎหมาย อีกทั้งมีสิทธิและหน้าที่ตลอดจนความรับผิดชอบเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่ไม่ต้องจดทะเบียนตามกฎหมายในการยืนยันถึงสภาพความเป็นบุคคลหรือนิติบุคคลเนื่องจากชุมชนย่อมมีสภาพบุคคลโดยสมบูรณ์ ซึ่งชุมชนหรือกลุ่มบุคคลย่อมมีตัวตนและมีสิทธิอยู่จริงตามสภาพในการใช้สิทธิตามกฎหมายด้วยตนเอง

⁷ เฟื่องอ้าง, น.23-26

⁸ เฟื่องอ้าง, น.23-26

3.1.2 ทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้น

ทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นหรือทฤษฎีค่าใช้จ่ายในการสืบค้นเป็นผลงานของนักเศรษฐศาสตร์และนักกฎหมายที่มีชื่อว่า William Landes⁹ และ Richard Posner¹⁰ โดยเป็นทฤษฎีในทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งนักกฎหมายทั้งสองได้เสนอทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยงกับเครื่องหมายการค้าเนื่องจากเครื่องหมายการค้านั้นมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศอีกทั้งเพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายของประชาชนผู้บริโภค ซึ่งต่อมานักกฎหมายและศาลของประเทศต่างได้ให้การยอมรับถึงทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามแม้ว่าทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นจะไม่ได้มีการกล่าวถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ก็ตาม โดยทฤษฎีดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเพียงเพื่ออธิบายความสำคัญของเครื่องหมายการค้าเท่านั้น แต่เนื่องจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และเครื่องหมายการค้าต่างมีความคล้ายคลึงกันในการช่วยให้ประชาชนผู้บริโภคสามารถจำแนกแยกแยะความแตกต่างของสินค้าที่มีลักษณะหรือชนิดเดียวกันได้อย่างชัดเจน อีกทั้งทฤษฎีดังกล่าวยังสามารถสะท้อนถึงบทบาทสำคัญของเครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีต่อตลาดของสินค้าได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงสามารถนำทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นมาปรับใช้กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เช่นเดียวกัน¹¹

ในมุมมองของ William Landes และ Richard Posner ซึ่งเป็นผู้คิดค้นทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นมีเจตนารมณ์ร่วมกันในการอธิบายถึงพฤติกรรมของประชาชนผู้บริโภคจากรายบุคคลไปถึงพฤติกรรมของกลุ่มบุคคล โดยทฤษฎีดังกล่าวนี้ต้องมีความชัดเจนปราศจากความคลุมเครือในแง่ที่ว่าเมื่อผู้บริโภคเลือกซื้อสินค้าโดยใช้เครื่องหมายการค้าเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจค่าใช้จ่ายผู้บริโภคในการเลือกซื้อสินค้านั้นย่อมลดลง ในขณะเดียวกันการนำเสนอผลงานดังกล่าวซึ่งเป็นที่มาของทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นยังมุ่งสนับสนุนในการใช้เครื่องหมายการค้า อีกทั้งผลงานทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นยังได้มีการอธิบายถึงอิทธิพลของประโยชน์ของเครื่องหมายการค้า การลดค่าใช้จ่ายของผู้ประกอบการและผู้บริโภคพร้อมทั้งยืนยันว่าเครื่องหมายการค้ามีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวม โดยทฤษฎีดังกล่าวปรากฏอยู่ในวารสารและ

⁹ Landes เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยสอนกฎหมายชิคาโก University of Chicago Law School

¹⁰ Posner เป็นผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์ประเทศสหรัฐอเมริกาและเป็นอาจารย์ในโรงเรียนสอนกฎหมาย

¹¹ Stacey L. Dogan and Mark A. Lemley, Trademark Law and Theory A Handbook of Contemporary Research, (UK : Edward Elgar Publishing, Lnc.,2008), p.65.

บทความหลายฉบับ เช่น Economic Analysis of Law หรือ The Economic of Justice เป็นต้น¹²

ทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นจะมีการนำเสนอในแง่ของการอธิบายกลวิธีในการตัดสินใจและพฤติกรรมของผู้บริโภคทางเศรษฐศาสตร์ในระดับจุลภาคและมหภาค ซึ่งเมื่อทฤษฎีดังกล่าวได้ถูกค้นพบและมีการนำเสนอขึ้น บรรดานักกฎหมายและนักเศรษฐศาสตร์ต่างให้การยอมรับในการใช้ทฤษฎีดังกล่าว ส่วนทฤษฎีนี้ในสาขานิติศาสตร์ด้านทรัพย์สินทางปัญญามีการนำเสนอว่าเครื่องหมายการค้านั้นมีคุณค่ามากกว่าตัวสินค้าของผู้ประกอบการ อีกทั้งเครื่องหมายการค้าถือเป็นสินทรัพย์ที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง เครื่องหมายการค้าจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นสินค้าทางอุตสาหกรรมที่ทรงคุณค่าในทางเศรษฐกิจและในขณะที่เมื่อสินค้าภายใต้เครื่องหมายการค้าเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคแล้วผู้ประกอบการย่อมได้รับผลกำไรจากการขายสินค้าเป็นจำนวนมากโดยเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการลดน้อยลง แต่หากสินค้านั้นไม่มีเครื่องหมายการค้าใดๆที่บ่งบอกแสดงถึงตัวสินค้า สินค้าเช่นนี้นี้ย่อมไม่ได้รับการยอมรับในหมู่ของผู้บริโภคเนื่องจากการขายสินค้าของผู้ประกอบการเป็นจำนวนมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจเลือกสรรของกลุ่มผู้บริโภคด้วยเป็นปัจจัยหลัก จึงสมควรให้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเข้าไปปกป้องเครื่องหมายการค้าดังกล่าว¹³

ในด้านของ Willam Landes และ Richard Posner ได้แสดงเนื้อหาของทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นว่าเครื่องหมายการค้ามีความสำคัญ โดยเครื่องหมายการค้าดังกล่าวประกอบขึ้นจากเครื่องหมาย ชื่อ สัญลักษณ์ ชื่อทางภูมิศาสตร์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ประกอบกัน ในรูปของเครื่องหมายการค้า ผู้บริโภคและผู้ประกอบการสามารถใช้ประโยชน์จากเครื่องหมายการค้า ในการแยกแยะสินค้าประเภทเดียวกัน ส่วนผู้บริโภคสามารถรับรู้ถึงแหล่งที่มาของผู้ผลิตผ่านทางเครื่องหมายการค้าได้ประกอบกับ Willam Landes และ Richard Posner ได้อธิบายบทบาทสำคัญ ในประเด็นของเครื่องหมายการค้าผ่านทางทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นไว้ว่า¹⁴ การประกอบการ ในด้านการค้าขายสินค้าในท้องตลาดจะมีความเกี่ยวข้องกับสินค้าอยู่ 2 ประเภท คือ สินค้าที่บริโภค สามารถทดลองใช้ได้ก่อนการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าและสินค้าที่ผู้บริโภคไม่สามารถทดลองใช้ได้ก่อน การตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า โดยสินค้านี้มีส่วนสัมพันธ์อย่างสำคัญต่อการใช้เครื่องหมายการค้า กล่าวคือ

¹² Ibid, p.124

¹³ Stacey L. Dogan and Mark A. Lemley, supra note 10, p.65.

¹⁴ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการส่งเสริมการส่งออก และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น, (กรุงเทพ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2551), น 35.

กรณีแรก สินค้าที่ผู้บริโภคสามารถทดลองใช้ได้ก่อนการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า ประสบการณ์โดยตรงของผู้บริโภคจะมีสำคัญในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า เมื่อผู้บริโภคทดลองใช้สินค้าแล้วเกิดความพึงพอใจจึงตกลงใจในการเลือกซื้อสินค้านั้น กรณีเช่นนี้บทบาทของเครื่องหมายการค้าในกรณีดังกล่าวจะไม่มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจของผู้บริโภคแต่อย่างใด ตัวอย่างสินค้าในกลุ่มนี้เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ เครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นต้น

กรณีที่สอง สินค้าที่ผู้บริโภคไม่สามารถทดลองใช้ได้ก่อนการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าเนื่องจากสินค้ากลุ่มนี้จะมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากสินค้ากลุ่มอื่น การบริโภคสินค้าเช่นนี้ ย่อมทำให้ประมาณ จำนวน คุณค่าของสินค้าลดลงในทันที การทดลองใช้สินค้าเช่นนี้จึงไม่อาจกระทำได้ ตัวอย่างสินค้าเช่น พืช ผัก ผลไม้ ข้าว อาหาร เป็นต้น วิธีการทั่วไปที่ผู้บริโภคจะได้รับสินค้าที่มีคุณภาพก็คือผู้บริโภคจะต้องซื้อสินค้าแล้วนำกลับไปทดลองใช้ หากสินค้านั้นมีคุณภาพตรงต่อความต้องการแล้ว ในภายหลังผู้บริโภคจึงกลับไปซื้อสินค้าจากผู้ผลิตรายนั้นอีก

วิธีการบริโภคดังกล่าวข้างต้น ได้ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการบริโภคเป็นอย่างมากเนื่องจากว่าผู้บริโภคจะได้สินค้าที่ตรงต่อความต้องการนั้น จะต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการซื้อสินค้าเป็นจำนวนมากจนกว่าจะได้สินค้าที่พึงพอใจ โดยทาง William Landes และ Richard Posner ได้มีความเห็นในการแก้ปัญหาดังกล่าวว่า เครื่องหมายการค้าสามารถแก้ปัญหา คือ ผู้บริโภคสามารถเลือกสินค้ากลุ่มนี้โดยอาศัยชื่อเสียงภายใต้เครื่องหมายการค้าดังกล่าวได้ทันที จากการที่มีผู้บริภครายอื่นๆได้เลือกทดลองใช้สินค้า ซึ่งไม่ต้องใช้ประสบการณ์โดยตรงของผู้บริภคนั้นเอง กรณีเช่นนี้ผู้บริโภคย่อมได้รับประโยชน์จากเครื่องหมายการค้าโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของระยะเวลาที่สูญเสียไปหรือต้นทุนค่าใช้จ่ายในการสืบค้นสินค้าจึงมีผลเท่ากับว่าผู้บริโภคสามารถจำแนกแยกแยะรายละเอียดของสินค้าตามความต้องการของตนได้อย่างถูกต้องไม่ต้องอาศัยประสบการณ์ในอดีตของตนมาเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าเหมือนแต่เดิมผู้บริโภคสามารถได้รับประโยชน์จากเครื่องหมายการค้าได้ในทันที

ด้วยเหตุนี้ William Landes และ Richard Posner จึงสรุปได้ว่าเครื่องหมายการค้ามีส่วนช่วยในการตัดสินใจของผู้บริโภค เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้ค่าใช้จ่ายในการสืบค้นสินค้าและระยะเวลาในการเลือกสินค้าลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภทที่ไม่สามารถทดลองใช้สินค้าก่อนการเลือกซื้อได้ เพราะเครื่องหมายการค้าย่อมสะท้อนถึงข้อมูลคุณภาพของสินค้าอยู่ในตัว ซึ่งผู้บริภครายอื่นอาจบริโภคสินค้านั้นมาก่อนแล้ว ในสภาพการณ์เช่นนี้ผู้ประกอบการต้องการจะต้องเร่งพัฒนามาตรฐานคุณภาพของสินค้าเพื่อให้สินค้านั้นได้รับความนิยมาจากผู้บริโภคอาจจะ

กระทำโดยส่งเสริมการตลาดเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าและท้ายที่สุดจากทฤษฎีดังกล่าวนี้ผู้บริโภคเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากข้อมูลของสินค้าทำให้สามารถเลือกซื้อสินค้าโดยต้นทุนที่น้อยลง¹⁵

Willam Landes และ Richard Posner ได้สรุปว่าผู้ที่ได้รับประโยชน์จากทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นมีทั้งผู้ประกอบการและผู้บริโภคโดยประโยชน์ที่ได้รับนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในแง่ของผู้บริโภคที่ได้รับประโยชน์จากเครื่องหมายการค้า คือ ผู้บริโภคได้รับสินค้าที่มีคุณภาพและตรงต่อความต้องการของตนด้วยค่าใช้จ่ายที่มีจำนวนน้อยลงการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของเครื่องหมายการค้าซึ่งผู้บริโภคไม่ต้องทำการวิเคราะห์อย่างรอบคอบก่อนการบริโภคสินค้านั้น

ประโยชน์ของเครื่องหมายการค้าของผู้ประกอบการนั้น เครื่องหมายการค้าย่อมลดต้นทุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เพียงแต่ผู้ประกอบการต้องจะต้องรักษาและพัฒนาคุณภาพของสินค้าอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งเครื่องหมายการค้ายังทำหน้าที่เพื่อป้องกันคู่แข่ง ในด้านการค้าหากผู้ประกอบการค้ารายอื่นๆขายสินค้าชนิดเดียวกันกับตน ป้องกันส่วนแบ่งทางการตลาดในสินค้าของตนและในขณะเดียวกันจะต้องรักษามาตรฐานของสินค้าให้มีความน่าเชื่อถือภายใต้เครื่องหมายการค้าเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าของสินค้าทางการตลาดให้แก่ผู้ประกอบการ¹⁶

ถึงแม้ว่าทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นจะมีประโยชน์อย่างมากก็ตาม แต่ในขณะเดียวกันทฤษฎีดังกล่าวยังมีข้อจำกัดอยู่ 2 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก ทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นอาจก่อให้เกิดการแข่งขันไม่เป็นธรรมและสร้างการผูกขาดในตลาดการค้า ซึ่งเมื่อสินค้าได้มีการพัฒนาจนเป็นสินค้าที่มีคุณภาพสูงหรือที่เรียกว่า “สินค้าที่มีคุณภาพสูง” (premium product) โดยผู้บริโภคให้ความเชื่อถือเกี่ยวกับสินค้าในกรณีเช่นนี้ผู้ประกอบการรายอื่นในสินค้าประเภทเดียวกันย่อมเกิดอุปสรรคในการนำสินค้าเข้าสู่ตลาดผู้บริโภค ถึงแม้ว่าวัตถุประสงค์ของทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นจะส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมก็ตามเนื่องจาก “สินค้าที่มีคุณภาพสูง”(premium product) ยังคงผูกขาดในตลาดของผู้บริโภคพร้อมกับสร้างรายได้จำนวนมากแก่ผู้ประกอบการ

ประการที่สอง แนวคิดของนักปรัชญาเกี่ยวกับทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นสินค้าส่วนใหญ่มีการผลิตออกสู่ตลาดสินค้าเป็นจำนวนมาก โดยเป็นสินค้าภาคอุตสาหกรรมซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์สินค้านี้ดังกล่าวสามารถนำสินค้าอย่างอื่นมาทดแทนกันได้ เนื่องจากเป็นสินค้าธรรมดาหากว่าสินค้านี้มีราคาสูงขึ้น แต่สินค้าที่คล้ายกันมีราคาต่ำกว่า เช่น หากไข่ไก่มีราคาสูงกว่าไข่เป็ดสามารถนำไข่เป็ดมาทดแทนให้แก่ผู้บริโภคได้ ในขณะที่การใช้ทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการ

¹⁵ Stacey L. Dogan and Mark A. Lamley, *supra* note 187, pp.65-66.

¹⁶ *Ibid*, p.66

สืบค้นอาจจะไม่สอดคล้องกับสินค้าตามประเพณีวัฒนธรรม สินค้ากลุ่มนี้ถูกผลิตขึ้นตามความมุ่งหมายของชุมชนเพราะว่าสินค้ากลุ่มนี้ไม่ใช่สินค้าธรรมดา ทฤษฎีดังกล่าวนี้จึงไม่สามารถอธิบายแง่มุมดังกล่าวได้เลย

ทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นจึงมีความเหมาะสมต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยเป็นการอธิบายพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าของกลุ่มบุคคลผู้บริโภคซึ่งอาศัยเครื่องหมายการค้าอีกทั้งต้องการชี้ให้เห็นว่าเครื่องหมายการค้านั้นมีมูลค่าในตัวเองและแยกออกจากสินค้าตัว เพราะฉะนั้นการปกป้องและการใช้ประโยชน์จากเครื่องหมายการค้าจึงเป็นประโยชน์ต่อทางธุรกิจอีกทั้งหน้าที่หลักของเครื่องหมายการค้าก็คือการทำหน้าที่จำแนกแยกแยะสินค้าประเภทเดียวกันของผู้ผลิตรายหนึ่งออกจากผู้ผลิตรายอื่นๆ การตัดสินใจของผู้บริโภคที่อาศัยประสบการณ์และอาศัยการบริโภคจากผู้บริโภคอื่นข้อมูล สามารถกระทำได้โดยผ่านระบบเครื่องหมายการค้า

นอกจากนี้ทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นจึงมีประโยชน์ในการอธิบายอิทธิพลของเครื่องหมายการค้ากับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยเฉพาะสินค้า ซึ่งสินค้าถูกผลิตขึ้นในอุตสาหกรรมหรือกิจกรรมเชิงเดี่ยวสินค้าที่ผลิตขึ้นมีจำนวนมากและเหมือนกัน อีกทั้งทฤษฎีดังกล่าวสามารถอธิบายถึงบทบาทสำคัญของเครื่องหมายการค้าในแง่เศรษฐศาสตร์และกฎหมายเครื่องหมายการค้าอีกด้วย

ดังนั้นทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นจึงเป็นทฤษฎีที่ยืนยันถึงประโยชน์จากการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อประกอบธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่มีความสำคัญต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคในการเลือกซื้อสินค้าไม่ว่าจะเป็นสินค้าอาหารหรือสินค้าใดก็ตามโดยอาศัยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจบริโภคสินค้า ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีหลายบุคคลเริ่มตั้งแต่เจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จนถึงผู้บริโภคและผู้ประกอบการ แม้ว่าทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นจะเป็นการผูกขาดในตลาดของสินค้าก็ตามรวมถึงทำให้การขาดการพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ก็ตาม แต่ประโยชน์ของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังมีมากกว่าโทษ การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจชุมชนและประเทศที่กำลังพัฒนา

3.2 คำนิยามที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ชื่อทางภูมิศาสตร์ได้มีการนำมาใช้โดยการคิดค้นของมนุษย์เพื่อประโยชน์ในด้านการค้าและการให้บริการซึ่งทำให้คนทั่วโลกเข้าใจและทราบถึงคุณภาพ ชื่อเสียง และบริการ โดยสินค้าส่วนใหญ่ล้วนมาจากชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นต้นกำเนิดของสินค้า อีกทั้งเมื่อการแข่งขันทางการค้าสูงขึ้นในการประกอบการโดยผู้ประกอบการดังกล่าวจึงต้องมีการพัฒนาเกี่ยวกับสินค้าและบริการอย่างต่อเนื่อง ด้วยความสำคัญเช่นนี้จึงได้มีความพยายามที่จะหามาตรการในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยได้มีการให้คำนิยามเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และเครื่องหมายการค้าไว้

นอกจากนี้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับเครื่องหมายการค้ายังถือได้ว่ามีส่วนสำคัญและมีความเหมือนกัน โดยระบบทรัพย์สินทางปัญญาทั้งสองประเภทล้วนก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้บริโภคในการจำแนกแยกแยะความแตกต่างของสินค้าต่างๆ ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้จึงขอทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับคำนิยามศัพท์คำว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ชุมชนท้องถิ่น

3.2.1 คำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์”

คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” คำดังกล่าวนี้เป็นคำที่มีปรากฏอยู่ในความตกลงทริปส์ (TRIPS) ขององค์การการค้าโลก (WTO) โดยในข้อที่ 22.1 ที่ว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” หมายถึง สิ่งบ่งชี้ที่ได้ระบุถึงสินค้าว่ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิกหนึ่งหรือภูมิภาคหรือท้องถิ่นในดินแดนแห่งนั้น ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นใดของสินค้าได้เกิดขึ้นอย่างสำคัญอันเนื่องมาจากสินค้าได้เกิดขึ้นในแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์นั้น¹⁷

ในขณะเดียวกันนักวิชาการได้มีการให้คำนิยามศัพท์เกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นอกเหนือไปจากคำนิยามศัพท์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPS) ดังต่อไปนี้

ดร. ธนพจน เอกโยคยะ ได้ให้นิยามศัพท์เกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ในมาตรา 3 ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ระบุว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” หมายความว่า “ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และสามารถบ่งบอกได้ว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” ซึ่งจากคำนิยามศัพท์ตามมาตรา 3 ดังกล่าวนี้นิยามแสดงให้เห็นว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องเป็นชื่อหรือสัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่นำมาใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และชื่อหรือสิ่งอื่นใดดังกล่าวนี้จะต้องใช้กับสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นๆ ด้วย รวมทั้งสินค้านี้ต้องมีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะที่เกิดมาจากแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว¹⁸

¹⁷ ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

Geographical indication are, for the purposes of this Agreement, indications which identify a good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially to its geographical origin.

¹⁸ ธนพจน เอกโยคยะ, “กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์”, (การใช้ชื่อท้องถิ่นแสดงบนฉลากสินค้าเพื่อระบุแหล่งกำเนิดของสินค้า). (กรุงเทพ : บริษัท ทีชซิงทอยส์ จำกัด, 2547), น33.

ด้วยประการเช่นว่านี้ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นชื่อของท้องถิ่นที่ได้มีการนำมาติดหรือพิมพ์ไว้เป็นฉลากของสินค้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้ผู้บริโภคทราบถึงคุณสมบัติของสินค้าที่มีความแตกต่างไปจากสินค้าอื่น¹⁹ อีกทั้งเพื่อให้ผู้บริโภคสินค้านั้นได้ทราบว่าสินค้านั้นได้มีการผลิตขึ้นในพื้นที่หรือในท้องที่แห่งใด

จากคำนิยามดังกล่าวข้างต้น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง คำหรือสัญลักษณ์ที่ได้มีการนำมาใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม และในขณะเดียวกันคำหรือสัญลักษณ์นั้นสามารถแสดงให้เห็นถึงคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่มักจะปรากฏอยู่ในรูปของฉลากที่ติดอยู่บนตัวสินค้า ซึ่งจะแสดงให้เห็นให้ผู้บริโภคทราบถึงแหล่งผลิตซึ่งเป็นที่มาของสินค้าว่าสินค้านั้นมาจากพื้นที่แห่งใด นอกจากนี้ยังเป็นการรับรองถึงความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้บริโภคด้วยว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่มีความพิเศษที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นโดยตรงจึงถือได้ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจำแนกแยกแยะความแตกต่างของสินค้าเพื่อให้ผู้บริโภคทราบถึงข้อมูลของสินค้าก่อนการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

3.2.2 คำนิยามศัพท์ “ชุมชนท้องถิ่น”

ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง ถิ่นฐานอันเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่มีความเกี่ยวพันกับสภาพทางภูมิศาสตร์และระบบความสัมพันธ์ในสังคม ซึ่งอ้างอิงอาศัยความเอื้ออาทร ความผูกพันและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อให้มีชีวิตที่ดีร่วมกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็นการรวมกันของกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ทั้งความสัมพันธ์เชิงพื้นที่และความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหน่วยพื้นฐานของการพึ่งพาและการจัดการตนเอง มีการเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนทางสังคม และหน่วยจิตวิทยา วัฒนธรรม อันเป็นคุณค่าที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตน (Identity) ของชุมชนโดยเกี่ยวข้องกับความอุดมการณ์ สิทธิ และอำนาจในการจัดการ

คำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” ตามของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนหรือกลุ่มคนที่อยู่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกันในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ อาทิ ท้องที่หรือพื้นที่ภายในเขตการปกครองของราชการบริหารส่วนท้องถิ่น หรือ ณ เวลาใดในท้องถิ่นหรือรวมตัวกันทำประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น²⁰

¹⁹ ธนพจน เอกโยคยะ, “คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์”, (กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2547,) น.19.

²⁰ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊ค) พ.ศ.2546. น.100.

ในขณะเดียวกันนี้ นักวิชาการยังได้มีการให้คำนิยามศัพท์ที่เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นไว้ดังต่อไปนี้

นงคราญ กาญจนประเสริฐ ได้อธิบายความหมายของท้องถิ่น คือ ท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่สามารถกำหนดได้ว่ามีขนาดพื้นที่ จำนวนประชากร หรือสิ่งต่างๆได้ว่าเป็นเท่าใด บางครั้งอาจใช้ในความหมายที่คล้ายคลึงกับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์และการมองภาพรวมที่นำไปใช้ว่ามีลักษณะใด²¹

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้อธิบายความหมายของชุมชนไว้หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน (communicate) ความเป็นชุมชนอยู่ร่วมกัน การร่วมกัน ความเป็นชุมชนอาจเกิดขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ต่างๆกัน เช่น ความเป็นชุมชนในครอบครัว ในที่ทำงาน ชุมชนวิชาการ ชุมชนสงฆ์ ชุมชนทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ซึ่งความเป็นกลุ่มก้อนหรือความเป็นชุมชนทำให้กลุ่มมีศักยภาพสูงมากเพราะเป็นกลุ่มก้อนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความรัก มีการกระทำร่วมกัน และมีการเรียนรู้ร่วมกัน²²

เสรี พรักจ้อย ได้อธิบายเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นไว้ว่าเป็นสถาบันทางสังคมฐานล่างที่รากเหง้าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนา การพึ่งตนเอง มีความเกื้อกูลกันและอยู่ร่วมกันมาอย่างยาวนาน ความเป็นชุมชนท้องถิ่นจึงมีความหมายมากกว่าที่จะกำหนดเด็ดขาดหรือจำเพาะเจาะจงตามเขตการปกครอง ดังเช่นการแบ่งเขตหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด แต่อาจจะหมายถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน²³

จากคำนิยามดังกล่าวข้างต้น ชุมชนท้องถิ่นจึงหมายถึงความถึงกลุ่มคนหรือกลุ่มบุคคลที่มาอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีขนาดเล็ก โดยเป็นหน่วยหนึ่งทางสังคมในอาณาเขตหรือพื้นที่หรือในบริเวณที่ใกล้กัน โดยมีอุดมการณ์ เจตจำนง ความเชื่อ และวิถีชีวิต วัตถุประสงค์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งถิ่นที่อยู่ของกลุ่มคนหรือกลุ่มบุคคลดังกล่าวจะมีความเชื่อมโยงและเกี่ยวพันกันกับ

²¹ นงคราญ กาญจนประเสริฐ. “ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสิ่งของเครื่องใช้โดยเทคโนโลยีชาวบ้านของประชากรในจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัย”, (พิษณุโลก : สถาบันราชภัฏพิษณุโลก) พ.ศ. 2545 น.60.

²² ประเวศ วะสี ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่มที่ 2. (กรุงเทพฯ : อัมรินทร์) พ.ศ. 2536. น.21.

²³ เสรี พรักจ้อย. เมื่อสังคมขาดความเป็นชุมชนปัญหาจึงตามมา สืบค้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2558, จาก<http://www.thaiknowledge.org/board/boare-show>.

สภาพภูมิประเทศและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยไม่ได้จำกัดแต่เพียงเฉพาะอยู่ในเขตพื้นที่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

3.2.3 คำนิยามศัพท์ “แหล่งภูมิศาสตร์”

คำว่า “แหล่งภูมิศาสตร์” นั้นจะปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 โดยคำว่าแหล่งภูมิศาสตร์มีความหมายว่า พื้นที่ของประเทศ เขตภูมิภาคและท้องถิ่นและให้หมายความรวมถึงทะเลสาบ แม่น้ำ ลำน้ำ เกาะ ภูเขาหรือพื้นที่อื่นทำนองเดียวกัน

ทั้งนี้คำว่า “แหล่งภูมิศาสตร์” ไม่ใช่คำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายโดยคงมีใช้แต่เฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 ภายใต้เจตนารมณ์ที่ว่า การกำหนดคำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ก็เพื่อประโยชน์ของการใช้กฎหมายฉบับนี้ บรรดานักกฎหมายและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะไม่ต้องตีความว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีขอบเขตเกี่ยวข้องกับพื้นที่ภูมิศาสตร์ประเภทใด การกำหนดคำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์จึงเท่ากับขจัดปัญหาความคลาดเคลื่อนจากการใช้การตีความและคำๆนี้มีผลครอบคลุมถึงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นห้วย หนอง คลอง บึง แก่ง เป็นต้น

3.2.4 คำนิยามศัพท์ “สินค้า”

คำว่า “สินค้า” นั้นจะปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 โดยคำว่าสินค้ามีความหมายว่า สิ่งของที่สามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือโอนกันได้ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือเป็นผลผลิตทางการเกษตร รวมตลอดถึงผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมหรืออุตสาหกรรม

จะเห็นได้ว่าเจตนารมณ์ของการกำหนดคำนิยามศัพท์สินค้าตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ก็คือการสร้างความชัดเจนในการใช้พระราชบัญญัตินี้ โดยสินค้าตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มีความหมายอย่างกว้าง สินค้าจึงอาจเป็นผลผลิตทางการเกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรมก็ได้ แต่ในความเป็นจริงแล้วนับตั้งแต่ประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 เป็นต้นมาประเทศไทยไม่เคยมีการขึ้นทะเบียนสินค้าที่เกิดจากอุตสาหกรรมเลย สินค้าที่ได้รับการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีเพียงสินค้าทางการเกษตร อาหารและผลผลิตทางหัตถกรรมเท่านั้น ทั้งนี้เพราะสินค้ากลุ่มนี้มีเอกลักษณ์เกิดขึ้นจากปัจจัยตามธรรมชาติ เช่น ลม ไฟ อากาศ ดิน เป็นต้นหรือสินค้ากลุ่มหัตถกรรมก็อาศัยปัจจัยทักษะความสามารถของมนุษย์ เช่น การทอผ้าไหมหรือผ้าฝ้าย เป็นต้น ตรงข้ามกับสินค้าอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นจากเครื่องจักรกลโดยสินค้าที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งมีจำนวนมาก สินค้าทุกชิ้นมีลักษณะเหมือนกัน สินค้ากลุ่มนี้จึงไม่มีเอกลักษณ์โดยอาศัยปัจจัยทางธรรมชาติหรือมนุษย์ สภาพสินค้าเช่นนี้เกิดขึ้นกับทุกประเทศทำให้สินค้ากลุ่มอุตสาหกรรมจึงมักขาดคุณสมบัติเป็นสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เพราะฉะนั้นเมื่อพิจารณาคำนิยามทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้วจึงสามารถสรุปได้ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง คำหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายโดยตรงหรือโดยอ้อมเพื่อการใช้เรียก หรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ อีกทั้งคำหรือสัญลักษณ์ดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นว่าสินค้าที่ผลิตจาก แหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ ดังกล่าว โดยทั่วไปสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มักจะปรากฏอยู่บนฉลากสินค้าเพื่อทำหน้าที่สื่อสารแก่ ผู้บริโภคว่าสินค้าที่ผลิตนั้นมาจากที่ใดพร้อมทั้งแสดงข้อมูลโดยบรรยายถึงคุณภาพ ชื่อเสียงของสินค้า และสามารถจำแนกแยกแยะตัวผู้ผลิตสินค้าในกลุ่มสินค้าประเภทเดียวกันได้อีกด้วย

ดังนั้นจากคำอธิบายของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่าเป็นชื่อของท้องถิ่นที่นำมาพิมพ์ ไว้บนฉลากของสินค้าเพื่อที่จะสื่อให้ผู้บริโภคได้ทราบว่าสินค้านั้นได้ผลผลิตขึ้นในท้องถิ่นใด การสื่อให้ผู้บริโภคทราบเช่นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทำให้ผู้บริโภคได้ทราบว่าสินค้านั้นมีลักษณะ พิเศษอย่างไร โดยทำหน้าที่ในการบ่งชี้ถึงแหล่งที่มาของสินค้าซึ่งจะทำให้ผู้บริโภคสามารถคาดหวังได้ ว่าคุณภาพของสินค้านั้นจะเป็นแบบใด ซึ่งจะแตกต่างไปจากเครื่องหมายการค้าในแง่ที่ว่าเครื่องหมาย การค้าจะสื่อให้ผู้บริโภคทราบว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าของใครหรือใครเป็นผู้ผลิต แต่สิ่งที่เหมือนกัน ระหว่างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และเครื่องหมายการค้าคือจะทำให้ผู้บริโภคสามารถคาดหวังได้ว่า คุณภาพของสินค้าควรจะเป็นเช่นไร

3.3 มาตรการปกป้องสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศ

สืบเนื่องจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นมีบทบาทสำคัญต่อการจำหน่ายสินค้าของ หลายๆประเทศทั่วโลก ในหลายองค์การระหว่างประเทศจึงได้ประกาศใช้สนธิสัญญาระหว่าง ประเทศซึ่งคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” (Geographical Indication) หรือที่เรียกชื่อโดยย่อไว้ ว่า GI ซึ่งคำดังกล่าวนี้เป็นคำกลางๆ ที่นำมาใช้ในการคุ้มครองชื่อหรือเครื่องหมายที่เป็นชื่อเมือง หรือชื่อท้องถิ่นที่นำมาใช้ติดไว้บนฉลากของสินค้าต่างๆ โดยคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ได้ปรากฏว่ามีการเปลี่ยนรูปแบบไปเป็นคำอื่นในบริบทของสนธิสัญญาระหว่างประเทศแต่ละฉบับ ซึ่งสนธิสัญญาฉบับแรกที่มีการกล่าวถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็คืออนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 โดยที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้มีการรู้จักกันเป็นครั้งแรกในชื่อของ “สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา” (Indication of source) ซึ่งปรากฏในอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 และ ความตกลงกรุง แมดริด ค.ศ. 1891 และต่อมาก็ได้มีการใช้คำว่า “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด” (appellation of origin) ซึ่งปรากฏในความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 โดยในส่วนนี้จะขอทำความเข้าใจ เกี่ยวกับวิวัฒนาการเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการเกิดสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้าน ททรัพย์สินทางปัญญา โดยเริ่มต้นจากอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 และความตกลงทริปส์ (TRIPs) ตามลำดับ

3.3.1 อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883

อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) ซึ่งอนุสัญญาดังกล่าวได้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ.1883 โดยอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ถือเป็นกฎหมายระหว่างประเทศฉบับแรกที่เป็นความตกลงระหว่างประเทศแบบพหุภาคี ซึ่งวัตถุที่ได้รับการคุ้มครองในระบบทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ ชื่อทางการค้า (trade name) ผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) เครื่องหมายบริการ (service marks) เครื่องหมายการค้า (trademark) สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (indication of source) เครื่องหมายแหล่งกำเนิด (appellation of origin) และการระงับการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม (The Repression of Unfair Competition) โดยในอนุสัญญากรุงปารีสได้ให้ความคุ้มครองในระดับพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อีกทั้งอนุสัญญาฉบับนี้จะมีวัตถุประสงค์ในการให้รัฐภาคีสมาชิกบัญญัติกฎหมายที่มีความสอดคล้องภายใต้หลักมาตรฐานเดียวกันภายในรัฐภาคีสมาชิก โดยในปัจจุบันนี้มีรัฐภาคีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น 176 ประเทศ และประชาคมอาเซียน 8 ประเทศ ยกเว้นประเทศเมียนมาและประเทศบรูไน ซึ่งประเทศที่เหลือทั้งหมดนี้ได้เข้าเป็นรัฐภาคีสมาชิกอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ในวันที่ 2 พฤษภาคม ค.ศ. 2008 ส่วนประเทศไทยได้เข้าภาคีในอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 และได้มีผลบังคับใช้แก่ประเทศไทยนับตั้งแต่วันที่ 2 สิงหาคม ค.ศ.2008 เป็นต้นมา²⁴

ในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 เพียงแต่ได้มีการวางหลักการพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้เท่านั้น โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 ได้ถูกเรียกขานในชื่อว่า “สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา” (indication of source) และคำว่า “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด” (appellation of origin) ตามที่ปรากฏในข้อ 1.2 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883²⁵ โดยมีการให้นิยามศัพท์คำว่า “ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม” ไว้ว่าทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมให้หมายความรวมถึงสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (indication of source) และเครื่องหมายแหล่งกำเนิด (appellation of origin) และการระงับการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งจากนิยามดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้รัฐภาคีสมาชิกจะต้องให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาและ

²⁴ WIPO, “WIPO-Administered Treaties”. Accessed 20 Mar, 2013 http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsps?lang=en&treaty_id=2

²⁵ Article 1(2) stipulates that “The protection of industrial property has as its object patent, utility models, industrial designs, trademarks, service mark, trade name, indication of source or appellation of origin, and the repression of unfair competition”

เครื่องหมายแหล่งกำเนิดตามพันธกรณีภายใต้หลักการพื้นฐานของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ไม่ว่าจะเป็นหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (national treatment) หลักการให้สิทธิที่จะขอรับความคุ้มครองก่อน (rights of priority) และหลักความเป็นอิสระของสิทธิ (independence of right) ซึ่งหลักการทั้งสามประการนี้ได้นำมาใช้ในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาและเครื่องหมายแหล่งกำเนิด รวมถึงการระงับการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมอีกด้วย²⁶

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ในส่วนของการบังคับใช้นั้นได้ปรากฏว่าเนื่องจากอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 จะมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (national treatment) หลักการให้สิทธิที่จะขอรับความคุ้มครองก่อน (rights of priority) และหลักความเป็นอิสระของสิทธิ (independence of rights) การบังคับใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงต้องเป็นไปตามหลักการทั้งสามด้วย กล่าวคือ²⁷

ในการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติตาม ข้อ 2 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 จะต้องให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีแหล่งกำเนิดในรัฐภาคีสมาชิกอื่นเช่นเดียวกับที่รัฐของตนนั้นได้รับคุ้มครองในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีแหล่งกำเนิดในประเทศของตนเช่นเดียวกัน²⁸

ส่วนการปฏิบัติตามหลักการในการให้สิทธิที่จะขอรับความคุ้มครองก่อนและหลักความเป็นอิสระของสิทธินั้นซึ่งภายใต้หลักการทั้งสอง ในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องอยู่ในระบบของการจดทะเบียน ซึ่งเมื่อจดทะเบียนแล้วสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นจึงจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย แต่ทั้งนี้รัฐภาคีสมาชิกมีสิทธิที่จะบัญญัติกฎหมายภายในของตนโดยมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามแนวนโยบายของรัฐภาคีสมาชิคนั้นได้

สำหรับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในอนุสัญญานี้ได้ให้การคุ้มครองในรูปแบบของสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Indication of source) และ เครื่องหมายแหล่งกำเนิด (appellation of origin) และการปราบปรามการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม (The Repression of Unfair Competition) โดยกำหนดให้ประเทศสมาชิกบัญญัติข้อกำหนดพื้นฐานเพื่อป้องกันการใช้สิ่งบ่งชี้

²⁶ จักกฤษณ์ ควรพจน์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 14*, น.2-3.

²⁷ ตะวัน เดชภริตมมงคล, “การให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ศึกษาเปรียบเทียบมาตรการตามกฎหมายไทยกับสหภาพยุโรป”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต พ.ศ. 2551, น.68.

²⁸ โดมพล เกลิมช่วง, “ปัญหาการอนุวัติกฎหมายให้เป็นไปตามความตกลงทริปส์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีชื่อพ้องกัน”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2550, น.4.

ทางภูมิศาสตร์ที่ผิดหรือไม่ถูกต้องหรือมิได้แสดงแหล่งกำเนิดอันแท้จริงของสินค้าซึ่งก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดหรือเป็นการหลอกลวงสาธารณชนไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม โดยได้มีการบัญญัติให้มีความหมายทั่วไปเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ว่าด้วยการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมและบทบัญญัติที่กำหนดลักษณะของการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งข้อห้ามที่ถือว่าเป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมในอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 มีดังต่อไปนี้

(1) การกระทำที่ก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดโดยวิธีการใดๆก็ตามต่อสินค้าอุตสาหกรรมหรือกิจกรรมทางการค้าของคู่แข่งทางการค้า

(2) การกล่าวหาที่ไม่เป็นจริงเพื่อทำลายความน่าเชื่อถือทางการค้าของคู่แข่งทางการค้า

(3) การใช้สิ่งบ่งชี้หรือการกล่าวใดๆที่เป็นการหลอกลวงสาธารณชนเกี่ยวกับกระบวนการผลิต คุณลักษณะ วัตถุประสงค์ในการผลิตสินค้า หรือปริมาณของสินค้า

ตามหลักเกณฑ์ที่เป็นข้อห้ามดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่ามีขอบเขตการให้ความคุ้มครองที่ค่อนข้างกว้างและมีการระบุไว้อย่างชัดเจนว่าสิทธิในทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมใดบ้างที่จะได้รับการคุ้มครองซึ่งหากไม่เป็นไปตามการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมของอนุสัญญานี้ก็จะนำหลักเกณฑ์ว่าด้วยการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมมาใช้แทนทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม โดยการกำหนดลักษณะอันถือเป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมภายใต้ข้อห้ามทั้งสามประการข้างต้นเท่านั้น

อย่างไรก็ตามคำว่า “สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาและเครื่องหมายแหล่งกำเนิด” แม้จะปรากฏอยู่ในอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 แต่ก็ไม่ได้มีการบัญญัติถึงคำนิยามหรือคำจำกัดความเกี่ยวกับคำทั้งสองไว้โดยชัดเจนในอนุสัญญาดังกล่าว โดยการใช้คำทั้งสองนี้จะขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของรัฐภาคีสมาชิกในการนำไปปรับใช้ในทางปฏิบัติตามแต่กรณี ซึ่งภายหลังปรากฏว่าในทางปฏิบัตินั้นคำว่า “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด” (appellation of origin) จะใช้กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีความเกี่ยวพันแน่นแฟ้นเป็นอย่างมากกับท้องถิ่น โดยในส่วนของคำว่า “สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา” (indication of source) เป็นสิ่งที่ระบุแต่เพียงว่าสินค้านั้นมาจากประเทศหรือสถานที่ในประเทศนั้นเท่านั้น ซึ่งต่อมาสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาก็ได้ไปปรากฏอยู่ในความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891

ในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 จะเห็นได้ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการคุ้มครองเครื่องหมายการค้านั้นจะได้รับความคุ้มครองที่เหมือนกันถึงแม้ว่าโดยโครงสร้างของผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสิทธิชุมชนตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับระบบของเครื่องหมายการค้าจะมีลักษณะแตกต่างกันก็ตาม ทั้งนี้ การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวจะใช้วิธีปฏิบัติเช่นเดียวกับเครื่องหมายการค้าอยู่หลายประการไม่ว่าจะเป็นการอนุญาตให้ยิดสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ซึ่งการยึดดังกล่าวสามารถกระทำได้ทั้งในประเทศที่ผลิตสินค้าหรือประเทศนำเข้าสินค้า แต่การยึดสินค้าดังกล่าวไม่สามารถยึดในระหว่างการขนส่งได้ อีกทั้งการยึดดังกล่าวจะต้องกระทำ โดยการร้องขอต่อพนักงานอัยการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เจ้าพนักงานอื่นที่มีอำนาจหน้าที่หรือผู้มีส่วนได้เสียก็สามารถร้องขอให้มีการยึดสินค้านั้นได้ โดยในข้อ 9 และ ข้อ 10 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 ได้ให้ความหมายของ “ผู้มีส่วนได้เสีย” ไว้ว่าคือผู้ผลิตสินค้า ผู้ประกอบการค้า หรือบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ หรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจตามกฎหมายที่มีการผลิตสินค้าในทางอุตสาหกรรมหรือในทางการค้าสินค้า ซึ่งสินค้าได้มีการผลิตขึ้นทั้งในท้องที่ที่สินค้านั้นตั้งอยู่หรือในประเทศที่สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาถูกใช้อย่างไม่ถูกต้อง รวมไปถึงหากรัฐภาคีสมาชิกยังไม่อนุญาตให้ยึดสินค้าที่นำเข้า การยึดนั้นให้เปลี่ยนลักษณะเป็นการห้ามนำเข้าสินค้าหรือว่าอนุญาตให้ยึดสินค้าภายในประเทศได้ แต่ถ้ารัฐภาคีสมาชิกไม่อนุญาตให้ยึดสินค้าที่นำเข้าหรือห้ามการจำหน่ายสินค้าแล้ว รัฐภาคีสมาชิกต้องอนุญาตให้มีการฟ้องร้องและชดเชยค่าเสียหายเพื่อเป็นการทดแทน

ในอีกด้านหนึ่งนั้น ซึ่งเมื่อได้ทำการพิจารณาถึงการยึดสินค้าและหลักการที่สำคัญ ภายใต้ข้อ 9 และ ข้อ 10 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883²⁹ ได้มีหลักการที่สำคัญที่นำมาใช้ในการ

²⁹ ข้อ 9 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883

(1) All goods unlawfully bearing a trademark to trade name shall be seized on importation into those countries of the Union where such mark or trade name is entitled to legal protection

(2) Seizure shall likewise be effected in the country where the unlawfull affixation occurred or in the country into which the goods were imported

(3) seizure shall take place at the request of the public prosecutor, or any other competent authority, or any interested party, with the domestic legislation of each country.

(4) The authorities shall not be bound to effect seizure of goods in transit.

(5) If the legislation of a country does not permit seizure on importation seizure shall be replaced by prohibition of importation or by seizure inside the country.

(6) if the legislation of a country permits neither seizure on importation or prohibition of importation or seizure inside the country, then, until such time as the legislation is modified accordingly, these measures shall be replaced by the actions and remedies available in such case to nationals under the law of such country.

คุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาและเครื่องหมายแหล่งกำเนิดอันได้แก่การคุ้มครองตามหลักเกณฑ์ว่าด้วยการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม อีกทั้งยังได้มีการห้ามใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ไม่ถูกต้องกับสินค้าไม่ว่าจะเป็นการใช้ทางตรงหรือทางอ้อมก็ตามหากสินค้าใดมีการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ไม่ถูกต้องตามข้อ 9 อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ที่ได้กำหนดให้มีการยึดสินค้านั้นหากสินค้านั้นได้มีการนำเข้ามาในดินแดนของรัฐภาคีสมาชิก โดยผู้ที่มีสิทธิร้องขอให้มีการยึดสินค้านี้คือ ผู้มีส่วนได้เสีย พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีอำนาจเพียงแต่ผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอให้มีการยึดสินค้านี้จะรวมไปถึงผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้า โดยจะต้องเป็นผู้ที่ทำการผลิตหรือจำหน่ายสินค้าภายใต้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวและบุคคลเหล่านี้ต้องมีฐานการผลิตหรือประกอบการในประเทศหรือภูมิภาคที่เป็นแหล่งกำเนิดของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์³⁰ โดยบุคคลดังกล่าวนี้เท่านั้นที่มีสิทธิในการร้องขอให้มีการยึดสินค้านำเข้ามาในประเทศ³¹

ตัวอย่างเช่น หากมีผู้ประกอบการในประเทศไทยนำสินค้าจำพวกไวน์ที่ใช้คำว่า “บอร์กโดซ์” (Bordeaux) เข้ามาในประเทศ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วไวน์ดังกล่าวไม่ได้ผลิตขึ้นในแคว้นบอร์กโดซ์ตามตัวอย่างนี้ผู้ผลิตไวน์ในแคว้นดังกล่าวหรือผู้ที่เป็นตัวแทนจำหน่ายไวน์ในประเทศไทยที่ได้รับอนุญาตจากผู้ผลิตไวน์โดยถูกต้องย่อมมีสิทธิที่จะร้องขอให้เจ้าหน้าที่ทำการยึดสินค้านำเข้านั้นได้

³⁰ Article 10 bis (3) stipulates that “The Following in particular shall be prohibited:

1) all acts of such a nature as to create confusion by any means whatever with the establishment, the goods, or the industrial or commercial activities, of a competitor;

2) false allegations in the course of trade of such a nature as to discredit the establishment, the goods, or the industrial or commercial activities, of a competitor;

3) indications or allegations the use of which in the course of trade is liable to mislead the public as to the nature, the manufacturing process, the characteristics, the suitability for their purpose, or the quantity, of the goods.”

³¹ Article 10(1) stipulates that “The provisions of the preceding Article shall apply in cases of direct or indirect use of a false indication of the source of the goods or the identity of the producer, manufacturer of merchant”

การยิดสินค้าที่ละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น จะสะท้อนภาพให้เห็นว่าสภาพความเป็นจริงกับการดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นจะมีลักษณะที่ไม่สอดคล้องซึ่งผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นเป็นเพียงชุมชนไม่ใช่ปัจเจกชนหรือเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งผู้มีส่วนได้เสียตามข้อ 9 และข้อ 10 อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 จึงทำให้การบังคับใช้เกี่ยวกับสิทธิดังกล่าวเกิดช่องว่างและอุปสรรค อีกทั้งการขอให้สมาชิกทุกคนของชุมชนร้องขอให้มีการยิดสินค้าที่ละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในฐานะที่ชุมชนเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ร่วมกัน ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้ย่อมไม่อาจกระทำได้และหากการยิดสินค้าเกิดจากการกระทำของพนักงานอัยการหรือหน่วยงานของรัฐแล้วย่อมเป็นดุลยพินิจโดยเฉพาะของเจ้าหน้าที่เป็นสำคัญ การยิดตามข้อ 9 และข้อ 10 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 ย่อมไม่อาจเกิดขึ้นหากพนักงานอัยการหรือเจ้าหน้าที่ซึ่งพิจารณาแล้วเห็นว่าสินค้าที่จะยิดไม่ใช่สินค้าตามความหมายของสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดในข้อ 10 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสินค้าดังกล่าวนั้นเป็นเพียงชื่อสามัญ (generic name) ในประเทศตนที่สาธารณชนสามารถใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวได้อย่างไม่มีข้อจำกัด³²

นอกจากนี้อนุสัญญากรุงปารีสไม่ได้มีบทบัญญัติที่ห้ามใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาและเครื่องหมายแหล่งกำเนิดที่เป็นชื่อสามัญ (Generic Name) กล่าวคือ สามารถนำชื่อสามัญ (Generic Name) มาใช้เป็นสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาและเครื่องหมายแหล่งกำเนิดได้ ซึ่งหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับชื่อสามัญของรัฐบาลสมาชิกในแต่ละรัฐนั้นย่อมมีลักษณะที่ต่างกันออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีชื่อทางภูมิศาสตร์ที่ได้กลายเป็นชื่อสามัญซึ่งในบางประเทศได้มีการห้ามการใช้ชื่อสามัญนั้น และจากกรณีดังกล่าวส่งผลให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศหนึ่งกลายเป็นชื่อสามัญในอีกประเทศหนึ่งได้ ซึ่งความแตกต่างของการใช้กฎหมายเช่นนี้เป็นเพราะประเทศแต่ละประเทศมีหลักการเกี่ยวกับชื่อสามัญที่แตกต่างกัน³³

ในขณะที่อนุสัญญากรุงปารีสไม่ได้มีการห้ามถึงการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดอันถูกต้องแท้จริง แต่มีลักษณะที่ทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดว่าสินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดมาจากพื้นที่อีกแห่งหนึ่ง กล่าวคือ การใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดอันแท้จริงแต่อาจทำให้สาธารณชนเข้าใจว่าสินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดในอีกพื้นที่อีกแห่งหนึ่งทั้งนี้เนื่องจากแหล่งกำเนิดของสินค้ากับพื้นที่นั้นมีชื่อเรียกเป็นอย่างเดียวกันที่บ่งระบุว่าพื้นที่ของสินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดอันแท้จริง แต่อาจทำให้สาธารณชน

³² โทมพล เฉลิเมฆง, *อ้างแล้ว* เชิงอรรถที่ 28, น.4.

³³ *เพิงอ้าง*, น.4.

เข้าใจว่าสินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดในอีกพื้นที่อีกแห่งหนึ่งเนื่องจากพื้นที่กับแหล่งกำเนิดของสินค้านั้นมีชื่อเรียกเป็นอย่างเดียวกัน³⁴

ในการบังคับใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 รัฐภาคีสมาชิกจำนวนมากได้แย้งว่าการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นขาดประสิทธิภาพเพราะหากรัฐภาคีสมาชิกใดไม่มีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีชื่อเสียงแล้ว รัฐภาคีสมาชิกล่างกล่าวก็จะไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของรัฐอื่นได้ อีกทั้งรัฐภาคีสมาชิกล่างกล่าวก็ไม่มีบทกฎหมายใดๆ เพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศของตนด้วยมีผลทำให้สภาพการบังคับใช้ทางกฎหมายแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่สามารถกระทำได้ ส่วนการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยรัฐภาคีสมาชิกจะเกิดขึ้นหรือไม่นั้นจะขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐภาคีสมาชิกว่าเห็นด้วยประการใด

ในการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 สภาพของความเป็นจริงดังกล่าวข้างต้นนี้จึงขาดความเหมาะสมในการนำมาใช้เพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งหากจะนำรูปแบบของการปกป้องเครื่องหมายการค้านำมาปรับใช้กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมก่อเกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้เช่นกัน อีกทั้งอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ได้วางหลักการไว้แต่เพียงอย่างเดียวโดยมิได้กล่าวถึงรายละเอียดในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ฉะนั้นการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 จึงไม่มีผลในทางปฏิบัติและจากสภาพของข้อเท็จจริงดังกล่าวเช่นว่านี้จึงนำมาสู่การเกิดสนธิสัญญาระหว่างประเทศฉบับอื่นๆ ในภายหลังต่อมา

3.3.2 ความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891

ความตกลงกรุงแมดริดว่าด้วยการปราบปรามการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ผิดหรือเป็นการปลอมแปลงสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาของสินค้า(Madrid Agreement for the Repressing of Deceptive Indication of Source on Goods) หรือที่เรียกในอีกชื่อหนึ่งว่าความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 (Madrid Agreement) โดยที่ความตกลงกรุงแมดริดดังกล่าวถือเป็นความตกลงในรูปแบบพหุภาคีทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งความตกลงนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 14 เมษายน ค.ศ.1891 ซึ่งมีรัฐภาคีสมาชิกในความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 ทั้งสิ้น 92 ประเทศ ประกอบกับประเทศในประชาคมอาเซียนอีก 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศฟิลิปปินส์³⁵

³⁴ จักรกฤษณ์ ครอบพจน์ *อ้างแล้ว* เชิงอรรถที่ 14, น.3-4.

³⁵ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 2012 ประเทศฟิลิปปินส์ได้เข้าเป็นสมาชิกความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891

ประเทศสิงคโปร์³⁶ และประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม³⁷ โดยที่ทั้ง 3 ประเทศได้เข้าเป็นรัฐภาคีสมาชิกในความตกลงกรุงแมดริดเรียบร้อยแล้ว³⁸ แต่ส่วนประเทศไทยนั้นยังไม่ได้เข้าเป็นรัฐภาคีของความตกลงกรุงแมดริดฉบับนี้แต่อย่างใด ในความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 ฉบับดังกล่าวถือเป็นความตกลงซึ่งมีที่มาจากกรอบของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883³⁹ ที่ให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา(Indication of Source)⁴⁰ ซึ่งสถานะของความตกลงฉบับนี้เป็นข้อตกลงพิเศษภายใต้อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 สารสำคัญของความตกลงฉบับนี้จะอยู่ที่การกำหนดขอบเขตการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาของสินค้าที่มีความชัดเจนมากกว่าอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 รวมทั้งสภาพบังคับใช้ที่ดีกว่าอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883

ในฐานะที่ความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 ถือเป็นความตกลงแบบพหุภาคีเกี่ยวกับการให้คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการมาตรการเสริมของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 โดยที่ความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 ได้มีการเพิ่มหลักการที่สำคัญของข้อ 9 และข้อ 10 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 เข้าไปในความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 ด้วย อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 จะไม่ได้ให้คำจำกัดความคำว่า “สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา” (indication of source) ไว้อย่างชัดเจน แต่หากเมื่อพิจารณาในเนื้อหาแล้วสามารถกำหนดคำนิยามตามความตกลงฉบับนี้ได้อย่างคร่าวๆ โดยเรียกสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ว่าเป็นสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Indication of source) หมายถึง สิ่งที่ใช้อ้างอิงถึงประเทศหรือสถานที่ในประเทศว่าเป็นแหล่งกำเนิดของสินค้านั้นๆ กล่าวคือ หากสินค้านั้นได้ถูกผลิตขึ้นในประเทศหรือสถานที่ใดตามที่ได้ระบุไว้ก็เป็น

³⁶ เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม ค.ศ. 2000 ประเทศสิงคโปร์ได้เข้าเป็นสมาชิกความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891

³⁷ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ. 1949 ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเข้าเป็นสมาชิกความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 และความตกลงฉบับนี้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม ค.ศ. 2006

³⁸ WIPO, “Members of the Madrid Union”, Accessed 20 August, 2014

³⁹ Ludwig Bacumer, “The International Protection of Geographical indications”, Symposium on the International Protection of Geographical indications (October 1991), p.29

⁴⁰ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้นิยามสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Indication of source) ว่าหมายถึงเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ใดๆ อันระบุว่าสินค้าหรือบริการนั้นมีการกำเนิดจากประเทศ แคว้น หรือสถานที่หนึ่งที่โดยเฉพาะ

การเพียงพอแล้วที่จะได้รับความคุ้มครองตามอนุสัญญาฉบับนี้ จึงสามารถสรุปได้ว่าสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา นั้นเป็นสิ่งที่อ้างอิงประเทศหรือสถานที่ในประเทศว่าเป็นแหล่งกำเนิดของสินค้านั้น⁴¹

อย่างไรก็ตามสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาตามความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 ไม่ได้มีการ กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์หรือคุณภาพของสินค้ากับพื้นที่แหล่งผลิตสินค้า ผลที่ตามมาคือสินค้าใดที่ผลิตขึ้นในประเทศหรือสถานที่ที่ได้ระบุไว้ในสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาแล้ว สินค้าดังกล่าวนั้นถือได้ว่าเป็นสินค้าภายใต้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาตามความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 ได้ ทั้งสิ้น เช่น การใช้คำว่า “made in Thailand” กับสินค้านับเป็นการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาโดยที่ ผู้บริโภคเข้าใจได้ว่าเป็นสินค้านั้นผลิตขึ้นในประเทศไทยเท่านั้น แต่ผู้บริโภคไม่สามารถทราบถึงพื้นที่ได้ อย่างชัดเจนว่าสินค้านั้นได้มีการผลิตขึ้นในเขตพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ นอกจากนี้คำดังกล่าว นั้นก็ไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์หรือชื่อเสียงหรือคุณภาพของสินค้าเชื่อมโยง กับพื้นที่ในการผลิตสินค้าดังเช่นที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถที่จะกระทำได้ เป็นต้น⁴²

ในส่วนของสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาตามความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 คือเป็นส่วนที่ถูกเพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อเป็นมาตรการเสริมของข้อ 9 และข้อ 10 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 โดยที่ในส่วนข้อ 1.1 ความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891⁴³ ได้วางหลักการไว้เกี่ยวกับ ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (indication of source) ที่มาจากพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศ สมาชิกของความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 กล่าวคือ การห้ามมิให้นำเอาสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาไปใช้ โดยไม่ถูกต้องหรือหลอกลวงต่อสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาของประเทศหรือสถานที่ดั้งเดิมของประเทศสมาชิก ของความตกลงนี้ ในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดหรือเป็นการหลอกลวงต่อประชาชน ผู้บริโภคเกี่ยวกับแหล่งที่มาของสินค้าไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม หากมีการฝ่าฝืนจะต้องถูกยึด สินค้าเมื่อนำสินค้าเข้ามาในประเทศของรัฐภาคีสมาชิกตามความตกลงนี้ จะเห็นได้ว่าความตกลง กรุงแมดริด ค.ศ.1891 นั้นจะมีระดับความคุ้มครองที่กว้างกว่าอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 ไม่เพียงแต่การใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาอันเป็นเท็จเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาใน ลักษณะหลอกลวงโดยทำให้สับสนเข้าใจผิดด้วย อีกทั้งในข้อ 1.1 ได้กำหนดให้ประเทศสมาชิก สามารถยึดสินค้านำเข้ามาในประเทศภาคีสมาชิกได้ แต่หากสินค้าอยู่ในระหว่างขนส่งจะไม่สามารถ

⁴¹ ธนพจน เอกโยคยะ, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 19, น.26.

⁴² เพิ่งอ้าง, น.26.

⁴³ Article 1(1) stipulates that “All goods bearing a false or deception indication by which one of the country to which this Agreement applies, or a place situated there in, is directly or indirectly indicated as being the country or place of origin shall be seized on importation into any of the said countries.

ยึดสินค้านั้นได้ มาตรการดังกล่าวมีลักษณะที่คล้ายกับอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 ในข้อ 9 ในกรณีของการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาอย่างไม่ถูกต้อง และข้อ 10 ในกรณีที่มีสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ผิดปรากฏอยู่บนตัวสินค้า อย่างไรก็ตามข้อ 1.1 ของความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 จะให้ความคุ้มครองเฉพาะประเทศที่เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกเท่านั้น สินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ผิดกฎหมายหรือมีการปลอมแปลงสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาของประเทศอื่นที่มีได้เป็นภาคีสมาชิกของความตกลงฉบับนี้ หากมีการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นในประเทศภาคีสมาชิกจะไม่สามารถยึดสินค้าได้⁴⁴

ส่วนในข้อ 3 ของความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 ฉบับนี้จะเป็นการอนุญาตให้ผู้ขายสินค้าชี้ให้เห็นถึงชื่อหรือสถานที่ของผู้ขายประกอบลงบนตัวสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มาจากรประเทศอื่นอันเป็นการบ่งชี้ที่ถูกต้องเพื่อแสดงถึงคุณลักษณะที่แท้จริงของประเทศ สถานที่ผลิตสินค้าหรือคุณลักษณะของสินค้าให้ชัดเจนยิ่งขึ้น⁴⁵ อีกทั้งในข้อ 3 ทวิของความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 ยังห้ามมิให้ใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ไม่ถูกต้องกับธุรกิจการค้าทุกประเภท โดยการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะในการจำหน่ายสินค้าดังเช่นตามบทบัญญัติในอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883⁴⁶

อีกทั้งการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้ความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 ยังคงให้การคุ้มครองกรณีมีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในรูปของการหลอกลวงประชาชนอีกด้วยซึ่งในหลักการนี้ถือว่าสอดคล้องกับอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 เช่นเดียวกัน แต่ตามข้อ 4 ของความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 ได้วางข้อยกเว้นไว้ว่าหากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใดได้กลายเป็นชื่อสามัญแล้ว⁴⁷ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองซึ่งหลักการนี้ไม่ได้ถูกนำมาใช้บังคับกับไวน์⁴⁸ การกำหนดข้อยกเว้นเกี่ยวกับไวน์ดังกล่าวนี้เนื่องจากว่าไวน์ถือเป็นสินค้าที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจในหลายๆประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 ส่วนใหญ่จะมีหลายๆประเทศเป็นสมาชิกรวมอยู่ด้วยประกอบกับเพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองผลประโยชน์อย่างกว้างขวางให้กับประเทศที่พัฒนาเหล่านั้นด้วยเช่นกัน⁴⁹ ในส่วนของการพิจารณาว่า

⁴⁴ จักกฤษณ์ ควรพจน์, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่* 14 น.71.

⁴⁵ *เพ็งอ้าง* น.73.

⁴⁶ ประเวศ วะสี, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่* 22, น.4.

⁴⁷ การที่ชื่อสินค้ากลายเป็นชื่อสามัญทำให้สินค้านั้นสูญเสียลักษณะเฉพาะ (Loss of distinctiveness) ซึ่งกลายเป็นการเรียกชื่อสินค้าชนิดนั้นๆแทนชื่อสินค้า และทำให้ชื่อสินค้านั้นไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

⁴⁸ เสรี พริกจ้อย, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่* 23, น.26.

⁴⁹ ประเวศ วะสี, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่* 22, น.4.

สิ่งใดจะเป็นสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดของไวน์หรือไม่จะต้องเป็นไปตามกฎหมายของประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดของสิ่งบ่งชี้ (country of origin) โดยศาลของประเทศที่ให้ความคุ้มครองมีอำนาจที่จะวินิจฉัยว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นเป็นชื่อสามัญหรือไม่ ผลก็คือหากว่าสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้าไวน์ใดได้รับความคุ้มครองในประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดแล้วสิ่งบ่งชี้ชิ้นนั้นจะได้รับความคุ้มครองในประเทศสมาชิกทุกประเทศโดยทันที

สาระสำคัญของบทบัญญัติในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาตามความตกลงฉบับนี้ คือ การให้ประเทศภาคีสมาชิกของความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 สามารถยึดสินค้าที่มีการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ผิดหรือปลอมแปลงสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาได้ หากมีการนำสินค้านี้ดังกล่าวเข้าสู่ประเทศภาคีสมาชิกของความตกลงดังกล่าว เช่น ประเทศสเปนซึ่งเป็นภาคีสมาชิกของความตกลงกรุงแมดริด ผลิตน้ำหอมโดยใช้คำว่า “Made of France” เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจว่าน้ำหอมดังกล่าวเป็นน้ำหอมคุณภาพดีที่ผลิตจากประเทศฝรั่งเศส จะเห็นได้ว่าผู้ผลิตน้ำหอมในประเทศสเปนดังกล่าวใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ไม่ถูกต้อง หากมีการนำน้ำหอมเข้ามาในประเทศฝรั่งเศส (ซึ่งเป็นภาคีสมาชิกความตกลงกรุงแมดริดด้วย) ฝ่ายผู้มีส่วนได้เสียในประเทศฝรั่งเศสสามารถร้องขอให้มีการยึดสินค้านี้ดังกล่าวนั้นได้⁵⁰

ในความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 ไม่ครอบคลุมถึงการใช้คำว่า “แบบ” “ชนิด” “ประเภท” กล่าวคือ การใช้คำว่า “แบบ” “ชนิด” “ประเภท” ประกอบกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมสามารถกระทำได้โดยไม่ต้องห้ามตามกฎหมาย รวมทั้งความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 ยังได้เพิ่มมาตรการโดยให้รัฐภาคีสมาชิกสามารถที่จะระงับการนำเข้าหรือส่งออกหรือจับกุมหรือดำเนินการเกี่ยวกับสินค้าที่ละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ รวมถึงการยึดสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ไม่ถูกต้องเหมือนดังเช่นอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 โดยได้กำหนดไว้เพียงว่าการยึดสินค้าจะกระทำได้ก็เฉพาะกรณีสินค้าถูกนำเข้ามาในประเทศภาคีสมาชิกเท่านั้น ส่วนสินค้าที่อยู่ในระหว่างการขนส่งหรือส่งต่อไปยังประเทศที่สาม (goods in transit) ประเทศสมาชิกจะไม่สามารถที่จะจับหรือยึดสินค้าได้ ด้วยประการเช่นนี้การที่รัฐภาคีสมาชิกไม่มีอำนาจยึดสินค้าที่อยู่ในระหว่างการส่งต่อทำให้ประสิทธิภาพในการให้คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในกรณีดังกล่าวย่อมเกิดอุปสรรคเป็นอย่างมาก⁵¹

ดังนั้นแม้ความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 มีความพยายามในการแก้ไขข้อบกพร่องในการบังคับใช้ในอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 แต่ด้วยข้อจำกัดหลายประการในความตกลงฉบับนี้เกี่ยวกับการไม่มีคำนิยามศัพท์ของสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาและความแตกต่างกันเกี่ยวกับ

⁵⁰ จักกฤษณ์ ครอบพจน์, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 14 น.48.

⁵¹ ประเวศ วะสี, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 22 น.4.

มาตรฐานของสินค้ากลุ่มไวน์กับสินค้าทั่วไป หรือการยึดสินค้าที่อยู่ในระหว่างการขนส่งหากมีกรณีของการละเมิดสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา ซึ่งอุปสรรคดังกล่าวนี้ส่งผลให้การปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 ขาดประสิทธิภาพในการนำมาใช้บังคับ

3.3.3 ความตกลงกรุงลิสบอน

ความตกลงกรุงลิสบอนว่าด้วยการคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดและการจดทะเบียนระหว่างประเทศ (Lisbon Agreement for Protection of Appellation of origin and their International Registration) หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 (Lisbon agreement, 1958) ความตกลงฉบับนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม ค.ศ.1958 โดยความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 นับเป็นความตกลงพหุภาคีเช่นเดียวกับความตกลงอื่นๆ ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 ฉบับนี้ซึ่งนับว่าเป็นความตกลงที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นมาตรการเสริมหรือเพิ่มเติมแก่อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 และ ความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 อีกเช่นเดียวกันเพื่อให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับความคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพและสงวนไว้ซึ่งผลประโยชน์อย่างเต็มที่ให้แก่แหล่งกำเนิดของประเทศนั้นๆ ซึ่งในปัจจุบันความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ. 1958 ฉบับนี้มีสมาชิกที่เข้าร่วมถึง 28 ประเทศ ส่วนประเทศในประชาคมอาเซียนอีกทั้งหมด 10 ประเทศยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958⁵² แต่อย่างใด

สาระสำคัญของความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 คือ ได้มีการกำหนดคำจำกัดความหรือคำนิยามของ “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด”⁵³ (appellation of origin) ไว้อย่างชัดเจนซึ่งแต่เดิมในอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 และ ความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 ฉบับก่อนหน้านั้นไม่ได้ให้คำนิยามหรือคำจำกัดความไว้ ในการอธิบายถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ. 1958 นั้นจะใช้ชื่อเรียกเป็นอีกชื่อหนึ่งว่าเครื่องหมายแหล่งกำเนิด ซึ่งโดยคำว่าเครื่องหมายแหล่งกำเนิด (appellation of origin) หมายถึง ชื่อทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ภูมิภาค แคว้น หรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่งซึ่งได้ใช้เพื่อระบุว่าเป็นสินค้ามีแหล่งกำเนิดจากที่นั้นโดยเฉพาะเพื่อแสดงว่าผลิตภัณฑ์ที่กำเนิดจากที่แห่งนั้นมีคุณภาพหรือคุณลักษณะพิเศษเนื่องจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของบริเวณดังกล่าว ไม่ว่าสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นโดยปัจจัยธรรมชาติหรือปัจจัยที่มนุษย์สร้าง

⁵² WIPO, “Contracting Parties [PDF]”, Accessed 20 August, 2014

<http://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/documents/pdf/lisbon.pdf>

⁵³ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้ให้คำนิยามเครื่องหมายแหล่งกำเนิด (Appellation of origin) ว่าหมายถึง “ชื่อทางภูมิศาสตร์ของประเทศ แคว้น หรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่งโดยเฉพาะหรือในสาระสำคัญเป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของบริเวณดังกล่าว ทั้งนี้ให้รวมถึงองค์ประกอบทางธรรมชาติหรือมนุษย์หรือทั้งสองอย่าง”

ขึ้นหรือเกิดจากปัจจัยทั้งสองดังกล่าว⁵⁴ กล่าวคือ สินค้าที่เกิดขึ้นจะต้องมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ อีกทั้งเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะต้องมีการจดทะเบียนระหว่างประเทศอีกด้วย เช่นนี้ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 จึงถือได้ว่าเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศฉบับแรกที่ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งต่อมาภายหลังจากที่ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 มีผลใช้บังคับแล้วนั้นปรากฏว่าสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองตามความตกลงฉบับนี้มีจำนวนที่ไม่มากนักซึ่งน้อยกว่าสนธิสัญญาฉบับอื่นๆ⁵⁵ เนื่องจากคำนิยามของเครื่องหมายแหล่งกำเนิดดังกล่าวมีความหมายที่ค่อนข้างจำกัดด้วยการเพิ่มเติมเงื่อนไขต่างๆเข้าไปในความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ. 1958 ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่แหล่งผลิตหรือแหล่งกำเนิดของสินค้าหรือคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ต้องเกิดจากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ กล่าวคือ การให้ความคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะมีการกำหนดรายละเอียดของตัวสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในเรื่องของคุณภาพหรือลักษณะเฉพาะของสินค้าที่มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งผลิตหรือแหล่งกำเนิด ในขณะที่สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (indication of source) ตามความตกลงกรุงปารีส ค.ศ. 1883 หรือความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 จะกำหนดเพียงแค่ลักษณะของสินค้าที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ผลิตสินค้าในทางภูมิศาสตร์เท่านั้น นอกจากนี้ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 ยังมีความมุ่งหมายในการปกป้องผลประโยชน์เกี่ยวกับสินค้าไวน์โดยเฉพาะเท่านั้น โดยการให้ความคุ้มครองดังกล่าวเกิดจากการที่ประเทศในประชาคมยุโรปได้เร่งผลักดันในการปกป้องสินค้าประเภทไวน์ตามคำนิยามศัพท์ของมาตรา 2.1 ตามความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 ทำให้ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ. 1958 ขาดความเหมาะสมในการนำมาใช้บังคับกับสินค้าทั่วไป คำจำกัดความเช่นนี้จึงมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับสินค้าประเภทไวน์เท่านั้น ดังตัวอย่างของสินค้าภายใต้ความตกลงกรุง

⁵⁴ ข้อ 2.1 ของความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ. 1958

In this Agreement, "appellation of origin" mean the geographical denomination of a country, region, or locality, which serves to designate product originating therein, the quality or characteristics of which are due exclusively or essentially to the geographical environment, including natural and human factors

⁵⁵ R. Knaak, "The Protection of Geographical Indications According to the TRIPs Agreement", From GATT to TRIPs - The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (Weinheim : Beier and Schriker (eds.), 1996), p.121.

ลิสบอน ค.ศ.1958 เช่น การใช้คำว่า “Bordeaux” กับสินค้าไวน์ประเทศฝรั่งเศสหรือถั่ว “Tequila” กับสุราที่มาจากประเทศเม็กซิโกหรือการใช้คำว่า “jaffa” กับสินค้าส้ม เป็นต้น⁵⁶

ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 ซึ่งถือเป็นมาตรการเสริมของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 และความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1891 เพื่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 ได้มีการวางข้อกำหนดอย่างเคร่งครัดซึ่งเป็นเรื่องต้องห้ามไว้ในข้อ 3 ของความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958⁵⁷ เกี่ยวกับการใช้คำว่า “แบบ” “ประเภท” หรือ “ชนิด” ควบคู่กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการใช้คำแปลในภาษาอื่นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พร้อมกันนี้ภายใต้ความตกลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดระบบการจดทะเบียนสากลสำหรับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วย ซึ่งระบบนี้ภายหลังถูกพัฒนามาสู่ระบบจดทะเบียนสินค้ากลุ่มไวน์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในที่สุด⁵⁸

ด้านเงื่อนไขการได้รับการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้ข้อ 1.2 ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 ในการที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะได้รับการคุ้มครองในรัฐภาคีสมาชิกอื่นนั้น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวจะต้องได้รับการคุ้มครองในประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดก่อนไม่ว่าความคุ้มครองนี้จะอยู่ในรูปแบบใด ซึ่งความคุ้มครองดังกล่าวนี้อาจอยู่ในรูปแบบใดก็ได้โดยอาจจะอยู่ในรูปของบทบัญญัติของกฎหมายหรือคำพิพากษาของศาลหรือคำวินิจฉัยของเจ้าหน้าที่ของรัฐ⁵⁹

อีกทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในชื่อเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะได้รับความคุ้มครองก็ต่อเมื่อเครื่องหมายแหล่งกำเนิดมีคุณสมบัติครบถ้วนตามข้อ 1.1 ของความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 รวมทั้งเครื่องหมายแหล่งกำเนิดต้องได้รับการจดทะเบียนไว้กับสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ (International Bureau of Intellectual Property) ขององค์การทรัพย์สิน

⁵⁶ ทวีพทธี ศิริศักดิ์บรรจง, “กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ในสินค้าอาหารของประชาคมอาเซียน”, (กรุงเทพ : สถาบันวิศวกรรมการพิมพ์), พ.ศ. 2557, น.128.

⁵⁷ ข้อ 3 ของความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ. 1958.

Protection shall be ensured against any surpation or imitation, even if the true origin of the product is indicated or if the appellation is used in translate from or accompanied by them such as “kind,” “type,” “imitation”, or the like.

⁵⁸ ทวีพทธี ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 56* น.128.

⁵⁹ Knaak, R., “The Protection of Geographical Indication According to the TRIPs Agreement”, in Beier and Schricker(eds), From GATT to TRIPs – Agreement on trade-Related Aspects of Intelactual Property Rights IIC Studies Vol.18,VCH, Weinheim,p.121,(1996)

ทางปัญญาโลก (World intellectual Property Organisation -WIPO) ด้วยเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้สินค้าทุกชนิดที่ใช้เครื่องหมายแหล่งกำเนิดกลายเป็นชื่อสามัญของสินค้า⁶⁰

จากเงื่อนไขการได้รับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 ข้างต้น การคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะไม่ใช้ระบบความคุ้มครองโดยแบบอัตโนมัติ (Automatic Protection) แต่เป็นเรื่องของระบบการจดทะเบียนซึ่งความพิเศษของการคุ้มครองตามความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 คือ ในข้อ 6 ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 ระบุว่าเครื่องหมายแหล่งกำเนิดที่จดทะเบียนจะไม่กลายเป็นชื่อสามัญและเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะไม่สูญเสียการคุ้มครองตราบเท่าที่เครื่องหมายแหล่งกำเนิดนั้นยังคงได้รับการคุ้มครองในประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของการเกิดความตกลงฉบับนี้ไม่ว่าจะเป็นการไม่จดทะเบียนหรือการไม่สูญเสียความคุ้มครองในรูปของเครื่องหมายแหล่งกำเนิด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์ต่อสินค้ากลุ่มไวน์และสุราของประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งสิ้นและปัจจุบันโครงสร้างดังกล่าวนี้ได้ถูกนำมาใช้ในการปกป้องตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) เฉพาะสินค้ากลุ่มไวน์และสุรา⁶¹

ดังนั้นด้วยจุดมุ่งหมายในการเกิดความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 เพื่อการปกป้องเครื่องหมายแหล่งกำเนิด โดยสินค้าที่ได้รับประโยชน์จะเป็นสินค้าเฉพาะในกลุ่มเครื่องดื่มประเภทไวน์และสุรารวมทั้งข้อจำกัดในด้านคำนิยามที่มีเงื่อนไขหลายประการ ความตกลงฉบับนี้จึงไม่ได้รับการลงนามจากประเทศอื่นๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนทั้งสิบประเทศก็ไม่ได้ลงนาม ทั้งนี้สืบเนื่องจากสินค้าของกลุ่มประชาคมอาเซียนมีขอบเขตกว้างกว่าไวน์และสุราซึ่งการเข้าเป็นภาคีสมาชิกความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 จึงไม่เป็นประโยชน์ต่อประชาคมอาเซียนเช่นเดียวกันกับหลายประเทศในทวีปเอเชีย ซึ่งประเทศกลุ่มนี้จึงเลือกที่จะไม่เป็นสมาชิกความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 ดังเหตุผลดังกล่าว

3.3.4 ความตกลงทริปส์ (TRIPs)

ความตกลงทริปส์ (TRIPs) หรือที่ได้มีการเรียกในชื่ออย่างเป็นทางการว่า “ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า” (Agreements on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Right - TRIPs) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของความตกลง

⁶⁰ ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 56* น.129.

⁶¹ ข้อ 6 ของความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ. 1958

An appellation which has been granted protection in one of the countries of the Spatial Union Pursuant to the procedure under Article 5 cannot, In that country, be deemed to have become generic, as long as it is protected as an appellation of origin in the country of origin

ในหลายๆฉบับที่เป็นผลสรุปของการเจรจาทางการค้ารอบอุรุกวัย (Uruguay Round) โดยในขณะที่มีความตกลงทริปส์ (TRIPs) ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการกำหนดกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศขั้นพื้นฐานเพื่อการปกป้องและคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพโดยไม่ต้องไม่ให้มาตรการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นอุปสรรคต่อการค้าเสรีระหว่างประเทศ นอกจากนี้ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ดังกล่าวยังถือเป็นความตกลงที่รัฐภาคีสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO)⁶² ต้องผูกพันอย่างไม่มีเงื่อนไขในการที่จะต้องบัญญัติกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาภายในประเทศของตนเพื่อให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วยเช่นกัน ประกอบกับรัฐภาคีสมาชิกตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญานั้นจะต้องคำนึงไปถึงประโยชน์สาธารณะและความเหมาะสมทั้งในระยะสั้นและระยะยาวที่จะเกิดขึ้นภายในสังคมอีกด้วย⁶³ ในปัจจุบันนี้ความตกลงทริปส์ฉบับดังกล่าวได้มีประเทศต่างๆจำนวน 160 ประเทศที่เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิก โดยในส่วนของประเทศไทยนั้นก็ก็เป็นประเทศหนึ่งที่ได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกด้วยเช่นกันซึ่งประเทศไทยได้เข้าร่วมในวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2538 โดยเป็นสมาชิกในลำดับที่ 59 อีกทั้งมีสถานะเป็นสมาชิกในการร่วมก่อตั้งองค์การการค้าโลกด้วยเช่นกัน⁶⁴ นอกจากนี้ประชาคมอาเซียนทั้งสิบประเทศก็ได้เข้าเป็นรัฐภาคีสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) และเป็นรัฐภาคีสมาชิกความตกลงทริปส์ (TRIPs) แล้วด้วยเช่นกัน

ในส่วนของหลักการพื้นฐานของความตกลงทริปส์ (TRIPs) นั้นได้กำหนดเงื่อนไขเพื่อให้ประเทศสมาชิกจะต้องให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาหลายประเภท เช่น ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การออกแบบผังภูมิวงจรรวม ความลับทางการค้า เป็นต้น โดยได้วางบรรทัดฐานเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการให้คุ้มครอง สิ่งที่ได้รับ ความคุ้มครอง วัตถุประสงค์แห่งความคุ้มครอง ขอบเขตของสิทธิ การบังคับใช้สิทธิ และกลไกระงับข้อพิพาท นอกจากนี้ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ยังได้กำหนดหลักมาตรฐานขั้นต่ำของการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งประเทศภาคีสมาชิกสามารถที่จะให้ความคุ้มครองในทรัพย์สินทางปัญญาในระดับที่สูงกว่าที่

⁶² องค์การการค้าโลกได้ถือกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2538 จากการเจรจากรอบอุรุกวัย ทำให้ความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้าหรือ แกดต์ (General Agreement on Tariffs and Trade, 1994 – GATT) ได้พัฒนามาเป็นองค์การการค้าโลก

⁶³ สำนักยุทธศาสตร์การเจรจาการค้า กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, “สาระสำคัญความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า”, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2556 จาก <http://thailandaec.com/images/stories/document/wto/trips.pdf>

⁶⁴ ศูนย์บริการข้อมูลเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงต่างประเทศ, “กรอบความร่วมมือต่างประเทศ : องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO),” สืบค้นเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2555, จาก <http://www.mfa.go.th/business/th/cooperation>

ความตกลงทริปส์ (TRIPS) กำหนดไว้ก็ได้ทราบเท่าที่ไม่ขัดแย้งต่อหลักการที่บัญญัติไว้และในขณะเดียวกันความตกลงทริปส์ (TRIPS) ยังได้มีการนำหลักการพื้นฐานของแกตต์ (GATT) ไม่ว่าจะเป็นหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ หลักปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง หลักต่างตอบแทนมาใช้อีกด้วย

หากเมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของการเกิดขึ้นในความตกลงทริปส์ (TRIPS) แล้วนั้นจะเห็นได้ว่าความตกลงทริปส์ (TRIPS) ดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นเพื่อคุ้มครองถึงสินค้าที่เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ประการใดดังที่ปรากฏในส่วนอารัมภบทเบื้องต้นของความตกลงทริปส์ (TRIPS) นั้นจะเห็นได้ว่าต้องการที่จะคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างความชอบธรรมในทางการค้าระหว่างประเทศและการถ่ายทอดความรู้และการสร้างนวัตกรรมเทคโนโลยีจะได้รับการปกป้องจากรัฐภาคีสมาชิกตามความตกลงทริปส์ (TRIPS) นอกจากนี้ความตกลงทริปส์ (TRIPS) ยังได้มีการผนวกสนธิสัญญาระหว่างประเทศในด้านทรัพย์สินทางปัญญาเข้าด้วยกันอีก 2 ฉบับ คือ อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 และอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ.1886 จึงอาจกล่าวได้ว่าความตกลงทริปส์ (TRIPS) ต้องการที่จะคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในรูปแบบของทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมโดยเฉพาะ มีผลเท่ากับการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่ได้มุ่งปกป้องและคุ้มครองผลประโยชน์ของสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่อย่างใด⁶⁵

นอกจากนี้ ในขั้นตอนของการร่างข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ (TRIPS) เพื่อการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังปรากฏว่าความคุ้มครองนี้มุ่งต่อการผูกขาดผลประโยชน์ของสินค้าในด้านการค้าเท่านั้น ซึ่งสินค้าในที่นี้เป็นเพียงสินค้าในความหมายทั่วไปไม่ใช่สินค้าที่เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นตามที่ปรากฏในร่างข้อ 22 ถึงข้อ 24 ตามความตกลงทริปส์ (TRIPS) ว่าการร่างข้อ 22 ความตกลงทริปส์ (TRIPS) เกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่นำมาใช้ในการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และข้อเสนอทั้งหมดนี้ก็เป็นการปกป้องสินค้าในฐานะที่เป็นทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมเท่านั้น โดยแนวทางแรกรัฐบาลสหรัฐต้องการที่จะให้มีการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับที่ไม่สูงนัก ซึ่งการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบเครื่องหมายการค้าในขณะที่ประเทศกลุ่มของสหภาพยุโรปต้องการที่จะปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วยกฎหมายเฉพาะ ซึ่งการปกป้องดังกล่าวจะมีระดับสูงกว่ากฎหมายเครื่องหมายการค้า ทั้งหมดนี้จึงแสดงให้เห็นว่าการปกป้องในรูปแบบของเครื่องหมายร่วมหรือเครื่องหมายรับรองหรือการใช้กฎหมายเฉพาะก็นับเป็นการปกป้องสินค้าในฐานะเป็นทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมเช่นกัน⁶⁶

⁶⁵ สำนักยุทธศาสตร์การเจรจาการค้า กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่ 65*.

⁶⁶ ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่ 56* น.131.

จุดเริ่มต้นการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ การนำแนวทางที่แตกต่างกันสองประการมาผสมผสานกัน โดยแนวทางที่หนึ่งเป็นแนวทางที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เสนอไว้ การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีอยู่ 2 วิธี คือ วิธีแรก การคุ้มครองในฐานะที่เป็นเครื่องหมายการค้าประเภทเครื่องหมายรับรอง (certification marks) หรือวิธีที่สองเครื่องหมายร่วม (collective marks) และแนวทางที่สองของประชาคมยุโรป การปกป้องนี้เป็นการปกป้องในระดับที่สูงกว่าเครื่องหมายร่วมและเครื่องหมายรับรอง โดยทางประชาคมยุโรปไม่ต้องการให้ใช้เครื่องหมายแหล่งกำเนิด หากเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะทำให้เกิดความสับสนหลงผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เครื่องหมายแหล่งกำเนิดกับสินค้าประเภทไวน์ ซึ่งมีเงื่อนไขว่าเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะต้องไม่กลายเป็นชื่อสามัญ ซึ่งจากแรงผลักดันของประเทศในประชาคมยุโรปและรัฐภาคีสมาชิกอื่นๆ ในท้ายสุดความตกลงทริปส์จึงกำหนดข้อ 22 ถึง 24 ขึ้น เพื่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้อย่างเข้มงวด⁶⁷

สาระสำคัญเกี่ยวกับเนื้อหาของความตกลงทริปส์ ในข้อ 22.1 ได้มีการให้นิยามศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” (geographical indication) ไว้อย่างชัดเจนโดยในข้อ 22.1 ระบุว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ สิ่งที่ใช้บ่งชี้ว่าสินค้ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิกหรือในท้องถิ่นใดในดินแดนนั้นและสินค้านั้นมีคุณภาพหรือชื่อเสียงหรือลักษณะเฉพาะอื่นๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดอย่างแท้จริง⁶⁸ อีกทั้งความตกลงทริปส์ข้อ 2.1 ยังได้มีการนำเอาหลักการต่างๆ ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการในข้อ 9 และ 10 ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งข้อบังคับเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมีเนื้อหาที่ครอบคลุมกว่าสนธิสัญญาดับอื่นๆ ก่อนหน้านี้⁶⁹

⁶⁷ ธนพจน เอกโยคยะ, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่ 19* น.27.

⁶⁸ ข้อ 22.1 ของความตกลงทริปส์ ค.ศ. 1994

Geographical indication are, for the purposes of this Agreement, indications which identify as good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially attributable to its geographical origin.

⁶⁹ ข้อ 2.1 ของความตกลงทริปส์ ค.ศ. 1994

In respect of parts III, III and IV of this Agreement, Members shall comply with Articles 1 through 12, and Article 19, of the Paris Convention (1967).

จากนิยามข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการให้ความคุ้มครองสินค้าที่มาจากแหล่งกำเนิดในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งของประเทศสมาชิกซึ่งอาจเป็นภูมิภาคหรือท้องถิ่นที่เป็นหน่วยแยกย่อยลงไป แต่ที่สำคัญคือนอกจากสินค้านั้นต้องมาจากแหล่งกำเนิดในพื้นที่ดังกล่าวแล้วสินค้านั้นจะต้องมีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะอื่นของสินค้ามาประกอบด้วยอันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะได้รับความคุ้มครอง อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะเป็นสินค้าที่มาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ก็ตาม หากสินค้านั้นดังกล่าวไม่มีความเชื่อมโยงอื่นๆ อันได้แก่ คุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะอื่นใดอันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการที่จะได้รับความคุ้มครองแล้วนั้นย่อมจะถือว่าไม่เข้าเงื่อนไขที่จะได้รับความคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

รายละเอียดเกี่ยวกับมาตรการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้ความตกลงทริปส์ ตามข้อ 22 ถึง 24 จะมีสาระสำคัญเช่น มาตรการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะใช้กับสินค้าเท่านั้น ส่วนบริการจะไม่ได้รับความคุ้มครองตามความตกลงทริปส์ (TRIPS) และสินค้าที่ได้รับการปกป้องด้วยระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมีอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ สินค้ากลุ่มพิเศษประเภทไวน์และสุราจะได้รับความคุ้มครองในระดับที่เข้มงวดซึ่งปรากฏอยู่ในข้อ 23 โดยมีการห้ามมิให้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ตรงกับความจริง ถึงแม้ว่าสินค้าประเภทไวน์และสุราจะได้มีการระบุถึงแหล่งกำเนิดที่แท้จริงไว้ก็ตาม รวมทั้งยังห้ามมิให้มีการแสดงข้อความประกอบโดยใช้คำว่า “ชนิด” “แบบ” หรือ “เลียนแบบ” ซึ่งก็ไม่สามารถกระทำได้เช่นกัน โดยจะเห็นได้ว่ามาตรฐานในการให้ความคุ้มครองสินค้ากลุ่มนี้จะสูงกว่าสินค้ากลุ่มที่สอง กลุ่มที่สอง คือ สินค้าดังกล่าวจะเป็นสินค้าทั่วไปที่ไม่ใช่ไวน์และสุรา อาจจะได้แก่อาหารหรือพืชผลทางการเกษตร เป็นต้น อย่างไรก็ตามความคุ้มครองแก่สินค้าทั่วไปนั้นระดับความคุ้มครองจะปรากฏอยู่ในข้อ 22 ที่เป็นการให้ความคุ้มครองในระดับธรรมดาเท่านั้น

ตัวอย่างคำพิพากษาคดี J. Bollinger and other V. The Costa Brava Wine company Limited [1961] RPC 116. คำพิพากษานี้เรียกว่า “The Champagne Case” หรือ “The Spanish Champagne Case”. ข้อเท็จจริงระบุว่าโจทก์เป็นผู้ประกอบการผลิตไวน์ในเขตภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในฝรั่งเศสที่เรียกว่าแชมเปญ (Champagne) ไวน์ของโจทก์ผลิตในเขตแชมเปญและโจทก์ใช้ช้อนที่ปลูกในเขตแชมเปญ ซึ่งไวน์ของโจทก์มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแพร่หลายอย่างยาวนาน ผู้บริโภคย่อมคาดหวังว่าเมื่อซื้อไวน์ที่ใช้ชื่อว่าแชมเปญ ไวน์ดังกล่าวย่อมผลิตด้วยกระบวนการหรือกรรมวิธีโดยเฉพาะอีกทั้งใช้ช้อนที่ปลูกขึ้นในท้องที่เขตแชมเปญเท่านั้น ส่วนจำเลยไม่ได้ผลิตไวน์ในเขตแชมเปญแต่เวลาจำหน่ายไวน์จำเลยกลับใช้ชื่อว่า “แชมเปญสเปน” (Spanish Champagne) ศาลจึงมีคำพิพากษาว่าคำว่าแชมเปญเป็นคำในภาษาฝรั่งเศสการใช้คำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ไม่สุจริต หากผู้ใดนำชื่อดังกล่าวไปใช้กับไวน์ที่ผลิตนอกเขตแชมเปญหรือใช้ช้อนจากพื้นที่แหล่งอื่น

จำเลยจะต้องใช้คำเรียกซื้อสินค้าของจำเลยว่า “Sparkling” ด้วยเหตุนี้จำเลยจึงไม่มีสิทธิใช้คำว่า “แชมเปญ” กับไวน์ของจำเลย⁷⁰

3.4 มาตรการปกป้องสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดีย

ประเทศอินเดียนับได้ว่าเป็นดินแดนที่มีความเก่าแก่ทางด้านประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน โดยที่ในปัจจุบันประเทศอินเดียยังได้ให้ความสำคัญในเรื่องของเทคโนโลยีสารสนเทศ อีกทั้งมีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมที่แข็งแกร่งและมีเสถียรภาพอย่างมากซึ่งโดดเด่นกว่าประเทศอื่นๆ เนื่องจากโครงสร้างประชากรในประเทศอินเดียที่มีคุณภาพส่งผลต่อการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ⁷¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้เข้ามามีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างมากในเรื่องของการค้าต่างๆไม่ว่าจะเป็นการค้าทั้งภายในและภายนอกประเทศเนื่องจากประเทศอินเดียนั้นถือเป็นประเทศที่มีความสามารถในการผลิตที่เข้มแข็งส่งผลให้มีสินค้ามากมายออกสู่ตลาดโลก⁷² ทำให้ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่ใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคเป็นอย่างสูงและเป็นที่รู้จักในระดับสากล ซึ่งแต่เดิมประเทศอินเดียไม่มีมาตรการทางด้านกฎหมายที่เหมาะสมในการคุ้มครองสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ตามประเพณีวัฒนธรรมจนกระทั่งประเทศอินเดียได้เข้าเป็นสมาชิกของความตกลงทริปส์(TRIPS) ซึ่งต่อมาประเทศอินเดียจึงได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 ขึ้น⁷³ โดยในส่วนนี้ผู้ศึกษา

⁷⁰ วิชัย อริยะนันทกะ, ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าและการป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม”, สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2556 จาก

<http://www.library.coj.go.th/indexarticle2.php?ldmain=4&No=5&Title=%A1%AE%CB%C1%D2%C2%B7%C3%D1%BE%C2%EC%CA%D4%B9%B7%D2%A7%BB%D1%AD%AD%D2&page=>

⁷¹ ดร.ศรพล ตุลยะเสถียร, และ พีรพรรณ สุวรรณรัตน์, “คอลัมน์คิดนอกกรอบ” สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, น.20.

⁷² ณพเกษม โชติติลล เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับอินเดีย-อินเดียกับทรัพย์สินทางปัญญา สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ณ เมืองมุมไบ จากหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ปีที่ 34 ฉบับที่ 2,995 วันที่ 26-29 ตุลาคม พ.ศ.2557. จาก <http://www.thaiindia.net/knowledge/2014-12-30-14-09-50/item1755-2014-11-07-12-2...>

⁷³ ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, “มาตรการคุ้มครองการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบประเพณีศึกษากรณีผ้าไหมสุรินทร์”, ดุษฎีนิพนธ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2556, น.314.

จะขออธิบายถึงสินค้าที่ได้รับการคุ้มครองด้วยมาตรการตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียตามลำดับ

3.4.1 สินค้าที่ได้รับการปกป้องด้วยระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ในส่วนพระราชบัญญัติการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ.1999 (The Geographical Indications of Goods (registration and protection) Act, 1999) ของประเทศอินเดียนั้น ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือหลักที่มีประสิทธิภาพในการปกป้องคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยที่ประเทศอินเดียได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องของผลิตภัณฑ์ทางอาหารและผลิตภัณฑ์พิเศษอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากผลิตภัณฑ์ทั้งหลายเหล่านี้ ล้วนเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความพิเศษเป็นเอกลักษณ์อันมีจุดกำเนิดตามประเพณีและท้องถิ่นต่างๆในประเทศอินเดีย ผลิตภัณฑ์ต่างๆเหล่านี้จึงมีคุณค่าต่อการพัฒนาเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมในประเทศอินเดีย ประเทศอินเดียจึงได้สร้างระบบกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อเป็นการคุ้มครองผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและคุ้มครองอาหารตามประเพณีของชาวอินเดีย ดังที่ปรากฏตามบทบัญญัติของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication Act 1999) ที่มีจุดมุ่งหมายหลากหลายซับซ้อน โดยที่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ถูกสร้างขึ้นภายใต้แนวความคิดที่ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิสาธารณะ (public rights) ส่งผลทำให้เอกชนและสาธารณชนนั้นสามารถที่จะเป็นผู้จดทะเบียนเพื่อให้ได้รับความคุ้มครองในสิทธิดังกล่าวนี้ได้อย่างสมบูรณ์⁷⁴

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียนั้นยังมุ่งหมายที่จะให้คุ้มครองแก่ตัวสินค้า หากว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าตามธรรมชาติ (natural goods) หรือว่าเป็นสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิดหรือในดินแดนของประเทศหรือภูมิภาคหรือท้องถิ่น ซึ่งการผลิตสินค้าในพื้นที่ดังกล่าวก่อให้เกิดคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะพิเศษแก่สินค้าอย่างสำคัญและหมายความรวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ในดินแดนหรือภูมิภาคแต่ทั้งนี้จะไม่ได้ให้ความคุ้มครองรวมถึงการบริการ มีผลเท่ากับว่าบริการนั้นจะไม่ใช้วัตถุแห่งความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับดังกล่าว

⁷⁴ Ajay Dua, "Perspectives for Geographical Indication in India" Summary of Statement by Ministry of Industry & Commerce Government of India, available at <www.wipo.int/.../wipo_geo_bei_07_www_81788.doc>.

ประเทศอินเดียถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และในขณะเดียวกันยังมีโครงสร้างทางกฎหมายที่เข้มแข็งและมีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันหลาย ขั้นตอนอย่างสลับซับซ้อน กฎหมายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียนั้นจะมีอยู่ด้วยกันหลายฉบับซึ่งสามารถแยกออกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้⁷⁵

1) พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 (The Geographical Indications of Goods (registration and protection) Act, 1999)

2) การจดทะเบียน และการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 2002 (The Geographical Indications of Goods (registration and protection) Rules, 2002)

3) ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPs Agreement)

4) อนุสัญญากรุงปารีส (Paris Convention)

พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 (The Geographical Indications of Goods (registration and protection) Act, 1999) ได้เกิดขึ้นจากการที่ประเทศอินเดียนั้นเป็นประเทศที่มีความหลากหลายในด้านของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทั้งหลายเหล่านี้ล้วนเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมและประเพณีจากท้องถิ่นในประเทศอินเดียแทบทั้งสิ้น ซึ่งผลิตภัณฑ์หรือสินค้านี้ล้วนมีส่วนสำคัญในด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีโดยรวมภายในประเทศ โดยประเทศอินเดียได้เล็งเห็นถึงความสำคัญดังกล่าวจึงมีความพยายามในการสร้างหลักกฎหมายขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อคุ้มครองผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นและอาหารตามประเพณีของประเทศอินเดีย อีกทั้งวัตถุประสงค์ของการเกิดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เช่นนี้จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดที่ว่าสาธารณชนหรือเอกชนสามารถจดทะเบียนเพื่อก่อให้เกิดสิทธิในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายได้ โดยถือว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิสาธารณะ (public rights) ที่ประชาชนความชอบธรรมที่ใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ได้โดยไม่มีข้อจำกัด⁷⁶

⁷⁵ กรมทรัพย์สินทางปัญญา ,กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2549), น.3.

⁷⁶ Ajay Dua, อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 78

3.4.1.1 คำนิยามของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศอินเดีย

พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 (The Geographical Indications of Goods (registration and protection) Act, 1999) มาตรา 1(3)(e) ได้มีการอธิบายไว้ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับสินค้า หมายถึงว่า สิ่งที่ได้มีการใช้ในการบ่งบอกว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าทางการเกษตร หรือเป็นสินค้าตามธรรมชาติ หรือเป็นสินค้าที่ได้ผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิด หรืออาณาเขตของประเทศ หรือในดินแดน หรือว่าสถานที่ในอาณาเขตแห่งใดแห่งหนึ่งจนทำให้สินค้านั้นได้รับการยอมรับถึงคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะโดยเฉพาะของสินค้าจนทำให้สินค้านั้นเป็นสินค้าประจำภูมิศาสตร์ ดินแดน หรือท้องถิ่นนั้น อีกทั้งกระบวนการผลิต หรือการเตรียมการนั้นได้กระทำหรือได้ก่อให้เกิดขึ้นในอาณาเขตภูมิประเทศนั้นด้วย⁷⁷

เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียนั้น เมื่อพิจารณาจากมาตราดังกล่าวในตอนท้ายจะเห็นได้ว่ามีความมุ่งหมายที่จะให้ความคุ้มครองถึงชื่อของสินค้าใดๆ แม้ว่าไม่มีชื่อของอาณาเขตภูมิศาสตร์หรือท้องที่ของประเทศเป็นส่วนประกอบอยู่ด้วยก็ตาม แต่ถ้าสินค้านั้นได้มีความเกี่ยวข้องหรือสินค้านั้นได้มีการใช้ซึ่งเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมีต้นกำเนิดมาจากประเทศ หรือดินแดน หรือท้องถิ่นนั้น สามารถที่จะถือว่าเป็นสินค้าที่มีสิ่งบ่งชี้ของภูมิศาสตร์ของอาณาเขตนั้นได้ ดังตามที่ปรากฏในตอนท้ายว่า “For the purposes of this cause, any name which is not the name of the of a country, region or locality of that country shall also be considered as the geographical indication if it relates to a specific geographical area and is used upon or in relation to particular goods originating from that country, region or locality, as the case may be”

⁷⁷ geographical indication”, in relation to goods, means an indication which identifies such goods as originating, or manufactured in the territory of a country, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of such goods is essentially attributable to its geographical origin and in case where such goods are manufactured goods one of the activities of the goods concerned takes in such territory, region or locality, as the case may be, see also, the Geographical Indications of Goods(registration and protection) Act,1999) Article 1 (3)(e)

ดังนั้นพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มาตรา 1 (3)(e) จึงได้มีการให้ความคุ้มครองถึงสิ่งบ่งชี้ที่มีความพิเศษเฉพาะตัว โดยเป็นสิ่งบ่งชี้ที่บ่งบอกถึงเขตทางภูมิศาสตร์พิเศษและได้มีการนำมาใช้เกี่ยวกับการผลิตสินค้า ถึงแม้ว่าจะเป็นการผลิตสินค้า แต่เพียงบางส่วนก็ตาม สิ่งบ่งชี้เช่นนี้ก็ยังคงได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ โดยสิ่งบ่งชี้เหล่านี้อาจนำมาใช้กับสินค้าได้หลากหลายประเภท เช่น สินค้าตามธรรมชาติหรือสินค้าทางการเกษตรที่ได้มีการผลิตขึ้นในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง หรือรัฐใด หรือพื้นที่ใดของประเทศหนึ่ง และในขณะเดียวกันสิ่งบ่งชี้ดังกล่าวนี้ย่อมสร้างความน่าเชื่อถือหรือให้ความเชื่อมั่นในด้านคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะพิเศษแก่สินค้าได้เช่นเดียวกัน⁷⁸

ใน ค.ศ. 2010 สำนักงาน GIS ของอินเดียได้มีการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหารของประเทศอินเดีย คือ สตูเนื้อไฮเดอราบาดิ ฮาริม(Hyderrabadi Haleem) โดยเป็นอาหารพื้นบ้านซึ่งเป็นที่ยอมรับในหมู่ชาวพื้นเมืองที่มักจะมีการบริโภคกันในเดือนรอมฎอน อีกทั้งเป็นอาหารจานแรกที่ไม่ใช่มังสวิวัติของอินเดียที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สตูเนื้อไฮเดอราบาดิ ฮาริม จะประกอบด้วยถั่วและข้าวสาลีทุบแบบหนาผสมด้วยเครื่องเทศดั้งเดิมของอินเดีย ส่วนผสมที่สำคัญของอาหารนี้ คือ เนื้อไก่หรือเนื้อแกะ ข้าวสาลี ขมิ้น กระเทียม นม ถั่ว ชিং เครื่องเทศ เช่น อบเชย เมล็ดยี่ห่วย (shah Zeera) พริกไทยสีเหลือง ฝรั่งเศสธรรมชาติ (Kababcheeni) หอมก้านใหญ่ น้ำตาลโตนด กระวาน ส่วนผลไม้แห้งอื่นๆที่นำมาเป็นส่วนประกอบได้แก่ อัลมอนด์ มะม่วงหิมพานต์ พิสตาเซีย มะเดื่อ เป็นต้น โดยถูกเสิร์ฟแบบร้อนแล้วราดด้วยน้ำเกรวี่ แล้วใส่ชิ้นมะนาว เนยชนิดใส ไข่ต้มหั่น ผักชีสับ และหอมทอด อย่างไรก็ตามเมื่อผลิตภัณฑ์อาหารจีนนี้ได้รับความคุ้มครองโดยการจดทะเบียนแล้ว ความคุ้มครองดังกล่าวนี้ยังครอบคลุมไปถึงขั้นตอนและกระบวนการผลิตด้วยเช่นกัน⁷⁹

ผลิตภัณฑ์อาหารพื้นบ้านอีกชนิดหนึ่งของผู้ผลิตในท้องถิ่นที่ได้มีการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยสำนักงานสิทธิบัตรของประเทศอินเดียในเดือนกันยายน ค.ศ.2010 ซึ่งได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกันกับผลิตภัณฑ์อาหารไฮเดอราบาดิ ฮาเลม (Hyderrabadi Haleem)ข้างต้นนี้อันได้แก่ บิกานีริ บฮูจา (BikaneriBhujia) หรือเรียกสั้นๆว่า บฮูจา (Bhujia) ซึ่งเป็นขนมชนิดหนึ่งที่มีความกรอบและมีชื่อเสียงได้รับความนิยมจากผู้บริโภคอย่างมาก ขนมหอมดังกล่าวจะมีการใช้แป้งกรัม (Besan) มาเป็นวัตถุดิบหลักและประกอบด้วยส่วนผสม

⁷⁸ รัฐศิริรินทร์ ตมิศานนท์, ปัญหาการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ศึกษากรณีผลิตภัณฑ์อาหารไทยพื้นบ้าน (ผัดหมี่โคราช), วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม, พ.ศ. 2556), น.37.

⁷⁹ เฟิงอ้าว, น.38.

ของเครื่องเทศที่มาจากเมืองพิมเนร์ซึ่งเป็นเมืองในรัฐทางตะวันตกของรัฐสถานในอินเดีย อีกทั้งเครื่องปรุงอื่นๆ เช่น กานพลู พริกไทยดำ เกลือ กระวาน ฯลฯ ขนดังกล่าวทำโดยการใส่แป้งนำมาทอดและใช้การทอดในน้ำมันพืชจนเป็นสีเหลือง แล้วจึงนำมาเสิร์ฟให้แก่ผู้บริโภค ซึ่งเมื่อผู้ผลิตได้รับการจดทะเบียนสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองโดยผลของกฎหมายเช่นเดียวกันกับอาหารประเภทอื่นๆด้วยเป็นต้น⁸⁰

ด้วยเหตุนี้พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ค.ศ. 1999 จึงได้ถูกนำมาใช้ในการให้ความคุ้มครองแก่ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่มาจากประเพณีวัฒนธรรมในประเทศไทย โดยการให้ความคุ้มครองแก่ผลิตภัณฑ์หรือสินค้านี้มีลักษณะเป็นสิทธิชุมชนอันเป็นการปกป้องสิทธิในทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยได้ถูกนำมาปรับใช้เพื่อปกป้องและให้ความคุ้มครองแก่สินค้าที่เกิดจากประเพณีวัฒนธรรมหลากหลายชนิด เช่น ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร อันได้แก่ สุรา กาแฟ ยาสูบหรืออาหารชนิดอื่นๆ ไม่ว่าผลิตภัณฑ์หรือสินค้านี้จะถูกละเมิดขึ้นในรูปของอุตสาหกรรมหรือหัตถกรรมก็ตาม⁸¹

3.4.2 การควบคุมมาตรฐานของสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ส่วนมาตรการทางด้านกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยนั้น ถือเป็นหนึ่งในมาตรการทางด้านกฎหมายอย่างหนึ่ง ซึ่งมาตรการทางด้านกฎหมายดังกล่าวนี้มีขึ้นเพื่อควบคุมมาตรฐานของสินค้าและผลิตภัณฑ์ โดยความเป็นมาตรฐานของสินค้านี้จะต้องสอดคล้องกับความตกลงทริปส์ ซึ่งเป็นความตกลงระหว่างประเทศที่มีความสำคัญ โดยบทบัญญัติในมาตรา 2 (1) ของพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ.1999 ของประเทศไทยนั้น โดยได้ให้คำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้า” ไว้ว่า สิ่งบ่งชี้ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ต่างๆของสินค้าทางการเกษตร สินค้าตามธรรมชาติ(natural goods) หรือสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิดหรือในดินแดนของประเทศ หรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งการผลิตสินค้าในพื้นที่ดังกล่าวก่อให้เกิดคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะพิเศษแก่สินค้าอย่างสำคัญ และหมายความรวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกเตรียม

⁸⁰ เฟิงอ้าง, น.38.

⁸¹ Geographical Indication Registry, “STATE WISE REGISTRATION DETAIL OF G.I APPLICATIONS 15th September, 2003 – 31st March, 2013,” Accessed June, 2012 http://ipindia.nic.in/girindia/GI_Details_March2013.pdf

ในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวในพื้นที่ ในดินแดน ภูมิภาค หรือท้องถิ่น⁸² ด้วยเหตุเช่นนี้พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 จึงมุ่งหมายที่จะให้ความคุ้มครองแก่สิ่งทางภูมิศาสตร์ ชื่อย่อ หรือคำอื่นใดซึ่งไม่ใช่ชื่อทางภูมิศาสตร์ แต่ผู้บริโภคเข้าใจได้ว่าชื่อดังกล่าวนั้นเป็นชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสินค้า⁸³

3.4.2.1. เงื่อนไขของการได้รับความคุ้มครอง

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จะได้รับการคุ้มครองตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้จะต้องเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่สามารถนำมาจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่นั้นได้ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่สามารถนำมาจดทะเบียนได้นั้นจะต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือต้องไม่ก่อให้เกิดความสับสนเกี่ยวกับแหล่งที่มาของสิ่งบ่งชี้ที่จะนำมาจดทะเบียน ความคุ้มครองที่ได้รับซึ่งมาจากการควบคุมการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ (1) การให้ความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (The Protection of Geographical Indications) (2) การให้ความคุ้มครองตามกฎหมายเครื่องหมายการค้า (The Protection of Trade Mark) ซึ่งกฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าวที่เกี่ยวกับการควบคุมการใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดของสินค้าโดยจะมีสาระสำคัญคือ ลักษณะที่หนึ่ง ชื่อภูมิศาสตร์ในแหล่งกำเนิดของสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กลไกการควบคุมตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ การควบคุมเกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าไม่ให้สูญเสียความเป็นมาตรฐานดั้งเดิมของสินค้าจนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่สามารถนำมาใช้กับสินค้าดังกล่าวได้อีกต่อไป ลักษณะที่สอง คือ ชื่อภูมิศาสตร์ในแหล่งกำเนิดของสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเครื่องหมายการค้าเนื่องจากชื่อภูมิศาสตร์

⁸² มาตรา 2 (1) พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อินเดีย ค.ศ. 1999

“geographical indication”, in relation to goods, mean an indication which identifies such goods as agricultural goods, natural goods or manufactured goods as originating, or manufactured in the territory of a country, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of such goods essentially attributable to its geographical origin and in case where such goods are manufactured goods one of the activities of either the production or of processing or preparation of the goods concerned take place in such territory, region or locality, as the case may be.

⁸³ Masha A. Echols, Geographical indication for food products, (U.S.A. : Kluwer Law International.2008), pp.125-127.

เป็นเครื่องหมายรับรอง จากกรณีดังกล่าวเช่นนี้จะต้องมีการตรวจสอบโดยผู้ทรงสิทธิว่าเครื่องหมายรับรองของตานั้นไม่ใช่เป็นสิ่งสามัญ ซึ่งจะทำให้ผู้บริโภคเข้าใจว่าชื่อเครื่องหมายรับรองเป็นชื่อเรียกขานสินค้าโดยทั่วไปจนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งอยู่ในรูปของเครื่องหมายการค้านั้นได้สูญเสียความเป็นเครื่องหมายไป ซึ่งเครื่องหมายดังกล่าวก็ย่อมอาจจะถูกเพิกถอนจากระบบการจดทะเบียนได้ ถ้าหากว่าผู้ทรงสิทธินั้นละเลยต่อการตรวจสอบเกี่ยวกับเครื่องหมายของตนที่ได้มีการจดทะเบียนไว้แล้ว

3.4.2.2 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่สามารถจดทะเบียนได้

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีลักษณะอย่างใดดังต่อไปนี้ตามที่ปรากฏในมาตรา 9 เจ้าหน้าที่ย่อมไม่สามารถดำเนินการจดทะเบียนให้แก่ผู้ยื่นคำขอได้⁸⁴

(1) ในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นอาจจะเป็นการหลอกลวงหรืออาจจะก่อให้เกิดความสับสนหลงผิด

⁸⁴ Geographical Indications of Goods Act, 1999, Article 9 stipulates that “ A geographical indication :

- (a) the use of which would be likely to deceive or cause confusion; or
- (b) the use of which would be contrary to any law for the time being in force;
- (c) which comprises or contains scandalous or obscene matter; or
- (d) which comprise or contains any matter likely to hurt the religious susceptibilities of any class or section of the citizens of India; or
- (e) which would otherwise be disentitled to protection in a court; or
- (f) which are determined to generic names or indications of goods and are, therefore, not or ceased to be protected in their country of origin, or which have fallen into disuse in that country; or
- (g) which although literally true as to the territory, region or locality in which the goods originate, but falsely represent to the persons that the goods originate in another territory, region or locality, as the case may be, shall not be registered as a geographical indication.

(2) ในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นขัดต่อกฎหมายใดๆที่มีผลใช้บังคับอยู่แล้วในขณะนั้น

(3) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ประกอบไปด้วยหรือว่ามีสิ่งที่ขัดต่อศีลธรรมจรรยา

(4) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งได้ประกอบไปด้วยหรือมีสิ่งที่จะทำลายศาสนาที่เป็นสิ่งยึดถือของพลเมืองอินเดีย

(5) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ได้รับความคุ้มครองในศาล

(6) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นชื่อสามัญทั่วไปหรือเครื่องหมายที่แสดงอยู่บนตัวสินค้าหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ได้รับความคุ้มครองหรือไม่มีการใช้ในประเทศที่เป็นต้นกำเนิดนั้น

(7) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ แม้ว่าแท้ที่จริงแล้วได้รับการยอมรับว่าเป็นสินค้าที่มีต้นกำเนิดมาจากดินแดน ภูมิภาค ท้องถิ่นแห่งใดแห่งหนึ่ง แต่มีการแสดงให้สาธารณชนเข้าใจโดยไม่ถูกต้องว่าสินค้านั้นมีต้นกำเนิด หรือมาจากดินแดน ภูมิภาค ท้องถิ่นแห่งอื่น

เมื่อเป็นกรณีตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 9 แล้วย่อมไม่สามารถที่จะทำการจดทะเบียนเพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นชื่อสามัญได้ ซึ่งคำว่า “ชื่อสามัญ” หมายถึง ชื่อของสินค้าที่แม้ว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับสถานที่ ดินแดน ที่สินค้าได้ถูกผลิตขึ้นหรือว่ามีแหล่งกำเนิดจากสถานที่หรือดินแดนนั้นก็ตาม แต่ภายหลังจากนั้นปรากฏว่าชื่อของสินค้าเช่นว่านี้ได้สูญเสียความเป็นแหล่งต้นกำเนิดของสินค้านั้นไป และต่อมาภายหลังชื่อของสินค้านั้นได้กลายเป็นชื่อสามัญสำหรับสินค้าหรือบริการในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงถึงคุณสมบัติ ชนิด และประเภทของสินค้านั้น⁸⁵ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ต่อมาในภายหลังนั้นปรากฏว่าได้กลายเป็นเพียงชื่อสามัญ โดยในการพิจารณาว่าเป็นชื่อสามัญหรือไม่นั้นจะต้องพิจารณาจากปัจจัยแวดล้อม

⁸⁵ For the purposes of this section, “generic names or indications” in relation to goods, means the name of a goods which, although relates to the place or the region where the goods was originally produced or manufactured, has lost its original meaning and has become the common name of such goods and serves as a designation for or indication of the kind, nature, type or other property or characteristic of the goods, See also, Geographical Indications of Goods (Registration and Protection) Act, 1999 - Section 9 (Explanation 1).

ประกอบการพิจารณา อีกทั้งสภาพการต่างๆที่มีอยู่ รวมทั้งสภาพทางด้านภูมิภาค ดินแดน ในสถานที่ที่ชื่อนั้นมีแหล่งกำเนิดเกิดขึ้นมา รวมไปถึงพื้นที่ที่ได้มีการบริโภคสินค้าด้วย⁸⁶

3.4.3 บุคคลที่ได้รับความคุ้มครอง

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เมื่อมีการจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้วนั้น ย่อมที่จะได้รับความคุ้มครองอย่างเต็มที่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย ส่วนสิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันได้จดทะเบียนแล้วนั้นจะมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน ซึ่งการให้ความคุ้มครองถึงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายของประเทศอินเดีย จะพิจารณาถึงบุคคลซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิ โดยคำนึงว่าสิทธินั้นเป็นสิทธิที่บริสุทธิ์และมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายอยู่ในขณะนั้นจนถึงเวลาที่สิทธิของผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ถูกระงับแต่หากต่อมาภายหลังปรากฏว่าบุคคลนั้นได้มีการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตหรือโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ด้วยประการใดๆสิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันได้จดทะเบียนไว้แล้วนั้น ย่อมจะไม่ได้ได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติของกฎหมาย

3.4.3.1 ผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จดทะเบียน

เมื่อผู้ทรงสิทธิได้มีการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยชอบด้วยกฎหมายแล้วนั้นและในขณะเดียวกันสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามที่ได้มีการจดทะเบียนไว้แล้วยังคงมีผลสมบูรณ์อยู่ในขณะนั้น ผู้ที่ได้จดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมถือได้ว่าเป็นเจ้าของในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยชอบ อีกทั้งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันได้จดทะเบียนดังกล่าวนี้ยังครอบคลุมรวมถึงกรณีของผู้ใช้ที่ได้รับอนุญาต หรือผู้ใช้ที่มีสิทธิในทำนองเดียวกันนี้ด้วย ย่อมมีสิทธิอันชอบธรรมตามกฎหมายในการที่จะเรียกร้องเอาค่าเสียหายใดๆที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำละเมิดของบุคคลอื่นๆที่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งได้จดทะเบียนตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่พระราชบัญญัตินี้ได้มีการรับรองและให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นไว้ เช่น กรณีการเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งหรือเรียกค่าเสียหายจากผลกำไรซึ่งอาจคิดคำนวณได้โดยศาลจะเป็นผู้วินิจฉัยในจำนวนเงินค่าเสียหายหรือผลกำไรให้แก่ผู้เสียหาย

⁸⁶ In determining whether the name has become generic, account shall be taken of all factors including the existing situation in the region or place in which the name originates and the area of consumption of the goods, see also, Geographical Indications of Goods (Registration and Protection) Act, 1999 - Section 9 (Explanation 2).

ในกรณีที่เป็นค่าเสียหายที่ไม่เกี่ยวกับผลกำไรหรือเป็นค่าเสียหายที่ตามความเป็นจริงศาลย่อมไม่อาจอนุญาตให้ชดใช้ค่าเสียหายให้ได้ในกรณีดังต่อไปนี้⁸⁷

(1) การกระทำละเมิดที่เกิดขึ้นนั้นเกี่ยวข้องกับเครื่องหมายรับรองหรือเครื่องหมายร่วม

(2) แสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่าในเวลาที่ได้มีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้กระทำความผิดนั้นไม่รู้และไม่มีเหตุอันควรรู้ว่าเจ้าของสิทธินั้นได้มีการจดทะเบียนหรือเจ้าของสิทธิ เช่นว่านี้เป็นได้รับอนุญาตในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และตนเองได้หยุดใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กับสินค้าและบริการนั้นเมื่อได้รู้ถึงสิทธิของเจ้าของสิทธิดังกล่าวแล้ว

(3) กรณีที่มีการลงขายเกิดขึ้น ได้มีการแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลโดยผู้กระทำความผิดว่า ตนไม่รู้และไม่มีเหตุอันควรรู้ในเวลาที่ได้มีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่าเจ้าของสิทธิได้มีการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นไว้ก่อนแล้ว อีกทั้งในเวลาที่ยุติการกระทำละเมิดทราบถึงสิทธิของเจ้าของสิทธิ ได้มีการหยุดใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีการจดทะเบียนกับสินค้าและบริการนั้นๆ

ในกรณีที่ผู้ได้รับอนุญาตในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งอาจเป็นผู้ทรงสิทธิจำนวนสองคนหรือมากกว่านั้น ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้จะเหมือนกันหรือคล้ายกันอย่างยิ่งก็ได้และไม่ถือว่าสิทธิในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของบุคคลหนึ่งไม่สามารถใช้ยันกับอีกบุคคลหนึ่งได้เพียง

⁸⁷ Although Section 20, paragraph 1 stipulates that no proceeding can be instituted to prevent, or to recover, damages for the infringement of an unregistered geographical indications, it declares in paragraph 2 that nothing in the Geographical Indication Act shall be deemed to affect rights of action against any person for passing off goods as the goods of another person or the remedies in respect thereof. Therefore, unregistered geographical indications could be protected in the court on the basis of the passing-off action.

เพราะว่าการจดทะเบียน โดยถือว่าสิทธิของแต่ละคนนั้นเสมือนว่าเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่เพียงผู้เดียวตามที่กฎหมายได้มีการบัญญัติไว้⁸⁸

นอกจากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวแล้วยังได้มีบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิของผู้ทรงสิทธิอีกประการหนึ่ง ซึ่งได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 24 วรรคแรกซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องของการโอนสิทธิไว้ดังนี้คือ “Notwithstanding anything contained in any law for the time being in force, any right to a registered geographical indication shall not be the subject matter of assignment, transmission, licensing, pledge, mortgage or any such other agreement..., โดยบทบัญญัตินี้ได้กำหนดว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้ทำการจดทะเบียนแล้วนั้น ห้ามไม่ให้มีการโอนสิทธิหรือส่งต่อสิทธิด้วยประการใดๆ เช่น ห้ามโอน ห้ามส่งมอบ ห้ามจำนำ ห้ามจำนอง หรือกระทำการโอน ในรูปแบบของสัญญาในลักษณะอื่นๆ เป็นต้น

โดยหลักการในเรื่องของการอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จะไม่สามารถอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิสืบทอดไปได้ ส่วนกรณีที่ผู้มีสิทธิเช่นนี้ได้ถึงแก่ความตายสิทธิของบุคคลดังกล่าวนี้ซึ่งเกี่ยวกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมตกทอดแก่ผู้สืบทอดตามที่ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 24 วรรคสอง มีใจความว่า “...on the death of an authorised user his right in a registered geographical indication shall devolve on his successor in title under the law for the time being in force.” ดังนั้นการโอนสิทธิด้วยวิธีการโอนโดยปกติ นั้นจะไม่สามารถกระทำได้ เว้นแต่เป็นการโอนทางมรดกในกรณีที่ผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถึงแก่ความตาย เป็นต้น

⁸⁸ Geographical Indications of Goods Act, 1999, Article 21 (3) stipulates that where the two or more persons are authorised users of geographical indications, which are identical with or nearly resemble each other, the exclusive right to the use of any of those geographical indications shall not (except so far as their respective rights are subject to any conditions or limitations entered on the register) be deemed to have been acquired by anyone of those persons as against any other of those persons merely by registration of the geographical indications, but each of those persons has otherwise the same rights as against other persons as he would have if he were the sole authorised user.

3.4.3.2 ผู้จดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มาตรา 11 ได้มีการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียไว้ โดยมีการให้ความหมายถึงว่า บุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้ผลิต องค์กร หรือหน่วยงานราชการที่ก่อตั้งขึ้นภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายที่มีผลใช้บังคับในเวลานั้น ซึ่งแสดงความสนใจในการผลิตสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นและมีความประสงค์ในการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์⁸⁹ แต่ถ้าเป็นการยื่นคำขอโดยบุคคลที่อยู่ต่างประเทศ บุคคลนั้นสามารถยื่นคำขอด้วยตนเองโดยระบุในแบบคำขอว่าจะให้สถานที่ใดเป็นสถานที่จดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศอินเดียจึงทำให้ทราบได้ว่าการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นผู้ที่ทำการจดทะเบียนมีอยู่สองประเภทคือ

ประเภทที่หนึ่ง ผู้มีสิทธิที่จะจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเมื่อมีการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วจึงจะมีสิทธิและอำนาจในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ผู้ทรงสิทธิได้ทำการจดทะเบียนไว้แล้ว ตัวอย่างเช่น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า Tea Board⁹⁰ ซึ่งแสดงตนว่าตนเองเป็นผู้ผลิตด้วยเหตุดังกล่าวนี้ผู้ผลิตหลายๆรายจึงอาจร่วมกันใช้สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ แต่ผู้ผลิตเช่นนี้จะต้องปรับปรุงและพัฒนามาตรฐานและคุณภาพของสินค้าสำหรับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าของตน อีกทั้งผู้

⁸⁹ Geographical Indications of Goods Act, 1999, Article 11(1) stipulates that “Any association of persons or producers or any organization or authority established by or under any law for the time being in force representing the interest of the producers of the concerned goods, who are desirous of registering a geographical indication in relation to such goods shall apply in writing to the Registrar in such form and in such manner and accompanied by such fees as may be prescribed for the registration of the geographical indication.

⁹⁰ คำว่า “Tea Board” เป็นหน่วยงานราชการที่ถูกจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย Tea Act 1953 หน่วยงานนี้มีบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนาการรับรองกระบวนการผลิตและการขายชา ซึ่งชาที่อยู่ภายใต้การดูแลนี้มีความพิเศษคือ ชาดังกล่าวเป็นชาในดินแดนประเทศอินเดีย รวมทั้งชาที่มาจากเขต Darjeeling ประเทศอินเดีย Tea Board เกิดขึ้นจากการรวมตัวของสมาชิกหลาย ๆ ประเภท ในฐานะที่สมาชิกเหล่านี้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน สมาชิกของ Tea Board จึงมีทั้งรัฐบาล คนงาน ผู้ส่งออก ผู้บรรจุภัณฑ์และผู้บริโภค

ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องเป็นผู้ที่สร้างขึ้นเองและจะต้องยื่นคำขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นด้วย

ประเภทที่สอง ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์⁹¹ ย่อมมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้า อีกทั้งผู้ใช้อย่างสามารถยื่นคำขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ โดยประโยชน์ของการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยผู้ใช้นั้นได้มีการบัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้ในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในหลายๆมาตราเช่น Article 25 ว่าด้วยเรื่องของ Prohibition of the registration of geographical indication as trade mark ซึ่งบัญญัติว่า “Notwithstanding anything contained in the TradeMarks Act, 1999, the Registrar of Trade Marks referred to in Section 3 of that Act, shall, *suomotu*⁹² or at the request of an interested party, refuse or invalidate the registrations of a trade mark which

(a) contains or consists of a geographical indication with respect to the goods or class or classes of goods not originating in the territory of a country, or a region or locality in that territory which such geographical indication indicates, if use of such geographical indications in the trade mark for such goods, is of such a nature as to confuse or mislead the persons as to the true place of origin of such goods or class or classes of goods.” ซึ่งหมายความว่า ผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีสิทธิที่จะทำการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ได้ ไม่ว่าการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นจะก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดหรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดในแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้าหรือระดับของสินค้านั้น

⁹¹ Geographical Indications of Goods Act, 1999,

Article 11(4) stipulates that “Every application under sub-section (1) shall be filed in the office of the Geographical Indications Registry within whose territorial limits, the territory of the country or the region or locality in the country to which the geographical indication relates is situated : Provided that where such territory, region or locality as the case may be, is not situated in India, the application shall be filed in the office of the Geographical Indications Registry within whose territorial limits the place mentioned in the address for services in India as disclosed in the application, is situated.

⁹² *Suo motu* (Latin language) means that refers to a court or other official agency taking some action on its http://en.wikipedia.org/wiki/Talk%3ASuo_motu.

3.4.4 ลักษณะการละเมิดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบ

ลักษณะของการละเมิดสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 ของประเทศอินเดีย นั้น ได้ปรากฏอยู่ในมาตรา 22 โดยได้มีการกำหนดถึงหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่เกี่ยวกับลักษณะของการกระทำละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้หลายประการด้วยกัน โดยสามารถแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

3.4.4.1 การกระทำละเมิดต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามที่ได้ปรากฏอยู่ในมาตรา 22 (1)

ที่ว่า การกระทำตามลักษณะดังต่อไปนี้ให้ถือว่าเป็นการกระทำละเมิดต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้มีการจดทะเบียนไว้⁹³

(1) ได้มีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ว่าด้วยประการใดๆ โดยแสดงให้เห็นว่าสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นได้มีต้นกำเนิดอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าว แต่เป็นการหลอกลวงให้สาธารณชนสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดอันแท้จริงของสินค้า

(2) ในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ว่าด้วยประการใดๆ ซึ่งก่อให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมรวมถึงการลงขายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้มีการจดทะเบียนไว้แล้ว⁹⁴

โดยลักษณะและสภาพของการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมนั้นต้องเป็นการกระทำที่ขัดต่อการปฏิบัติโดยสุจริตในทางการค้าหรือทางอุตสาหกรรม นอกจากนี้กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียยังได้มีคำอธิบายเกี่ยวกับการกระทำที่ให้ถือว่าเป็นการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมอีกด้วย ดังที่ได้ปรากฏตามตัวอย่างเช่น คำอธิบายเพิ่มเติมตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 22 (1) Explanation 2 Explanation 2 (i) provides that all acts of such a nature as

⁹³ ธนพจน เอกโยคยะ, อ้างแล้ว, *เชิงอรรถที่ 18* น.12 -13.

⁹⁴ Geographical Indications of Goods Act, 1999,

Article 22 (1) first paragraph provides that “A registered geographical indication is infringed by a person who, not being an authorized user thereof,

(a) uses such geographical indication by any means in the designations or presentation of goods that indicates or suggests that such goods originate in a geographical area other than the true place of origin of such goods in a manner which misleads the persons as to the geographical origin of such goods; or

(b) uses any geographical indication in such manner which constitutes an act of unfair competition including passing off in respect of registered geographical indication.

to create confusion by any means whatsoever with the establishment, the goods or the industrial or commercial activities, of a competitor” ซึ่งหมายความว่า การกระทำใดๆ ในทุกกรณีที่ได้ก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดในต้นกำเนิดของสินค้าหรือการดำเนินการอื่นใดในทางการค้าหรือในทางอุตสาหกรรมของคู่แข่งไม่ว่าจะด้วยวิธีใดๆก็ตาม เป็นต้น

กรณีที่สอง เป็นไปตามคำอธิบายอยู่ที่มาตรา 22 (1) Explanation 2 (ii) provides that “false allegations in the course of trade of such a nature as to discredit the establishment, the goods or the industrial or commercial activities, of a competitor” ซึ่งมีความหมายว่าเป็นการกล่าวอ้างที่ไม่ถูกต้องในทางการค้าเพื่อเป็นการทำลายสินค้าหรือคุณลักษณะของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรืออุตสาหกรรมหรือกิจการทางการค้าของคู่แข่ง เป็นต้น

กรณีที่สาม เป็นไปตามคำอธิบายเพิ่มเติมที่บัญญัติไว้ในมาตราที่ 22 (1) Explanation 2 (iii) provides that “geographical indications, the use of which in the course of trade is liable to mislead the persons as to the nature, the manufacturing process, the characteristics, the suitability for their purpose, or the quantity, of the goods” ซึ่งความหมายถึงว่า การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วนั้น จะมีความรับผิดชอบในการทำให้บุคคลใดๆเข้าใจผิดในกระบวนการการผลิต ลักษณะเฉพาะ ซึ่งเหมาะสมต่อวัตถุประสงค์ หรือคุณภาพของสินค้า เป็นต้น

3) การหลอกลวงประชาชนที่เกี่ยวกับแหล่งกำเนิดของสินค้าด้วยการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อประโยชน์ในทางการค้า อันได้แก่ กระบวนการผลิต คุณลักษณะของสินค้า ประโยชน์ของสินค้า คุณภาพของสินค้า เป็นต้น

3.4.4.2 การกระทำละเมิดต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 22 (3)

การกระทำซึ่งเกี่ยวกับสินค้าหรือจำพวกของสินค้าที่ได้มีการระบุไว้ในกฎหมายในกรณีดังต่อไปนี้ให้ถือว่าเป็นการกระทำละเมิดต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

1) ได้มีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จากที่แห่งหนึ่งกับสินค้าหรือจำพวกของสินค้ากับในที่อีกแห่งหนึ่ง โดยมีได้มีแหล่งกำเนิดในสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในที่แห่งแรก หรือ

2) ได้มีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในรูปแบบหนึ่งกับสินค้าหรือจำพวกของสินค้าเพื่อแสดงให้เห็นว่าสินค้าหรือจำพวกของสินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดในสถานที่เดียวกันกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แห่งนั้นๆ

3) ได้มีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภทหนึ่งกับสินค้าหรือจำพวกของสินค้าอื่นๆ โดยทำให้เข้าใจว่าสินค้าหรือจำพวกของสินค้านั้นมีต้นกำเนิดหรือว่ามาจากรูปแบบคุณลักษณะความเหมือนแบบเดียวกัน⁹⁵

3.4.4.3 การกระทำละเมิดต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 22 (4)

การกระทำของบุคคลที่มีได้รับอนุญาตตามกฎหมายให้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการจดทะเบียนแล้ว โดยการเข้าถือสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในลักษณะที่รวมไปถึงการผลิต การเตรียมการ ไม่ถือเป็นการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เว้นแต่สภาพของสินค้านั้นถูกทำลาย ทำให้เสื่อมค่าลง หลังจากที่ได้มีการนำเข้าสู่ตลาดแล้ว⁹⁶

⁹⁵ Geographical Indications of Goods Act, 1999,

Article 22(3) stipulates that “Any person who is not an authorized user of a geographical indication registered under this Act in respect of the goods or any class or classes of goods notified under sub-section (2), uses any other geographical indication to such goods or class or classes of goods not originating in the place indicated by such other geographical indication or uses such other geographical indication to such goods or class or classes of goods even indicating true origin of such goods or uses such other geographical indication to such goods or class or accompanied by expression such as “kind”, “style”, “imitation”, or the like expression, shall infringe such registered geographical indication”

⁹⁶ Geographical Indications of Goods Act, 1999,

Article 22 (4) stipulates that “notwithstanding anything contained in this section, where the goods in respect of which a geographical indication has been registered are lawfully acquired by a person other than the authorized user of such geographical indication, further dealings in those goods by such person including processing or packaging, shall not constitute an infringement of such geographical indication, except where the condition of goods is impaired after they have been put in the market”

3.5 มาตรการปกป้องสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย

สินค้านั้นมีขึ้นมากมายหลายชนิด ซึ่งบางชนิดนั้นเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์พิเศษ หรือสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิดหรือในดินแดนของประเทศ หรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งการผลิตสินค้าในพื้นที่ดังกล่าวก่อเกิดคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะพิเศษแก่สินค้าอย่างสำคัญและหมายรวมถึงสินค้าที่ถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นพื้นที่ในดินแดนภูมิภาค หรือท้องถิ่น ซึ่งสินค้านี้ควรจะต้องได้รับการปกป้องและจะต้องมีหลักเกณฑ์ดังนี้

3.5.1. สินค้าที่ได้รับการปกป้องด้วยระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

แต่เดิมก่อนที่ประเทศไทยจะได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกในความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าหรือความตกลง TRIPs นั้น การใช้บทบัญญัติของกฎหมายที่ใกล้เคียงเพื่อใช้ในการปกป้องคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะปรากฏอยู่ในกฎหมาย 3 ฉบับคือ กฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายสิทธิบัตร และกฎหมายเครื่องหมายการค้า แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่ากฎหมายเครื่องหมายการค้าเท่านั้นที่สามารถนำบทบัญญัติของกฎหมายมาปรับใช้เนื่องจากมีความใกล้เคียงในบริบทของกฎหมาย แต่เนื่องจากทฤษฎีในส่วนของกฎหมายการค้านั้นจะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างสิ้นเชิงโดยเครื่องหมายการค้านั้นจะมีการบ่งบอกถึงตัวผู้ผลิตสินค้าหรือระหว่างผู้เป็นเจ้าของอย่างชัดเจนแต่ในส่วนของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะบอกถึงพื้นที่ที่มีการผลิตเป็นหลัก แต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้วจะพบว่าเครื่องหมายการค้าโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นเครื่องหมายรับรองเท่านั้น ที่มีรายละเอียดเกี่ยวข้องและใกล้เคียงกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มากที่สุด หน้าที่ที่สำคัญของเครื่องหมายรับรองนั้นจะเป็นการรับรองเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดของสินค้า ส่วนประกอบ วิธีการผลิต คุณภาพ คุณลักษณะของสินค้า⁹⁷ ที่อาจจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้เป็นเครื่องหมายรับรองได้ แต่เนื่องจากความคุ้มครองตามเครื่องหมายรับรองนั้นจะไม่เข้าลักษณะตามเงื่อนไขของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จะต้องอาศัยความมีชื่อเสียง อีกทั้งการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่สามารถครอบคลุมไปถึงพันธกรณีตามความตกลง TRIPs ทั้งหมดเท่าที่ควร กล่าวคือเครื่องหมายรับรองจะไม่สามารถออกให้แก่บุคคลหลายคนได้โดยต้องระบุเฉพาะถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น และจะต้องเป็นการรับรองถึงบุคคลอื่นเช่นเดียวกันจะไม่สามารถรับรองตนเองได้

⁹⁷ พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534

มาตรา 4 วรรคสี่ “เครื่องหมายรับรองหมายความว่า เครื่องหมายที่เจ้าของเครื่องหมายรับรองใช้ หรือจะใช้เป็นเครื่องหมาย หรือเกี่ยวข้องกับสินค้าหรือบริการของบุคคลอื่น เพื่อเป็นการรับรองเกี่ยวกับแหล่งกำเนิด ส่วนประกอบ วิธีการผลิต คุณภาพ หรือคุณสมบัติอื่นใดของสินค้านั้น หรือเพื่อรับรองเกี่ยวกับสภาพ คุณภาพ ชนิดหรือคุณลักษณะอื่นใดของบริการนั้น”

ในขณะเดียวกันการจะนำหลักเครื่องหมายร่วมมาปรับใช้ในกรณีเช่นนี้ก็ไม่สามารถจะทำได้เนื่องจากปัญหาในเรื่องของคำจำกัดความของเครื่องหมายร่วมซึ่งไม่ได้ครอบคลุมไปถึงเครื่องหมายรับรองด้วย⁹⁸

ด้วยเหตุปัจจัยและองค์ประกอบหลายๆด้านการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยการนำกฎหมายเครื่องหมายการค้ามาปรับใช้นั้น ยังคงมีข้อบกพร่องเกี่ยวกับหลักการให้ความคุ้มครองประกอบกับพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าที่ได้มีบทบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งที่ได้ห้ามมิให้นำสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาจดทะเบียนเป็นเครื่องหมายการค้า นอกจากหลักเกณฑ์ตามกฎหมายไทยที่เกี่ยวกับเครื่องหมายรับรองแล้วนั้น ยังมีกฎหมายไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อันได้แก่ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยมีวัตถุประสงค์ของการคุ้มครองเพื่อไม่ให้เกิดการหลอกลวงแก่ผู้บริโภคหรือสาธารณชนในการเลือกซื้อสินค้า อีกทั้งเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้สาธารณชนสับสนหลงผิดอันเกิดจากการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยไม่ถูกต้อง ซึ่งมีความสอดคล้องกับความตกลง TRIPs มาตรา 22 วรรค 2 (a) และในส่วนของการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ผลิตจากการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมทางด้านการค้าตามมาตรา 22 วรรค 2 (b) ของข้อตกลง TRIPs ซึ่งความคุ้มครองตามกฎหมายไทยนั้นจะให้การคุ้มครองที่น้อยกว่ากรณีของการให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคที่ถูกหลอกลวงเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดของสินค้า ตัวอย่างเช่นในเรื่องของการซื้อขายมะขามหวาน ในกรณีที่ผู้ขายไม่ได้มีการกระทำอันเป็นการหลอกลวงผู้ซื้อ โดยผู้ขายได้ระบุไว้โดยชัดเจนว่าเป็นมะขามหวานเพชรบูรณ์ ซึ่งปลูกอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ กรณีเช่นนี้จะไม่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาในฐานะที่ทำให้ผู้ซื้อหลงเชื่อในแหล่งกำเนิดของสินค้าเป็นต้น แต่การกระทำดังกล่าวนี้อาจทำให้ผู้ค้ารายหนึ่งหรือสินค้าอย่างหนึ่งนั้นเสียชื่อเสียงหรือเสียค่ากู้ดวิลได้ ด้วยเหตุดังกล่าวเท่ากับกฎหมายไทยยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองถึงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้โดยตรงและในขณะเดียวกันความคุ้มครองดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมไปถึงพันธกรณีตามความตกลง TRIPs ในมาตรา 22 ถึง มาตรา 24 ดังนั้นกฎหมายไทยที่มีอยู่จึงไม่สามารถนำมาใช้เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิในลักษณะนี้ให้เป็นไปตามพันธกรณีได้ แต่เมื่อประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) ประเทศไทยจะต้องอนุวัติการกฎหมายของไทยให้เป็นไปตามองค์การการค้าโลก ซึ่งรวมไปถึงความตกลง (TRIP) ด้วยทั้งหมด อีกทั้งยังต้อง

⁹⁸ ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, “คู่มือการศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์”, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิศวกรรมการพิมพ์, 2552), น.18-20.

คำนึงถึงรูปแบบของกฎหมายไทยที่จะใช้ในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่าควรมีรูปแบบใดหรือลักษณะใดด้วยเช่นกัน⁹⁹

บทบัญญัติในส่วนของความตกลง TRIPs ในเรื่องการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นเป็นผลจากการประนีประนอมกันระหว่างสองกลุ่มประเทศ กลุ่มประเทศแรก คือ กลุ่มประเทศในภาคพื้นยุโรป มีความมุ่งหมายที่จะสงวนไว้ซึ่งผลประโยชน์อันเกิดจากการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศของตนเองซึ่งได้มีการนำมาใช้กับสินค้านั้น และในขณะเดียวกันก็เพื่อป้องกันไม่ให้ประเทศอื่นใด อันได้แก่ ประเทศออสเตรเลียและสหรัฐอเมริกาเอากรรมวิธีการผลิตหรือสูตรต่างๆจากบรรพบุรุษของตนที่อยู่ในยุโรปแล้วได้มีการอพยพไปยังทวีปใหม่ โดยนำเอาชื่อทางภูมิศาสตร์ในประเทศเดิมซึ่งตนอพยพมาแล้วนั้น และนำมาใช้กับสินค้าที่ตนได้ผลิตขึ้นในประเทศซึ่งเป็นทวีปใหม่ที่ตนได้อาศัยนั้น อีกทั้งนำสินค้าดังกล่าวออกจำหน่ายไปยังประเทศต่างๆทั่วโลก โดยมีคุณภาพหรือมีราคาต่ำกว่าประเทศอื่นๆ และโดยในกลุ่มประเทศในทวีปใหม่จะอาศัยหลักเกณฑ์ภายในประเทศของตนที่ว่าชื่อทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวได้มาอย่างยาวนานและต่อเนื่องจนชื่อทางภูมิศาสตร์ที่นำมาใช้กับสินค้านั้นได้กลายเป็นชื่อกึ่งสามัญหรือชื่อสามัญ และนำมาใช้ในประเทศของตนโดยกลุ่มประเทศทั้งสองนี้ ซึ่งในกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรปจะมีรูปแบบของการคุ้มครองถึงสิทธิในลักษณะดังกล่าวนี้โดยตรงและมีความเคร่งครัด โดยประเทศดังกล่าวต้องการที่จะสงวนไว้ซึ่งประโยชน์เกี่ยวกับสิทธิในสินค้าที่ผลิตขึ้นในประเทศของตน จึงได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกฎหมายระหว่างประเทศทั้งหมดที่ให้การคุ้มครองถึงสิทธิในลักษณะนี้เพื่อให้กฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าวมีผลบังคับอย่างครอบคลุมและกว้างขวางในระดับระหว่างประเทศ

ในส่วนของทวีปใหม่ที่ไม่มียกเว้นของกฎหมายในการนำมาใช้เพื่อให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับสิทธิในลักษณะดังกล่าวนี้ กฎหมายที่ได้ถูกนำมาใช้เพื่อการคุ้มครองในสิทธิเช่นว่านี้จะมีลักษณะของการผ่อนปรน อีกทั้งประเทศในทวีปใหม่นี้ก็ไม่ได้เป็นสมาชิกของกฎหมายระหว่างประเทศที่ได้ให้ความคุ้มครองถึงสิทธิในลักษณะดังกล่าวนี้โดยชัดเจน เช่นความตกลงกรุงแมดริดหรือความตกลงกรุงลิสบอนหรืออาจเป็นเพียงสมาชิกของอนุสัญญากรุงปารีสเท่านั้นเพราะเหตุว่าอนุสัญญากรุงปารีสได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกให้ความคุ้มครองสิทธิในลักษณะนี้ได้อย่างกว้าง จึงไม่ได้มีบทบัญญัติที่เป็นการบังคับที่ให้ความคุ้มครองอย่างชัดเจนมากนัก กฎหมายของกลุ่มประเทศนี้จึงสามารถยอมรับหลักเกณฑ์ที่มีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นชื่อสามัญได้ ซึ่งเมื่อในภายหลัง

⁹⁹ วิมาน เหล่าดุสิต, “แนวทางการคุ้มครองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยตามข้อตกลง TRIPs”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2539, น.171-173.

กลุ่มประเทศทั้งสองได้เข้ามาร่วมเป็นภาคีสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) ซึ่งมีข้อตกลงต่างๆ ที่เกี่ยวกับการค้ารวมไปถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา บทบัญญัติเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีการให้การคุ้มครองไว้อย่างชัดเจนแต่ก็มีข้อยกเว้นในการคุ้มครองไว้ด้วยเช่นกัน

จากการพิจารณาข้อมูลดังกล่าวมาแล้วเบื้องต้นประเทศไทยมีเพียงกฎหมายไม่กี่ฉบับในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ก่อนที่ต่อมาในภายหลังประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในความตกลงทริปส์ (TRIPS) อีกทั้งกฎหมายต่างๆ ได้กล่าวแต่เพียงลักษณะของแหล่งกำเนิดของสินค้าอย่างกว้างๆ เท่านั้น ซึ่งไม่เป็นการเพียงพอต่อการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีในการให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPS) ด้วยเหตุปัจจัยหลายๆ ประการจึงได้มีการตรากฎหมายโดยเฉพาะเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย อันได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงได้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2546 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2547 ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไป¹⁰⁰

3.5.1.1 คำนิยามของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

นิยามศัพท์ของคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 3 มีใจความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และสามารถบ่งบอกได้ว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ หรือชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” จากนิยามดังกล่าวข้างต้นนอกจากชื่อของแหล่งภูมิศาสตร์แล้วยังให้หมายความรวมถึงสัญลักษณ์ที่ใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ โดยจะต้องแสดงให้เห็นผู้บริโภคทราบและเข้าใจถึงที่มาของสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นๆ ได้ เช่น สัญลักษณ์รูปท่านท้าวสุรนารี (ย่าโม) ซึ่งใช้แทนจังหวัดนครราชสีมา หรือใช้สัญลักษณ์พระธาตุพนมใช้แทนจังหวัดนครพนม เป็นต้น อีกทั้งยังหมายความรวมถึงสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ด้วย ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นชื่อหรือข้อความอื่นใดที่ไม่ใช่ชื่อเรียกอย่างเป็นทางการของแหล่งภูมิศาสตร์ แต่ผู้บริโภคสามารถที่จะเข้าใจถ้อยคำหรือข้อความดังกล่าวได้ว่าหมายความว่าหมายถึงสถานที่ใด หรือเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ใดเช่นคำว่า “เมืองช้าง” หมายถึงจังหวัดสุรินทร์ หรือคำว่า “สองแคว” หมายถึงจังหวัดพิษณุโลก หรือคำว่า “โคราช” หมายความว่าจังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

¹⁰⁰ ตะวัน เดชภักดีนมงคล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27 น.37.*

3.5.1.2 ความสัมพันธ์ของสินค้ากับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ได้มีการกำหนดว่าสินค้าไม่ว่าจะเป็นชนิดหรือประเภทใดก็ตามต้องสามารถที่จะบ่งบอกได้ถึงคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะโดยเฉพาะของสินค้าที่ผลิตจากแหล่งพื้นที่นั้นได้ ดังจะเห็นได้จากสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์อาหาร ได้แก่ “ไข่เค็มไชยา” โดยเมื่อผู้บริโภคได้ยี่ห้อดังกล่าว ผู้บริโภคจะนึกถึงคุณภาพ และลักษณะของไข่เค็มที่มีลักษณะฟองที่ใหญ่ มีรสชาติเค็ม ประกอบกับไข่แดงด้านในมีลักษณะเป็นมันเยิ้ม เป็นต้น

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าสินค้าที่ได้มีการจดทะเบียนเพื่อให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น กาแฟดอยช้างของจังหวัดเชียงรายหรือไวน์ที่ราบสูงของจังหวัดเลย ซึ่งจะเห็นได้ว่า “ดอยช้าง” หรือ “ที่ราบสูงภูเรือ” จะไม่ใช่ชื่อเมืองหรือชื่อจังหวัดเหมือนดังเช่นข้าวหอมมะลิสุรินทร์หรือหอยนางรมสุราษฎร์ธานีซึ่งเป็นชื่อทางภูมิศาสตร์โดยแท้ ฉะนั้นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่จำเป็นจะต้องเป็นชื่อเมืองหรือชื่อจังหวัดเท่านั้นโดยอาจจะเป็นชื่อที่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ได้ หรืออาจจะเป็นชื่อที่ราบสูงทะเลสาบภูเขาก็ได้ เช่น ประเทศโปรตุเกสทางตอนเหนือที่มักจะมีฝนตกหนักและมากกว่าท้องถิ่นอื่นๆ แต่ทางตอนใต้ของประเทศโปรตุเกสพื้นที่จะมีลักษณะที่เขียวชอุ่มปรกคลุมด้วยต้นไม้เป็นจำนวนมากกว่าทางตอนเหนือ และทางตอนใต้ได้มีการผลิตไวน์ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยเรียกชื่อว่า “ไวน์เขียว” โดยคำว่าเขียวไม่ได้สื่อถึงแหล่งภูมิศาสตร์ แต่สื่อว่าสินค้าหรือไวน์ชนิดนี้มาจากพื้นที่ที่เขียวชอุ่ม หรืออีกนัยหนึ่งก็คือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นชื่อที่ใช้เรียกสินค้าแต่ไม่ได้หมายความว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นชื่อที่บ่งบอกถึงแหล่งกำเนิดของสินค้า (Indication of Source) เสียทีเดียว¹⁰¹ นอกจากรูปแบบสัญลักษณ์หรือลักษณะถ้อยคำซึ่งเป็นองค์ประกอบตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น การได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายในตัวของสินค้าที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น สินค้ากับแหล่งทางภูมิศาสตร์จะต้องมีความเกี่ยวพันและเชื่อมโยงกันในฐานะที่เป็นแหล่งกำเนิดของสินค้า โดยสินค้านี้จะต้องแสดงให้เห็นถึงความมีชื่อเสียงคุณภาพ หรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ได้มีการผลิตมาจากแหล่งพื้นที่นั้นด้วยเช่นกัน

3.5.2. การควบคุมมาตรฐานของสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

สินค้าต่างๆที่มีปรากฏอยู่ในตลาดโลกนั้นมีจำนวนหลากหลายชนิดไม่ว่าจะเป็นสินค้าอุปโภคหรือบริโภค ซึ่งสินค้าแต่ละชนิดนั้นล้วนสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนทุกภาคส่วน โดยชุมชนนั้นได้ใช้ภูมิปัญญาในการประดิษฐ์คิดค้นด้วยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นผสมผสานกับวัฒนธรรมของชาติอื่นๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค และเมื่อสินค้าได้รับความ

¹⁰¹ ปัจฉิมา ธนสันติ, “ระบบการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย-สหภาพยุโรป”, เอกสารบันทึกเวทีการสัมมนา ณ โรงแรมอิมพีเรียลวินส์ปาร์ค เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2550, น.1-3.

นิยมจากผู้บริโภคแล้ว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องคงไว้ซึ่งคุณภาพของสินค้าเพื่อให้ตรงต่อความต้องการของผู้บริโภค จึงสมควรที่จะต้องใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการควบคุมสินค้าโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.5.2.1 เงื่อนไขของการได้รับความคุ้มครอง

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มาตรา 3 ได้ให้คำนิยามว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือ สิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และสามารถที่จะบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว โดยองค์ประกอบของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมีเงื่อนไขซึ่งประกอบไปด้วย¹⁰²

1) เป็นชื่อ หรือ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์

ลักษณะของชื่อทางภูมิศาสตร์นั้นจะต้องมีลักษณะเป็นชื่อของท้องถิ่น เช่น ชื่อของทะเล แม่น้ำ ตำบล อำเภอ จังหวัด หรือพื้นที่ที่มีขอบเขตครอบคลุมพื้นที่ในหลายจังหวัด หรือแม้แต่ชื่อประเทศ เช่น นครชัยศรี ดอยตุง พุทูลาร่องไห เพชรบูรณ์ เชียงราย เทือกเขาสามร้อยยอด เกาะพังงษ์ แคมเปญประเทศไทย (หรือไทย) สวิตเซอร์แลนด์(สวิส) เป็นต้น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่มักนิยมนำเอาชื่อในทางภูมิศาสตร์มาใช้มากที่สุดเนื่องจากว่าสามารถสื่อความหมายให้ผู้บริโภคเข้าใจโดยตรงได้ว่าสินค้านั้นมาจากแหล่งภูมิศาสตร์หรือแหล่งกำเนิดในที่ใด¹⁰³

สัญลักษณ์ที่ได้มีการนำเอามาใช้แทนแหล่งในทางภูมิศาสตร์ ซึ่งการสื่อความหมายเพื่อให้ผู้บริโภคทราบถึงแหล่งที่มาของสินค้านั้น ไม่จำเป็นจะต้องใช้ชื่อของท้องถิ่นเสมอไปโดยอาจจะมีการสื่อความหมายด้วยการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นที่รู้จักในหมู่ผู้บริโภคแทนก็ได้ เช่น ห่อไอเฟลที่แสดงถึงประเทศฝรั่งเศส ใบเมเปิ้ลที่แสดงถึงประเทศแคนาดา ธงชาติของไทยที่แสดงให้ทราบถึงประเทศไทย เป็นต้น ส่วนใหญ่สัญลักษณ์ที่มีการนำมาใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์จะมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของท้องถิ่นนั้น หรือ รูปภาพของสถานที่ที่มีความสำคัญเนื่องจากทำให้ผู้บริโภคสามารถทราบได้โดยทันทีว่าสินค้านั้นมาจากท้องถิ่นใด¹⁰⁴

¹⁰² ปัจฉิมา ธนสันติ, กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตสภาในพระบรมราชูปถัมภ์, 2555), น.237-239.

¹⁰³ เฟื่องอ้าง, เชิงอรรถที่ 102 น.237.

¹⁰⁴ เฟื่องอ้าง, เชิงอรรถที่ 102 น.237.

สิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์จะเป็นชื่อหรือข้อความของสิ่งที่มีชื่ออย่างเป็นทางการของแหล่งภูมิศาสตร์นั้นก็ได้เพียงแต่สามารถสื่อความหมายแก่ผู้บริโภคให้รับรู้ได้ว่าชื่อนี้หมายถึงแหล่งภูมิศาสตร์ใด เช่น แปดริ้วหมายถึงจังหวัดฉะเชิงเทราหรือแม่กลองหมายถึงจังหวัดสมุทรสงคราม¹⁰⁵

2) ชื่อ หรือ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใด สามารถบ่งบอกได้ว่าเป็นสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น

กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้บัญญัติถึงการให้ความคุ้มครองไว้อย่างชัดเจน โดยจะมุ่งคุ้มครองเฉพาะสินค้าเท่านั้น มิได้หมายรวมไปถึงบริการนั้นด้วย ตามที่กำหนดไว้ในความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าความตกลง (TRIPs) อย่างไรก็ตามกรณีของการกระทำละเมิดที่เกี่ยวกับบริการที่ใช้ชื่อของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น มวยไทย จะใช้กฎหมายฉบับนี้มาใช้เพื่อคุ้มครองเกี่ยวกับบริการไม่ได้¹⁰⁶

นิยามศัพท์ของคำว่า สินค้า ให้ความความถึง สิ่งที่สามารถทำการซื้อขาย แลกเปลี่ยนหรือโอนให้แก่กันได้ ไม่ว่าสินค้านั้นจะเกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือเป็นผลผลิตมาจากการเกษตรรวมไปถึงผลิตภัณฑ์ที่มาจากหัตถกรรมหรืออุตสาหกรรม จึงอาจกล่าวได้ว่าการให้ความคุ้มครองตามกฎหมายเกี่ยวกับสินค้าทั้ง 3 ประเภท ซึ่งคือสินค้าเกษตรกรรม หัตถกรรม อุตสาหกรรม จะต้องมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์นั้น จึงจะสามารถใช้ชื่อของท้องถิ่นหรือสัญลักษณ์หรือว่าสิ่งอื่นที่บ่งบอกถึงท้องถิ่นนั้นกับสินค้าที่มาจากท้องถิ่นนั้นได้¹⁰⁷

อย่างไรก็ดี คำจำกัดความของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กฎหมายใช้คำว่า “...สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์...” จึงมีปัญหาในประการที่ว่าสินค้าใดที่จะถือว่าเป็นสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ หากสินค้านั้นเป็นสินค้าทางการเกษตรที่เป็นพืช ผัก ผลไม้ที่นำมาจำหน่ายได้ทันทีโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการหรือกรรมวิธีต่างๆซึ่งจะไม่มีปัญหาในการตีความ แต่ถ้าเป็นสินค้าที่จะต้องนำมาผ่านกระบวนการหรือกรรมวิธีบางประการจากท้องถิ่นหนึ่ง อาจเกิดปัญหาว่าสินค้านั้นสามารถผ่านกระบวนการในการผลิตจากท้องถิ่นใดได้หรือไม่และจะถือว่าเป็นสินค้าที่เกิดจากแหล่ง

¹⁰⁵ เฟื่องอ้าง, เชิงอรรถที่ 102 น.237.

¹⁰⁶ เฟื่องอ้าง, เชิงอรรถที่ 102 น.237.

¹⁰⁷ มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ภูมิศาสตร์นั้นหรือไม่ อีกทั้งจะสามารถใช้ชื่อของท้องถิ่นนั้นเป็นชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายได้หรือไม่¹⁰⁸

3) สินค้าต้องมีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์

การแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งหมายถึง สภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ รวมไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนส่งผลให้สินค้าได้แสดงออกมาในรูปแบบดังต่อไปนี้

คุณภาพ ตามที่กล่าวมานี้หมายความว่า การใช้ชื่อ สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่บ่งบอกถึงสินค้าว่ามีที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์ใด ที่ได้นำมาขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าสินค้านั้นได้ถูกผลิตขึ้นตามมาตรฐานคุณภาพที่แหล่งภูมิศาสตร์หรือท้องถิ่นกำหนดไว้ เช่น ไข่เค็มไชยา ที่ต้องนำไข่ที่ได้มาจากแม่เป็ดที่กินอาหารในท้องที่ผ่านกระบวนการกรรมวิธี อาทิ นำดินจอมปลวกมาพอกผสมกับไข่ ซึ่งทำให้ไข่เค็มมีไข่สีแดงที่มีลักษณะเป็นมันเยิ้มเป็นต้น¹⁰⁹

ชื่อเสียง หมายความว่า ประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นที่ยอมรับ หรือความเชื่อถือในคุณภาพ ความมีชื่อเสียงอย่างยาวนานเป็นที่รู้จัก เช่น ไข่เค็มไชยา ซึ่งได้รับการยอมรับถึงความมีชื่อเสียงว่ามีรสชาติอร่อย หรือรุ่มบ่อสร้างโดยเป็นร่มที่ผลิตมาจากกระดาษสาโดยได้ทำขึ้นในตำบลบ่อสร้างในอำเภอสนักแพงและมีการเขียนลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะอีกทั้งเป็นภูมิปัญญาของคนในชุมชน¹¹⁰

ลักษณะเฉพาะ หมายความว่า สินค้าที่มีความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้สินค้าถูกสร้างออกมาในลักษณะพิเศษ หรือคุณสมบัติเฉพาะทำให้คุณสมบัติของสินค้าประเภทเดียวกันนั้นมีความแตกต่างกันแต่มีคุณลักษณะเฉพาะ เช่น ส้มโอขาวแตงกวาชัยนาทที่เนื้อแห้งและหวานกรอบซึ่งต่างจากส้มโอนครชัยศรีซึ่งจะมีรสชาติหวานอันเป็นลักษณะเฉพาะ ซึ่งเกิดจากแร่ธาตุในดินที่มีความเค็มและความเปรี้ยวที่พอเหมาะพอดี อันเป็นลักษณะ

¹⁰⁸ ปัจฉิมา ธนสันติ, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่* 102 น.237.

¹⁰⁹ *เพ็ญอ้าง*, *เชิงอรรถที่* 102 น.238.

¹¹⁰ *เพ็ญอ้าง*, *เชิงอรรถที่* 102 น.238.

เฉพาะที่เกิดจากความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์หรือ“ส้มโอนครชัยศรี” ถือว่านำมาขึ้นทะเบียนเป็น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เนื่องจากเป็นการนำเอาชื่อของแหล่งทางภูมิศาสตร์มารวมด้วยประกอบกับ ชื่อเสียง คุณภาพและจุดเด่นของสินค้าจะต้องเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไปสามารถพิสูจน์ได้ว่า สินค้ามีความสัมพันธ์กับแหล่งภูมิศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ขอบเขตทางพื้นที่ได้จริง ไม่ว่าจะเป็น ขอบเขตตำบล อำเภอ หรือจังหวัด เช่น “สับปะรดภูแลเชียงราย” เป็นสับปะรดที่มีจุดเด่นโดยมีขนาดเล็ก รสชาติหวานฉ่ำและปลูกได้ที่จังหวัดเชียงรายนั่น หากนำไปปลูกในพื้นที่อื่นนอกจังหวัดนั้นจะ ได้สับปะรดที่มีรสเปรี้ยว ในกรณีนี้จึงสามารถพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่าสับปะรดภูแลเชียงรายมี ความสัมพันธ์กับพื้นที่นั้นแล้วและต้องมีการใช้สินค้านั้นต่อเนื่องมาจนถึงวันที่ยื่นขอขึ้นทะเบียน¹¹¹

3.5.2.2 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่สามารถจดทะเบียนได้

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังจะกล่าวต่อไปนี้จะไม่สามารถนำมาขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายได้ หากว่าสินค้านั้นมีลักษณะ อย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 5 ในกรณีดังนี้¹¹² คือ

1) เป็นชื่อสามัญของสินค้าจะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น

ชื่อสามัญ หมายถึง เป็นชื่อเรียกขานของสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จัก กันโดยทั่วไปหรืออาจจะกล่าวได้ว่าชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ประชาชนนำมาใช้เรียกขานสินค้าชนิดใด ชนิดหนึ่งจนเป็นที่รู้จักและพูดกันจนติดปากอย่างทั่วไปเช่น ชาจีน เป็นต้น ซึ่งคำว่า“ชาจีน” นั้นถือได้ ว่าเป็นชื่อของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะประกอบด้วยชื่อสินค้าคือ ชา และแหล่งภูมิศาสตร์คือ “ประเทศจีน” แต่เนื่องจากชื่อสินค้านี้ได้มีการเรียกขานมานานจนติดปากของผู้บริโภคและยังเข้าใจว่า เป็นชื่อสินค้าชนิดหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่าใบชา นั้นมาจากประเทศจีนจึงเป็นชื่อสามัญทาง การค้า¹¹³

¹¹¹ เฟื่องอ้าง, เจริญรทที่ 102 น.238.

¹¹² พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

มาตรา 5 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขอขึ้นทะเบียนสำหรับสินค้าใดต้องไม่มีลักษณะอย่างใด อย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

1) เป็นชื่อสามัญของสินค้าที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น

2) เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือนโยบายแห่งรัฐ

¹¹³ สุพิศ ปราณีตพลกรัง, “กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์”, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ, อติยา มิเลินเนียม), พ.ศ. 2548 น.35-37.

ประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีสินค้าที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับหลากหลายชนิด แต่ชื่อเสียงทางภูมิศาสตร์ของไทยที่อยู่ในลักษณะที่เป็นชื่อสามัญก็คือ ซอสพริกศรีราชา โดยประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศได้มีการนำมาใช้เรียกขานในชื่อชนิดนี้ คือ ซอสพริกสีแดง ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงประวัติความเป็นมาในอดีตดังกล่าวนี้ได้ทำการเกษตรปลูกพริกแดงจำนวนมากในบริเวณอำเภอศรีราชาจังหวัดชลบุรี พริกแดงจะมีรสชาติดี ซึ่งต่อมาเมื่อพริกแดงเหลือจากการจำหน่ายและบริโภคแล้วจึงได้นำมาทำเป็นซอสพริกเพื่อใช้จิ้มกับอาหารทะเล นอกจากนี้ในการจดทะเบียนเป็นเครื่องหมายการค้าในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการปฏิเสธการจดทะเบียนคำดังกล่าวเนื่องจากถือเป็นสินค้าประเภทหนึ่งที่กลายเป็นเพียงชื่อสามัญในทางการค้า

2) เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยจะไม่สามารถนำมาขึ้นทะเบียนได้ ตัวอย่างเช่น รูปสัญลักษณ์ซ้อนกับเคียวแสดงให้เห็นถึงการปกครองระบบคอมมิวนิสต์ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภทนี้จะถูกปฏิเสธไม่ให้ขึ้นทะเบียนเพราะชื่อนี้ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน¹¹⁴

3) เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งนายทะเบียนอาจจะปฏิเสธไม่รับขึ้นทะเบียน ตัวอย่างเช่น การนำรูปหินดาหินยาสูบเป็นสัญลักษณ์เพื่อใช้ในการบ่งชี้ว่าสินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดที่เกาะสมุย¹¹⁵ เป็นต้น

4) เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขัดต่อนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งหากว่าเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขัดต่อนโยบายแห่งรัฐที่อาจจะถูกปฏิเสธไม่รับขึ้นทะเบียน เช่น การใช้สัญลักษณ์รูปดอกฝิ่นกับสินค้าที่มาจากดอยต่างๆ ทางภาคเหนือ¹¹⁶ เป็นต้น

3.5.3 บุคคลที่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

พ.ศ. 2546

สิทธิแต่เพียงผู้เดียวของบุคคลซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิในการใช้ทรัพย์สินทางปัญญานั้น จะเห็นได้ว่ากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมีข้อแตกต่างกันในสาระสำคัญ กล่าวคือ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาฉบับอื่นๆ เช่น กฎหมายสิทธิบัตรหรือ

¹¹⁴ เฟื่องอ้าง, น.36.

¹¹⁵ เฟื่องอ้าง, น.36.

¹¹⁶ เฟื่องอ้าง, น.36.

กฎหมายเครื่องหมายการค้าจะมุ่งที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ปัจเจกชน ในขณะที่กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มุ่งให้สิทธิแก่ชุมชน เป็นต้น

3.5.3.1 ผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จดทะเบียน

เนื่องจากสิทธิของผู้ทรงสิทธิในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งโดยกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการคุ้มครองสิทธิของชุมชนจึงมีความแตกต่างที่สำคัญจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาดั้งเดิมซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิของเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นเมื่อคำขอสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นได้รับการขึ้นทะเบียนผู้ที่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นได้จะไม่จำกัดเฉพาะผู้ที่มาขอขึ้นทะเบียนเท่านั้น แต่จะมีบุคคลอื่นๆ ด้วยภายใต้กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ให้สิทธิแก่บุคคลอื่นๆ ในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 25 “เมื่อมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าใดแล้วผู้ผลิตสินค้านั้นซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นกล่าว หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด” ดังนั้นบุคคลสองประเภทที่สามารถใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ตามกฎหมาย คือ ผู้ผลิตสินค้าซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์และผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น

ตามมาตรา 26 ได้มีการกำหนดว่าการกระทำของบุคคลซึ่งเป็นผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการซึ่งไม่ได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดไว้เกี่ยวกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นายทะเบียนสามารถแจ้งไปยังบุคคลดังกล่าวโดยทำเป็นหนังสือเพื่อให้บุคคลเช่นนั้นปฏิบัติตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดไว้ได้ ซึ่งหากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขภายในเวลาอันสมควร นายทะเบียนอาจมีคำสั่งเป็นหนังสือระงับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของบุคคลนั้นเป็นระยะเวลาไม่เกินสองปี นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง ทั้งนี้ ผู้ถูกระงับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามวรรคหนึ่งมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียนต่อคณะกรรมการได้ภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง ถ้าบุคคลดังกล่าวไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ย่อมมีสิทธินำคดีไปสู่ศาลได้ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยนั้น หากไม่ดำเนินคดีภายในกำหนดเวลาดังกล่าวให้ถือว่าคำวินิจฉัยของคณะกรรมการเป็นที่สุด

3.5.3.2 ผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

- 1) ผู้มีสิทธิยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์¹¹⁷

¹¹⁷ ปัจฉิมา ธนสันติ, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่* 102 น.239-240.

ผู้มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับนี้ไม่ได้กำหนดให้เฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่งสามารถขอขึ้นทะเบียนได้เท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมถึงผู้มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังต่อไปนี้ด้วยนี้

ประเภทที่หนึ่ง ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลซึ่งมีเขตรับผิดชอบครอบคลุมบริเวณแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า

ประเภทที่สอง บุคคลธรรมดา กลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคลซึ่งประกอบกิจการค้าเกี่ยวกับเกี่ยวข้องกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และถิ่นที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า

ประเภทที่สาม กลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

หากกลุ่มบุคคลดังกล่าวข้างต้นไม่มีสัญชาติไทยก็สามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ แต่ต้องมีสัญชาติของประเทศที่อยู่ภายใต้ข้อตกลงเรื่องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPs) และมีภูมิลำเนาหรือสถานประกอบการในประเทศไทยหรือประเทศที่อาศัยอยู่ภายใต้ข้อตกลงเรื่องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า การขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ในระบบการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในโลกนั้นบางประเทศไม่มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการเฉพาะ แต่ใช้กฎหมายเครื่องหมายการค้าในส่วนเครื่องหมายรับรอง (certification mark) หรือเครื่องหมายร่วม (collective mark) แต่ประเทศไทยใช้กฎหมายเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เช่นนี้จะสามารถยื่นคำขอในประเทศไทยได้หรือไม่ ในเรื่องนี้จึงต้องพิจารณาว่าการจดทะเบียนคุ้มครองในประเทศดังกล่าวเป็นการจดทะเบียนเพื่อคุ้มครองในลักษณะของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือไม่ ถ้าใช่ก็สามารถมายื่นคำขอขึ้นทะเบียนในประเทศไทยได้ถ้าได้จดทะเบียนในประเทศนั้นแล้ว เช่น ประเทศจีนใช้เครื่องหมายการค้า จดทะเบียนเป็นเครื่องหมายรับรองขึ้นมา และแน่นอนที่สุดหากมาขอขึ้นทะเบียนในประเทศไทยต้องแสดงให้เห็นว่ากระบวนการของเครื่องหมายรับรองของจีนนั้น ต้องจัดระบบการควบคุมคุณภาพของสินค้าให้ได้ตามที่สำนักเครื่องหมายการค้าของประเทศจีนกำหนด¹¹⁸

2) คุณสมบัติของผู้ขอขึ้นทะเบียน

โดยผู้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นจะต้องเป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือเป็นผู้มีภูมิลำเนาหรือสถานที่ประกอบธุรกิจอย่างแท้จริงในประเทศไทยหรือประเทศภาคีหรือความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อย่างไรก็ตามหากเป็นผู้มี

¹¹⁸ ปัจฉิมา ธนสันติ, *อ้างแล้ว*, *เชิงอรรถที่* 102 น.241.

สัญญาติของประเทศที่เป็นภาคีของอนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วยก็สามารถขอขึ้นทะเบียนได้เช่นกัน

กรณีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของต่างประเทศที่ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนเพื่อขอรับความคุ้มครองตามกฎหมายนี้ได้ จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ คือ จะต้องปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศนั้น และมีการใช้สืบเนื่องตลอดมาจนถึงวันที่ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนในประเทศไทยตามมาตรา 6 และสอดคล้องกับมาตรา 24 วรรค 9 ของความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า

3.5.4 ลักษณะการละเมิดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบ

การละเมิดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 สามารถแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

3.5.4.1 การกระทำละเมิดต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 27(1)

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 มาตรา 27(1) การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อแสดงหรือทำให้บุคคลอื่นหลงเชื่อว่าสินค้าที่มีได้มาจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่ระบุในคำขอขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

องค์ประกอบที่สำคัญ คือ การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมีเจตนาที่จะทำให้ผู้บริโภคหรือบุคคลอื่นหลงเชื่อว่าสินค้านั้นมาจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่ได้ระบุไว้บนฉลากหรือมุ่งหมายทำให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิดว่าสินค้านั้นมาจากแหล่งกำเนิดที่ได้ระบุไว้บนฉลาก ทั้งที่ในความเป็นจริงสินค้านั้นไม่ได้มาจากแหล่งกำเนิดนั้นแต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น การใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ “มะขามหวานเพชรบูรณ์” กับมะขามหวานที่ปลูกในพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ หรือการใช้ชื่อ “ส้มโอนครชัยศรี” กับส้มโอที่ปลูกในพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

สาระสำคัญของการกระทำในข้อนี้มักจะกระทำโดยผู้ผลิตที่อยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์ที่ระบุไว้ใน การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้านั้นหรือโดยผู้ประกอบการค้าที่จำหน่ายสินค้าที่คล้ายคลึงกับสินค้าที่ระบุไว้ใน การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เนื่องจากผู้ผลิตและผู้ประกอบการดังกล่าวต้องการแสวงหาประโยชน์จากชื่อนั้นให้แก่สินค้าของตน ซึ่งไม่มีชื่อเสียงเท่ากับสินค้าที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นจริงๆ จึงเท่ากับว่าเป็นการแสวงหาประโยชน์จากชื่อที่ตนไม่มีสิทธิใช้โดยชอบด้วยกฎหมายนั่นเอง

3.5.4.2 การกระทำละเมิดต่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 27(2)

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 มาตรา 27(2) การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยประการใดที่ทำให้เกิดความสับสนหรือหลงผิดในแหล่ง

ภูมิศาสตร์ของสินค้าและในคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นของสินค้านั้นเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ประกอบการรายอื่นซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 กรณีดังนี้

1) การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยผู้ผลิตที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์นั้นหรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้ชื่อดังกล่าวได้โดยชอบด้วยกฎหมาย แต่หากผู้ผลิตสินค้าหรือผู้ประกอบการไม่ได้ผลิตสินค้าตามข้อกำหนดและวิธีการที่ได้ระบุไว้ในการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตสินค้านั้นย่อมไม่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าว แต่หากมีการใช้ย่อมถือว่าเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยประการใดที่ทำให้เกิดความสับสนหรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าและในคุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะอื่นของสินค้านั้น เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ประกอบการรายอื่นเนื่องจากการผลิตสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนไว้ต้องเป็นตามมาตรฐานและมีการควบคุมคุณภาพ การไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ ถือได้ว่าเป็นการหลอกลวงประชาชน และเป็นการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ชอบ

2) การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยผู้ผลิตที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ที่มีชื่อพ้องหรืออยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์อื่น โดยแอบอ้างใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทำให้เกิดความสับสนหรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าและในคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นของสินค้านั้น เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ประกอบการรายอื่น เช่นนี้เป็นการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

มีข้อสังเกตว่ากฎหมายใช้คำว่า “ทำให้เกิดความสับสนหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าและในคุณภาพ ชื่อเสียง...” จึงอาจเกิดข้อโต้เถียงว่าจะต้องทำให้ประชาชนสับสนหลงผิดทั้งในแหล่งภูมิศาสตร์และคุณภาพของสินค้าจึงจะเป็นการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ชอบหรือไม่ ในกรณีนี้เห็นได้ว่าในทางทฤษฎีการทำให้สับสนหลงผิดในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งก็น่าจะเป็นการเพียงพอแล้วที่จะทำให้การนั้นเป็นความผิด ในทางปฏิบัติเมื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่เป็นแหล่งที่มาของสินค้าแตกต่างกันแล้ว คุณภาพของสินค้าก็ย่อมจะแตกต่างกันด้วย ดังนั้นแม้การใช้คำว่า “และ” แม้จะไม่เหมาะสมในทางทฤษฎีแต่ก็ไม่มีปัญหาในทางปฏิบัติแต่อย่างใด

ดังนั้นแม้ว่าประเทศไทยจะมีมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา แต่มาตรการทางกฎหมายดังกล่าวก็ยังมีข้อจำกัดในการปกป้องสินค้าที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ผลิตสินค้า ทั้งนี้การนำมาตรการทางกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียมาปรับใช้ย่อมจะทำให้ปัญหาการใช้และการตีความของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทยนั้นเกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมถึงการแก้ไขเช่นนี้ยังสอดคล้องกับการดำเนินธุรกิจการค้าของประเทศไทย อีกทั้งมาตรการทางกฎหมายที่แก้ไขนี้ก็ไม่ขัดแย้งกับหลักเกณฑ์ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของความตกลงทริปส์ (TRIPS) ที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกอยู่ด้วย

บทที่ 4

วิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมาย ในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

4.1 ปัญหาข้อจำกัดในการใช้แนวคิดทฤษฎีกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับระหว่างประเทศนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เพื่อเป็นการสนับสนุนเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งประกอบด้วย 2 ทฤษฎีด้วยกันคือ

1. ทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพถือเป็นทฤษฎีที่ได้มีการอธิบายถึงความเกี่ยวข้องของความเป็นนิติบุคคล โดยที่ทฤษฎีดังกล่าวนี้นักกฎหมายชาวเยอรมันที่มีชื่อว่า Otto Frindrich von Gierke โดยเป็นกลุ่มสำนักประวัติศาสตร์ของกฎหมายประเทศเยอรมันได้มีการค้นพบขึ้น ซึ่ง Gierke ได้ทำการศึกษาสังคมชาวเยอรมันที่เกี่ยวกับการรวมตัวและการรวมกลุ่มขึ้นทางสังคม นอกจากนี้ยังได้มีการเสนอให้มีการแยกกฎหมายสาธารณะออกจากกฎหมายเอกชนรวมทั้ง Gierke ได้มีการเพิ่มองค์ประกอบที่สำคัญของกฎหมายโรมันเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายเยอรมัน ด้วยการนำเสนอผลงานเกี่ยวกับร่างประมวลกฎหมายเยอรมันอันเกิดการผสมผสานประเพณีวัฒนธรรมทั้งหลายเพื่อให้ประมวลกฎหมายฉบับนี้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับชาวเยอรมัน¹

2. ทฤษฎีมูลค่าใช้จ่ายในการสืบค้นหรือทฤษฎีค่าใช้จ่ายในการสืบค้นเป็นผลงานของ William Landes และ Richard Posner โดยบุคคลทั้งสองนี้เป็นนักเศรษฐศาสตร์และนักกฎหมาย โดยทั้งสองได้เสนอทฤษฎีที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์กับเครื่องหมายการค้าเข้าด้วยกันเนื่องจากเครื่องหมายการค้านี้มีได้มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ อีกทั้งเพื่อให้ค่าใช้จ่ายของประชาชนผู้บริโภคลดลง ซึ่งในปัจจุบันนักกฎหมายและศาลในต่างประเทศได้ให้การยอมรับถึงทฤษฎีมูลค่าใช้จ่ายในการสืบค้น²

อย่างไรก็ตามแม้ว่าทฤษฎีมูลค่าใช้จ่ายในการสืบค้นจะเกิดขึ้นเพียงเพื่ออธิบายความสำคัญของเครื่องหมายการค้าเท่านั้น หากแต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วนั้นเนื่องจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และเครื่องหมายการค้ามีความมุ่งหมาย

¹ Encyclopedia Britanmica, “Otto Friedrich von Gierke,” Accessed 21 May, 2013 <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/233358/Otto-Friedrich-von-Gierke>

² ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, “กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ในสินค้าอาหารของประชาคมอาเซียน”, (กรุงเทพ : สถาบันวิศวกรรมการพิมพ์, 2557), น.33.

ที่คล้ายคลึงกันเพื่อช่วยให้ประชาชนผู้บริโภคสามารถจำแนกแยกแยะความแตกต่างของสินค้าที่มีลักษณะหรือชนิดเดียวกันได้อย่างชัดเจน อีกทั้งทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นยังสามารถแสดงบทบาทสำคัญของเครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีต่อการค้าของสินค้าได้ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวจึงสามารถนำทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้นมาปรับใช้กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เช่นเดียวกัน³

4.1.1 ปัญหาข้อจำกัดความเป็นประธานแห่งสิทธิ

เมื่อพิจารณาถึงพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นั้น จะเห็นได้ว่าเนื้อหาในกฎหมายฉบับนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิชุมชน โดยชุมชนย่อมมีสิทธิในการบริหารจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่เนื่องจากกฎหมายฉบับดังกล่าวไม่ได้มีการระบุอย่างชัดเจนว่าชุมชนแบบใดที่สามารถเป็นประธานแห่งสิทธิได้ตามกฎหมาย อีกทั้งปัญหาในด้านของผู้ทรงสิทธิซึ่งบุคคลตามกฎหมายเท่านั้นที่จะสามารถเป็นผู้มีสิทธิได้ตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามการพิจารณาถึงบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องในด้านของผู้ทรงสิทธิชุมชนจำเป็นจะต้องศึกษาทั้งในส่วนของแนวคิดทฤษฎีและกฎหมายอื่นประกอบกันเพื่อการใช้สิทธิของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ การพิจารณาถึงผู้ทรงสิทธิชุมชนจึงมีความสำคัญต่อการใช้สิทธิของชุมชนในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนซึ่งเป็นผู้ผลิตสินค้า โดยมีรายละเอียดดังนี้

ในส่วนของทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพนั้นเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเป็นชุมชน ซึ่งมีการยืนยันว่าชุมชนมีสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายโดยเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นและมีอยู่โดยสภาพตามความเป็นจริง ตัวตนของชุมชนเกิดขึ้นพร้อมกับความเป็นชุมชนเนื่องจากความจำเป็นในการอยู่ร่วมกันตามสภาพธรรมชาติของมนุษย์ สิทธิของชุมชนเป็นสิทธิตามธรรมชาติของความเป็นชุมชนที่ไม่ต้องพึ่งพากฎหมายในการรับรองสิทธิของตัวชุมชน โดยทฤษฎีดังกล่าวยืนยันว่าชุมชนยังถือเป็นสิ่งที่มีตัวตนทางกายภาพตามข้อเท็จจริงถึงแม้จะไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลก็ตาม การใช้สิทธิทางกฎหมายกระทำผ่านสมาชิกในชุมชน ชุมชนย่อมเป็นผู้ทรงสิทธิได้ตามกฎหมายไม่ในด้านทรัพย์สิน การฟ้องคดี หรือด้านอื่นๆ หรือแม้กระทั่งชุมชนย่อมมีความรับผิดชอบตามกฎหมายแม้ว่าการกระทำของชุมชนนั้นเกิดขึ้นนอกวัตถุประสงค์ของความเป็นชุมชนก็ตาม⁴

³ Stacey L. Dogan and Mark A. Lemley, Trademark Law and Theory A Handbook of Contemporary Research, (UK : Edwerd Elgar Publishing, Lnc.,2008), p.65.

⁴ ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2* น. 41-44.

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศได้มีการบัญญัติรับรองในส่วนของสิทธิชุมชนไว้ในมาตรา 66⁵ บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษหรือฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน” จึงเป็นกรณีรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิและหน้าที่ของบุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมไว้ ซึ่งการรับรองถึงสิทธิเช่นว่านี้อันได้แก่ ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมเป็นการรับรองถึงสิทธิที่มีมาตรฐานที่สูงกว่ากฎหมายฉบับอื่นๆ ประกอบกับเมื่อพิจารณาในแง่ของลำดับชั้นของกฎหมายแล้วพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นจะมีลำดับทางกฎหมายที่ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 อันที่เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กรณีเช่นนี้จึงต้องถือตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้กล่าวคือบุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิได้ตามกฎหมายเนื่องจากรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายได้มีการรับรองตัวตนของชุมชนตามกฎหมายที่ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และความมุ่งหมายของชุมชนไว้ ด้วยเหตุนี้อำนาจหน้าที่ของชุมชนจึงอาจมีได้อย่างกว้างขวางซึ่งเป็นเสรีภาพของบุคคลในการรวมตัวกันเป็นชุมชนซึ่งเป็นหมู่คณะตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ⁶

อย่างไรก็ตามในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มีการบัญญัติไว้ว่า ผู้ทรงสิทธิหรือเจ้าของสิทธินั้นจะต้องมีสภาพบุคคลซึ่งอาจจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือนิติบุคคลก็ได้ และความเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลนั้นก็จะเป็นไปตามกฎหมายซึ่งไม่ได้หมายความว่าความรวมไปถึงกลุ่มชนหรือกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเป็นชุมชน โดยกลุ่มชนหรือกลุ่มบุคคลที่เกิดจากการรวมตัวกันของบุคคลโดยที่ไม่ได้มีการจดทะเบียนจัดตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลตามที่กฎหมายกำหนดไว้ กลุ่มชนหรือกลุ่มบุคคลดังกล่าวนี้จึงไม่ถือเป็นบุคคลตามความหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อการใช้สิทธิหน้าที่ตามกฎหมายอันจะถือได้ว่าเป็นประธานแห่งสิทธิในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้⁷

⁵ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124 ตอนที่ 47 ก น.18-19. ตราไว้ ณ วันที่ 24 สิงหาคม 2550

⁶ กิตติศักดิ์ ปรกติ, สิทธิของบุคคลที่อยู่รวมกันเป็นชุมชน, (กรุงเทพ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550), น.23-24.

⁷ ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพาณิชย์, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), น.134.

ในขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นกฎหมายลำดับรองลงมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มีการบัญญัติถึงผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ในมาตรา 25 ซึ่งได้แก่บุคคลธรรมดา นิติบุคคลและกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ผลิตสินค้าที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์หรือผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเป็นผู้ทรงสิทธิในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งจะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดไม่ได้กำหนดว่าประธานแห่งสิทธิเพื่อการใช้สิทธิตามกฎหมายคือชุมชนหรือกลุ่มบุคคลในรูปแบบใดทั้งที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ฉบับดังกล่าวตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิชุมชนก็ตาม⁸

แม้ประธานแห่งสิทธิหรือผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights หรือ TRIPs) เป็นสิทธิของปัจเจกชนดังปรากฏอยู่ในอารัมภบทของความตกลงทริปส์ (TRIPs) ว่าสนธิสัญญาระหว่างประเทศดังกล่าวยอมรับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของปัจเจกชนโดยความตกลงทริปส์ (TRIPs) ดังกล่าวมอบสิทธิผูกขาดทางด้านการค้าอันเป็นสิทธิทางเศรษฐกิจ (economic right) ให้แก่เจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาเพียงผู้เดียวซึ่งในที่นี้ก็คือปัจเจกชน อย่างไรก็ตามการมอบสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ก็ได้ให้การยอมรับในฐานะที่ชุมชนถือเป็นกลุ่มบุคคลที่เกิดจากการรวมตัวกันของบุคคลเช่นกันมีผลเท่ากับสิทธิตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังที่ปรากฏในความตกลงทริปส์ (TRIPs) ข้อ 22.1 จึงเป็นสิทธิร่วมของเอกชนหลายคนหรือสิทธิชุมชน ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้⁹

นอกจากนี้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในส่วนของการแสดงเจตนาของชุมชนซึ่งมาตรา 67 ตอนท้ายของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มีการรับรองสิทธิของชุมชนในการฟ้องคดีของชุมชนไว้อย่างชัดเจนในการบริหารจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามสิทธิหน้าที่ของชุมชนตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ที่จะต้องมีการจัดการตามอำนาจหน้าที่ของชุมชน แต่เนื่องจากชุมชนนั้นเป็นเพียงกลุ่มบุคคลซึ่งไม่ใช่ทั้งบุคคลธรรมดาที่จะสามารถเคลื่อนไหวร่างกาย อันเป็นการกระทำทางกายภาพที่จะแสดงให้เห็น

⁸ ทวีพทุธี ศิริศักดิ์บรรจง, “มาตรการคุ้มครองการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบประเพณี : ศึกษากรณีผ้าไหมสุรินทร์”, (ดุชนิพนธ์ดุชนิพนธ์ บัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.458-463.

⁹ อารัมภบทความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPs)

Recognizing that intellectual property rights are private rights.

เจตนาของบุคคลได้และไม่ถือเป็นนิติบุคคลที่จะมีผู้แทนเป็นผู้แสดงเจตนาแทนได้ อีกทั้งรัฐธรรมนูญก็ไม่ได้บัญญัติเรื่องนี้เอาไว้จึงทำให้เกิดประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการชุมชนว่ามีรูปแบบหรือกระบวนการแบบใดในการแสดงเจตนา โดยเมื่อพิจารณาถึงการแสดงเจตนาของชุมชนดังกล่าวจะเห็นว่าต้องกระทำโดยผู้นำของชุมชนหรือสมาชิกในชุมชน ซึ่งการได้มาของผู้นำชุมชนหรือสมาชิกในชุมชนอาจจะได้มาจากการเลือกตั้งภายในชุมชนหรืออำนาจของกฎหมาย การจัดการชุมชนจะกระทำโดยผู้นำของชุมชนอาจจะเป็นองค์กรกลุ่มหรือคณะบุคคลในรูปของคณะกรรมการและองค์กรเดียวที่มีบุคคลเพียงคนเดียวที่เป็นผู้นำหรือสมาชิกชุมชน ซึ่งในส่วนของชุมชนที่เป็นประธานแห่งสิทธิในการดำเนินคดีการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ปัญหาคือชุมชนตามมาตรา 25 ได้แก่บุคคลใดและสามารถฟ้องคดีได้ในนามชุมชนหรือตนเอง ในส่วนของผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จดทะเบียนจะเห็นได้ว่าสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถือเป็นสิทธิชุมชน ชุมชนในที่นี้คือกลุ่มบุคคลที่อาศัยในพื้นที่ภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งที่มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยไม่ได้วัดจากจำนวนสมาชิกของชุมชน ชุมชนจึงเป็นผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อีกทั้งจากลักษณะของสิทธิชุมชน พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรา 25 ที่ว่า “เมื่อได้มีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้ารายใดแล้ว ผู้ผลิตสินค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นกล่าวหรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด” จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็คือผู้ผลิตสินค้าที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์หรือผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับสินค้าถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีการบัญญัติถึงผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้โดยตรงก็ตาม ซึ่งผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการที่เป็นผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีสิทธิใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อประโยชน์ทางการค้าเท่านั้น โดยไม่สามารถโอนสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้แก่บุคคลภายนอกได้ ซึ่งผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการในที่นี้ถือเป็นชุมชนตามทฤษฎีนิติบุคคลโดยสภาพโดยไม่จำเป็นต้องเป็นจะต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล กล่าวคือกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันย่อมถือเป็นชุมชนตามกฎหมายฉบับนี้ ดังนั้นชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวกันตามข้อเท็จจริงย่อมสามารถฟ้องคดีได้ในนามของทั้งตนเองได้อีกทั้งสมาชิกภายในชุมชนก็ย่อมสามารถฟ้องคดีได้ในนามของปัจเจกชนได้เช่นกัน¹⁰

หลักการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญมีปัญหาว่าชุมชนซึ่งเป็นประธานแห่งสิทธิฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่ ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการชุมชนสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิได้ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ อีกทั้งชุมชนซึ่งเป็นประธานแห่งสิทธินั้นแยกออกเป็นชุมชนเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทาง

¹⁰ กิตติศักดิ์ ปรกติ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 6* น.200-210.

ภูมิศาสตร์ส่งผลต่อผู้ทรงสิทธิเพื่อการดำเนินคดีการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เมื่อสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิของชุมชนซึ่งไม่ใช่สิทธิของปัจเจกชนหรือสิทธิแต่เพียงผู้เดียว ผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมมีสิทธิร่วมกันในการบริหารจัดการได้โดยไม่มีสิทธิห้ามบุคคลอื่นเพื่อการใช้สิทธิฟ้องคดีเพื่อประโยชน์ของตนเอง บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีสถานะเป็นเจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์บุคคลเหล่านี้ย่อมมีสิทธิตามกฎหมายเพื่อการฟ้องร้องดำเนินคดีในกรณีมีการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการเรียกค่าเสียหายหรือการระงับพฤติกรรมการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบด้วยกฎหมายของชุมชนอื่น ซึ่งการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวเป็นการหลอกลวงก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดแก่ผู้บริโภคว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ถูกผลิตหรือมาจากพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ตามที่ระบุไว้ในคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทั้งนี้ชุมชนสามารถฟ้องคดีได้เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีเจตนารมณ์ในการให้สิทธิและเสรีภาพแก่ชุมชนตามที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้รับรองไว้ โดยเมื่อรัฐธรรมนูญได้มีการประกาศใช้บังคับย่อมมีสภาพบังคับทันทีโดยไม่ต้องรอให้มีกฎหมายลำดับรองประกาศใช้บังคับในภายหลัง¹¹

ด้วยเหตุนี้การปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นเพียงกฎหมายในอีกรูปแบบหนึ่ง โดยมาตรการดังกล่าวเป็นไปตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) เพื่อการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในปกป้องผลประโยชน์ของสินค้าและชุมชนท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลหรือสมาชิกในชุมชนที่มีวัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ร่วมกันย่อมสามารถฟ้องคดีได้ในนามของตนเอง บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมจึงสามารถที่จะเป็นประธานแห่งสิทธิในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้ตามความแห่งรัฐธรรมนูญ เมื่อชุมชนสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิในกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้แล้วชุมชนย่อมมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน สิทธิในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิฟื้นฟูจารีตประเพณี สิทธิสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้เมื่อถือได้ว่าชุมชนสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิได้หากมีกรณีของการกระทำละเมิดโดยชุมชน ชุมชนดังกล่าวย่อมมีความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเช่นเดียวกับความรับผิดชอบของบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล

4.1.2 ปัญหาข้อจำกัดขอบเขตแห่งสิทธิชุมชน

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “สิทธิชุมชน” (Community Rights) จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมาเกิดควบคู่กับวัฒนธรรมของชุมชนและสังคมมาอย่างยาวนาน ซึ่งต่อมาเมื่อพัฒนาการทางด้านของสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปภาครัฐจึงได้เข้ามามีบทบาทในการควบคุมเพื่อจัดระเบียบสิทธิชุมชนดังกล่าวโดยอาศัยกลไกทางกฎหมาย ในการคุ้มครองถึงสิทธิชุมชนดังกล่าวได้

¹¹ เฟิงอ้าง, น. 200-210.

ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยบัญญัติไว้ในหมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยในส่วนที่ 12 ว่าด้วยสิทธิชุมชน มาตรา 66 ที่บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน” และมาตรา 67 ที่บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ อนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมที่จะได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพจะกระทำมิได้เว้นแต่จะได้อำนาจและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนร่วมเสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชน ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพและผู้แทนของสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าวซึ่งแสดงถึงการให้ความสำคัญและความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืนและสิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการรักษาสิ่งแวดล้อม” ซึ่งบทบัญญัตินี้ดังกล่าวจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นในเรื่องของการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ การบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมไปถึงสิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกันระหว่างชุมชนกับภาครัฐเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และนอกจากนี้การดำเนินการใดๆที่อาจมีผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง การดำเนินการเช่นว่านี้จะไม่สามารถกระทำมิได้จนกว่าจะผ่านขั้นตอนและกระบวนการในการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนเสียก่อนที่จะดำเนินการ¹²

อีกทั้งเมื่อพิจารณาถึงข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีสิทธิชุมชนนั้นจะเห็นได้ว่ามีวิวัฒนาการมาตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 16-17 โดยมาจากปรัชญาทางการเมืองของสังคมนักคิดซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิของปัจเจกชนหรือเอกชน (Individual Rights) ในฐานะที่เป็น

¹² กลุ่มผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ”, (กรุงเทพ : กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555), น. 15-17.

สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมืองอันเป็นที่มาของระบอบการเมืองเสรีประชาธิปไตยและระบอบทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนซึ่งถือเป็นหัวใจหลักสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แต่ระบบดังกล่าวนี้ก็ได้ถูกคัดค้านและทำลายลงเนื่องจากว่าสิทธิของปัจเจกชนหรือเอกชนนั้นทำให้สิทธิในทางศีลธรรมถูกลิดรอนและทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เสื่อมลง ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีความต้องการที่จะให้การคุ้มครองสิทธิของกลุ่มหรือสิทธิร่วมซึ่งนอกเหนือไปจากสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองประกอบกับต้องมีสิทธิในทางสังคมและวัฒนธรรมอีกด้วยจนในที่สุด พ.ศ. 2491 เมื่อทางสหประชาชาติได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจึงทำให้ต้องประกาศกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมไปควบคู่กับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองเพื่อให้สิทธิดังกล่าวมีความหลากหลายและแตกต่างไปจากเดิมเพื่อสร้างความเท่าเทียมกันและให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้เกิดสิทธิชุมชนขึ้นดังเช่นในปัจจุบันนี้¹³

ในส่วนของความหมายของสิทธิชุมชน หมายถึง อำนาจหรือผลประโยชน์ของกลุ่มคนที่รวมตัวกันเป็นชุมชนโดยที่ไม่ใช่อำนาจของคนใดคนหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าสิทธิชุมชนเป็นสิ่งที่มีความอย่างยาวนานควบคู่กับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมไทยอย่างแนบแน่น¹⁴ การใช้ชีวิตร่วมกันของคนในชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการร่วมทุกข์ร่วมสุขเกิดความเอื้ออาทรและผูกพันต่อกัน ข้อพิพาทในด้านต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนจะมีการคิดค้นเพื่อหาวิธีการจัดการภายในให้ลุล่วง ซึ่งความเป็นไปของชุมชนดังกล่าวได้ถูกพัฒนาเป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยเกิดจากข้อบัญญัติอันศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติร่วมกันซึ่งแฝงอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชนและพัฒนาสู่แบบแผนที่แข็งแกร่งมั่นคง นอกจากนี้ข้อบัญญัติของชุมชนยังถือเป็นความสัมพันธ์เกี่ยวกับขอบเขตอำนาจที่สมาชิกพึงมีหรือได้รับในการดำเนินชีวิตและอำนาจดังกล่าวยังเป็นอำนาจที่ทุกคนให้การยอมรับภายใต้คุณค่าที่ยึดถือร่วมกันที่เป็นอำนาจอันชอบธรรมซึ่งก็คือระบบสิทธิชุมชนนั่นเอง¹⁵

คำว่า “สิทธิชุมชน” ดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดของนักปรัชญาตะวันตกซึ่งเป็นการอธิบายบริบทเกี่ยวกับสิทธิของกลุ่มบุคคลภายใต้กรอบความเสมอภาค โดยที่แนวความคิดดังกล่าวถือเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน (Human right) ในขณะที่สิทธิ

¹³ รัฐศิริรินทร์ ตมิตานนท์, ปัญหาการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ศึกษากรณีผลิตภัณฑ์อาหารไทยพื้นบ้าน (ผัดหมี่โคราช), วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม, 2556), น.25-26.

¹⁴ ชลธิรา สัตยาวัฒนา, “พลวัตสิทธิชุมชน : กระบวนทัศน์ทางมนุษยวิทยา”, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2546), น.81-94.

¹⁵ เพ็งอ้วน, น.23-25.

มนุษยชนดังกล่าวนี้เกิดจากการบัญญัติของศาสตราจารย์เสนห์ จามริกและนักวิชาการอีกหลายคน ในการบัญญัติศัพท์คำนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงจิตวิญญาณและภูมิปัญญาของชุมชน โดยมีความพยายาม ในการรื้อฟื้นสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาภายหลังจากที่สิทธิดังกล่าวในสังคมไทยถูกลิดรอนไปเป็นเวลายาวนาน ประกอบกับนักวิชาการมีความต้องการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นมาใหม่¹⁶

โดยศาสตราจารย์เสนห์ จามริก ยังได้มีการให้ความหมายของคำว่า “สิทธิชุมชน” ไว้กล่าวคือ “การให้ชุมชนชาวบ้านมีสิทธิในการกำหนดอนาคตของตนเอง โดยมีความเป็นอิสระด้วย ตัวของตนเอง ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องให้ชาวบ้านเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เขา ได้อยู่อาศัยและทรัพยากรในด้านความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเป็นภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นสิ่งที่โลก กำลังเฟื่องฟูอยู่ เพราะฉะนั้นเขาจึงต้องเรียนรู้ที่จะเชื่อมสิ่งที่เขามีอยู่กับการต้องการหรือความ คาดหวังจากโลกภายนอกเพื่อใช้ในการปกป้องสิทธิของเขาเองและในขณะเดียวกันก็ใช้สิทธิดังกล่าว พิสูจน์ให้โลกเห็นว่าเขาสามารถทำประโยชน์ให้กับโลกได้อย่างน้อยที่สุดก็เพื่อปกป้องรักษาทรัพยากร ของโลก”¹⁷

จากความหมายของสิทธิชุมชนตามที่ศาสตราจารย์เสนห์ จามริก ได้มีการอธิบาย ไว้แล้วนั้นจะเห็นได้ว่าสิทธิชุมชนมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์หรือข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการ ทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคมและในด้านอื่นๆ โดยที่กลุ่มคนดังกล่าวมีความสัมพันธ์หรือวัฒนธรรมที่ จะต้องร่วมกันบริหารจัดการทั้งภายในและภายนอกชุมชน อีกทั้งสิทธิชุมชนดังกล่าวจะมีรูปแบบที่ ยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนและมีขอบเขตที่กว้างขวางกว่าสิทธิของปัจเจกชน

นอกจากนี้ภายใต้คำนิยามศัพท์ของคำว่า “สิทธิชุมชน” ได้พัฒนามาจากกรอบ ของ“สิทธิมนุษยชน”เนื่องจากมีฐานแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพเป็นพื้นฐาน สิทธิชุมชนถือเป็นเรื่องปกติ ธรรมดาของชุมชนโดยเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นมาโดยปริยายและสิทธิชุมชนเป็นเรื่องที่มีมาตั้งแต่อดีต เกี่ยวกับวัฒนธรรมของมนุษย์ทุกกลุ่มที่มีความเป็นสากลก่อนที่จะภายหลังภาครัฐได้สร้างกฎเกณฑ์ของ กฎหมายบ้านเมืองขึ้นมาและเมื่อกฎหมายบ้านเมืองเกิดขึ้นกฎหมายเหล่านี้กลับรับรองเพียงแค่สิทธิ ของปัจเจกชนและสิทธิของรัฐต่างๆที่สิทธิชุมชนยังคงมีปรากฏอยู่ในสังคมเพียงแต่กฎหมายบ้านเมือง ไม่ได้ให้การรับรองไว้เท่านั้น

¹⁶ เจริญ คัมภีรภาพและคณะ, “สารัตถะแห่งสิทธิชุมชน หลักการและความเคลื่อนไหวเรื่อง สิทธิชุมชนในทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น”, (กรุงเทพฯ : เครือข่ายสิทธิภูมิปัญญาไทย, พ.ศ.2541), น.121.

¹⁷ กลุ่มผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร อ้าวแล้ว, เชิงอรรถที่ 12 น.12-14.

ประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงสิทธิชุมชนนั้นจะพบว่ามีลักษณะเป็นสิทธิเชิงซ้อน ซึ่งคำว่า “สิทธิเชิงซ้อน” หมายความว่า ภายใต้ข้อตกลงหรือกฎเกณฑ์ในการจัดการร่วมกันของชุมชน จะประกอบไปด้วยสิทธิหลากหลายประเภทที่สัมพันธ์กัน โดยที่ไม่มีการแบ่งแยกสิทธิออกจากกันอย่างชัดเจนเพียง แต่ว่าสิทธิดังกล่าวจะมีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน เช่น สิทธิในความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิในการใช้สอย สิทธิในการจัดการ สิทธิในการอนุรักษ์ สิทธิในการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปด้วย¹⁸ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งสิทธิเชิงซ้อนไม่ใช่สิทธิแบบเบ็ดเสร็จ (Absolute rights) โดยสิทธิดังกล่าวนี้จะมีความทับซ้อนกันของสิทธิที่หลากหลายภายในชุมชนไม่ว่าจะโดยตัววัตถุที่ได้รับความคุ้มครอง หรือตัวผู้ทรงสิทธิ หรือรูปแบบของสิทธิ หรือสิทธิในความเป็นเจ้าของสิทธิ อาทิเช่น รัฐหรือบุคคลในชุมชนย่อมมีสิทธิในความเป็นเจ้าของเกี่ยวกับทรัพยากรบางประเภทหรือบางกรณีได้ อย่างไรก็ตามบุคคลในชุมชนก็ยังคงมีสิทธิในการเข้าถึง การใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ การจัดการในทรัพยากรของตนเพียงแต่ว่าบุคคลดังกล่าวนี้จะไม่สิทธิในการกีดกันหรือขัดขวางบุคคลอื่นๆได้อย่างสมบูรณ์เนื่องจากว่าบุคคลอื่นสามารถที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นได้ในบางลักษณะ สภาพการณ์เช่นนี้จะมีความแตกต่างกับแนวคิดและทฤษฎีของนักปรัชญาตะวันตก โดยที่สิทธิของชาติตะวันตกดังกล่าวนั้นมีลักษณะเป็นการมอบสิทธิให้แก่ปัจเจกชนในความเป็นเจ้าของทรัพย์สินแต่ผู้เพียงเดียว (exclusive right) อันถือได้ว่าเป็นสิทธิเชิงเดี่ยวซึ่งคำว่า “สิทธิเชิงเดี่ยว” หมายความว่าสิทธิในการที่จะได้รับความคุ้มครองดังกล่าวเป็นสิทธิที่แยกออกจากกันอย่างชัดเจนว่าสิทธิใดเป็นสิทธิครอบครอง หรือกรรมสิทธิ์ หรือผู้ใดเป็นเจ้าของและเจ้าของมีสิทธิประการใด เป็นต้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าสิทธิเชิงซ้อนเป็นสิทธิที่มีความเหลื่อมล้ำและทับซ้อนกันของสิทธิโดยที่ไม่ได้แยกออกจากกันอย่างชัดเจน โดยเมื่อสิทธิชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนผลที่ตามมาคือสิทธิชุมชนจึงมีขอบเขตที่กว้างขวางและครอบคลุมกว่าสิทธิเชิงเดี่ยวไม่ว่าจะเป็นการปกครองตนเอง ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณารายละเอียดในส่วนของการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ฉบับดังกล่าวยังไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชนได้อย่างสมบูรณ์เพราะสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้เป็นการมอบสิทธิผูกขาดในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ด้านการค้าขายสินค้าซึ่งเป็นสิทธิในทางเศรษฐกิจเท่านั้น (economic right) เพื่อความชอบธรรมในการแสวงหาประโยชน์จากทรัพย์สินเท่านั้น กล่าวคือผู้ผลิตสินค้าในชุมชนเท่านั้นที่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ โดยสิทธิชุมชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับนี้ไม่ได้ให้ความคุ้มครองในส่วน of ธรรมชาติใน

¹⁸ เสน่ห์ จามริก. สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคอีสาน, (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2547) น.119-124

การปกป้องชื่อเสียงเกียรติคุณและการรับประกันว่าคนในชุมชนจะคงไว้ซึ่งสูตรการผลิตอาหารโดยจะไม่ทำการดัดแปลงสูตรการผลิตอาหารไทย รวมถึงให้มีการอนุรักษ์หรือสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการผลิตอาหารไทยต่อไป เพราะฉะนั้นสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงมีขอบเขตที่จำกัดเนื่องจากสิทธิชุมชนจะมีขอบเขตแห่งสิทธิที่หลากหลายทั้งในด้านของสิทธิในการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ การสืบทอดและส่งต่อวัฒนธรรม สิทธิทางศีลธรรม สิทธิในความเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย เป็นต้น

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าข้อจำกัดของสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จะมีลักษณะเป็นสิทธิเชิงเดี่ยว (ซึ่งเป็นสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกชน) ไม่ใช่สิทธิเชิงซ้อน (ซึ่งถือเป็นสิทธิชุมชน) กล่าวคือ เมื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้มีการขึ้นทะเบียนแล้วนั้น สมาชิกภายในชุมชนย่อมมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากชื่อภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เกี่ยวกับสินค้าเฉพาะภายในชุมชนหรือท้องถิ่นหรือพื้นที่ที่จำกัดเท่านั้น อีกทั้งผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (exclusive right) ในการหวงกั้นผู้อื่นซึ่งเป็นผู้ผลิตสินค้า นอกจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รวมถึงไม่สามารถที่จะโอน ขาย หรืออนุญาตให้สิทธิแก่บุคคลอื่นได้ ประกอบกับข้อจำกัดของสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ยังเป็นการผูกขาดเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินด้านการค้าขายสินค้าด้วยการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียวอันเป็นสิทธิในทางเศรษฐกิจเท่านั้นโดยไม่ครอบคลุมถึงคตินิยม ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมแต่อย่างใด

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าสิทธิชุมชน หมายถึง สิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายร่วมกันและมีที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีขอบเขตเป็นชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือหลายชุมชนหรือหลายกลุ่มชาติพันธุ์ โดยอาจจะเป็นกลุ่มบุคคลทั้งประเทศหรือเมืองหรือหมู่บ้านแห่งใดแห่งหนึ่งก็ได้โดยที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะกลุ่มคนในชนบทเท่านั้นแต่จะหมายรวมไปถึงคนในเมืองด้วย ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กันทางสังคม มีประเพณีวัฒนธรรมร่วมกัน และมีอำนาจอันชอบธรรมตามกฎหมายและข้อตกลงที่บุคคลได้ยึดถือร่วมกัน

4.2 ปัญหาและข้อจำกัดเพื่อการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs)

สืบเนื่องจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นได้มีบทบาทสำคัญต่อการจำหน่ายสินค้าของหลายๆประเทศทั่วโลก องค์การระหว่างประเทศจึงได้มีการประกาศใช้สนธิสัญญาระหว่างประเทศในการให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” (Geographical Indication) หรือที่เรียกชื่อโดยย่อไว้ว่า GI จะมีสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้อง คือ อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ความตกลงกรุงแมดริด ค.ศ.1891 ความตกลงกรุงลิสบอน ค.ศ.1958 และความตกลงทริปส์ (TRIPs) โดยสนธิสัญญาดังกล่าวนี้นี้มีผลต่อการแก้ไข

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ของไทยและประเทศอื่นๆทั่วโลก ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์มาตรฐานความคุ้มครองตามสนธิสัญญาทั้งหลายเหล่านี้จึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 ปัญหาข้อจำกัดด้านวัตถุแห่งความคุ้มครอง

ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าหรือที่เรียกว่า ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ซึ่งถือเป็นความตกลงระหว่างประเทศฉบับหนึ่งที่มีความสำคัญขององค์การการค้าโลก (WTO) โดยมีการบัญญัติข้อจำกัดด้านวัตถุแห่งความคุ้มครองไว้ดังปรากฏอยู่ในข้อ 22-24 เมื่อพิจารณาถึงข้อ 22.1 ของความตกลงทริปส์ (TRIPs) ดังกล่าวที่ว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” หมายถึง สิ่งบ่งชี้ที่ได้ระบุถึงสินค้าว่ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิก ภูมิภาคหรือท้องถิ่นในดินแดนแห่งนั้น ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นใดของสินค้าได้เกิดขึ้นอย่างสำคัญอันเนื่องมาจากสินค้าได้เกิดขึ้นในแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์นั้น¹⁹ ในส่วนข้อจำกัดด้านวัตถุแห่งความคุ้มครองจะเห็นได้ว่าวัตถุแห่งความคุ้มครองตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ดังกล่าวนี้นี้คือ ชื่อทางภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งชื่อทางภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์นั้นมีลักษณะเป็นชื่อของสถานที่ที่ผลิตสินค้าและที่ผลิตสินค้าเช่นว่านี้เป็นที่ผลิตสินค้าที่มีความเชื่อมโยงกับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าซึ่งพื้นที่แห่งอื่นนั้นไม่สามารถที่จะกระทำให้เหมือนได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ มีเพียงพื้นที่ที่ผลิตสินค้าแห่งนี้แห่งเดียวเท่านั้นที่สามารถผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะดังกล่าวได้

เมื่อการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการคุ้มครองเฉพาะชื่อทางภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์และเมื่อพิจารณาประกอบกับทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้น ซึ่งนอกจากจะมีความเหมาะสมกับระบบกฎหมายเครื่องหมายการค้าแล้วยังมีความเหมาะสมกับระบบกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อีกด้วย โดยทฤษฎีดังกล่าวเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภคด้วยอาศัยเครื่องหมายการค้า โดยจะเห็นได้ว่าชื่อทางภูมิศาสตร์จะทำหน้าที่เสมือนกับเครื่องหมายการค้า ซึ่งเมื่อผู้บริโภคเห็นก็ย่อมเข้าใจได้ว่าสินค้าที่มีเครื่องหมายการค้าเป็นสินค้าที่มีคุณภาพที่ดีกว่าจึงได้ตัดสินใจเลือกซื้อเพื่อบริโภคประกอบกับต้องการที่จะชี้ให้เห็นว่าเครื่องหมายการค้านั้นมีมูลค่าในตัวเองและแยกออกจากตัวสินค้าเพราะฉะนั้นการปกป้องและการใช้

¹⁹ ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

Geographical indication are, for the purposes of this Agreement, indications which identify a good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially to its geographical origin.

ประโยชน์จากเครื่องหมายการค้าจึงเป็นประโยชน์ต่อทางธุรกิจอีกทั้งหน้าที่ของเครื่องหมายการค้าก็คือการทำหน้าที่จำแนกแยกแยะสินค้าประเภทเดียวกันของผู้ผลิตรายหนึ่งออกจากผู้ผลิตรายอื่นๆ โดยการตัดสินใจของผู้บริโภคจึงอาศัยประสบการณ์ตรงและอาศัยข้อมูลการบริโภคของผู้บริโภคอื่นซึ่งสามารถกระทำได้โดยผ่านระบบของเครื่องหมายการค้าเพราะฉะนั้นภายใต้ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในข้อ 22.1 จึงเลือกที่จะให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือชื่อทางภูมิศาสตร์แยกออกมาเป็นอีกกลุ่มหนึ่งต่างหากเพราะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือชื่อทางภูมิศาสตร์ทำหน้าที่เช่นเดียวกันกับเครื่องหมายการค้าเพียงแต่อาจจะมีความแตกต่างกันบางประการเพราะชื่อของเครื่องหมายการค้าจะบ่งบอกถึงตัวผู้ผลิตสินค้าแต่ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะบ่งบอกถึงสถานที่ผลิตสินค้า ดังนั้นความแตกต่างเช่นนี้จึงแตกต่างกันเพียงแค่การบ่งบอกที่เจาะจงไปยังตัวบุคคลหรือพื้นที่หรือสถานที่เท่านั้น²⁰

คุณสมบัติของชื่อภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ข้อ 22.1 ที่จะต้องมีลักษณะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์นั้น กล่าวคือ สินค้านั้นจะต้องมีที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น อีกทั้งสินค้านั้นจะต้องสามารถบ่งบอกได้ถึงคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า อันเนื่องมาจากแหล่งภูมิศาสตร์หรือพื้นที่นั้นได้ ซึ่งจากคุณสมบัติของชื่อทางภูมิศาสตร์ภายใต้ความตกลงทริปส์ (TRIPs) จะต้องแสดงให้เห็นว่าแหล่งพื้นที่นั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสินค้านั้นอย่างไร รวมไปถึงลักษณะเด่นของสินค้านั้นด้วย นอกจากนี้ต้องบรรยายให้เห็นว่าสินค้าที่มาจากพื้นที่การผลิตทางภูมิศาสตร์นั้นมีความแตกต่างจากสินค้าชนิดเดียวกันซึ่งมาจากพื้นที่แห่งอื่นอย่างไร ซึ่งความแตกต่างและความโดดเด่นของสินค้าเช่นนี้อาจเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ เช่น คุณภาพของวัตถุดิบที่มีเฉพาะในพื้นที่แหล่งใดแหล่งหนึ่ง ขั้นตอน กรรมวิธีการผลิตซึ่งเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยลักษณะดังกล่าวนี้ย่อมจะทำให้ประชาชนหรือผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่น และให้การยอมรับว่าสินค้าซึ่งมีที่มาจากพื้นที่แหล่งนี้โดยมีชื่อทางภูมิศาสตร์ให้การรับรองนับได้ว่าเป็นสินค้าที่มีคุณภาพสูงกว่าสินค้าชนิดหรือประเภทเดียวกันที่มาจากพื้นที่แห่งอื่นๆ

นอกจากนี้ปัญหาของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่เป็นผลจากการปฏิบัติตามพันธกรณีที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกอีกประการหนึ่ง คือ การปกป้องสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเนื่องจากว่าความตกลงทริปส์ (TRIPs) นั้นเป็นความตกลงที่เกิดจากแนวคิดของชาติตะวันตกซึ่งให้สิทธิแก่ปัจเจกชนหรือเอกชน (individual right) เพื่อประโยชน์ด้านการค้าและการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในระดับสากล โดยการให้ทุกประเทศที่เป็นภาคีสมาชิกความตกลงดังกล่าวสร้างระบบความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาด้วยมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งไม่ได้มุ่งหมายให้เป็นไปตามแนวคิดสิทธิชุมชนที่ต้องการปกป้องผลประโยชน์เกี่ยวกับภูมิปัญญา

²⁰ ทวีพทุทธ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้าวแล้ว เจิงอรรถที่ 2* น.95.

ท้องถิ่น ประกอบกับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มุ่งให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับสินค้าเท่านั้นโดยที่ไม่ได้ให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับบริการ (service) แต่ประการใด ทั้งนี้เป็นไปตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ข้อ 22.2 ถึงข้อ 22.4 ซึ่งส่งผลให้สินค้าที่ได้รับความคุ้มครองต้องมีคุณภาพ ชื่อเสียง ลักษณะเฉพาะเท่านั้นโดยไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่อย่างใด

เมื่อพิจารณาเนื้อหาในความตกลงทริปส์ (TRIPs) ดังกล่าวแล้วจะเห็นได้ว่ามีปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดในแง่ที่ว่าชื่อทางภูมิศาสตร์เป็นเพียงชื่อของสถานที่หรือพื้นที่เท่านั้น ซึ่งไม่ใช่ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ก็คือเป็นเรื่องของความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชุมชนในธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม โดยเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่ได้พบเห็น จดจำ อบรมสั่งสอนมาหลายชั่วอายุคน โดยบรรพบุรุษได้มีการสืบทอดส่งต่อกันมาจนถึงปัจจุบันอันเป็นความรู้เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต²¹ เพราะฉะนั้นสิทธิที่ได้รับหรือวัตถุแห่งความคุ้มครองในกรณีดังกล่าวนี้จึงมีความแตกต่างกัน ซึ่งการที่จะนำเอาบัพัญญูตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) มาใช้ในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงไม่ได้ให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรงในทันที โดยความคุ้มครองเช่นนี้เป็นเพียงการคุ้มครองผ่านชื่อของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้นเพราะเหตุว่าสินค้าที่ผลิตขึ้นภายใต้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มักจะมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนสัมพันธ์หรือส่วนร่วมในการผลิตอยู่เสมอทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับความคุ้มครองไปด้วยโดยปริยาย จากข้อจำกัดตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ดังกล่าวนี้มีผลเท่ากับว่าไม่ได้ให้ความคุ้มครองไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเพียงแต่เป็นการคุ้มครองในส่วนชื่อของชื่อทางภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น นอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีความแตกต่างไปจากชื่อทางภูมิศาสตร์ กล่าวคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นความรู้หรือองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตซึ่งบรรพบุรุษได้บ่มเพาะเป็นเวลานานและได้ถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อมา โดยความรู้ที่ถ่ายทอดมานั้นอาจจะปรากฏตัวอยู่ในรูปของสิ่งที่สามารถจับต้องได้ เช่น เครื่องประดับ สิ่งทอ สิ่งก่อสร้าง เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น นิทาน ตำนาน การละเล่น บทกวี กลอน เป็นต้น แต่ในส่วนชื่อของชื่อทางภูมิศาสตร์นั้นจะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้เนื่องจากชื่อทางภูมิศาสตร์เป็นเพียงชื่อของสถานที่ในท้องถิ่น ตำบล อำเภอ จังหวัดหรือประเทศเท่านั้นซึ่งไม่สามารถจับต้องได้²²

แต่เดิมแท้ที่จริงแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถได้รับประโยชน์จากระบบกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ หากแต่ว่าประโยชน์ที่ได้รับดังกล่าวนี้เป็นเพียงประโยชน์ในทางอ้อมเท่านั้น

²¹ กนกวรรณ วงศ์กวี, “ความเคลื่อนไหวของสิทธิชุมชนตามกฎหมายไทย”. พื้นที่และมุมมอง : เรื่องของไทย(ย)ถึงสากล, วารสารไทยคดีศึกษา, น.235-239 (2550).

²² ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8 น.368.

เพราะหากว่าเมื่อสินค้าที่ใช้ชื่อภูมิศาสตร์ชนิดนั้นที่ได้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนสัมพันธ์ในการผลิตแล้วตราใบที่ชุมชนยังมีการผลิตสินค้าขึ้นมาอย่างต่อเนื่องเพื่อใช้จำหน่ายในทางการค้าการผลิตดังกล่าวมีผลเท่ากับเป็นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นว่านี้ก็ยังคงได้รับการอนุรักษ์ สืบทอดหรือส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไปเพียงแต่ระบบกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้ให้ความคุ้มครองไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งถือเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่มีความสำคัญในการผลิตสินค้านั้นโดยตรงเท่านั้น

ประกอบกับเมื่อพิจารณาในส่วนของระดับความคุ้มครองเกี่ยวกับสินค้าตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) สามารถที่จะแบ่งระดับความคุ้มครองเป็น 2 ระดับด้วยกัน คือ สินค้าทั่วไปจะได้รับความคุ้มครองในระดับปกติตามข้อ 22 ส่วนสินค้ากลุ่มไวน์และสุราถือเป็นสินค้าพิเศษที่ได้รับความคุ้มครองในระดับที่สูงกว่าตามข้อ 23 จึงทำให้สินค้าทั่วไปและสินค้าพิเศษแตกต่างกันไม่ได้รับความคุ้มครองในระดับเดียวกันโดยสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นสินค้าทั่วไปได้รับความคุ้มครองที่ต่ำกว่าสินค้าไวน์และสุราซึ่งเป็นสินค้าพิเศษ และนอกจากนี้ความคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นจะคุ้มครองเฉพาะในดินแดนที่จดทะเบียนเท่านั้นเนื่องจากระบบการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีลักษณะเช่นเดียวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอื่น เช่น กฎหมายเครื่องหมายการค้า กฎหมายสิทธิบัตร เป็นต้น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีผลใช้บังคับได้ในประเทศที่จดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น หากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยต้องการที่จะได้รับความคุ้มครองในต่างประเทศ ประเทศไทยต้องจดทะเบียนในต่างประเทศด้วยเพื่อการใช้ประโยชน์จากข้อ 24.9 ความตกลงทริปส์ (TRIPs)²³

4.2.2 ปัญหาข้อจำกัดสิทธิที่ได้รับตามความตกลงทริปส์ (TRIPs)

ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าหรือที่เรียกว่าความตกลงทริปส์ (TRIPs) นั้นจะให้ความคุ้มครองสิทธิในเรื่องของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในข้อที่ 22.2 ที่ระบุว่า “ประเทศสมาชิกจะต้องใช้วิธีการทางกฎหมายในลักษณะใดๆ เพื่อป้องกันการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบ” กล่าวคือจะต้องกำหนดมาตรการด้านกฎหมายในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งจะต้องกำหนดหลักการที่สำคัญและจำเป็นที่จะต้องมีการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยความตกลงทริปส์ (TRIPs) ไม่ได้มีการกำหนดรายละเอียดและวิธีการของกฎหมายหรือรูปแบบของการคุ้มครองว่าจะต้องเป็นกฎหมายเฉพาะด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ ด้วยเหตุนี้ผลที่ตามมานั้นจึงเป็นหน้าที่ของประเศรัฐภาคีสมาชิกต่างๆ ที่จะต้องออกกฎหมายตามความเหมาะสมที่จำเป็นแก่สภาพสังคมและเศรษฐกิจภายในประเทศของ

²³ เฟื่องอ้าง น.414.

ตนเองเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์²⁴ ซึ่งจะเห็นได้ว่ามาตรการกฎหมายในความตกลงทริปส์ (TRIPs) ดังกล่าวไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่ามาตรการเช่นนี้ควรจะเป็นมาตรการอย่างไร ปัญหาและข้อจำกัดเช่นนี้สิทธิที่ได้รับดังกล่าวจึงเป็นสิทธิที่มีอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายภายในของแต่ละประเทศที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งในระบบกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในปัจจุบันนี้จะแบ่งออกเป็น 3 แนวทางด้วยกัน คือ กฎหมายทั่วไป การให้ความคุ้มครองตามกฎหมายเฉพาะ (sui generis) และกฎหมายเครื่องหมายการค้า (trademark)²⁵ ดังตัวอย่างเช่น ประเทศไทยออกเป็นกฎหมายเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประเทศอินโดนีเซียออกเป็นกฎหมายเครื่องหมายการค้า ประเทศฟิลิปปินส์ออกเป็นกฎหมายเครื่องหมายการค้า ส่วนประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนใช้ทั้งกฎหมายเครื่องหมายการค้าและกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันเป็นกฎหมายเฉพาะ (sui generis) เป็นต้น²⁶ จึงเห็นได้ว่าแม้จะมีการให้ความคุ้มครองในกฎหมายตามความเป็นจริงแต่สิทธิที่ได้รับเป็นเพียงสิทธิผูกขาดเกี่ยวกับการใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์ ซึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายภายในของประเทศภาคีสมาชิกตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ที่ขาดความชัดเจนแน่นอน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้จึงเป็นปัญหาด้านข้อจำกัดความคุ้มครองตามความตกลงทริปส์ (TRIPs)

สิทธิตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในข้อ 22.2 นั้นได้บัญญัติถึงสิทธิในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้ถือเป็นสิทธิของปัจเจกชน (Individual right) ประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงอรรถาธิบายในตอนต้นของความตกลงทริปส์ (TRIPs) จะพบว่าได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนโดยที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ดังกล่าวนั้นมุ่งเน้นที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ปัจเจกชนด้านทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งสิทธิเช่นนี้มีไว้เพื่อเป็นการผูกขาดในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจอันได้แก่การขายสินค้าอย่างเดียวนั้น²⁷ ซึ่งข้อจำกัดดังกล่าวนี้

²⁴ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการส่งเสริมการส่งออก และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), 2551), น.8.

²⁵ ชมิศา ฉายเ็นตร, “กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ขอบเขตประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, พ.ศ. 2548 น. 1-2.

²⁶ Daniele Giovanuucci, Tim Josling, William Kerr, Bernard O’ Conor and May T,Yeung, Guide to Geographical Indications Linking Product and their Origin, (Geneva : International Trade Centre, 2009), pp.50.

²⁷ อรรถาธิบายความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPs), อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 9.

สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่จะจำกัดอยู่ภายในกรอบของการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ทางการเงิน โดยที่ไม่ครอบคลุมในเรื่องของคติชน (folklore) หรือสิทธิในทางศีลธรรม (moral rights) ประกอบกับความตกลงทริปส์ (TRIPs) ดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นมาเพื่อมอบสิทธิในความเป็นเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินให้แก่ปัจเจกชนหรือเอกชนเพียงผู้เดียวเท่านั้นโดยที่ไม่ได้มอบสิทธิในความคุ้มครองให้แก่ชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลแต่ประการใด

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าสิทธิตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ดังกล่าวถือเป็นสิทธิเชิงเดี่ยวเท่านั้น โดยเป็นการคุ้มครองสิทธิในแง่ของการผูกขาดทางการค้าซึ่งถือเป็นสิทธิในด้านทรัพย์สิน ซึ่งย่อมแสดงให้เห็นว่าสิทธิดังกล่าวถือเป็นสิทธิในความเป็นเจ้าของ (ownerships) ที่มีสิทธิในการใช้สอย จำหน่าย จ่าย โอน เพื่อประโยชน์ของตนเองอีกทั้งมีสิทธิป้องกันและขัดขวางไม่ให้ผู้อื่นสอดเข้ามาเกี่ยวข้องโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งหากว่ามีผู้ใดเข้ามาถือการรบกวนสิทธิโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้วบุคคลนั้นอาจถูกฟ้องคดีได้ ด้วยเหตุนี้จึงย่อมแสดงให้เห็นว่าสิทธิในความเป็นเจ้าของนั้นอยู่ในกรอบที่จำกัดโดยที่กรอบข้อจำกัดดังกล่าวไม่ได้ครอบคลุมไปถึงสิทธิในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน สิทธิในการอนุรักษ์ สิทธิในการฟื้นฟู สิทธิในการสืบทอดหรือส่งภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อแต่อย่างใด

จึงอาจสรุปได้ว่าสิทธิในความตกลงทริปส์ (TRIPs) จะมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เนื่องจากการผูกขาดเกี่ยวกับตัวของชื่อภูมิศาสตร์ ซึ่งสิทธิในการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวจะไม่ได้ให้ความคุ้มครองรวมไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิทธิเช่นว่านี้ถือเป็นสิทธิเฉพาะในด้านการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ในด้านการค้าแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้นซึ่งไม่ได้มีการกำหนดให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนแต่อย่างใดอันเป็นปัญหาและข้อจำกัดของสิทธิตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ดังกล่าว

4.3 ปัญหาและข้อจำกัดการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย

ในส่วนของการวิเคราะห์ถึงปัญหาและข้อจำกัดในการใช้กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและประเทศอินเดียนั้น ผู้ศึกษาประสงค์ที่จะทำการศึกษาและเปรียบเทียบถึงแนวคิดทฤษฎีทางกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในด้านกฎหมายและเศรษฐกิจต่อไปโดยมีประเด็นที่สำคัญทางกฎหมายโดยสามารถนำมาศึกษาเปรียบเทียบได้ดังนี้

4.3.1 ปัญหาข้อจำกัดด้านวัตถุแห่งความคุ้มครอง

ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าหรือที่เรียกว่าความตกลงทริปส์ (TRIPs) ซึ่งเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกอยู่ด้วยนั้นจึงส่งผลให้ประเทศไทยต้องบัญญัติกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองแก่

สินค้า ซึ่งสินค้านี้ดังกล่าวนั้นจะมีทั้งสินค้าทั่วไปและสินค้าเฉพาะอย่างเช่นไวน์และสุรา ทั้งนี้ความคุ้มครองแก่สินค้าทั้งสองชนิดจะปรากฏอยู่ในข้อ 22 และข้อ 23 อีกทั้งเมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์แห่งความคุ้มครองในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะพบว่า มีข้อจำกัดอยู่ 3 ประการ คือ

ประการแรก สินค้าทั่วไปรวมถึงสินค้าอาหารไทยผลิตไทยเส้นจันท์ได้รับความคุ้มครองในระดับที่ต่ำกว่าสินค้าในกลุ่มของไวน์และสุราตามข้อ 23 ของความตกลงทริปส์ (TRIPs) โดยที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ซึ่งเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกิดจากแรงผลักดันของประเทศในประชาคมยุโรปเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าเกี่ยวกับสินค้ากลุ่มไวน์และสุรา ความตกลงระหว่างประเทศดังกล่าวมุ่งปกป้องผลประโยชน์แก่ประเทศประชาคมยุโรปที่เป็นผู้ผลิตสินค้าส่งออก รายใหญ่ โดยสินค้ากลุ่มนี้สร้างรายได้หลักให้แก่ประเทศในประชาคมยุโรปจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้มีการแบ่งระดับความคุ้มครองสินค้าที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างสินค้าทั่วไป กับสินค้ากลุ่มไวน์และสุราไว้ในข้อ 22 และ 23 การให้ความคุ้มครองแก่สินค้าในกลุ่มไวน์และสุราจะ ปรากฏอยู่ในข้อ 23 ของความตกลงทริปส์ (TRIPs) ที่ได้แบ่งระดับความคุ้มครองประเภทของสินค้าที่ สูงกว่ากับสินค้าทั่วไปที่ไม่ใช่ไวน์และสุราที่ปรากฏในข้อ 22.1 ของความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในขณะที่ ผลประโยชน์ของประเทศไทยส่วนใหญ่นั้นจะอยู่ที่สินค้าทั่วไปตามข้อ 22.1 ซึ่งไม่ใช่กลุ่มไวน์และสุรา ในข้อ 23 ทำให้สินค้าทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภทอาหารหรืองานหัตถกรรมของประเทศ ไทยความคุ้มครองดังกล่าวอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าสินค้าในกลุ่มไวน์และสุราของประเทศประชาคมยุโรป ซึ่งทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบในด้านของสิทธิทางด้านเศรษฐกิจการค้า²⁸

โดยความคุ้มครองสินค้าในกลุ่มไวน์และสุราได้มีหลักการห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ที่มีได้แสดงแหล่งกำเนิดที่แท้จริงตามที่ปรากฏในข้อ 23.1 ที่ระบุว่า “รัฐภาคีสมาชิกแต่ละ รายจะต้องกำหนดวิธีการทางกฎหมายเพื่อผู้มีส่วนได้เสียทำการป้องกันไม่ให้นำเอาสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ที่บ่งระบุสินค้าประเภทไวน์ไปใช้กับไวน์ที่มีได้มีแหล่งกำเนิดจากสถานที่ที่ระบุไว้ในสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์หรือการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่บ่งระบุสินค้าประเภทสุราไปใช้กับสุราที่มีได้มี แหล่งกำเนิดจากสถานที่ที่ระบุไว้ในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แม้ว่าการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าว ได้แสดงแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้าเอาไว้ด้วยหรือการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในรูปคำแปล หรือ การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ร่วมกับข้อความอื่นๆ เช่น ชนิด แบบ การเลียนแบบ หรือถ้อยคำอื่นที่ คล้ายคลึงกัน”²⁹

ผลจากข้อ 23.1 ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ข้างต้นสินค้ากลุ่มไวน์และสุราจึง ได้รับการปกป้องในสองลักษณะ คือ ลักษณะแรก การห้ามใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีได้แสดง

²⁸ ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2* น.135-140.

²⁹ *เพิงอ้าว*, น.145.

แหล่งกำเนิดที่แท้จริง ภายใต้เหตุผลสำคัญคือการป้องกันไม่ให้ผู้บริโภคลบเลียนลอกในแหล่งกำเนิดของสินค้ากลุ่มไวน์และสุรา ซึ่งการห้ามเช่นนี้เป็นข้อห้ามใช้ในทุกกรณีกับสินค้าในกลุ่มไวน์และสุรา โดยข้อห้ามนี้ไม่มีเงื่อนไขว่าการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่แสดงแหล่งกำเนิดอันแท้จริงได้สร้างความสับสนหลงผิดแก่ผู้บริโภคดังเช่นสินค้าทั่วไปตามข้อ 22 ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ลักษณะที่สอง การห้ามใช้ชื่อ เครื่องหมายหรือลักษณะที่แม้จะไม่ได้ระบุว่าเป็นสินค้าผลิตจากพื้นที่ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นโดยตรง หากข้อความกลับแสดงไว้ในทำนองว่าสินค้านั้นมีคุณภาพหรือลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดคล้ายคลึงกับสินค้าที่ผลิตในพื้นที่นั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้การใช้คำว่า ชนิด แบบ ลักษณะ หรือข้อความอื่นในทำนองเดียวกันรวมกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การห้ามนี้จะปรากฏอยู่ในข้อ 23.1 ความตกลงทริปส์ (TRIPs) โดยเจตนารมณ์ข้อนี้ก็คือการปกป้องผลประโยชน์ของประเทศในประชาคมยุโรป โดยเฉพาะผู้ผลิตสินค้าในกลุ่มไวน์และสุราของประชาคมยุโรป การห้ามใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีได้แสดงแหล่งกำเนิดที่แท้จริงจึงเป็นการมอบความคุ้มครองสินค้ากลุ่มไวน์และสุราสูงกว่าสินค้าทั่วไป โดยหลักการดังกล่าวถูกใช้กับสินค้าไวน์และสุราและการใช้หลักข้อนี้ไม่ต้องพิสูจน์ถึงความสับสนหลงผิดของผู้บริโภคดังเช่นสินค้า ทั่วไปรวมทั้งหลักการในข้อ 23.1 ความตกลงทริปส์ (TRIPs) นี้ยังมีขอบเขตที่กว้างขวางไม่ว่าผู้ใดจะใช้คำว่าประเภท แบบ หรือคำอื่นใดในทำนองเดียวกันร่วมกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการใช้ข้อความที่บ่งบอกถึงแหล่งผลิตสินค้าในภาษาใดก็ตามก็ต้องห้าม หากการใช้ในลักษณะนี้สร้างความสับสนหลงผิดแก่ผู้บริโภคนั้นสินค้าไวน์และสุรา การใช้ข้อความดังกล่าวร่วมกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมไม่อาจกระทำได้เพราะผู้บริโภคมักถูกชักจูงใจจากข้อความเช่นนี้³⁰

ในกรณีของสินค้าทั่วไปที่ไม่ใช่กลุ่มไวน์และสุราซึ่งได้แก่สินค้าประเภทอาหารหรืองานหัตถกรรมจะมีระดับความคุ้มครองที่ไม่เท่าเทียมกับสินค้ากลุ่มไวน์และสุรา โดยสินค้าทั่วไปนั้นการใช้คำว่าชนิด แบบ ลักษณะหรือคำอื่นใดในทำนองเดียวกันรวมกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าทั่วไปไม่ถือว่าการต้องห้ามตามกฎหมาย กล่าวคือ กรณีสินค้าอาหารไทยผลิตไทยเส้นจันท์ซึ่งเป็นสินค้าทั่วไปไม่ใช่กลุ่มไวน์และสุราจึงทำให้ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองในระดับที่สูงในข้อ 23 ซึ่งหากมีการใช้ถ้อยคำว่าชนิด แบบ หรือคำอื่นประกอบกับสินค้าอาหารไทยผลิตไทยเส้นจันท์จะไม่ถือเป็นการต้องห้ามตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) เนื่องจากการใช้ลักษณะดังกล่าวไม่ทำให้ผู้บริโภคเกิดความสับสนหลงผิดในสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งการใช้ถ้อยคำดังกล่าวมีผลทำให้สินค้าทั่วไปไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกับสินค้ากลุ่มไวน์และสุราในข้อ 23 ทั้งที่สินค้าในกลุ่มไวน์และสุรากับสินค้าอาหารหรืองานหัตถกรรมถือเป็นสินค้าเช่นเดียวกัน³¹

³⁰ เฟิงอว้าง, น.144-145.

³¹ เฟิงอว้าง, น.136-137.

นอกจากนี้ในข้อ 22.1 เป็นการคุ้มครองเฉพาะชื่อเสียงทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเท่านั้นโดยไม่ได้มีวัตถุประสงค์แห่งการคุ้มครองอยู่ที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) เป็นเพียงผลทางอ้อมเท่านั้นที่เป็นผลมาจากการใช้ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ (TRIPs) นอกจากนี้สินค้าในความหมายตามข้อ 22.1 ยังได้แก่สินค้าโภคภัณฑ์ซึ่งเป็นสินค้าในรูปอุตสาหกรรมที่ผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคส่วนรวม แต่สินค้าอาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ที่ผลิตขึ้นหากจะทำให้ได้รับความคุ้มครองในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องเปลี่ยนไปเป็นสินค้าอาหารในรูปของสินค้าบรรจุภัณฑ์พร้อมจำหน่ายโดยผลิตขึ้นในรูปแบบและมาตรฐานที่เท่ากัน เช่น ในด้านรสชาติ เครื่องปรุงส่วนผสมเพื่อขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเห็นได้ว่าสินค้าตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในข้อ 22 เป็นสินค้าโภคภัณฑ์ซึ่งเมื่อนำมาใช้กับอาหารที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงต้องปรับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นสินค้าโภคภัณฑ์ ด้วยเหตุนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นเพียงวัตถุดิบของการสร้างเอกลักษณ์ของสินค้าให้เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นผลพลอยได้จากการขายสินค้า³²

ประการที่สอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในข้อ 22.1 นั้นเกิดขึ้นเพื่อมุ่งปกป้องเฉพาะการใช้ชื่อภูมิศาสตร์เพื่อประกอบการจำหน่ายสินค้าเท่านั้น โดยที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ไม่ได้มุ่งคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดสินค้า ในขณะที่เดียวกันเมื่อพิจารณาจากจุดเริ่มต้นของการเกิดความตกลงทริปส์ (TRIPs) แล้วนั้นจะพบว่าความตกลงทริปส์ (TRIPs) ไม่ได้เกิดขึ้นเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์บนพื้นฐานของสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกเช่นกันดังปรากฏตามส่วนอารัมภบทความตกลงทริปส์ (TRIPs) ที่ต้องการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการค้าระหว่างประเทศ การถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีและการสร้างนวัตกรรมจะได้รับการปกป้องจากรัฐภาคีสมาชิกความตกลงทริปส์ (TRIPs) ประกอบกับในขั้นของการร่างความตกลงทริปส์ (TRIPs) ข้อ 22-24 นั้น โดยเฉพาะข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในส่วนของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มุ่งให้สิทธิผูกขาดประโยชน์ทางการค้าสินค้าในการใช้ชื่อภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผลิตสินค้าเท่านั้น ซึ่งสินค้าเช่นนี้เป็นสินค้าทั่วไป เช่น สินค้าทางอุตสาหกรรม เป็นต้น มีผลเท่ากับไม่ได้มีเจตนารมณ์เพื่อปกป้องความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่อย่างใด จึงทำให้การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขาดความชัดเจนและสมบูรณ์ ในขณะที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นเป็นการปกป้องชื่อหรือสัญลักษณ์ที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และชื่อดังกล่าว

³² จุมพต ภิญญโสวินวัฒน์, “หลักเหตุผลของการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา”, (ดุชนินพนธ์ดุชนินพนธ์จิตต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2552), น. 463-466.

ได้ถูกนำมาใช้เชื่อมโยงกับการค้าขายสินค้า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่อาจนำมาใช้ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างสมบูรณ์ทั้งหมดทุกประเภท ด้วยเหตุนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆที่ไม่ใช่ชื่อหรือคำที่ใช้เรียกแทนแหล่งภูมิศาสตร์ย่อมไม่ได้รับการปกป้องตามกฎหมาย ซึ่งการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นจำกัดเฉพาะผลประโยชน์ทางการค้าสินค้า โดยสิทธิตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถกีดกันคู่แข่งในสินค้าประเภทเดียวกันได้ แต่การปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่สามารถปกป้องความรู้และการขายผลิตภัณฑ์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ หากผู้จำหน่ายสินค้าไม่ใช่ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เท่ากับว่าเมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ถือเป็นชื่อภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่กฎหมายให้ความคุ้มครองโดยตรง กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่สามารถปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวได้มีประสิทธิภาพ³³

ประการที่สาม มาตรการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในข้อ 22.1 นั้นประสงค์ที่จะให้ความคุ้มครองเฉพาะสินค้าที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น โดยสินค้าภายใต้ชื่อภูมิศาสตร์จะต้องมีความสัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นด้านของวัตถุดิบ กรรมวิธี หรือเอกลักษณ์ของสินค้าซึ่งความสัมพันธ์เช่นนี้มีผลต่อเอกลักษณ์ ชื่อเสียงของสินค้า ระบบการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีผลต่อวัตถุดิบ กรรมวิธีการผลิตหรือตัวของสินค้า จึงทำให้เห็นว่าความคุ้มครองเช่นนี้ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงบริการถึงแม้ว่าบริการที่เกิดขึ้นจะมีคุณภาพที่มีความเชื่อมโยงแหล่งภูมิศาสตร์ก็ตาม กล่าวอีกนัยหนึ่งสินค้าถือเป็นวัตถุแห่งความคุ้มครองในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) เนื่องจากความตกลงดังกล่าวเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกิดจากแนวคิดของชาติตะวันตกที่ถูกพัฒนาขึ้นจากความพยายามของประเทศในทวีปยุโรป กลุ่มธุรกิจไวน์และสุราเนื่องจากสินค้ากลุ่มนี้เป็นสินค้าที่สร้างรายได้ที่สำคัญให้กลุ่มประเทศในภาคพื้นยุโรปดังกล่าว³⁴

4.3.2 ปัญหาข้อจำกัดนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

การให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าหรือที่เรียกว่าความตกลงทริปส์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” คำดังกล่าวนี้เป็นคำที่มีปรากฏอยู่ในความตกลงทริปส์ (TRIPs) ขององค์การการค้าโลก (WTO) โดยในข้อที่ 22.1 ที่ว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” หมายถึง สิ่งบ่งชี้ที่ได้บ่งระบุถึงสินค้าว่ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิกหนึ่งหรือภูมิภาคหรือท้องถิ่นในดินแดนแห่งนั้น ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นใดของสินค้าได้เกิดขึ้นอย่างสำคัญอันเนื่องมาจากสินค้าได้เกิดขึ้นในแหล่งกำเนิดทาง

³³ ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2* น.186-187.

³⁴ *เพิงอ้าว* น.188-189.

ภูมิศาสตร์นั้น³⁵ จะเห็นได้ว่าความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้มีการอธิบายถึงเนื้อหาสาระสำคัญ เกี่ยวกับ คำนิยามศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” (geographical indication) ในข้อ 22.1 ไว้อย่าง ชัดเจน โดยสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) จะต้องเป็นสินค้าที่ เกิดขึ้นในดินแดนหรือท้องถิ่นซึ่งเป็นแหล่งภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกและสินค้าที่เกิดขึ้นจะต้อง เป็นสินค้าที่มีคุณภาพหรือมีคุณลักษณะเฉพาะที่มีความเชื่อมโยงหรือเป็นผลมาจากแหล่งกำเนิดทาง ภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกที่ผลิตสินค้าอย่างแท้จริง³⁶

ต่อมาเมื่อพิจารณาถึงมาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยจะเห็นได้ว่า เนื้อหาการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตามกรอบของความตกลงว่าด้วยสิทธิใน ทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าหรือที่เรียกว่าความตกลงทริปส์ (TRIPs) ซึ่งเป็นความตกลง ส่วนหนึ่งขององค์การการค้าโลก (WTO) ที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกอยู่ด้วยทำให้ประเทศไทยมี พันธกรณีจะต้องปฏิบัติตามกรอบที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้กำหนดไว้ ซึ่งในกรณีของผลิตภัณฑ์ อาหารไทยประเภทผลิตภัณฑ์เส้นจันท์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนชาวไทยในจังหวัดจันทบุรีนั้น จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้มีการให้ความหมายสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ไว้ในมาตรา 3 ซึ่งคำนิยามศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” คือ “ชื่อหรือสัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และสามารถบ่งบอกได้ว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่ง ภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว”³⁷ จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้เมื่อได้ทำการศึกษาถึงคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ของทั้งประเทศ ไทยและความตกลงทริปส์ (TRIPs) ประกอบกันจะพบว่ามีเนื้อหาที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ สินค้าใน ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องเป็นสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์และในขณะเดียวกันสินค้าที่ เกิดขึ้นจะต้องเป็นสินค้าที่มีคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ซึ่ง เป็นแหล่งที่มาของสินค้านี้ดังกล่าวยังอีกด้วย อย่างไรก็ตามประเทศไทยไม่เพียงแต่ให้ความคุ้มครองในส่วน ของชื่อภูมิศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น คำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยยัง

³⁵ ข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์

Geographical indication are, for the purposes of this Agreement, indications which identify a good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially to its geographical origin.

³⁶ ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง *เชิงอรรถที่ 2* น.94-96.

³⁷ รัฐศิริรินทร์ ตมิศานนท์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 13* น.60-61.

หมายความว่ารวมถึงสัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่มีความหมายโดยตรงและทางอ้อมที่แสดงถึงชื่อภูมิศาสตร์หรือแหล่งภูมิศาสตร์อีกด้วย เช่น คำว่า “เมืองช้าง” หมายถึงจังหวัดสุรินทร์ คำว่า “โคราช” หมายถึงจังหวัดนครราชสีมา คำว่า “แปดริ้ว” หมายถึง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น ซึ่งแม้ว่าชื่อดังกล่าวข้างต้น เช่น “เมืองช้าง” “โคราช” “แปดริ้ว” จะไม่ใช่ชื่อจังหวัด ตำบล อำเภอที่เป็นชื่อภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์โดยตรง แต่ชื่อดังกล่าวข้างต้นก็สามารถสื่อหรือแสดงให้ผู้บริโภคเข้าใจว่าชื่อ “เมืองช้าง” “โคราช” “แปดริ้ว” เป็นชื่อภูมิศาสตร์ที่แสดงแหล่งที่มาของสินค้าว่ามาจากจังหวัดใดหรือตำบลใดหรืออำเภอใด เป็นต้น ผลลัพธ์คือมาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ดังกล่าวจึงสูงกว่าที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้กำหนดไว้³⁸

เมื่อได้ทำการพิจารณาในส่วนของการให้ความคุ้มครองสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งจะปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 ในมาตรา 1(3)(E) ที่ว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับสินค้า” คือ สิ่งที่ได้มีการใช้ในการบ่งบอกว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าทางการเกษตรหรือเป็นสินค้าตามธรรมชาติหรือเป็นสินค้าที่ได้ผลิตขึ้นในแหล่งกำเนิดหรืออาณาเขตของประเทศหรือในดินแดนหรือว่าสถานที่ในอาณาเขตแห่งใดแห่งหนึ่งจนทำให้สินค้านั้นได้รับการยอมรับถึงคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะโดยเฉพาะของสินค้าจนทำให้สินค้านั้นเป็นสินค้าประจำภูมิศาสตร์ ดินแดน หรือท้องถิ่นนั้น อีกทั้งกระบวนการผลิตหรือการเตรียมการนั้นได้กระทำหรือได้ก่อให้เกิดขึ้นในอาณาเขตภูมิประเทศนั้นด้วย”³⁹ เมื่อพิจารณาในส่วนของการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในส่วนของประเทศอินเดียกับความตกลงทริปส์ (TRIPs) จะพบว่ามาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของทั้งประเทศอินเดียและความตกลงทริปส์ (TRIPs) จะมีเนื้อหาที่เหมือนกันในแง่ที่ว่าสินค้าที่จะเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้นั้นจะต้องผลิตขึ้นจะต้องมีแหล่งกำเนิดในอาณาเขตหรือดินแดนหรือท้องถิ่นในพื้นที่ภูมิศาสตร์และสินค้าที่ผลิตขึ้นจะต้องมีความเชื่อมโยงในด้านของคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะระหว่างตัวสินค้ากับแหล่งกำเนิดนั้นด้วย แต่ในส่วนของประเทศอินเดียนั้นจะมีเนื้อหาขอบเขตแห่งความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่กว้างและครอบคลุมมากกว่าที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้กำหนดไว้ โดยประเทศอินเดียได้มีการขยายความคุ้มครองในส่วนของมาตรา 1(3)(e) ในตอนท้ายกล่าวคือ การเป็นสินค้าที่มีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียไม่จำเป็นต้องผลิตขึ้นหรือส่วนประกอบต่างๆเพื่อการผลิตสินค้าทุกชนิดจะต้องมา

³⁸ ธนพจน เอกโยคยะ, “คำอธิบายกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” (กรุงเทพ : วิทยุชน 2547), น.34-37.

³⁹ รัฐศิริรินทร์ ตมิตานนท์, *อ้างแล้ว* เชิงอรรถที่ 13 น.35-36.

จากแหล่งภูมิศาสตร์ทั้งหมด ผู้ผลิตอาจจะใช้วัตถุดิบหรือส่วนประกอบเพียงบางอย่างที่น่าเข้าจากพื้นที่ภูมิศาสตร์อื่นก็ได้เพียงแต่ขอให้กรรมวิธีหรือการเตรียมหรือกระบวนการผลิตสินค้าจะต้องเกิดขึ้นภายในพื้นที่ภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าเท่านั้นก็สามารถที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมีผลเท่ากับว่าประเทศอินเดียได้ให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์รวมถึงกรรมวิธี ขั้นตอนการผลิต การเตรียมการสินค้าอย่างชัดเจนซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ในการบัญญัติกฎหมายเพื่อให้เกิดความสะดวกในการตีความในวัตถุประสงค์ของการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กล่าวคือ “วัตถุประสงค์ของมาตรานี้ต้องการที่จะให้ความคุ้มครองถึงชื่อของสินค้าใดๆ แม้จะไม่มีชื่ออาณาเขตของภูมิศาสตร์หรือท้องที่ของประเทศประกอบอยู่ด้วย แต่ก็สามารถพิจารณาให้เป็นสินค้าที่มีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของอาณาเขตนั้นได้ ถ้าสินค้านั้นตัวนั้นได้ถูกใช้หรือสินค้านั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์โดยมีต้นกำเนิดมาจากดินแดนหรือท้องที่นั้นด้วย” จากบทบัญญัติของประเทศอินเดียดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่าแม้กระบวนการผลิต การเตรียมการ หรือขั้นตอนส่วนใดส่วนหนึ่งของการผลิตสินค้านั้นได้เกิดขึ้นในอาณาเขตภูมิประเทศ รวมถึงการนำวัตถุดิบจากแหล่งอื่นมาผลิตเป็นสินค้าก็ตามสินค้าภายใต้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียก็ย่อมได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 ฉบับนี้ด้วยเช่นกันผลลัพธ์คือมาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียโดยเฉพาะอย่างยิ่งนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ดังกล่าวจึงสูงกว่าที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้กำหนดไว้⁴⁰

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบในส่วนของคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของทั้งประเทศไทยและประเทศอินเดียซึ่งเป็นประเทศที่เลือกศึกษา โดยทั้งสองประเทศดังกล่าวเป็นภาคีสมาชิกของความตกลงทริปส์ (TRIPs) จะพบว่ามาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในส่วนของประเทศไทยและประเทศอินเดียจะมีความเหมือนกันในแง่ที่ว่าสินค้าที่จะได้รับการคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องเป็นสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ประกอบกับจะต้องมีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าด้วย ในส่วนของความแตกต่างเกี่ยวกับนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ของทั้งประเทศไทยและประเทศอินเดีย ประเทศอินเดียจะมีเนื้อหาความคุ้มครองแก่สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่กว้างและครอบคลุมมากกว่าประเทศไทย กล่าวคือ สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศอินเดียวัตถุดิบหรือส่วนประกอบต่างๆสามารถนำเข้าจากพื้นที่ภูมิศาสตร์อื่นเพื่อการผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นได้ โดยไม่จำเป็นที่วัตถุดิบหรือส่วนประกอบต่างๆเพื่อการผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องเกิดขึ้นภายในแหล่งกำเนิดซึ่งเป็นพื้นที่ภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าเท่านั้นเพียงแต่ขอให้กระบวนการหรือกรรมวิธีหรือการเตรียมการเพื่อการผลิตสินค้าจะต้องเกิดขึ้นภายในพื้นที่

⁴⁰ เฟิงอ้าง, น.36-37.

ภูมิศาสตร์เท่านั้นเพื่อให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ซึ่งในส่วนของประเทศไทยไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับกรรมวิธีหรือกระบวนการหรือการเตรียมการเพื่อการผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เหมือนเช่นประเทศอินเดีย ผลลัพธ์คือมาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียโดยเฉพาะอย่างยิ่งคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ดังกล่าวจึงกว้างและครอบคลุมมากกว่าที่ประเทศไทยได้บัญญัติไว้

อย่างไรก็ตามประเด็นในส่วนของความคุ้มครองแก่สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยนั้นยังคงขาดความชัดเจนเนื่องจากกฎหมายใช้คำว่า “...สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์...” ทำให้มีข้อพิจารณาในแง่ของความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าในประการที่ว่าสินค้าที่จะเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้นั้นจะถูกบังคับหรือจำกัดให้ใช้วัตถุดิบเฉพาะเจาะจงภายในพื้นที่ภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผลิตสินค้าแห่งนั้นเพียงแห่งเดียวเท่านั้นหรือไม่ หากมีการนำเข้าวัตถุดิบเพื่อการผลิตอาหารมาจากพื้นที่ภูมิศาสตร์แหล่งอื่นมาใช้ซึ่งไม่ใช่เป็นพื้นที่ที่ผลิตอาหารจะถือว่าเป็นสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่นจะสามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายได้หรือไม่เนื่องจากว่าการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์สามารถอาศัยวัตถุดิบจากพื้นที่อื่นๆ ได้ทั่วไปโดยไม่จำเป็นต้องใช้วัตถุดิบในพื้นที่ที่ตนเองอยู่อาศัยหรือผลิตอาหารเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ซึ่งวัตถุดิบที่สำคัญนอกเหนือจากเส้นจันท์จะได้แก่ กุ้งแห้ง เต้าหู้ ถั่วงอก กุยช่าย ถั่วงอก ถั่วงอก หัวไชโป๊ ไช้ไก่ หรือแม้แต่เครื่องปรุง เช่น น้ำตาลทราย น้ำตาลมะพร้าว น้ำมะขาม น้ำปลา มะนาว เป็นต้น ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวส่งผลให้ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ที่ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายซึ่งเป็นผลมาจากข้อจำกัดในด้านของคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546⁴¹

นอกจากนี้จากการศึกษาเปรียบเทียบในส่วนของการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) และความหมายในส่วนของนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ทั้งของประเทศไทยและประเทศอินเดียแล้วนั้นทำให้มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาเพิ่มเติมก็คือว่าการแก้ไขเพิ่มเติมคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยเพื่อขยายความคุ้มครองแก่สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยศึกษาเปรียบเทียบกับคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ของประเทศอินเดียในแง่ที่ว่าวัตถุดิบหรือส่วนประกอบทุกอย่างเพื่อการผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นในพื้นที่ภูมิศาสตร์ทั้งหมด กล่าวคือ วัตถุดิบหรือส่วนประกอบเพียงบางส่วนเท่านั้นหรือเพียงแต่มีกระบวนการผลิตบางขั้นตอนเท่านั้นก็สามารถเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

⁴¹ เฟื่องอ้าง, น.89-92.

กรณีเช่นนี้นี้หากมีการแก้ไขคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” เพื่อให้มีเนื้อหาที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับการคุ้มครองผลประโยชน์ด้านสินค้าของประเทศไทยอันเป็นการขยายความคุ้มครองแก่สินค้าในส่วนของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยซึ่งเป็นภาคีสมาชิกของความตกลงทริปส์ (TRIPs) เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางการศึกษาของประเทศอินเดีย การแก้ไขคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ดังกล่าวจะทำให้มาตรฐานการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยต่ำกว่าหลักมาตรฐานขั้นต่ำ (minimum standard)⁴² อันเป็นการขัดแย้งกับหลักการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้มีการกำหนดกรอบการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้หรือไม่เพราะเหตุว่าสินค้าที่จะเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้นั้นส่วนประกอบทุกอย่างเพื่อการผลิตสินค้าจะต้องเกิดขึ้นและมาจากท้องถื่นหรือภายในดินแดนพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เท่านั้นประกอบกับจะต้องมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์อย่างแท้จริงถึงจะเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์⁴³ ซึ่งจากการศึกษาถึงปัญหาในด้านคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ผู้ศึกษาเห็นว่า การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยในส่วนของคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” เพื่อขยายขอบเขตแห่งความคุ้มครองแก่สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยโดยเทียบเคียงกับประเทศอินเดียนั้นไม่ขัดแย้งกับหลักมาตรฐานขั้นต่ำตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ที่กำหนดไว้เนื่องจากความตกลงทริปส์ (TRIPs) ซึ่งเป็นความตกลงระหว่างประเทศได้วางกรอบมาตรฐานการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้โดยมีการกำหนด

⁴² มาตรฐานขั้นต่ำ หมายถึง หลักเกณฑ์ขั้นต่ำตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ซึ่งรัฐภาคีสมาชิกทั้งหลายมีหน้าที่และความผูกพันที่จะต้องให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วยมาตรฐานที่ไม่ต่ำกว่าที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ให้ความคุ้มครองไว้ แต่รัฐภาคีสมาชิกสามารถที่จะเลือกให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วยมาตรฐานระดับความคุ้มครองที่สูงกว่าที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ให้ความคุ้มครองได้ ตราบเท่าที่การให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นไม่ขัดแย้งกับหลักการที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้กำหนดไว้

⁴³ ข้อ 1.1 ของความตกลงทริปส์

Member shall give effect to the provisions of this Agreement. Members may, but shall not be obliged to, implement in their law more extensive protection than is required by this Agreement, provided that such protection does not contravene the provisions of this Agreement. Members shall be free to determine the appropriate method of implementing the provisions of this Agreement within their own legal system and practice.

หลักการให้ประเทศภาคีสมาชิกจะต้องให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา⁴⁴ เช่น กฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้า การออกแบบผังภูมิวงจรรวมและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในส่วนของวัตถุแห่งความคุ้มครอง การบังคับใช้สิทธิ การระงับข้อพิพาท เป็นต้น ซึ่งหลักมาตรฐานขั้นต่ำ (minimum standard) ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) เช่นว่านี้ทำให้ประเทศภาคีสมาชิกมีหน้าที่จะต้องบัญญัติกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาภายในประเทศของตนเพื่อให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับที่จะต้องไม่ต่ำไปกว่าที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้ให้ความคุ้มครองไว้อีกทั้งการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกจะต้องไม่ขัดแย้งต่อหลักการตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) มีผลเท่ากับว่าประเทศภาคีสมาชิกสามารถที่จะบัญญัติกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับที่สูงหรือนอกเหนือไปจากที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้กำหนดไว้ก็ได้⁴⁵

ด้วยเหตุนี้การแก้ไขเพิ่มเติมความคุ้มครองในส่วนของคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อให้เนื้อหาความคุ้มครองเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ของประเทศไทยซึ่งได้เทียบเคียงกับประเทศอินเดียเพื่อให้มีขอบเขตแห่งความคุ้มครองที่กว้างและครอบคลุมมากยิ่งขึ้นจึงเป็นการมอบความคุ้มครองแก่สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับที่สูงกว่าที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้กำหนดไว้ การแก้ไขโดยเพิ่มเติมความคุ้มครองแก่สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงไม่ขัดแย้งกับหลักมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้กำหนดไว้

4.3.3 ปัญหาข้อจำกัดด้านการใช้ชื่อภูมิศาสตร์

เมื่อพิจารณาถึงผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์กับการคุ้มครองตามกฎหมายด้วยระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นั้นมุ่งที่จะคุ้มครองแต่เพียงชื่อภูมิศาสตร์หรือแหล่งภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผลิตสินค้าเท่านั้น โดยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวไม่ได้ให้ความคุ้มครองในส่วนของสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนไว้โดยตรง ซึ่งในปัจจุบันนี้สูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนอยู่ในสถานะที่เป็นเพียงข้อมูลสาธารณะหรืองานสาธารณะ (public

⁴⁴ ข้อ 22.2 ของความตกลงทริปส์

In respect of geographical indications. Members shall provide the legal means for interested parties to prevent.

⁴⁵ ธัชชัย ศุภผลศิริ, ระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทย. (กรุงเทพ : กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, 2544) น.76-81.

domain) ที่ไม่ได้รับการปกป้องตามกฎหมายทำให้บุคคลใดๆก็ตามสามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเสรีโดยไม่ต้องเสียค่าตอบแทน⁴⁶ เมื่อเป็นการคุ้มครองแต่เพียงชื่อภูมิศาสตร์ทำให้มีปัญหาที่จะต้องพิจารณาก็คือว่า หากผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ประกอบการค้าที่อยู่ในพื้นที่ภูมิศาสตร์อื่นนอกแหล่งภูมิศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรีจะถูกจำกัดให้ประกอบการค้าได้เฉพาะภายในพื้นที่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีเพียงจังหวัดเดียวเท่านั้นหรือไม่ หากเป็นกรณีผู้ประกอบการค้าที่อยู่ในพื้นที่ภูมิศาสตร์อื่นนอกแหล่งภูมิศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรี เช่น คนในจังหวัดกรุงเทพมหานครจะใช้เพียงเส้นจันท์ที่มาจากพื้นที่ภูมิศาสตร์ในจังหวัดจันทบุรีหรือว่าใช้เพียงสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาของคนจันทบุรีอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวแล้วโฆษณาแก่ผู้บริโภคโดยใช้ชื่อคำว่า “ผัดไทยเส้นจันท์” เพื่อประโยชน์ในด้านการค้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์จะเป็นการต้องห้ามตามกฎหมายในเรื่องของการกำหนดมาตรฐานคุณภาพของสินค้าที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือไม่

จากการศึกษาถึงกรณีดังกล่าวผู้ศึกษาเห็นว่าถึงแม้ผู้ประกอบการค้าจะผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ขึ้นในขณะที่ผู้ประกอบการค้าไม่ได้อยู่ภายในพื้นที่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นแหล่งภูมิศาสตร์อันเป็นพื้นที่ที่ผลิตสินค้าก็ตาม ผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ย่อมไม่เป็นการต้องห้ามตามกฎหมายเนื่องจากมาตรา 25 ได้กำหนดไว้ว่าเฉพาะผู้ผลิตสินค้าเท่านั้นที่จะต้องผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ภายในพื้นที่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรี ซึ่งกฎหมายไม่ได้บัญญัติว่าผู้ประกอบการค้าจะต้องผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ภายในพื้นที่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีแต่อย่างใด กล่าวคือ ผู้ประกอบการค้าสามารถที่จะผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ในจังหวัดอื่นๆนอกแหล่งภูมิศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรีได้ และนอกจากนี้ในกรณีที่ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผลิตสินค้าโดยการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวจะมีกระบวนการเพื่อควบคุมและกำหนดมาตรฐานคุณภาพของสินค้าและวัตถุดิบรวมทั้งกรรมวิธีและกระบวนการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์เพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่นายทะเบียนกำหนดโดยสินค้าที่จะขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสินค้านี้จะต้องมีคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์

⁴⁶ ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง และ ชูชีวรรณ ตมิตานนท์, “เรื่องมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน : บทเรียนสำหรับประเทศไทย” โครงการสัมมนากลุ่มทางวิชาการ, 2559 : น.5-34.

ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผลิตสินค้า ซึ่งความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นเรื่องของตัววัตถุดิบหลักสำคัญหรือกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนก็ได้ เช่น กรรมวิธีในการผลิตเส้นจันท์ก่อนที่จะนำไปปรุงเป็นผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ ซึ่งกรรมวิธีการผลิตดังกล่าวเกิดจากภูมิปัญญาของคนในจังหวัดจันทบุรีด้วยการใช้ข้าวเจ้าที่เป็นข้าวเก่านานาปีพันธุ์ (กข5) มาบดละเอียดด้วยการโม่แล้วผสมกับน้ำบาดาลที่อยู่ในบ่อไต่ดินในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีเท่านั้นเนื่องจากเป็นน้ำที่มีตะกอนน้อยอีกทั้งมีแร่ธาตุที่สำคัญทำให้เส้นจันท์ที่ได้มีความเหนียวนุ่มซึ่งแตกต่างไปจากการใช้น้ำในพื้นที่อื่นเพื่อการผลิตเส้นจันท์ถัดมาจึงเข้าสู่กระบวนการนึ่งแผ่นแป้ง การอบหมักแผ่นแป้ง การตัดแผ่นแป้งจนได้เป็นแผ่นเส้นจันท์ขนาดใหญ่ก่อนที่จะต้องนำไปผ่านกระบวนการตากแดดโดยนำไปผึ่งลมบนตะแกรงไม้ไผ่ขนาดใหญ่เพื่อให้แห้งและคืนสภาพซึ่งจะทำเป็นแผ่นแป้งแห้งอย่างทั่วถึงก่อนที่จะนำแผ่นเส้นจันท์ไปตัดเพื่อให้มีขนาดเล็กลงก่อนที่จะนำไปบรรจุในหีบห่อเพื่อส่งจำหน่าย ซึ่งเมื่อมีการควบคุมและกำหนดมาตรฐานคุณภาพของสินค้าดังกล่าวย่อมจะทำให้ผู้ผลิตซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 25⁴⁷ ที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องทำการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ด้วยการใช้เส้นจันท์ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักสำคัญที่จะต้องผลิตขึ้นตามภูมิปัญญาของคนจันทบุรีภายในพื้นที่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีเท่านั้นและในขณะเดียวกันจะต้องใช้สูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในจังหวัดจันทบุรีร่วมด้วยเสมอเพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การกำหนดมาตรฐานคุณภาพของสินค้าที่ได้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้นั้น แต่ในส่วนของวัตถุดิบหรือส่วนประกอบอื่นๆ เช่น กุ้งแห้ง เต้าหู้ น้ำมะขามเปียก น้ำตาลมะพร้าว พริกหรือหอมหัวแดงไม่จำเป็นต้องนำมาจากพื้นที่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรี

เมื่อได้ทำการศึกษาถึงการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยและประเทศอินเดียแล้วนั้นผู้ศึกษามีความเห็นว่าจะสมควรที่จะต้องแก้ไขเพิ่มเติมบัญญัติกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองในส่วนของการใช้วัตถุดิบหรือส่วนประกอบอื่นเพียงบางส่วนเพื่อการผลิตอาหารในพื้นที่ภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาด้านการผลิตและในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวด้วย โดยเทียบเคียงกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นดังที่ปรากฏพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 ในมาตรา 1(3)(e) ของประเทศอินเดียเพื่อเป็นการยกระดับความคุ้มครองตามกฎหมายในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันจะทำให้ภูมิปัญญาในด้านการผลิต

⁴⁷ มาตรา 25 เมื่อมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าใดแล้วผู้ผลิตสินค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นกล่าวหรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด

ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ได้รับประโยชน์สูงสุดตามกฎหมายทั้งในระดับประเทศ และระดับระหว่างประเทศ และขณะเดียวกันการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวก็เพื่อให้เกิดความชัดเจนและมี ผลทางอ้อมในการคุ้มครองเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไปในขณะเดียวกันอีกด้วย นอกจากนี้การแก้ไข ดังกล่าวก็ไม่เป็นการขัดหรือแย้งกับหลักมาตรฐานขั้นต่ำตามความตกลงทริปส์ (TRIPS)⁴⁸ ซึ่งประเทศ ไทยเป็นภาคีสมาชิกอยู่ด้วยเนื่องจากการแก้ไขเพิ่มเติมความคุ้มครองเช่นว่านี้เป็น การมอบความ คุ้มครองไปในส่วนที่ความตกลงทริปส์ (TRIPS) ไม่ได้ให้ความคุ้มครองไปถึงสูตรกรรมวิธีหรือ กระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้โดยตรง ดังนั้นกรณีและผู้ประกอบการค้า ซึ่งอยู่ในพื้นที่ ภูมิศาสตร์อื่นๆนอกแหล่งภูมิศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรีจะใช้คำว่า “ผัดไทยเส้นจันท์” ซึ่งเป็นชื่อสิ่ง บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรีกับผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์เพื่อประโยชน์ ในด้านการค้า ผู้ประกอบการค้าที่อยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีดังกล่าวจำเป็นต้องอ้างถึงที่ จะต้องใช้เส้นจันท์ที่ผลิตขึ้นในพื้นที่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีตามภูมิปัญญาของคนจันทบุรีเท่านั้น ร่วมกับสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในจังหวัดจันทบุรีร่วมกันทุก ครั้งในการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ แต่วัตถุดิบหรือส่วนประกอบอื่นๆบางอย่าง เช่น กุ้งแห้ง เต้าหู้ น้ำมะขามเปียก น้ำตาลมะพร้าว พริกหอมหัวแดง มะนาวไม่จำเป็นต้องใช้วัตถุดิบหรือ ส่วนประกอบเช่นว่านี้จะต้องนำมาจากพื้นที่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีแต่อย่างใด ซึ่งการใช้เส้นจันท์ และสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาของคนในจังหวัดจันทบุรีดังกล่าวก็เพื่อให้เป็นไป ตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และรายละเอียดตามที่ปรากฏในคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อ เป็นการรักษามาตรฐานคุณภาพของสินค้าตามที่นายทะเบียนกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้กำหนดไว้ หากในกรณีที่ผู้ประกอบการค้าดังกล่าวไม่ได้ใช้เส้นจันท์และสูตรกรรมวิธีการหรือกระบวนการผลิต ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในจังหวัดจันทบุรีร่วมกัน ผู้ประกอบการค้าในพื้นที่ภูมิศาสตร์อื่นๆนอก จังหวัดจันทบุรีย่อมไม่มีสิทธิใช้ชื่อคำว่า “ผัดไทยเส้นจันท์” ซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของจังหวัด จันทบุรีเพื่อเรียกผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ได้เพราะเป็นการต้องห้ามตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในส่วนของการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ ของสินค้าตามที่ได้มีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้กับนายทะเบียนกรมทรัพย์สินทางปัญญา

ด้วยเหตุนี้แม้ว่ามาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยนั้นจะมี ความเหมาะสมต่อการปกป้องสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชาวไทยได้ใน ระดับหนึ่งก็ตาม แต่เนื่องจากมาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่ในขณะนี้ยังไม่ครอบคลุมถึงกรณีปัญหาที่ เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องของนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ที่ยังขาดความชัดเจนหรือ

⁴⁸ อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 53

การปราศจากข้อยกเว้นการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่ผู้กระทำการโดยสุจริต รวมถึงการไม่มี บทบัญญัติของกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตาม ภูมิปัญญาของชาวจันทบุรีที่เกี่ยวกับการผลิตเส้นจันท์หรือกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตอาหารไทย ประเภทผัดไทยเส้นจันท์และข้อจำกัดในด้านความเป็นประธานแห่งสิทธิของชุมชนเพื่อการใช้สิทธิตาม กฎหมายในการฟ้องคดีหากมีกรณีการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นอันเนื่องมาจากมีผู้ใช้สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์โดยมิชอบด้วยกฎหมายเพื่อเป็นการปกป้องชื่อเสียงเกียรติคุณของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งการแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นั้นก็เพื่อเป็นการยกระดับ มาตรฐานคุณภาพของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในประเทศ ไทยให้สูงขึ้นอันจะทำให้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เช่นว่ามานี้ได้รับการคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพและ เกิดประโยชน์สูงสุด

บทที่ 5

ข้อเสนอทางกฎหมายต่อความรับผิดชอบละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาถึงแนวทางในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต่อผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์ในฐานะที่เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชาวไทยในจังหวัดจันทบุรี โดยจะพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาส่งผลให้กฎหมายที่มีอยู่ อันได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่สามารถให้ความคุ้มครองถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องของสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สามารถที่จะนำมาใช้อำนาจภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ในระดับหนึ่งก็ตาม ทั้งมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยนั้นจะต้องเป็นไปตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว รวมถึงปัญหาของการปราศจากข้อยกเว้นการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผู้กระทำการโดยสุจริต ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาทั้งในส่วนของประเทศไทยและประเทศอินเดียด้วยการเปรียบเทียบมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และประเด็นเนื้อหาที่หน่วยงานของรัฐจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญหลายประการด้วยกัน โดยผู้ศึกษาขอเสนอผลไว้ดังต่อไปนี้

5.1.1 ความเป็นประธานแห่งสิทธิของชุมชนเพื่อการใช้สิทธิตามกฎหมาย

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในส่วนพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 25 แม้ว่าเนื้อหาการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวจะตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิชุมชน ซึ่งชุมชนในที่นี้เป็นกลุ่มบุคคลที่เกิดจากการรวมตัวกันในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งทางภูมิศาสตร์ที่สามารถเป็นประธานแห่งสิทธิเพื่อการใช้สิทธิได้ตามกฎหมาย แต่เนื่องจากบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวไม่ได้มีการบัญญัติอย่างชัดเจนว่าบุคคลใดหรือชุมชนในลักษณะใดสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิเพื่อการใช้สิทธิตามกฎหมาย โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 25 ได้กำหนดไว้เพียงว่าผู้มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้แก่บุคคลใด ซึ่งมาตรา 25 ดังกล่าวได้บัญญัติว่าเฉพาะบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าที่อยู่ในรูปของการเป็นกลุ่มผู้ผลิตสินค้าที่อยู่ในแหล่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนหรือผู้ประกอบการค้าที่เกี่ยวข้องกับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งบุคคลเหล่านี้สามารถเป็นประธานแห่งสิทธิได้ โดยผู้มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวมีสิทธิเพียงการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าเพียงอย่างเดียว

ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่นายทะเบียนกำหนดเกี่ยวกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสินค้าเท่านั้น โดยไม่ได้บัญญัติในส่วนของการฟ้องคดีโดยชุมชนหากมีการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบด้วยกฎหมายด้วยการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นการหลอกลวงผู้อื่นเกี่ยวกับแหล่งที่มาของสินค้าหรือคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเมื่อพิจารณาในส่วนของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลำดับที่สูงกว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 66 ที่ได้มีการบัญญัติรับรองให้ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิเพื่อการใช้สิทธิตามกฎหมายได้ สิทธิตามกฎหมายเช่นนี้นี้ย่อมรวมถึงสิทธิในการบริหารจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการบริหารจัดการเช่นนี้นี้ย่อมรวมถึงสิทธิในการฟ้องคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้เมื่อได้ทำการศึกษาถึงบทบัญญัติของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ผู้ศึกษามีความเห็นว่าสมควรที่จะต้องเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายให้มีความสมบูรณ์และมีความชัดเจนยิ่งขึ้นในการให้สิทธิแก่ชุมชนสามารถฟ้องคดีเกี่ยวกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบอันละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อให้ผลประโยชน์ของสินค้าประเภทอาหารที่เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ถึงแม้ว่าบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะได้บัญญัติให้การรับรองถึงสิทธิของชุมชนไว้แล้วก็ตาม ในขณะเดียวกันการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายเช่นนี้ก็ไม่ได้ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ได้บัญญัติให้การรองรับสิทธิของบุคคลที่รวมตัวกันเป็นชุมชน ซึ่งการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อเป็นการสงวนไว้ซึ่งผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นผู้ผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบกับเพื่อให้สอดคล้องกับแนวรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในมาตรา 66 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่ได้มีการบัญญัติรับรองถึงความประธานแห่งสิทธิโดยชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมสามารถบริหารจัดการรวมถึงการฟ้องคดีได้

5.1.2 การเพิ่มขอบเขตความคุ้มครองแก่สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

เมื่อพิจารณาในส่วนของการให้ความคุ้มครองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จะตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิของชุมชนก็ตาม แต่เนื่องจากพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวนี้ปกป้องแต่เพียงเฉพาะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นบางพื้นที่หรือบางจังหวัดเท่านั้น โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มอบสิทธิให้แก่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อที่ผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์หรือผู้ประกอบการค้าที่เกี่ยวข้องกับสินค้านั้นมีสิทธิที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าตามที่ได้มีการขึ้นทะเบียนเท่านั้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทาง

ภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 25 โดยผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการค้าดังกล่าวไม่สามารถที่จะโอนสิทธิในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าที่ได้ขึ้นทะเบียนไปยังบุคคลภายนอก นอกจากนี้สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองครอบคลุมไปถึงสิทธิชุมชนในด้านอื่นๆไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการอนุรักษ์หรือคงไว้ซึ่งสูตรการผลิตอาหารไทยหรือสิทธิในการสืบทอดหรือส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตอาหารไทยให้แก่ทายาทรุ่นต่อไปเพื่อให้สิทธิชุมชนที่มีลักษณะเป็นสิทธิเชิงซ้อนมีขอบเขตแห่งสิทธิที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อได้ทำการศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในมาตรา 66 และ มาตรา 67 จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศดังกล่าวจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นในเรื่องของการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ การบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการสืบทอดหรือส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย ซึ่งเนื้อหาบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะสอดคล้องกับผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ผลิตสินค้าชุมชนของประเทศไทย

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สมควรที่จะต้องแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิชุมชนเพื่อให้ความคุ้มครองในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการของการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแง่ความคุ้มครองตามกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ การฟื้นฟูจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น การสืบทอดหรือส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอีกด้วยเพื่อให้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่ตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิชุมชนมีเนื้อหาแห่งความคุ้มครองที่สอดคล้องและเหมาะสมกับความเป็นสิทธิของชุมชนของประเทศไทย ซึ่งการแก้ไขในส่วนที่เป็นสิทธิชุมชนตามวิธีการเช่นนี้นี้ก็เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางการให้ความคุ้มครองหรือเพื่อการรองรับสิทธิของชุมชนเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 66 และ มาตรา 67 ได้บัญญัติถึงสิทธิของชุมชนเอาไว้

5.1.3 การเพิ่มระดับความคุ้มครองแก่สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้กรอบความตกลงทริปส์ (TRIPs)

สำหรับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในส่วนของข้อจำกัดด้านวัตถุแห่งความคุ้มครองจะเห็นได้ว่าการปกป้องสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยนั้นจะอยู่ในมาตรา 27 ซึ่งเป็นสินค้าทั่วไปและมาตรา 28 ซึ่งเป็นสินค้าเฉพาะอย่างที่กำหนดในกฎกระทรวง เช่น ข้าว ไข่ ไวน์และสุรา โดยสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่างๆไปในมาตรา 27 เช่น อาหารท้องถิ่นหรือเครื่องปรุงหรืองานหัตถกรรมจะมีระดับความคุ้มครองที่ต่ำกว่ามาตรา 28

ซึ่งเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เฉพาะอย่างตามที่กำหนดในกฎกระทรวง กล่าวคือ การใช้ถ้อยคำว่า “ชนิด” “ประเภท” “แบบ” หรือคำอื่นใดเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเรียกขานชื่อของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทั่วไปนั้นสามารถกระทำได้หากการใช้ถ้อยคำเช่นว่านี้ไม่ทำให้ผู้บริโภคหรือสาธารณชนสับสนหลงผิดในแหล่งที่มาของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ดังกล่าว อีกทั้งในกรณีที่มีการฟ้องคดีต่อศาลเกี่ยวกับการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ผู้ประกอบการใช้ถ้อยคำว่า “ชนิด” “ประเภท” “แบบ” หรือคำอื่นใดเพื่อการเรียกขานสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้นจะเป็นหน้าที่ของผู้บริโภคที่จะต้องพิสูจน์ต่อศาลให้เห็นว่าผู้บริโภคเกิดความสับสนหลงผิดเกี่ยวกับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นเหตุให้ได้รับความเสียหายสืบเนื่องมาจากการใช้ถ้อยคำของผู้ผลิตนั้น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทั่วไปที่เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของชุมชนไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามเมื่อได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบถึงการให้ความคุ้มครองสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในข้อ 22 และข้อ 23 จะเห็นได้ว่าการให้ความคุ้มครองแก่สินค้าประเภทไวน์และสุราในข้อ 23.1 จะมีระดับความคุ้มครองที่สูงกว่าสินค้าทั่วไป เช่น อาหารท้องถิ่น เครื่องปรุงรสหรืองานหัตถกรรมตามที่ปรากฏในข้อ 22 โดยในข้อ 23.1 จะห้ามการใช้คำว่า “ชนิด” “ประเภท” “แบบ” หรือคำอื่นใดเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเรียกขานชื่อของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้มีการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าไวน์และสุราที่ไม่ได้มาจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์อันเป็นแหล่งกำเนิดของสินค้าอย่างแท้จริง อีกทั้งหลักการในข้อ 23.1 ดังกล่าวผู้บริโภคไม่ต้องมีการพิสูจน์ว่าการใช้คำว่า “ชนิด” “ประเภท” “แบบ” ของผู้ผลิตเช่นว่านี้จะทำให้ผู้บริโภคเกิดความสับสนหลงผิดเกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะหรือแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าแต่อย่างใด

ดังนั้นเพื่อให้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทยได้รับการคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผลประโยชน์ของประเทศไทย ผู้ศึกษาเห็นว่าสมควรที่จะยกระดับความคุ้มครองในสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่างๆไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทางด้านอาหารเพื่อให้ระดับความคุ้มครองแก่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทั่วไปนั้นมีระดับความคุ้มครองที่เท่าเทียมกับสินค้าเฉพาะอย่างในกลุ่มของไวน์และสุราตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในข้อ 23.1 เนื่องจากสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทั่วไปของประเทศไทยถือเป็นสินค้าเพื่อการบริโภคเช่นเดียวกับสินค้าเฉพาะอย่างในกลุ่มของไวน์และสุราตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) เช่นเดียวกัน ซึ่งในปัจจุบันนี้ความคุ้มครองแก่สินค้าไวน์และสุราของประเทศไทยจะแยกความคุ้มครองอยู่ในหมวดที่ 5 ของสินค้าอีกกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ โดยการเพิ่มเติมหรือขยายความคุ้มครองให้แก่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทั่วไปเพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานความคุ้มครองแก่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ดังกล่าวให้สูงขึ้นจึงจำเป็นที่จะต้องบัญญัติกฎหมายโดยแยกความคุ้มครองให้แก่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทั่วไปเป็นอีกหมวดหนึ่งแยกต่างหากออกจากหมวดที่ 5 ที่ให้ความคุ้มครองแก่สินค้าเฉพาะอย่างเช่นสินค้าไวน์และสุราตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยอาจจะบัญญัติถึงการให้ความ

คุ้มครองแก่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทั่วไปไว้ในหมวดที่ 4 ในเรื่องของการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งในกรณีที่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทั่วไป เช่น อาหารท้องถิ่นของประเทศไทยได้มีการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วนั้นย่อมต้องห้ามไม่ให้มีการใช้คำว่า“ชนิด”“ประเภท”“แบบ” หรือคำอื่นใด เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเรียกขานชื่อของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทั่วไปที่ได้มีการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยไม่ต้องพิจารณาว่าการใช้คำว่า“ชนิด”“ประเภท”“แบบ”หรือคำอื่นใดเพื่อใช้เรียกสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ดังกล่าวจะทำให้ผู้บริโภคเกิดความสับสนหลงผิดเกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะหรือแหล่งที่มาของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือไม่ อีกทั้งผู้บริโภคไม่ต้องมีการะการพิสูจน์ต่อศาลถึงความสับสนหลงผิดเกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะหรือแหล่งที่มาของสินค้าในกรณีที่มีการใช้ถ้อยคำว่า“ชนิด”“ประเภท”“แบบ” หรือคำอื่นใดที่ใช้เรียกขานสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทั่วไป ซึ่งข้อห้ามเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำดังกล่าวข้างต้นจะใช้กับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทั่วไปทุกกรณีเพื่อเป็นการยกระดับความคุ้มครองให้แก่ผู้บริโภคและเป็นการคุ้มครองผลประโยชน์ในด้านการค้าของประเทศไทยรวมถึงชุมชนผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นแหล่งผลิตสินค้า

5.1.4 การเพิ่มความคุ้มครองในส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในส่วนของการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ของประเทศไทยนั้นจะให้ความคุ้มครองแต่เพียงชื่อภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผลิตสินค้าเท่านั้น ในขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวไม่ได้บัญญัติกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองไปในส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาไว้โดยตรงแต่อย่างใด เช่น การผลิตเส้นจันท์เพื่อไปสู่การผลิตเป็นอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ที่กรรมวิธีการผลิตเส้นจันท์ดังกล่าวจะต้องมีกระบวนการใช้ข้าวเก่าอายุ 5 ปี (กข5) ร่วมกับการใช้น้ำบาดาลภายในพื้นที่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรีผสมกันเพื่อไม่เป็นแผ่นแข็งก่อนผ่านกระบวนการ อบทอดและการตัดเส้นจันท์ให้มีขนาดเล็กกลวงก่อนนำไปตากแดดเพื่อให้เส้นจันท์ทำปฏิกิริยากับแสงแดดจนแห้งก่อนนำไปบรรจุส่งขายเพื่อนำไปสู่การผลิตอาหารผัดไทยเส้นจันท์ต่อไปหรือการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ที่จะต้องใช้กรรมวิธีหรือกระบวนการปรุงตามภูมิปัญญาของคนในจังหวัดจันทบุรีเท่านั้น โดยการใช้ความร้อนหรืออุณหภูมิจากเตาถ่านหรือการใช้เครื่องปรุงส่วนผสมต่างๆในการผลิตอาหารผัดไทยเส้นจันท์ โดยในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการในการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้มีสถานะเป็นเพียงข้อมูลสาธารณะหรืองานสาธารณะ (public domain) ที่บุคคลใดก็ตามสามารถนำเอาภูมิปัญญาด้านสูตรกรรมวิธีการผลิตหรือกระบวนการผลิตไปใช้ได้โดยไม่ต้องเสียค่าตอบแทนทำให้ภูมิปัญญาด้านการผลิตเส้นจันท์หรือภูมิปัญญาในการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ซึ่งเป็นวัตถุแห่งการศึกษาไม่ได้รับความคุ้มครอง

ตามกฎหมายในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเมื่อได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบถึงการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 ในมาตรา 1(3)(e) ของประเทศอินเดียนั้นได้มีการให้ความคุ้มครองในส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น กล่าวคือ กระบวนการผลิตหรือกรรมวิธีการผลิตสินค้าที่ได้กระทำในดินแดน ภูมิภาคหรือท้องถิ่นซึ่งเป็นพื้นที่ภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าจนเกิดเป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์ประจำดินแดน ภูมิภาคหรือท้องถิ่นนั้นย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

จากการศึกษาถึงปัญหาในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่าสมควรที่จะต้องปรับปรุงเนื้อหาบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องของสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย มาตรา 3 ในส่วนที่เกี่ยวกับคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตเส้นจันท์หรือผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ตามภูมิปัญญาได้รับการปกป้องตามกฎหมายด้วยระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ไม่เพียงแต่เป็นการคุ้มครองแก่ชื่อภูมิศาสตร์เท่านั้นแต่ให้ความคุ้มครองรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาด้วยตามที่ปรากฏในมาตรา 1(3)(e) ในตอนท้ายของประเทศอินเดียที่ให้ความคุ้มครองในส่วนที่เป็นกรรมวิธีหรือกระบวนการหรือการเตรียมการเพื่อการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ดังกล่าว เมื่อมีการคุ้มครองในส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิต หากผู้ประกอบการค้าที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์อื่นนอกจังหวัดจันทบุรีจะโฆษณาแก่ผู้บริโภคโดยใช้คำว่า “ผัดไทยเส้นจันท์” เพื่อประโยชน์ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ ผู้ประกอบการค้าจะต้องใช้เส้นจันท์ซึ่งเป็นเส้นที่ได้มีการผลิตขึ้นจากพื้นที่ภูมิศาสตร์ในจังหวัดจันทบุรีเท่านั้นอีกทั้งจะต้องใช้สูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ตามภูมิปัญญาของชาวจันทบุรีด้วยเช่นกันทุกครั้งจึงจะสามารถโฆษณาแก่ผู้บริโภคโดยใช้ชื่อว่า “ผัดไทยเส้นจันท์” กับตัวผลิตภัณฑ์อาหารไทยผัดไทยเส้นจันท์ที่ผลิตขึ้นได้ หากผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการไม่ได้ใช้เส้นจันท์หรือไม่ได้ใช้กรรมวิธีการผลิตหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาของคนในจังหวัดจันทบุรี ผู้ประกอบการค้าจะใช้คำว่า “ผัดไทยเส้นจันท์” กับผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยไม่ได้ซึ่งเป็นการต้องห้ามตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันเป็นการรักษามาตรฐานคุณภาพของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามหลักเกณฑ์ที่นายทะเบียนกรมทรัพย์สินทางปัญญากระทรวงพาณิชย์กำหนดไว้ อีกทั้งการเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนของการคุ้มครองความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นว่านี้ถือเป็นการเพิ่มเติมความคุ้มครองซึ่งความตกลงทริปส์

(TRIPs) ไม่เคยมีการคุ้มครองไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านสูตรกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาแต่อย่างใด ประกอบกับเพิ่มเติมเนื้อหาในการให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีดังกล่าวนี้ไม่ขัดหรือแย้งกับความตกลงทริปส์ (TRIPs) เนื่องจากว่าความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้มีหลักการในเรื่องของมาตรฐานขั้นต่ำ (minimum standard) ที่กำหนดให้ประเทศภาคีสมาชิกบัญญัติกฎหมายภายในของประเทศตนเพื่อให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามแนวนโยบายแห่งรัฐเพื่อปกป้องผลประโยชน์ภายในประเทศของตนได้

5.1.5 การขยายความคุ้มครองในด้านคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ในส่วนของนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 โดยพระราชบัญญัติของประเทศไทยดังกล่าวได้มีการให้คำนิยามศัพท์ของคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ไว้ว่าหมายถึง “ชื่อ สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และสามารถบ่งบอกได้ว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” ซึ่งเมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนของนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” เทียบเคียงกับผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนชาวไทยในจังหวัดจันทบุรีนั้นจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์ไม่สามารถได้รับประโยชน์จากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้เนื่องจากมาตรา 3 ในตอนท้ายยังขาดความชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์เพื่อการผลิตสินค้าเนื่องจากกฎหมายใช้คำว่า “...สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์...” ทำให้มีข้อพิจารณาในแง่ของความเชื่อมโยงเกี่ยวกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ว่าสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะถูกบังคับหรือจำกัดให้ใช้วัตถุดิบเฉพาะเจาะจงภายในพื้นที่ภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าแห่งนั้นเพียงแห่งเดียวเท่านั้นหรือไม่ ซึ่งหากมีการนำวัตถุดิบเพื่อการผลิตอาหารมาจากพื้นที่ภูมิศาสตร์แหล่งอื่นมาใช้ซึ่งไม่ใช่พื้นที่ที่ผลิตอาหารจะถือว่าเป็นสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์อันจะสามารถที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายได้หรือไม่เนื่องจากว่าการผลิตอาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์สามารถอาศัยวัตถุดิบจากพื้นที่อื่นๆได้ทั่วไปโดยไม่จำเป็นต้องใช้วัตถุดิบในพื้นที่ที่ตนเองอยู่อาศัยหรือผลิตอาหารเท่านั้น ตัวอย่างเช่น กุ้งแห้ง เต้าหู้ ถั่วงอก กุยฮ่าย ถั่วลิสง หัวไชโป๊ ไช้ไก่ หรือแม้แต่เครื่องปรุง เช่น น้ำตาลมะพร้าว น้ำมะขามเปียก มะนาว เป็นต้น ทำให้ในปัจจุบันนี้ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัดไทยเส้นจันท์รวมทั้งผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทอื่นๆไม่สามารถได้รับประโยชน์จากการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เนื่องจากข้อจำกัดในด้านของคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ซึ่งเมื่อได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบในส่วนของการให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียนั้นจะเห็นได้ว่าคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ประเทศอินเดียจะคุ้มครองแก่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทางด้านอาหารที่ค่อนข้างกว้างและครอบคลุมถึงสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้น โดยวัตถุดิบเพื่อการผลิตสินค้าของประเทศ

อินเดียสามารถที่จะนำเข้ามาจากพื้นที่ภูมิศาสตร์แห่งใดก็ได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้วัตถุดิบในพื้นที่ที่ตนเองอยู่อาศัยเท่านั้น แต่ขอให้กรรมวิธีหรือการเตรียมหรือกระบวนการผลิตสินค้าต้องเกิดขึ้นในพื้นที่ที่ผลิตสินค้าจนสินค้ามีชื่อเสียงก็สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย อีกทั้งประเทศอินเดียยังได้มีการบัญญัติให้ความคุ้มครองแก่กรรมวิธี ขั้นตอนการผลิต การเตรียมการสินค้าไว้อย่างชัดเจนซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ในการบัญญัติกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองซึ่งทำให้เกิดความสะดวกในการตีความในวัตถุประสงค์ของการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ “วัตถุประสงค์ของมาตรานี้ต้องการที่จะให้ความคุ้มครองถึงชื่อของสินค้าใดๆ แม้จะไม่มีชื่ออาณาเขตของภูมิศาสตร์หรือท้องที่ของประเทศประกอบอยู่ด้วย แต่ก็สามารถพิจารณาให้เป็นสินค้าที่มีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของอาณาเขตนั้นได้ ถ้าสินค้านั้นตัวนั้นได้ถูกใช้หรือสินค้านั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ โดยมีต้นกำเนิดมาจากดินแดนหรือท้องที่นั้นด้วย” จากบทบัญญัติของประเทศอินเดียดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่าแม้กระบวนการผลิตการเตรียมการ หรือขั้นตอนส่วนใดส่วนหนึ่งของการผลิตสินค้านั้นได้เกิดขึ้นในอาณาเขตภูมิประเทศรวมถึงการนำวัตถุดิบจากแหล่งอื่นมาผลิตเป็นสินค้าก็ตามสินค้าภายใต้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศอินเดียก็ย่อมได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 ในมาตรา 1(3)(e) ฉบับนี้ด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ของทั้งประเทศไทยและประเทศอินเดียประกอบกันแล้วผู้ศึกษามีความเห็นว่าสมควรที่จะต้องแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ในส่วนของคำนิยามศัพท์โดยเทียบเคียงนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ค.ศ. 1999 มาตรา 1(3)(e) ของประเทศอินเดียในหลักการที่ว่าสามารถนำวัตถุดิบหรือส่วนประกอบบางส่วนเพื่อการผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นมาจากพื้นที่แห่งอื่นๆ ได้โดยไม่ถูกจำกัดว่าวัตถุดิบต่างๆ จะต้องเกิดขึ้นหรือผลิตขึ้นเฉพาะในท้องที่ที่ผลิตสินค้าเท่านั้น กล่าวคือ สามารถใช้วัตถุดิบหรือส่วนประกอบบางส่วนเพื่อการผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จากพื้นที่แหล่งอื่นได้เพียงแต่ขอให้กรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตหรือการเตรียมการขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเกิดขึ้นในดินแดนหรือพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นแหล่งผลิตสินค้าก็เพียงพอแล้วที่จะสามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ซึ่งการแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เช่นนี้นี้ก็เพื่อให้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ในส่วนของคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ของประเทศไทยนั้นสามารถที่จะให้ความคุ้มครองแก่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์อื่นๆ เช่น สินค้าหรือผลิตภัณฑ์อาหารภายใต้ระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมถึงกรณีต่างๆ ได้ยิ่งขึ้นและในขณะเดียวกันการแก้ไขนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ของประเทศไทยดังกล่าวก็เพื่อเป็นการปกป้องผลประโยชน์ให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของประเทศไทยที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหาร เช่น การเป็นอาหารไทยที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม อีกทั้งการแก้ไขเช่นนี้ก็มิขัดแย้งกับเงื่อนไขความคุ้มครองสิ่ง

บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ความตกลงทริปส์ (TRIPs) เนื่องจากเป็นการเพิ่มหรือขยายความคุ้มครองให้แก่สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับที่สูงกว่าที่ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ได้กำหนดกรอบความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้

ในท้ายที่สุดนี้แม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จะมีความเหมาะสมกับการปกป้องสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัสดไทยเส้นจันท์ซึ่งเป็นวัตถุประสงคแห่งการศึกษาในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ แต่ด้วยอุปสรรคการใช้กฎหมายฉบับนี้บางประการผู้ศึกษาจึงขอเสนอด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาในพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2546 ตามข้อเสนอข้างต้น

ข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาถึงมาตรการปกป้องสินค้าอาหารด้วยระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทั้งในส่วนของประเทศไทยและประเทศอินเดียจะเห็นได้ว่าความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวเป็นไปตามแนวทางที่กฎหมายได้วางกรอบไว้ โดยในแต่ละประเทศจะมีมาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะด้วยการกำหนดให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องมีการขึ้นทะเบียนเสียก่อนจึงจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายหรือจะต้องมีการตรวจสอบในเรื่องของมาตรฐานคุณภาพของสินค้าเพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ซึ่งการขึ้นทะเบียนหรือการตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าทั้งประเทศไทยและประเทศอินเดียต่างมุ่งที่จะรักษาผลประโยชน์แก่ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้บริโภค รวมทั้งสาธารณะชน นอกจากนี้มาตรการทางกฎหมายดังกล่าวยังนับเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความมั่นคงและความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจอีกด้วย ประกอบกับการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เช่นนี้ก็เพื่อให้เป็นไปตามพันธกรณีของความตกลงทริปส์ (TRIPs) ขององค์การการค้าโลก (WTO) ซึ่งเป็นความตกลงระหว่างประเทศที่สำคัญที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกอยู่ด้วย โดยการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญารวมไปถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องเป็นไปตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำ (minimum standard) ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเสนอมาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อสงวนไว้ซึ่งผลประโยชน์ของชุมชนและประเทศต่อไปเพื่อให้การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับประโยชน์สูงสุดจึงควรศึกษาเพิ่มเติมและดำเนินการในส่วนอื่นๆนอกเหนือไปจากที่ได้ทำการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งผู้ศึกษาขอเสนอแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1. การใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยนั้นไม่ควรตีความแบบจำกัดตามเจตนารมณ์ของการใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองแต่เพียงชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เพียงอย่างเดียว ซึ่งจะทำให้ขอบเขตการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามวัตถุประสงค์เกิดอุปสรรคในการบังคับใช้ ทั้งนี้ภาครัฐควรปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยให้เกิดความเหมาะสมกับการปกป้องผลประโยชน์ของประเทศไทยให้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภทอาหารที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนชาวไทย นอกจากนี้ควรจะมีการอธิบายถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายในแต่ละมาตราเพื่อประโยชน์ในการตีความของกฎหมายเพื่อให้เกิดความได้เปรียบในการแก้ปัญหาเกิดขึ้น

2.ควรที่จะต้องเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายในฐานะที่สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิชุมชนเพื่อให้สมาชิกในชุมชนซึ่งเป็นผู้มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 25 ซึ่งได้แก่ผู้ผลิตสินค้าทุกคนที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จดทะเบียนกับสินค้าของตนสามารถฟ้องคดีเกี่ยวกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบต่อศาลได้ โดยการแก้ไขพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเพื่อให้พระราชบัญญัตินี้มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 66 ที่นอกจากให้ชุมชนสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิได้แล้วยังรวมไปถึงการให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อการใช้สิทธิทางกฎหมายซึ่งรวมถึงการฟ้องคดีตามกฎหมายด้วยเพื่อเป็นการปกป้องชื่อเสียงเกียรติคุณของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นการสงวนไว้ซึ่งผลประโยชน์ของชุมชนตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 66 ได้บัญญัติไว้

3.ควรที่จะต้องแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในส่วนของสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อให้สิทธิชุมชนมีขอบเขตแห่งความคุ้มครองตามกฎหมายที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยสิทธิชุมชนดังกล่าวให้รวมถึงสิทธิในการอนุรักษ์หรือคงไว้ซึ่งสูตรการผลิตอาหารไทยตามภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือให้มีการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตอาหารไทยตามภูมิปัญญาท้องถิ่นไปยังคนรุ่นต่อไป อีกทั้งฟื้นฟูจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ตลอดจนสนับสนุนการมีส่วนร่วมร่วมกันของชุมชนในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชนตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 66 และมาตรา 67 ได้บัญญัติไว้

4.ประเทศไทยสมควรที่จะต้องเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายแยกต่างหากออกจากการคุ้มครองสินค้าเฉพาะอย่างประเภทไวน์และสุราเพื่อให้ความคุ้มครองแก่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่างๆไปในหมวดที่ 4 ในส่วนของการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยอาจจะบัญญัติเป็นมาตรา 27/1 ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งการเพิ่มเติมบทบัญญัติการให้ความคุ้มครองสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ดังกล่าวก็เพื่อเป็นยกระดับความคุ้มครองในส่วนของผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผัสดไทยเส้นจันท์รวมทั้งผลิตภัณฑ์อาหารไทยรายการอื่นๆเพื่อให้ความคุ้มครองใน

ระดับที่สูงขึ้นเช่นเดียวกับการคุ้มครองสินค้าชนิดพิเศษหรือสินค้าเฉพาะอย่างเหมือนเช่นกรณีไวน์และสุราของต่างประเทศตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในฐานะที่ผลิตภัณฑ์ทางด้านอาหารไทยก็นับเป็นสินค้ามวลชนอย่างหนึ่งเพื่อป้องกันการแอบอ้างหรือแสวงหาประโยชน์จากชื่อของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์อาหารไทยโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

5. ประเทศไทยสมควรที่จะต้องแก้บทบัญญัติของกฎหมายในส่วนของคำนิยามศัพท์ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ในมาตรา 3 ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการตีความเพื่อประโยชน์ในการให้คุ้มครองแก่ผลิตภัณฑ์อาหารไทยหลายรายการรวมถึงการอนุรักษ์ในส่วนของการรวมวิธีการผลิต กระบวนการผลิต หรือการปรุงอาหารตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์เพื่อเป็นรักษามาตรฐานคุณภาพของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของการเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามที่ได้ขึ้นทะเบียนกับนายทะเบียนกรมทรัพย์สินทางปัญญากระทรวงพาณิชย์ไว้ อีกทั้งเพื่อให้ผลิตภัณฑ์อาหารไทยประเภทผักไทยเส้นจันท์สามารถที่จะได้รับประโยชน์จากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

- กิตติศักดิ์ ปรกติ. สิทธิของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน. (กรุงเทพ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ). 2550.
- กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์. คู่มือการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 1). 2550
- กรมทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศอินเดีย. (กรุงเทพมหานคร : กรมทรัพย์สินทางปัญญา). 2549
- คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ. สำคัญของร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป เอกสารประกอบการสัมมนาการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อร่างรัฐธรรมนูญ. (กรุงเทพ : สถาบันพระปกเกล้าและสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร). 2550
- จิรพร วิทาศักดิ์พันธุ์. นโยบายวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ
- เจริญ คัมภีร์ภาพและคณะ. สารัตถะแห่งสิทธิชุมชน หลักการและความเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิชุมชนในทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น. (กรุงเทพ : เครือข่ายสิทธิภูมิปัญญาไทย). 2541.
- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. พลวัตสิทธิชุมชน : กระบวนทัศน์ทางมนุษยวิทยา. (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). 2546.
- ช่อขวัญ วงศ์สุวรรณ. คู่มือการปลูกผักสวนครัว. โครงการหนังสือเกษตรชุมชน กรุงเทพมหานคร พิมพ์ครั้งที่ 1. 2544.
- ตุล เมฆยง. กฎหมายแพ่ง 1. (กรุงเทพ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช). 2554
- เดวิด เค วัยอาจ. ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับสังเขป (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ แปล) (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์).
- ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง. “กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ในสินค้าอาหารของประชาคมอาเซียน”. (กรุงเทพ : สถาบันวิศวกรรมการพิมพ์), 2557.
- ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง. คู่มือการศึกษากฎหมายลิขสิทธิ์. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิศวกรรมการพิมพ์). 2552.

ธนพจน เอกโยคยะ. กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (การใช้ชื่อท้องถิ่นแสดงบนฉลากสินค้าเพื่อระบุแหล่งกำเนิดของสินค้า). (กรุงเทพ : บริษัท ทีซีซีทอยส์ จำกัด). 2547.

ธนพจน เอกโยคยะ. คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์. (กรุงเทพ : บริษัทสำนักพิมพ์ วิทยุชน จำกัด). 2547.

นงคราญ กาจนประเสริฐ. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสิ่งของเครื่องใช้โดยเทคโนโลยีชาวบ้านของประชากรในจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัย. (พิษณุโลก : สถาบันราชภัฏพิษณุโลก) 2545.

ปัจฉิมา ธนสันติ. กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์). 2555.

ปรีศนี วงศ์ยานนาวา. การรณรงค์เรื่องการกินและการประกอบอาชีพขายกล้วยเดี่ยวกับนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงครามใน พ.ศ. 2485 – 2487. BU Academic Review. 10(1).

ประเวศ วะสี. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่มที่ 2. (กรุงเทพฯ : อัมรินทร์). 2536.

ไพฑูริย์ เอกจริยากร. คำอธิบายกฎหมายแรงงาน จ้างแรงงาน จ้างทำของ รับชน พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ : วิทยุชน). 2551.

มหาวิทยาลัยมหิดล. อุทยานธรรมชาติวิทยาสีริฐราชดิ. หนังสือสมุนไพรสวนสิริรุกชาติ. เดือนกรกฎาคม 2539

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊ค). 2546.

วิจิตรา (ฟุ้งถัดดา) วิเชียรชม. ย่อหลักกฎหมายแรงงาน. พิมพ์ครั้งที่ 23. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม). 2551.

เสน่ห์ จามริก. สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคอีสาน, (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์นิติธรรม). 2547.

สุพิศ ปราณีตพลกรัง. กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : อติยา มิเลินเนียม). 2548.

อรรพรรณ คงพันธุ์. การผลิตน้ำปลาด้วยวิธีการหมักแบบธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1 จัดทำโดยกองพัฒนาอุตสาหกรรมสัตว์น้ำ กรมประมงกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2553.

บทความวารสาร

กนกวรรณ วงศ์กวี. ความเคลื่อนไหวของสิทธิชุมชนตามกฎหมายไทย. พื้นที่และมุมมอง : เรื่องของไท (ย)ถึงสากล. วารสารไทยคดีศึกษา. 2550.

กาญจนา ทรายด. กุ้งแห้งคุณภาพเยี่ยมไร้สารพิษ 100. นิตยสารเส้นทางเศรษฐกิจ. ปีที่ 5 ฉบับที่ 50 (เมษายน 2542)

จุไรรัตน์ เกิดดอนแฝก. สมุนไพรลดไขมันในเส้นเลือด 140 ชนิด. สำนักพิมพ์ปณิศา เกิดดอนแฝก. 2556.

จำลองลักษณ์ หุ่นขึ้น. ,จิราภว วีรชัยพิเชษฐกุล ,และรุ่งทิพย์ พรหมทรัพย์. นิตยสารอาหารจากสมุนไพร. อร่อย สุขภาพดี. กทม. แม่บ้าน. มปป.

ชัยนันท์ งามขจรกุลกิจ, “ทฤษฎีว่าด้วยนิติบุคคลและความเป็นนิติบุคคลของบริษัทจำกัด”, วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ นิคม, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 น.50, (มกราคม ถึง มีนาคม 2541).

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. แกะรอยเต้าหู้จากถั่วเหลืองสู่อาหารหลากหลาย. นิตยสารชีวจิต. บริษัท สำนักพิมพ์แสงแดด จำกัด ฉบับวันที่ 1 กันยายน 2549 คอลัมน์ ต้นทางสุขภาพดี.

ทัศน์ ศุภรัตน์เมธี. สืบสานตำนานอาหารแต่จิว กทม. สำนักพิมพ์ตู้กับข้าว. พิมพ์ครั้งที่1 : 2556.

พูนผล โควิบูลย์ชัย. การต่อรองเชิงอำนาจและการเปลี่ยนแปลงความหมายของผัดไทยจากเมนูชาตินิยมสู่อาหารไทยยอดนิยม. วารสารภาษาและวัฒนธรรมปีที่ 32 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม. 2556).

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์. หนังสือสมุนไพรฉบับที่ 01 โครงการศึกษาวิจัยสมุนไพร. โดยคณาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2536..

วิจิต วัฒนวิบูล.สรรพคุณของกุยช่าย. นิตยสารหมอชาวบ้าน เล่มที่ : 85 เดือน พฤษภาคม 2529.

ศิริลักษณ์ รอดยงค์, “งานเด็ด: กุยช่ายอร่อยหลากหลายเมนูทั้งดอกกุยช่าย กุยช่ายเขียวไปจนกุยช่ายขาว”, ปีที่ 18 ฉบับที่ 112 มกราคม 2555

สุทัศน์ ศุภรัตน์เมธี. สืบสานตำนานอาหารแต่จิว กทม. นิตยสารตู้กับข้าว. 2556.

อินเทอร์เน็ต

กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, “ระบบสืบค้นการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2557 จาก

<http://ipthailand.go.th/DIP2013/simplesearch.ph>

กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์”(Geographical Indication : GI) เพชรเม็ดงามในการส่งเสริมและเพิ่มมูลค่าสินค้าชุมชน (Community Brand), สืบค้นเมื่อวันที่11 ธันวาคม พ.ศ 2558 <http://www.ipthailand.go.th>

กรมวิชาการเกษตร. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: it.doa.go.th. [26 ต.ค. 2013].

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
www.thaihealth.or.th. [26 ต.ค. 2013].

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. เกลือ สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2558 จาก
<http://www.thaitechno.net/t1/home.php?uid=40208>

เกียรติศักดิ์ กุลสุวรรณ ประวัติมะขาม สืบค้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2558 จาก
<https://acer2554.wordpress.com/category/%E0%B8%A1%E0%B8%B0%E0%B8%82%E0%B8%B2%E0%B8%A1/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%A1%E0%B8%B0%E0%B8%82%E0%B8%B2%E0%B8%A1/>

กระทรวงการคลัง, “คลินิกภาษีผลิตภัณฑ์น้ำปลาแท้”, สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2558 จาก
<http://taxclinic.mof.go.th/products/detail.php?ID=33>

กฤษฎี โพธิ์ทต. วันนี้คุณกินถั่ววันละ 1 กำมือหรือยัง. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2558 จาก
http://www.healthtoday.net/thailand/Dietary/dietary_97.html

จุไรรัตน์ สุนทรพิทักษ์กุล. ถั่วลิสงคั่วปน. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2558 จาก
http://tuktajurairat.blogspot.com/2014/01/blog-post_24.html

ชมชื่น ชูช่อ. อย่านองข้ามถั่วลิสงถั่วลิสง. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2558 จาก
<http://www.thainaturalproducts.com/?p=988>

ณรงค์ พ่วงพิศ, “การประกาศใช้รฐนิยมในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม 2481 – 2487
 วารสารประวัติศาสตร์. สืบค้นจาก
<http://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOH/article/view/2584/2598>.

เดชา ศิริภัทร, นิตยสารหมอชาวบ้าน เล่มที่: 230 เดือน/ปี: มิถุนายน 2541 คอลัมน์ : ต้นไม้ใบหญ้า
 ถั่วลิสงคุณค่าและรสชาติจากใต้ดิน สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2558 จาก
<https://www.doctor.or.th/article/detail/2334>

นิตยสาร Lisa Weekly. ชะลอความแก่ด้วยถั่วงอก. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2558 จาก
<http://health.kapook.com/view2247.html>

นิธิยา รัตนานนท์. คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

คลอเรสเตอรอล ในไข่ไก่ มีประโยชน์ หรือ โทษ สืบค้นเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2558
 จาก <http://www.farmkaikhai.com/board/index.php?topic=2181.0>

บริษัท เนชั่นกรุ๊ป จำกัด. น้ำตาลโตนด สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2558 จาก
<http://www.oknation.net/blog/bakingclub/2008/02/01/entry-1>

- บริษัท บุญโชคิเทรตติง. มะนาว. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2558 จาก http://www.thaidetergent.com/index.php?option=com_content&view=article&id=332:lemon-lime&catid=34:demo-content&Itemid=154
- บริษัท หนังสือพิมพ์แนวหน้า จำกัด. ถนอมไข่ไก่ได้1ปีโดยไม่ต้องแช่เย็น สืบค้นเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2558 จาก <http://www.naewna.com/contact>
- บริษัท ASTV ผู้จัดการออนไลน์, “จากท้องทะเลสู่ปากจะมาเป็นเกลือสมุทร”, สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2558 จาก <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9560000109402>
- บริษัท ASTV ผู้จัดการออนไลน์. เส้นทางน้ำปลาไทยจากใต้ทะเลลึกสู่น้ำปรุงรสหยดใสในครัวเรือน สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2558 จาก <http://www.manager.co.th/Science/ViewNews.aspx?NewsID=9510000004398>
- ประภา คงปัญญา และ ผศ.ดร.เวณิกา เบ็ญจพงษ์. น้ำตาลมะพร้าว. นิตยสารหมอชาวบ้าน นิตยสารหมอชาวบ้าน เล่มที่: 297 มกราคม 2547 เรื่องน่ารู้ สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2558 จาก <http://www.doctor.or.th/article/detail/1757>
- พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์ และ นิธิยา รัตนานนท์. ถั่วลิสง สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2558 จาก <http://www.foodnetworksolution.com/wiki/word/1660/peanut-%E0%B8%96%E0%B8%B1%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A5%E0%B8%B4%E0%B8%AA%E0%B8%87>
- พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์ . และนิธิยา รัตนานนท์. น้ำปลา (Fishsouce). สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2558 จาก <http://www.pichaifishsauce.com/oldweb/thai/fishsauce.html>
- ภักษา ภิรมย์. น้ำมะขามเปียก. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2558 จาก <http://topicstock.pantip.com/food/topicstock/2010/08/D9590294/D9590294.html>
- รังษิวุฒิ สนุ่นดี. ชมรมเกษตรปลอดสารพิษ. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2558 จาก <http://www.thaigreenagro.com/aticle.aspx?id=6843>
- รัตติกาน ศรีอำไพ. เรื่องของเกลือ เกลือมาจากอะไร เกลือมาจากไหน. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2558 จาก

<http://info.muslimthai.com/main/index.php?page=sub&category=13&id=16893>

วัชรพงศ์ พิมพ์. ต้นมะขามน้อยฝักเบ้ง. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2558 จาก <http://www.thaigoodview.com/node/198367>

ศิริวรรณ สินธุ์แดนจักร. หอมแดงซอย สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2558 จาก http://siriwan53011312008.blogspot.com/2012/08/blog-post_26.html

ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอาเซียน กรมประชาสัมพันธ์. หอมหัวแดง. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2558 จาก http://www.aseanhai.net/ewt_news.php?nid=4642&filename=index

ศูนย์บริการข้อมูลเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงต่างประเทศ, กรอบความร่วมมือต่างประเทศ : องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO). สืบค้นเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2555, จาก <http://www.mfa.go.th/business/th/cooperation>

ศูนย์วิจัยและตรวจสอบคุณภาพสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ สุราษฎร์ธานี. น้ำปลา. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2558 จาก http://www.fisheries.go.th/fiqc_surat/index.php?option=com_content&view=article&id=68:eufishsauce&catid=50:eufishsauce&Itemid=54

ศูนย์สารนิเทศทางอาหาร สถาบันคั้นคว่ำและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร. ประโยชน์ของถั่วงอก สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2558 จาก <http://fic.ifrpd.ku.ac.th/fic/index.php/th/food-news-by-category-menu/15-news-03-31-07-2012.html>

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. กระบวนการผลิตน้ำตาลทราย. สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2558 จาก http://fieldtrip.ipst.ac.th/intro_sub_content.php?content_id=16&content_folder_id=25

สถาบันอาหาร สรุปสถานการณ์อุตสาหกรรมอาหารของไทย 9 เดือนแรกของปี 57. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2558 จาก <http://www.thaipr.net>

สำนักข่าวอิศรา, “5 อาหารไทย ติดใจคนทั่วโลก”, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2558 จาก <http://www.oknation.net/blog/zwielicht/2012/10/15/entry-1/comment>

สำนักงานเกษตรอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. การทำน้ำตาลมะพร้าว. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2558 จาก <http://damnoensaduak.ratchaburi.doe.go.th/webpage/poompanya1.html>

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ถ้างอก สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2558 จาก <http://frynn.com>

สำนักยุทธศาสตร์การเจรจาการค้า กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. สารสำคัญความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2556 จาก <http://thailandaec.com/images/stories/document/wto/trips.pdf>

เสรี พรักจ้อย. เมื่อสังคมขาดความเป็นชุมชนปัญหาจึงตามมา สืบค้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2558 จาก <http://www.thaiknowledge.org/board/boare-show>.

วิทยานิพนธ์

กัลยรัตน์ น้อยนาละม. “การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อแสดงสิทธิปกป้องมูลค่าเพิ่มในทางการค้าของสินค้าเกษตร : กรณีข้าวหอมมะลิไทย” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2549.

ชมิตา ฅายีเนตร. กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ขอบเขตประเทศไทย” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2548.

โตมพล เฉลิมช่วง. “ปัญหาการอนุวัติกฎหมายให้เป็นไปตามความตกลงทริปส์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีข้อพิพาทกัน”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2550.

ตะวัน เดชภริตมมงคล, “การให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ศึกษาเปรียบเทียบมาตรการตามกฎหมายไทยกับสหภาพยุโรป”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2551.

ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง. “มาตรการคุ้มครองการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบประเพณี ศึกษากรณีผ้าไหมสุรินทร์”. ดุษฎีนิพนธ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2556.

รัฐศิริพันธ์ ตมิศานนท์. “ปัญหาการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ศึกษากรณีผลิตภัณฑ์อาหารไทยพื้นบ้าน (ผัดหมี่โคราช)” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม. 2556.

วิมาน เหล่าดุสิต. “แนวทางการคุ้มครองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยตามข้อตกลง TRIPs”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กิตติพงษ์ อุรรักษา, “ปลีกกล้วย”, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2558 จาก <http://kitti20470.nanacity.com/pakob.html?ckattempt=1>

กลุ่มบริษัทน้ำตาลไทยเอกลักษณ์ , “น้ำตาลทรายขาว”, สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2558.

จาก www.tis-sugar.com

เกษตรพอเพียงคลับดอทคอม, “ประมณราชบุรีเชิญเที่ยวงานวันกินกึ่งปลอดภัย”, สืบค้นเมื่อวันที่ 11

เมษายน 2558. จาก www.kasetporpeangclub.com

จาตุรนต์ หงษ์ชีวิน, “อาหารทะเล อาหารทะเลแห้ง”, จังหวัดเชียงใหม่ สืบค้นเมื่อวันที่ 11 เมษายน

พ.ศ. 2558. จาก <http://thailandseataste.com/thailand/web/index.aspx>

วิชัย อริยะนันท์ทกะ. “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าและการป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม”. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2556. จาก

<http://www.library.coj.go.th/indexarticle2.php?ldmain=4&No=5&Title=%A1%AE%CB%C1%D2%C2%B7%C3%D1%BE%C2%EC%CA%D4%B9%B7%D2%A7%BB%D1%AD%AD%D2&page=>

ณพเกษม โชติติลล. “เรื่อนำรู้เกี่ยวกับอินเดีย-อินเดียบกับทรัพย์สินทางปัญญา”. สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ณ เมืองมุมไบ จากหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ปีที่ 34 ฉบับที่ 2,995 วันที่ 26-29 ตุลาคม 2557. จาก

<http://www.thaiindia.net/knowledge/2014-12-30-14-09-50/item1755-2014-11-07-12-2...>

ธงชัย เลิศสินศุภทวิ , “สารอาหารและคุณค่าทางโภชนาการของกุ้งแห้งตัวเล็ก”, สืบค้นเมื่อวันที่ 11

เมษายน 2558. จาก <http://thaidriedshrimp.blogspot.com/2014/01/blog-post.html>

นลินา มณีแจ่ม , “หัวไชเท้ามีประโยชน์มากกว่าที่คิด”, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2558. จาก

<http://siamherbs.blogspot.com/2014/10/radish.html>

บริษัท ครัวไกลบ้าน, “เส้นจันท์”, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2558.

จาก www.Kruaklaibaan.com

บริษัท จันทบูรณ์, “ของดีเมืองจันท์”, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2558. จาก

http://www.chanthaboon.net/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=305&Itemid=665

บริษัท ประโยชน์ดอทคอม, “หัวปลี”, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2558. จาก

<http://prayod.com/%E0%B8%AB%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B5-banana-blossom/>

บริษัท ASTV ผู้จัดการออนไลน์, “เส้นเล็ก”, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2558.

จาก <http://www2.manager.co.th>

บริษัท มิตรผล จำกัด , “น้ำตาลทรายแดง”, สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2558.

จาก <http://www.mitrphol.com/>

บริษัท แม่สลิม จำกัด, “ห้วปลี”, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2558. จาก www.maesalim.com

บริษัท อีชีไทย, “ชนิดของก๋วยเตี๋ยว”, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2558. จาก

http://www.ezythaicooking.com/noodle_th.htm

China Radio International.CRI , “ประวัติความเป็นมาของเต้าหู้”, สืบค้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน

2558. จาก <http://thai.cri.cn/247/2012/08/13/225s201068.htm>

วิไล บัวหลวง , “เทคนิคการทำก๋วยเตี๋ยวสูตรจันทบุรี”, สืบค้นเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2558. จาก

<http://www.rakbankerd.com/agriculture/page.php?id=1873&s=tblareablog>

โสภิต สิงห์มณี, “คนไทยใน USA” สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2558. จาก

http://konthaiusa.com/index.php?option=com_content&view=article&id=829:padthai-noodle&catid=68&Itemid=220

สำนักประชาสัมพันธ์เขต 7. “ความเป็นมาของผัดไทย”. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2556. จาก

http://region7.prd.go.th/ewt_news.php?nid=16422&filename=index2012/F

ORTICLIENT_CONTINUE

บริษัท เนชั่นกรุ๊ป จำกัด , “เต้าหู้”, สืบค้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2558. จาก www.oknation.net

บริษัท เนชั่นกรุ๊ป จำกัด , “ห้วไข่ปั่วสับ”, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2558. จาก

www.Oknation.net

บริษัท ฟู้ดเทรเวล จำกัด , “รายละเอียดวัตถุดิบ”, ห้วไข่ปั่ว สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2558.

จาก http://www.foodtravel.tv/recingradientShow_Detail.aspx?viewId=62

บริษัท ฟู้ดเทรเวล จำกัด, “เต้าหู้เหลือง”, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2558.

จาก http://www.foodtravel.tv/recingradientShow_Detail.aspx?viewId=1

เอกสารอื่น ๆ

เกศสิริ ปันธุระ. เอกลักษณะของอาหารไทยชาววัง การคงอยู่และการส่งเสริมคุณค่า (กรุงเทพมหานคร

: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. 2550.

จกฤกษ์ ครอบพจน์. กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการส่งเสริมการส่งออกและการ

สร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น. (กรุงเทพ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(สกว). 2551.

ปัจฉิมา ธนสันติ. ระบบการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย-สหภาพยุโรป. เอกสารบันทึกเทปการ

สัมมนา ณ โรงแรมอิมพีเรียลควีนส์ปาร์ค เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2550.

Books and Book Articles

- Daniele Giovanuucci, Tim Josling, William Kerr, Bernard O' Conor and May T, Yeung, Guide to Geographical Indications Linking Product and their Origin, (Geneva : International Trade Centre, 2009),
- Greeley, A. (2009). Finding Pad Thai. *Gastronomica : The Journal of Food and Culture*, 9(1),
- Helbling, T. "The Term "Swiss" on Trade Goods : A Denotation of Origin and its Legal Protection in the United Kingdom", [1997] 2 EIPR 51.
- Ludwig Bacumer, "The International Protection of Geographical indications", Symposium on the International Protection of Geographical indications (October 1991),
- Masha A. Echols, Geographical indication for food products, (U.S.A. : Kluwer Law International, 2008),
- R. Knaak, "The Protection of Geographical Indications According to the TRIPs Agreement", From GATT to TRIPs - The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (Weinheim : Beier and Schriker (eds.), 1996),
- Stacey L. Dogan and Mark A. Lemley, *Trademark Law and Theory A Handbook of Contemporary Research*, (UK : Edward Elgar Publishing, Lnc., 2008),
- Van Esterik, P. (1992). From Marco Polo to McDonald's : Thai Cuisine in Transition. *Food and Foodway*, 5(2).

Electronic Media

- Ajay Dua, "Perspectives for Geographical Indication in India" Summary of Statement by Ministry of Industry & Commerce Government of India, available at <www.wipo.int/.../wipo_geo_bei_07_www_81788.doc>.
- Encyclopedia Britannica, "Otto Friedrich von Gierke," Accessed 21 May, 2013 <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/233358/Otto-Friedrich-von-Gierke>

Fredman, Roberto A. The Strange and Potentially Stolen Original of Pad Thai, Quartz (Publication). Atlantic Media Company.

<http://variety.teenee.com/foodforbrain/46317.html>

Geographical Indication Registry, “STATE WISE REGISTRATION DETAIL OF G.I APPLICATIONS 15th September, 2003 – 31st March, 2013,” Accessed June, 2012 http://ipindia.nic.in/girindia/GI_Details_March2013.pdf

Suo motu (Latin language) means that refers to a court or other official agency taking some action on its own accord. Available

at<http://en.wikipedia.org/wiki/Talk%3ASuo_motu>.

WIPO, “Contracting Parties [PDF]” ,Accessed 20 August, 2014

<http://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/documents/pdf/lisbon.pdf>

WIPO, “WIPO – Administered Treaties”. Accessed 20 Mar, 2013

http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsps?lang=en&treaty_id=2

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายไชยณรงค์ วิริยะพล
วัน เดือน ปีเกิด	28 กรกฎาคม 2528
สถานที่เกิด	อำเภอบางนา จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี 2551 เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา 2556

